

V.
I.c.
2.

Česká čítanka

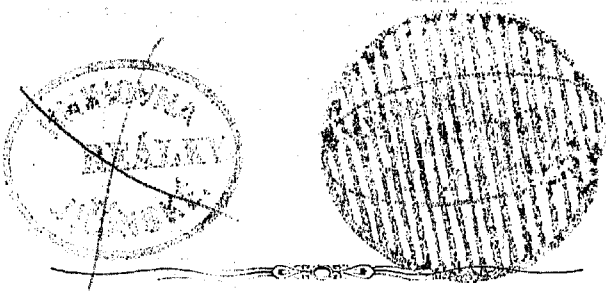
pro

první třídu škol středních.

Sestavil

František Bartoš,

professor c. k. slovanského gymnasia brněnského.

V PRAZE.

NAKLADATEL FR. A. URBANEK, KNĚHOUCEP

pro paedag. literaturu a učebné pomůcky.

1876.

1.

Prosba.

Ty v poli krásná lilije,
kdo tak tě ozdobil?

Ty kvítku Panny Marije,
kdo šat ti způsobil?

5 Že oko vždy, by na tě zřelo
a stále na tvé kráse tkvělo:
To Pán, jenž světy budoval,
ten běloskvoucí šat mi dal!

10 Ty v háji malý slavičku,
kdo pět tě naučil?
A milojemnou písničku,
kdo ti ji propůjčil?

15 Že každé oko slastí pláče,
když zpíváš, roztomilé pláče:
To Pán, jež věčně velebí
hlas andělů tam na nebi!

Ty v modru jasná hvězdičko,
kdo tam tě rozsvítil?

Ty noci krásná sestřičko,
kdo zář ti roznítil?

Že duše blahem k nebi vzlítá, 20
kde zář tvá míronosná kmitá:

To Pán, jenž světlo světel je,
a v světla věčném kraluje!

Slyš, otče z vlasti rájové,
slyš hlas můj dětinný: 25

dej lilije mi májové
šat stále neviný;

dej slavička mi sladké hlásky,
bych mohl zpívat div tvé lásky;
jak hvězdu rozněť srdce mé, 30
ať věčně hoří k slávě tvé.

Václav Kosmák.

Potrestaný osel.

Oslu, jenž nesl náklad soli, jíti bylo přes řeku. Náhodou mu noha uklouzla, a on upadl do vody. Když povstal, spozoroval, že náklad velmi oblehčel. I těšil se z této zkušenosti. Po nějakém čase, nesa náklad mořské houby, z pouhého pohodlí, aby mu zase tíže ubylo, schvalně upadl ve vodě. Ale se zlou se potázal. Houby nasákly vodou, a ubohý osel, nemoha jich tíže unésti, bídne ve vodě zahynul.

Z bajek Aesopových.

O rozšířenosti zvířat po zemi.

Kamkoliv se ve přírodě ohlédneme, všude spatřujeme ruch, všude život. Ve vzduchu, na zemi i ve vodách hemží a rojí se živočišstvo všeliké, a sotva nalezněš místečko, kde bys sobě v létě odpočinul, jež by prosto bylo všeho tvorstva. Hejna hmyzu a ptactva prohánějí se v povětří, anať jiná zvířata k zemi upoutaná na povrchu jejím po svých denních potřebách se shánějí aneb v děrách a v jeskyních pod ní útulku hledají. Každý strom, každý keř, každá bylina má své hosti, každé pole, každá plodina zemská své přátely, kteří upřímně o to se starají, aby nic zbytečně se světa nesešlo. V každém rybníce, v každé louži, ano i v každé krůpěji kalné vody panuje život veselý a čilý, o němž obyčejně nemíváme ani tušení.

Vylezme na nejvyšší vrchy a hory, ponořme se do největších hlubin mořských, všude nalezneme známky bujného života, a kdybys jako krtek zaryl se na sto sáhů do země, i tam nalezl bys na mnohých místech alespoň stopy dávno zhynulého živočišstva. Máš milý Bůh hospodářství veliké a v něm mnoho, velmi mnoho rozmanité čeládky.

Nemysli však nikdo, že je všude tak jako u nás. Veliké jsou rozdíly v živočišstvu nejen v jednotlivých pásmech, ale i v různých dílech světa. Přijde-li našinec do severních končin

Evropy, nalézají tam s nemalým podivením z zcela jiného tvorstva. Na místě našich jelenův a srnců spatřuje tam losa a soba, na místě kuny lesní rosomaka, na místě naší vydry tuleně, ohromné mrože a na místě polních myší zavalité lumíky. Zajáci a medvědi jsou tam bílí, lišky modré a husy (alky) tam sedají tělem 5 vzpřímeným jako u nás pudlové, když pánkují. Čím více postupuje cestovatel od severu k pásmu teplému, tím více a také rozmanitějšího druhu zvířata spatřuje po všech všude krajinách.

Nejvíce však bývá Evropan překvapen hojností druhův a velikostí tvarů, vstoupí-li do horkého pásma některého dílu 10 světa. Tam viděti patrně, jak mocně účinkuje teplo na rozvoj všeho tvorstva. Člověk žasne nad krásou a hojností ptactva, hmyzu a všelikých jiných živočichův. Opice rozličného druhu, létací psi, velicí netopýrové, lev, tygr, pardal, slon, nosorožec, hroch, tapír a jiní a jiní ssavci poutají pozornost jeho měrou 15 největší, neboť nic podobného nelze spatřiti v Evropě. Přihlédne-li ještě blíže, pozná velmi brzy, že ani v horkém pásmě nežijí zvířata všude stejná, ale že jinými tvory se honosí pyšná Asie, jinými horká Afrika a opět jinými bohatá Amerika. Teplá Asie domovem jest opice orange, létacích psův a veverek, asijského 20 lva, tygra, kočky cibetky a mnohých jiných šelem; tam se zdržuje divoký osel, asijský slon, indický nosorožec, pižmák, antilopa jelení a hrbatý vůl zebu. V Africe s podivením pohlíží cestovatel na vysokou žirafu, na užitečného velblouda a nemotorného hrocha. Zde žije v lesích opice šimpanz, gorila, 25 pavián a mořská kočka; po stepi se prohání strakatá zebra, hejna gazel čili antilop, tři druhy nosorožců, dva bůvolů, slon africký, ichneumon a všeliké druhy myší skákavých. V hustinách číhá ukryt mohutný lev, africký levhart a karakal, a po zdechlinách slídí ohyzdná hyéna s velkoušatým psem a štěka- 30 vým šakalem.

Z zcela jiného živočišstva objevuje se opět v jižní Americe; tam je téměř vše nové, a málo který druh podobá se ssavcům světa starého. V lesích amerických nalézáme z opic silného vřeštouna, malpu kapucínskou, opici veverčí a hedvábnou; tu 35 žijí netopýrové, jenž zvířatům krev ssají, medvědi s rypáky, kteří hbitě lezou po stromech, a zvířata jménem činga, jež

hnusným zápachem se brání nepříteli; z šelem lýtých tu straší lev puma (kaguár) a jaguár; tu se krmí na stromech pověstný lenochod, zemi podrývají podivní pásovcí a ve mraveništi se hrabe medvěd mravenčí s hubou malinkou; v horách žije malá činčila, jejíž srst poskytuje nejjemnější kožešinu, a známá vůbec láma, která s hor snáší do rovin všeliká břemena.

Nejchudší ze všech dílů světa jest Australie, za to má však její živočišstvo ráz úplně samostatný do sebe. Tu je pravá vlast oněch přepodivných ssavců, kteří mají na břiše vak, v němž nosí po dlouhou dobu nedozralá svá mláďata; těchto vaknatých ssavců žije na Novém Holandě neméně než sto deset druhů, z nichž největší dorůstá pouze velikosti naší srnky; ostatní podobají se našim myším, králíčkům a zajícům. Z jiných ssavců pro zemi tuto význačných jmenovati dlužno ještě ježka mravenčího s dlouhým tenkým čenichem a ptakopyska, jehož ústa mají nápadnou podobu se zobákem kachním.

Jaké to úžasné množství zvířat a jaká to rozmanitost tvarův! Od velryba dva tisíce centů těžkého, jehož váha se rovná dvěma stům tučných volův, až k malinké myšce sotva půl lotu vážící, jaká to směs i co do velikosti i co do podoby!

Karel Starý.

4.

Vrabec a kůň.

Nad úvozem na roštině
švitořivý vrabčik seděl,
vůkol sebe po krajině
potutelným očkem hleděl;
vrtěl sebou, poskakoval,
na pocestné pokřikoval,
pronikavým hlasem svým:
čimčarara čim čim čim!

„Ulet, vrabče, chutě vari!
Kocouři se ženou k sněmu,
již se blíží tuhle dolem,
co nevidět půjdou kolem;
prehni, sice tebe sklídí —
víš, co kocour nevyslídí! —“

15

Vrabčik se naň podívá,
usmívá se, usmívá,

20

Úvozem tu kůň jde starý,
přijde k vrabci, mluví k němu:

„Dobře, dobře — vyřídíme,

Ať se každý o svou kůži stará,
 čím čím čím čímčarara,
 25 my se u nás nebojíme,
 našinec se nelekne.
 Čimčarara čím čím čím
 co mám dělat, to já vím.“

jak mi s tváří učenou
 moudré dává naučení! 35
 Vždyť má uši,
 které oslu jenom sluší —
 ať mě luňák — když to osel není.
 Nebojím se sedláků,
 jiných přece jonáků, 40
 nehrozím se — “však hle! šust —
 kocour divě z roští vyletí,
 vrabce lapí — chňap a chrust —
 naučí ho věčně mlčetí.

Fr. Jar. Rubeš.

Kůň jde volným krokem dále,
 30 vrabec svou však vede stále:
 „Hlehle pána rozumného
 z kraje trochu loudavého,
 s hlavou k zemi sklopenou,

5.

Co Bůh činí, dobře činí.

Byl jeden chudobný člověk, a ten měl mnoho dětí. Od
 narození svého se v bídě a v nouzi trápil, až pak jednoho
 času Pán Bůh naň seslal těžkou nemoc smrtelnou. Když umíral,
 poslal Pán Bůh anděla, aby jeho duši do nebe vzal. Anděl
 přišel a viděl, že dívky i s manželkou u lože klečí a hořce 5
 pláčí. Bylo mu líto té duše vzítí, že jak bude s tou ženou a
 s dítkami, když jim otec umře.

Přišel zpátky do nebe bez duše, a Pán Bůh se ho tázal:
 „Kde máš chudobného člověka duši?“ — Anděl odpověděl:
 „Vždyť mi jí bylo líto, jak by byly dívky a manželka živý?“ — 10
 — Pán Bůh mu pravil: „Jdi tam pod skálu a podívej se, co
 uvidíš!“ — Anděl šel, odvalil skálu a uviděl tam samé chro-
 báčky. Když přišel do nebe, Pán Bůh se ho tázal, co tam
 viděl. Anděl odpověděl: „Pane Bože, nic jsem neviděl, jen
 chrobáčky!“ — Pán Bůh mu pravil: „Já ty chrobáčky 15
 živím a dobře o nich vím; i ty sirotky a tu vdovu užívím.“
 I poslechl anděl rozkazu Božího a uvedl duši chudobného člo-
 věka do věčné slávy.

B. M. Kulda.

6.

Světlo.

Synu! ke všemu, co ctného — dříve nežli na jabloni
 aby růže krásou zkvetla, jablko se červenalo, 10
 aneb zrostlo co dobrého — nežli sem tam okolo ní
 ke všemu jest třeba světla. na sta zlatých klasů vlálo;

5 Dříve nežli pustá země dřív než v obor oblakový
 od moře se oddělila, křídlatý se orel vznesl,
 nežli ze skal pro vše plémě nežli člověk člověkovi 15
 síleci se voda lila; láskou plana v náruč klesl;

dřív než na zeleném luhu
 stobarevné kvítí zkvetlo;
 nežli stál svět ve svém kruhu —
 zvolal Tvůrce: Budiž světlo!" 20

Boleslav Jablonský.

7.

Svatý Ivan.

Kníže Bořivoj velmi rád díval na hradě Tetíně, jež Teta,
 dcera Krokova, vystavěla. Odtud často do lesnatého okolí na
 lov si vyjížděl. Jednoho času poranil na honbě laň. Raněná
 laň odskočila za skálu a položila se do potůčka, kdež ji psi za-
 5 kousali. V tom vyšel ze skály té muž veliké postavy, dlouhých
 vlasův a vousův, oděný v hrubou sukni, bos; v ruce měl hůl.
 I ptal se knížete, jehož neznal: „Proč jsi mi zabil milé zvíře
 moje?“ Bořivoj muže toho velmi se ulékl a teprve za chvíli
 se ho tázal: „Zaklínám tě jménem Páně, odpověz, jsi-li dobrý
 10 ěili zlý duch?“ A poustevník mu řekl: „Jsem člověk jako
 ty.“ K žádosti Bořivojově uvedl ho do své jeskyně, kdež měl
 lůžko z mechu a z listí, hrubou houní pokryté, na stěně kříž
 z okleskův, stranou kámen, jenž mu byl stolem i klekátkem.
 Potom řekl: „Sluji Ivan a pocházím ze země chorvatské. Zde
 15 bydlím ve jménu Páně a sv. Jana Křtitele už čtyřicet dvě

léta.“ — Živil se, čeho mu poskytoval les. Lesní holub a jiní ptáci snášeli mu vejce, lesní včely dávaly mu med, stromy nesly ovoce; jahod a hub bylo vždycky dosti. Bořivoj ho prosil, aby ho na hradě navštívil a jemu i jeho nábožné choti Ludmile požehnání udělil. Ivan mu to slíbil.

Druhého dne odebral se kníže Bořivoj se zámeckým kaplanem Pavlem a s několika služebníky do lesa, aby Ivana na hrad provodili. Ivan vzal svatý kříž a vydal se s nimi na cestu k Tetínu. Ludmila jich zatím s toužebností očekávala. Poustevník pak požehnal manželům knížecím a vrátil se do své jeskyně, vyprosiv si, aby ho kaplan třetího dne navštívil. Když pak k němu kaplan přišel, vypravoval mu Ivan, že jest synem chorvatského knížete Gestimuly. Matka jeho slula Alžběta. Po otcově smrti měl se státi knížetem. Ale cítě se býti nedostačným, postoupil vládu bratrovi, a aby bez překážky dnem i nocí milému Bohu sloužiti mohl, odešel do pralesů českých. Znamenaje, že smrti blížek jest, prosil kněze, aby jej opatřil svátostmi umírajících, což duchovní učinil. Svatý Ivan posílněn jsa na cestu do věčnosti, podal knězi kříž, aby jej odevzdal knížeti Bořivojovi na památku, a skonal. Bořivoj přijav ten kříž, políbil ho a zaplakal radostí z dědictví tak vzácného.

Po své žádosti pochován jest sv. Ivan vedle té skály, která mu tak dlouho příbytek poskytovala. Na místě, kde Bořivoj sv. Ivana potkal, dala kněžna Ludmila vystavěti kostel.

Jos. V. Nikolau.

8.

Žába a zajíc.

Sešli se zajíc a žába, aby z jedněch hor do jiných na zimu společně odešli. Žába na úsvitě vstala a zajíce budila, aby šli časněji a za chladu; však zajíc jí pravil: „Jdi sama pomalu, snadno tě dohoním, jen co si trochu ještě pospím.“ — Žába šla a často se ohlédala, jde-li její druh; ale nadarmo. Dřívešší cíle, vyspala se. Na to přišel jiný zajíc, a žába ptala se ho, jde-li také její druh? Zajíc však jí odpověděl: „Vybízel

jsem ho několikrát, abychom časně šli, ale on nechtěl. V tom přišli na nás lovci, obklíčili nás, jeho zastřelili, a já s těžší život zachránil.“

Národní bajka srbská.

9.

Zbraně zvířat.

Ve všem tvorstvu pozorujeme neustálý boj o potřeby života. Malý hmyz hubí rostlinstvo, jeho pak opět hubí a pronásleduje ptactvo; ptactvo pak hubí se buď vzájemně aneb je pronásledují ssavci s člověkem v čele. A přece — divná věc — jak málo bylo za lidských věků pozorováno případův, aby ten neb onen druh zvířat úplně byl býval vyhuben. A stalo-li se přece, byl zajisté jen člověk a jeho ziskuchtivá nenasytnost toho příčinou. Příroda dala zvířatům život a však dala jim i schopnost zachovati rod svůj naproti tisícům slídičů nepřátelských. Jedněm dala sílu a ostré zuby, druhým dala rychlé nohy neb mohutné rohy; tyto ozbrojila jedem, ony zase pevným štítem; jedni udržují se svým množstvím, druzí zase tuhostí svého života. Všecko živočišstvo jest takto dlouhým řetězem rozmanitě ozbrojených tvorů, z nich každý druh neb rod činí článek, jenž se nikterak nesmí rozpadnouti, aby spojitost celku nebyla přerušena. Toto udržování stále rovnováhy ve přírodě náleží k nejkrásnějším zjevům, v nichž se v jasném světle zračí nedostižná moudrost tvůrce nejvyššího.

Přihlédněmež ku věci té ještě blíže. Velmi podivuhodno jest pozorovati, že barva mnohých zvířat přispůsobuje se předmětům, na kterých neb mezi kterými živočich žije. Jest to opět jeden z četných prostředkův, jenž čelí k ochraně tvorův, jimž se jiných nedostalo zbraní. Vlastnost tato, ač sama v sobě nepatrná, poskytuje skutečně mnohým slabým živočichům výhody neocenitelné, neboť je činí zrakům nepřátelským téměř neviditelnými. Jak těžko jest na př. rozeznati zajíce v loži ode hrud hlíny, jež stejnou s ním mají barvitost! Méně zkušený lovec obyčejně usáka dříve neshlédne, dokud z lože vyplašen nevyskočí. Zajíci na písčitých pouštích mají barvu špinavě žlutou, anť zajíc na

severu pokryt jest srstí bílou, ze kteréž příčiny zajisté velmi nesnadno bývá ho stopovati. Jak snadno domníváme se viděti v suché větvi borovice červenou veverku, a jak těžko lze poznati, kam se hnědá neb černá její družka ke pni smrku neb jedle přitlačila! Liška naše dává barvou svého kožícha zřejmě na jevo, že stvořena jest pro les jehličnatý a listnatý, a že zejména v lese listnatém snadno může uniknouti zraku lidskému aneb jej zklamat úplně. Myši polní mají u nás taktéž barvu hlíny, barvu šedohnědou; ale na poušti africké mají barvu šedožlutou a na stepi barvu žlutohnědou. Zvířata noční mají barvu noci, buď šedou neb černou. Divoký králík, jenž na polích v děrách se zdržuje, mívá barvu popelavou; kamzík a kozorožec neliší se barvou srstí nikterak ode skal, na nichž žijí; náš medvěd je hnědý, medvěd polárních krajín s věčným sněhem je bílý. Kuny jeví svou všestrannost také barvou kožíchu; kuna lesní je hnědá se žlutou skvrnou na hrdle, kuna skalní je více do šeda zbarvena; lasička je v létě hnědá, v zimě bílá.

Čím strakatější je půda a žijící na ní rostlinstvo, tím strakatější je také živočišstvo; zebra, kvagga, tygr, levhard a jaguár jsou toho důkazem; opice některé, žijící na zelených větších stromů, mají barvu zelenavou; tato barva je, jak známo, také barvou přemnohých housenek, ještěrů, ptákův i brouků, kteří v zeleném listí nalézají velmi bezpečný úkryt. —

Karel Starý.

10.

Vlk a kůzle.

Koza kdysi na pastvu jít chtěla,
 aby pro sebe a svoje kůzle malé
 do zásoby hojně mléka měla.
 Zavřevši pak dvéře dokonale
 pravila jest tiše ke kozletí:
 „Buď mi lepší nežli jiné děti,
 nevydávej se mi v nebezpečí,
 kdyby na tobě se chtělo,
 abys komu dvéře otevřelo,

10 sic uvázneš v nastrojené leči.
 Utopí tě vlastní krve brod;
 ptej se na heslo, vždyť víš jak zní.
 „Zahyň vlk a všecek jeho rod!“
 s Pánem Bohem, tak, a poslechni!“

15 To když děla, příkradl se k stáji
 starý vlk a tiše naslouchal,
 vyslech' vše a stranou pak se dal,
 pozorně se ukryv v blízkém háji.
 Avšak sotva koza zašla dál,
 20 příkrad' k stáji se a zaklepal;
 znaltě všecko, řekl heslo v hod;
 „Zahyň vlk a všecek jeho rod!“

Kozleti zdál hlas se podezřelý,
 jeho oči štěrbinou ven zřely,
 25 tedy hovořilo: „Málo chápu,
 nevím, kdo jsi, ukaž mi svou tlapu,
 máš-li jako matka tlapku bílou,
 otevru ti branku milou!“

Mát vlk jinou tlapu, ostré drápy,
 30 neřek' nic, vzal nohy na ramena,
 uváznout-li nechtěl, až jej lapí
 hospodář anebo hodná fena.

Kdyby bylo kůzle v prosté věře
 na to heslo otevřelo dvěře,
 35 bývalo by ještě toto ráno
 zardouseno a pak roztrháno.

Každá rada vždycky dobra není,
 lepší nade všecko přesvědčení.

Adolf Heyduk.

11.

Tak svět odplácí.

Jednou nesl sedlák z lesa dříví, a chtěje si odpočinouti, hodil dříví na zem a posadil se na kámen. V tom slyší ne-daleko z jámy nářek: „Ach člověče! smiluj se, odval kámen, ať nezahynu; vysvobod mě, a já ti tak odplatím, jak nejlépe svět odplácí.“ Člověk odvalil kámen, a z jámy vylezl veliký had, svinul se v kolečka, vymrštil se vzhůru a řekl: „Věz, člověče, že jsem já Jaza; připrav se, musíš umřít!“ Člověk ulekl se velmi a naříkaje vytýkal hadovi nevděk: „Zdali jsi mne nevolal na pomoc? zdali jsem ti nezachoval života?“ — „Ovšem,“ řekl had; „avšak nečiním, než co jsem slíbil, totiž odplatiti tobě tak, jako svět odplácí.“ I zůstali konečně na tom, aby tu rozepři jiní rozsoudili, a co soudce vyřkne, při tom aby zůstal. Šli spolu hledat soudce a našli na jednom místě starého psa ke plotu přivázaného. „Jak se máš, věrný strážce domu?“ — „Jak vidíte.“ — „Buď dobrotiv a rozsud nás, máme spolu rozepři.“ A sedlák vypravoval jemu celou svou příhodu. „Takli to bylo?“ tázal se potom pes hada. — „Tak,“ odpověděl had. — „Člověče!“ řekl pes, „jest ti umřítí, neb takto skutečně svět odplácí. Když jsem já byl mlád, byl jsem miláčkem svého pána; beze mne nebylo lovu, já naplňoval pánovu kuchyni zvěřinou; pán chodil v liščinách i vlčínách, kterých já nalovil. Později hlídal jsem domu jeho před zloději; pán měl mě rád, dávali mu za mne kočár i s koňmi a přece mne neprodal. A nyní, když jsem už stár a nemocen, když už se ani hýbati ani štěkati nemohu, vyvedli mě sem a přivázali ke plotu, aby mě ras zabil. Tak hle svět odplácí!“

Ubohý sedlák vida, že ztratil při, prosil tovaryše svého, aby jiného soudce vyhledali, a had i k tomu svolil. I šli spolu roklinami a lesinami a našli na jednom místě starého bídného koně, měl hlavu svislou, boky vpadlé jako deska, a hovadice mouchy celé tělo mu pokryly, štípající jej; neměl ani síly tolik, co by je odehnal. „Jak se máš, šlechtné zvíře?“ — „Jak vidíte.“ I prosili ho, aby je rozsoudil, a doložili, že sedlák už

u jednoho soudce propadl. Kůň vyslyšev trpělivě jich rozepři, dal taky hadovi za právo, řka, že takto svět odplácí. „Když jsem já byl mlád,“ povídá, „uměl jsem všelijaké pěkné věci; když mě vyvedli ze stáje, všichni hosté mi se divili. Nad to pak nosíval jsem pána svého na vojně a nejednou jsem jemu svou rychlostí zachoval život i ke slávě mu pomohl. Proto mě taky dva lidé tehdáž obsluhovali, každý den dvakráte mě česali, nejpěknější oves i seno mi dávali, ve stáji mé bylo jako v pokoji, v létě, aby mne hovadice neštípaly, dávali na mne síť, a můj pán byl by mne nedal za půl vsi. Ale když jsem sestárnul, mořili mě hladem, ani slámy najísti mi se nedali a naposledy mě vyveklí sem na paseku, aby mě vlk zadávil!“

„Co chceš nyní ještě, člověče?“ tázal se had. Ale sedlák ho ještě zas uprosil, aby šli do třetice a posledního soudce hledali. Šli a tu podle lesa běží lišák. „Hej, pane lišáku! počkej a rozsud' nás, máme spolu rozepři; už u dvou soudců prohráno.“ Lišák, chytrá hlava, oba je vyslechnuv, mrknul po straně na člověka i pošeptal mu: „Dáš-li mi všechny své slepice, pomohu ti z té nesnáze.“ — „Což slepice!“ řekl člověk, „i husy ti dám, a třeba celé své jmění.“ Lišák vzal na se způsob soudce nestranného a řekl: „Spor to velmi důležitý, jdeť o život a o smrt. Ti první soudili lehkovážně. Jinde ta rozepře rozsouzena býti nemůže, leč na místě, kde se přihodila, a protože tam nám jíti jest, tam se shledá, která strana má pravdu.“ — Když pak na to nešťastné místo přišli, řekl lišák, že třeba tu věc vzítí od počátku: „Ty, člověče, posad se na kámen, kde's tehdáž seděl, a ty, hade, vlez zase do jámy, kde jsi byl.“ Když oba tak učinili a had se vsoukal do jámy, mrknul lišák na člověka: „Nuže, rychle přival kámen!“ a člověk nedal se po druhé pobízeti. I děkoval lišákovi za vysvobození od jisté smrti, a lišák odpověděl: „Ale nezapomeň na slepice; zejtra přede dnem přijdu si k tobě na snídání!“

Sedlák přišel domů s radostí, jako by se byl z nova narodil, i vypravoval ženě, co se mu přihodilo, velebil lišákovu moudrost a doložil, že mu za to slíbil všechny slepice, a že si zejtra přede dnem pro ně přijde. Žena byla sice ráda, že muž její nezahynul, ale bylo jí taky líto slepic. Druhého dne časně

ráno přišla žena k oknu a vidouc lišáka přecházeti po dvoře a v okno nahlížeti, zavolala muže: „Slyšíš, starý, někde se tu vzal lišák před okny.“ — „I to ten, co mě vysvobodil, přišel si pro slepice.“ — „Leda bych se zbláznila, abych mu slepice dala! buď Pán Bůh pochválen, že's ty zdrav! vezmi ručnici a lišáka zabij, dostaneš ještě několik zlatých za kůži.“ — Člověk uposlechl ženy, vzal ručnici a oknem do lišáka vypálil. Umíraje zvolal žalostně lišák: „Tak hle svět odplácí.“

K. J. Erben.

12.

Opice ochočená.

Obchodník jeden měl ochočenou mořskou kočku, která běhala a rejčila zcela volně a svobodně po domě. Jedenkráté spozoroval, že má opice něco v torbách lícních, což velmi opatrně ukrývá. Přivolav ji k sobě lichocením, jal se prohledávati její zásobárnu a hle, na jedné straně huby nalezl dva, na druhé tři dukáty. Nikdo nevěděl, cí by peníze ty asi byly. Teprve po delším pátrání shledalo se, že jsou dukáty majetkem blízkého kupce, kterémuž byly z pokladny odcizeny. Opice byla se totiž do cizího domu oknem vloudila a tam z otevřené kasy lesklé peníze ukradla, kteréž nyní ovšem musila zase navrátiti. —

Jiná opice ochočená, které také dovoleno bylo, běhati volně po domě, stala se brzy postrachem všech slepic a kuřat na dvoře; největší její rozkoší bylo, proháněti a plašiti tyto krákoravé křehotinky; kdykoliv jen mohla, skočila hned na tu hned na onu slepici a měla z toho velikou radost, když jim hodně strachu nahnala. Jakmile ji tato neplechá kratochvíle omrzela, šla hledat, kde slípky vejce snášejí; každé jejich hnízdo, ať bylo ukryto kdekoliv, vyslídila a oloupila, neboť vejce roztloukati a vypíjeti uměla výborně. Když se jí jedenkráté za podobný kousek zlodějský dostalo notného výprasku, zmizela milá opička jako rtuť a po celý den nebylo po ní ni vidu ni slychu; již myslili domácí, že práskla do bot, ale nebylo tomu tak. Druhého dne přišla opice z rána jakoby nic a pátrala po hospodyni; když ji spatřila, šla k ní a položila jí slepičí vejce do klínu,

zavrčela spokojeně a šla opět svou cestou dále. Jaká to chytrá vypočítavost! „Nu vidíš ty, milá hospodyně, jak jsem já hodná, již ani to vejce slepičí nevypíjím; tu je máš a nedomyšlej se více, že já ti snad vejce z hnízda odnáším; i toto mohla bych vypít, ale nestojím o tu pochoutku, a proto ať mi vícekrát, ztratí-li se ti opět vejce, vinu nedáváš!“ Toto asi sobě opice myslela, když vejce, sousedovi ukradené, hospodyně do klínu vkládala.

Nejmilejší ze všech pochoutek byla této opici sladká smetana. Po delší době našla také, jak dostati se do sklepa, kde mléko uschovávali. Netrvalo však dlouho, a, jak mlsna její huba, opět přišlo na jevo; nový výprask jí poučil, že jí bude nepočetného toho řemesla buď nechatí aneb alespoň počínati si opatrněji. Opice volila býti opatrnější, a vedla si pak z celá jinak. Smetany nepila již z nádob ve sklepě, ale vzala vždy hrnec se vším dojivem, vylezla s ním na půdu neb na strom a tam jej v tichosti a bázni boží vypráznila. Prázdné hrnce však házela se stromu na zem, a to byla zase chyba, která jí dopomohla ke slušné odměně, jež se však vyplácí březovou metlou. Opice s jinou se potázala a polepšila se. Kdykoliv se jí potom podařilo ukrásti ve sklepě hrnek s mlékem, nerozbfjela ho, ale vyprázdněný přinášela hospodyně zpět a měla z toho velikou radost, když jí za její poctivost pochválila.

Karel Starý.

13.

Česká příslovi o pracovitosti.

Příčinlivému dvojí život. — Kůň k tahu, pták k letu a člověk ku práci. — Kdo neseje, ten nevěje. — Komu se nelení, tomu se zelení. — Kdo chce jádro jísti, musí ořech rozlousknouti. — Častá krůpěj i kámen prorazí. — Červík malý velký dub ztráví, ne proto, že tuze kouše, ale že často točí. — Slepička po zrnečku klove, a tím syta žive. — Pán Bůh dává požehnání, ale do chléva sám nevhání. — Jednou ranou dub nepadne. — S chutí do toho, je půl hotovo. — Bez ochoty zlé roboty. — Práce kvapná, málo platná. — Važ si času,

chop se práce, zahálky se chraň co zrádce. — Po práci milo odpočinouti. — Zahálka matka hříchův. — Mladí ležáci, staří žebráci. — Přejde čas, že se zeptá zima, cos dělal v létě.

Z „Mudrosloví“ F. L. Čelakovského.

14.

Poklad.

Vinař, leže na smrtelné posteli, zavolał k sobě své syny, aby jim svou poslední vůli oznámil. Když se synové sešli, mluvil k nim otec takto: „Milí synové! Po celý svůj život pracoval jsem o to, abyste šťastni byli. Poklad, který jest zakopán v naší vinici . . .“ nedopověděl a zemřel. Synové, sotva že otce pochovali, vzali motyky a šli hledat pokladu. Kopali a kopali, ale pokladu se nedokopali. Avšak na druhý rok z jara révy bujně vzrostly a na podzim mnohonásobný vydaly užitek. Tu teprv poznali synové, že poklad, o kterém se otec zmínil, jest pilná práce a přičinlivost. I blahorečili památce otcově a neustále snažili se o to, aby co nejvíce z tohoto nepřebraného pokladu těžili.

Z bajek Aesopových.

15.

Nevyhazuj peněz za pištalku.

Největším potěšením bylo Myslimírovi, když sobě ze svých uštědřených dáreků peněžitých koupiti mohl nějakou knihu užitečnou. Činil to ovšem po každé jenom s přivolením svých rodičův rozumných, kteří jej pečlivě k tomu vedli, aby hned z mladu měl zálibu v dobrém čtení, i aby sobě hned od malička počal zakládati pěknou knihovnu z knih takových, které by poskytovaly ušlechtilé zábavy i prospěšného poučení. Nečinil tedy Myslimír, jako mnozí jiní, kteří své peněžné dárky na rozličné daremnosti vyhazují, z nichžto nejen žádného prospěchu nemívají, nýbrž často i škodu brávají: on sobě raději ve mnohé jiné věci činil ujmu, a zásoby svých dárekův jak náleží

šetřil, aby sobě buď řadu poučných knih některou novou rozmnožiti, anebo k nějakému dobrému účelu svou hřivnou přispěti mohl.

Jednoho dne koupil sobě Myslimír knížku, ve které bylo čtení poučné o muži znamenitém, jehožto jméno jest Benjamin Franklín. Četl v té knize Myslimír i dočetl se místa, kde slavný ten muž vypravuje sám o svém dětském věku tento příběh:

„Když mi bylo s pět, šest let, naplnili mi příbuzní jednoho dne při jisté slavnosti kapsičku drobnými penězi. Nemeškal jsem: v tu chvíli jsem pospíchal k jedné boudě, kde byly na prodej hračky. V tom potkám na cestě malého chlapce a vidím, že má v ruce píšťalku. Zalíbila se mi ta píšťalka; i pravím k němu, aby mi ji přepustil, všechny své peníze že mu dám za ni. Chlapec na mou žádost tak učinil, a já mu dal za píšťalku všechno, co jsem od příbuzných měl ve své kapse. Spokojen svým kupem jdu domů a tu, kudy chodím, po všech pokojích, schodech a chodbách na tu píšťalku pískám, až to všem uši proniká a v sluchu zaléhá. Moji bratři a bratrance, mé sestry a sestřenice ptají se mne, co jsem za tu ošklivou píšťalku dal, která tolik nadělá hřmotu; a když jim pravím, že jsem za ni dal všechno, co jsem od přátel dostal, připomínají mi, že jsem si pěkně posvítíl, to že je desetkrát více, nežli zač píšťalka stojí. Na to mi vypravovali, co jsem všecko mohl míti pěkného za ty peníze, které jsem jen vyhodil, a kterak jsem si mohl mnohem větší radost učiniti, kdybych byl moudřejší býval. A tu mi pořád opakovali, jak jsem to chytře vyvedl, až jsem se konečně, všecek rozmrzelý svým zpozdilým kupem, dal do pláče. Pouhé pomýšlení na tu věc činilo mi pak více zármutku, nežli jsem radosti měl ze své píšťalky. Mrzutý ten příběh měl však veliký užitek pro celý budoucí život můj. Neboť se tak hluboko vtiskl v duši mou, že jsem ho nikdy z paměti nespustil. Kdykoli pak nějaká nepotřebná a daremná věc mě lákala, abych si ji koupil, říkával jsem po každé k sobě: Nevyhazuj peněz za píšťalku! — a tak jsem svých peněz ušetřil, abych je po hromadě měl na věci prospěšnější a potřebnější.“

Takto Myslimír v nové knize četl. Líbilo se mu to vypravování, neboť srovnávalo se s jeho přesvědčením, kteréhož nabyl z moudrého svých rodičův poučení. Čtení to utvrdilo jej v úmyslu, že i na dále svých peněz šetřiti bude k tomu, aby sobě za ně buď nějakou dobrou knihu a některou jinou věc užitečnou kupoval, anebo též jiným v čas potřeby štědře mohl přispívati.

Fr. Doucha.

16.

Hádkanky prstonárodní.

I.

1. Metu, metu — nevymetu; nesu, nesu — nevynesu: až čas přijde, samo vyjde.	3 Po širém se moři točí, ani mák se neomočí; hvízdá a píšťalky nemá, uslyší ho i poušť němá.
2. Co se otec tamto směje a tam matka slzy leje: panna dcera v také časy pás sedmibarevné krásy obléká si.	4. Sletěl pták bezperák na náš stromek bezlisták, přišlo na něj bezzubátko, sežralo to bezpeřátko.
5. Ptal se čuchan evrkana, je-li doma hopecup?	

17.

Lev a liška.

Stářím sešlý lev nemohl více jiných zvířat pronásledovati; vzal tedy útočiště ke lsti. Odebral se do jeskyně své a dal všude rozhlásiti, že jest nemocen.

I přicházela jiná zvířata a navštěvovala jej; ale sotva do jeskyně vešla, udávil je lev a sežral. Liška větkřila jeho zlý úmysl, stánuła před jeskyní a tázala se lva, jak se má. „Velmi zle,“ odpověděl lev; „ale proč nejdeš ke mně do jeskyně?“

„Z příčin velmi důležitých,“ odpověděla liška; „neboť vidím dobře stopy zvířat, která k tobě vešla, ale ani jediné, že by které ven se bylo vrátilo.“

Z bajek Aesopových.

Posvátná opice indická.

Příroda postarala se o všechny opice velmi slušně, ale přece žádné neposkytla přízně své tou měrou jako lenochodu černorukému, jež Hindové nazývají *huneman* neb *hulman*. Narodila-li se která opice na šťastné planetě, není to žádná
 5 jiná než tento malabarský *mandi*, jemuž Hindové od nepamětných dob prokazují úctu božskou. A proč asi? Obr *Ravan*, tak zní stará pověst indická, unesl *Situ*, manželku boha *Šri-Ramy* a ukryl ji ve svém obydlí na ostrově *Ceyloně*. Opice *hulman* vysvobodila ji však z krutého zajetí a přivedla ji bohu
 10 zpět. Jakož opice rády, *hulman* při té příležitosti ukradl obrovi v zahradě strom, nesoucí plody tak zvané „mango,“ jež pokládají Hindové až po dnešní den za ovoce nejvzácnější. Obr *Ravan* počíhal si však na opici a chytiv zlodějku chtěl ji za trest upáliti; ale opice chytrým způsobem oheň uhasila,
 15 při čemž si však ruce a tvář popálila, které zůstaly od té doby černy. — To jsou příčiny, proč Hindové opici tu pokládají za svatou. Tato opičí svatost není však příliš veliká, neboť jest zvýší sotva pětřetí stopy, ocas pak je tři stopy dlouhý; barva srsti je běložluta, lysá místa na tváři a na
 20 rukou jsou fialova.

O neobyčejné účtě, jakou Hindové k opici této na mnohých místech chovají, všichni cestovatelé vypravují s opravdovým úžasem. Po všech vesnicích, zahradách i městech prohánějí se
 25 opic jako lidí, ne-li více. Člověk prý věru neví, má-li se více diviti hlouposti lidské, která ve svatost opice může věřiti, čili drzosti a dotíravosti těchto zvířat, která šmahem pustoší lidem sady a polnosti a do samých domů se vkrádají, aby odnesla aneb sežrala, co kde najdou. Jest věru s podivením,
 30 že lidé, kteří nesmírné škody berou těmito nestydatými opicemi, přece je ctí, ošetřují a hájí, a běda tomu, kdo by se opovážil posvátným těmto tvorům v něčem ublížiti; nenávisť a pomsta veškerého obyvatelstva bude jej pronásledovati, a je-li cizinec, může býti velice rád, vyvázne-li z pobouřené krajiny

živ a zdrav. Jistý Holanďan zastřelil z okna svého bytu hulmana; když se zpráva o skutku tom rozšířila, takové nastalo bouření lidu, že neprozřetelný střelec se měl co ukrývat, aby nebyl ukamenován. Všichni sluhové jej opustili, nechtíce mu ani vody podati ze strachu, aby zároveň s ním nebyli zatraceni. Jistý cestovatel francouzský našel v jedné krajině nemočnici, ve které staré a churavé opice jako u nás lidé ošetřovali. Jiný vypravuje, že by byl velmi rád jednu z těchto opic pro své přírodnické sbírky dostal, ale že mu nebylo možno. Kdykoliv vyšel s ručnicí na rameni, zástup lidí ho doprovázel, kteří před ním a za ním všechny opice odháněli, aby mu žádná nepřišla na ránu; ano jeden nábožný bramín sedával po celý měsíc v jeho zahradě, aby odháněl ctěné hulmany.

V některých domech ponecháno jest druhé patro za obydlí hunemanům a majitel domu stará se o všechny jejich potřeby. Toho hlupáctva lidského dovedou opice také užiti ku prospěchu svému v míře velmi nestydaté. V čas obědu lezou hulmani oknem do světnice a berou lidem jídla od úst nebo z mísy, aniž se kdo opováží dotěrné vetřelce zahnat.

Jistý Evropan navedl fakíra, aby svolal opice k jeho stanu, maje v úmyslu prováděti nějakou kratochvíli s těmito indickými svatými; avšak byl by žertu toho zlým zažil. Na volání fakírovo sběhly se opice ze všech končin, ale s nimi také lidé, aby viděli, co se bude dít s jejich miláčky. Evropan vida na všech stranách tváře hrozivé, ustoupil zpět a poradil se s Vaňkem, fakír však nemohl se hnouti s místa. Když opice viděly, že se jim ničehož k mlsání nedává, počaly dorážeti na fakíra a konečně se do něho daly s takovou zuřivostí, že div jej neroztrhaly, ačkoliv se tlustou holí svou oháněl nemilosrdně. Lidé vidouce nebezpečí, ve kterém člověk ten vězel, nestáli při něm, ale při opicích a ještě mu zlořečili, nejen že opice oklamal, ale také holí bil, což prý není věc dovolená. — Chce-li některý obyvatel města jinému se pomstiti, posype plochou střechu před počasím deštivým rýží neb jiným drobným zrním. Opice sežravše rýži

nasypanou, chtějí mít i zrna, která do skulin zapadla; bez okolků dají se do trhání tašek, a než se majitel naděje, je střecha odkryta a tašky na zemi rozbity. Nastane-li pak brzo počasí deštivé, nemůže majitel domu nižádného pokryvače pro
5 veliký nával práce najati, a než se konečně přece některého doprosí, má zajisté již spousty vody ve všech světnicích, a tudy ovšem i škodu nemalou.

Nehledě k těmto věcem, jejichž pravou příčinou jsou vlastně lidé, jsou hulmani jinak opice velmi pěkné, ano mnozí
10 přírodoznalci tvrdí, že neviděli nikdy opic půvabnějších. Se hbitostí k víře nepodobnou vylézají hulmani ze země na stromy, skákají se stromu na strom a zase na zemi s takovou rychlostí, že pozorovatel pohyby jejich sotva zrakem může sledovati. Z nenadání je celé hejno pohromadě, a než se naděješ, jsou
15 již všichni ti tam; hned mizí, hned se objevují a mizí znovu, aniž můžeš říci, kam se poděli neb odkud přišli.

Karel Starý.

19.

Pohanka.

Za teplého, slunného dopoledne oblekl se stařeček Brázda do letní kažajky, posadil si starý, vybledlý a propocený klobouk na hlavu, nacpal a zapálil si krátkou dřevěнку a vzav z kouta u hodin silnou jalovcovou hůl, zavolal na vnuka: „Františku,
5 půjdu se podívat do pole. Chceš-li jít se mnou, popros maminku o kousek chleba, abys neměl po cestě hladu.“

František poskočil radostí a spěchal za dědouškem.

Šli po dvoře k zahradě. U vrátěk se zastavil stařeček a řekl: „Františku, jdi a uvaž Kartuše, ať za náma neběží —
10 honil by po poli zajíce.“

V zahradě šel Brázda k úlům a hleděl pozorně na česno. „Františku, bude nám hlídati: zdá se mi, že se budou včeličky brzo rojiti.“

„A jak to poznáte, dědoušku?“

15 „Včera večer matka troubila a vidíš — u česna je jich celý žvanec. Po tom vždycky přicházívá brzy roj.“

Pak šli kolem makového záhonu ke dvířkám. František nazdvihl dřevěnou kliku a vyběhl ven. Dědeček zavřel opatrně za sebou, aby nemohly husy do zahrady, a dal se kolem stodoly pěšinkou přes záhumenice k loučkám. Kam jen oko do-
zíralo, všude se vlnilo obilí jako moře požehnaní. Žito již 5
bělelo a klonilo těžké klasy, pšenice a ječmen bujely štavou, a na nížině černal se ječmen jako palaš. A z té radostné ze-
leně usmíval se růžový koukol, prokukovala modrým okem
blankytná charpa a hořel vlčí mák. Nevýslovně lahodnou vůni
dýchal celý svět a kde jaký zpěváček ve vzduchu a osení, 10
každý zpíval, a kde jaká včelka, kde jaký brouček — každý
zvučel jako neviditelná struna. >

Stařeček šel zvolna a vnouček poskakoval tu před ním,
tu za ním.

Přišli k loučkám. Loučkami teče mezi sítím potok. Šli 15
vedle něho chodníkem, až přišli k víru, kde roste puškvorec
a kde to zapáchá rybinou. Tam stojí na mezi stará, rozpuklá
vrba. Ta již mnoho viděla, mnoho zažila a mnoho ví. Pod
tou vrbou si usedli na mateří doušku. Sluncečko jen jen hořelo,
že vzduch nad potokem se třásl a modrá šidla jaksi mdle lí- 20
tala. Stařeček smeknul klobouk, utřel si čelo a hleděl tiše
před sebe. František si lehl do trávy, opřel bradu o dlaně a
hleděl do polí. >

Za vrbou byla zaseta pohanka. Stála všecka černá, sprá-
žena, jako by plamen jí byl ošlehl. 25

„Dědoušku, co je to tady?“ ptal se chlapec.

„Toto? Což to neznáš? To je pohanka.“

„Pohanka? A proč je tak černá?“

„Od blesku.“

„Od blesku?“ 30

„Ano. Nevíš, že předevěřem byla veliká bouřka?“

„Vím — vždyť jsme rozžali hromičku.“

„No, a po veliké bouřce pohanka vždy tak zčerná.“

„A proč?“

„Poslouchej, povím ti to. — Zde na tomto poli stála 35
jako dnes před dávnými a dávnými časy také pohanka. Bylo
před samými žněmi. Kolem bylo žito, pšenice, ječmen a vše-

chno klonilo plné klasy vděčně před Pánem Bohem k zemi — jenom pohanka ne. Pravila pyšně: „Nač já bych se klonila? Jsem krásnější než všechno jiné obilí. Kvetu pěkně jako jablona a třikrát v roce. Kde je kdo krásnější?“

⁵ Po chvíli vystupovaly černé mraky, hnala se strašná bouře. Všechno kvítí po poli choulilo se do svých lupínek jako do pláštíků, skrývalo roztomilé hlavičky jako ptáče pod křídla a volalo na pohanku: „Skrýj hlavu!“

„Nač?“ odpověděla pyšně pohanka. „Neskryju!“

¹⁰ „Sklon rychle hlavu k zemi jako já,“ napomínalo žito. „Letí anděl bouře a hněvu. On máchne křídlem na nebi, a křídlo to zašlehně až k zemi a koho zasáhne, toho zdrtí.“

„Neskloním se.“

¹⁵ „Zavři svůj květ a schouli své listí,“ radila zde ta vrba, „a nehleď k nebi, až se zablyskne! To ani lidé nesmějí. Když se otevře mračno, viděti až do nebe na slávu Boží a z toho oslepnou i lidé. A lidé jsou mnohem dokonalejší nás.“

„Lidé jsou lidé a já jsem já,“ vzdorovala pohanka, „a já chci hleděti do blesku.“

²⁰ V tom se rozevěřelo nebe a celý svět stál v plameni; — tak se zablysklo. Když pak děsná bouře přešla, stálo všechno kvítí a osení v nové kráse a vůni a usmívalo se na tu Boží pohodu, jenom pohanka byla bleskem popálena a mrtva. Stará vrba zachvěla se žalostí a se zelených větví padaly krůpěje ²⁵ jako veliké slzy. Přiletěli ptáčkové zpěváčkové se všech stran a ptali se: „Stará vrbo, proč jsi tak smutná? Hle, jak je krásně! Slunečko zase mile svítí, po nebi putují bílé mraky, a každý květ i keř voní. Proč jen ty pláčeš?“

A stará vrba vypravovala ptáčkům o pýše pohanky a ³⁰ o jejím vzdoru, jakož i o trestu, jenž vždy za pýchou chodívá. — „Pamatuj si to i ty. Nebuď nikdy pyšným, aby tě Pán Bůh netrestal,“ doložil stařeček.

Hoch hleděl udivenýma očima na děda a ptal se: „Kdo vám to vypravoval, dědoušku?“

³⁵ Stařeček se usmál: „Když jsem byl tak malým hochem, jako jsi ty, pásl jsem zde husy. A přiletěla sýkorka na haluz

a ta mi vyprávěla, že prý tenkrátě při tom byla, když to stará vrba všem ptáčkům žalovala. — Tak jsem se toho dověděl.“

Václav Kosmák.

20.

Křepelka.

Křepelenka křepelala,
drobné děti svolávala.

„Lidé louky pokosili
a mandele odvozili.“

5

„Křepelátka, drobné děti,
kam se s vámi mám poděti?“

„Ještě jeden mandel stojí,
a na ten se sedlák strojí.“

„Za Dunajem krásné pole,
tam půjdeme, děti moje!“

10

Moravská.

21.

◁ Osel ve květnici.

Osel nejednou slyšel, že květnice hospodářova velmi jest krásna. Zkusiti chtěl, v skutku-li by krásna byla. Any dvěře otevřeny byly, vkročil tam a okousal vše kvítí. Když vycházel, potkal ho jiný osel, řka: „V skutku-li, bratře, v té zahradě plno jest rozkoše a útěchy?“ — „Není tomu tak,“ odpověděl 5 bratr ušatý. „Divím se, že lidé tu květnici tak velebí. Všehoť kvítí jsem okusil, žádné však nebylo k mé chuti. Bodlák, bratře, bodlák mnohem jest chutnější.“

Mnohý člověk tak lpí při hrubém tělesenství a tak není schopen duchovních radostí, že by nebe nenalezl v nebi. 10

Vinc. Zahradník.

22.

◁ Mravenci a kobyłka polní.

Mravenci jsou hospodáři;
lačni nikdy nebyli.
Jednou při slunečné záři
žito v zimě sušili:

prška jim je byla nějak zamočila.

Kobylka tam polní přiskočila;

že pak toho času

nebylo již v poli zrna ani klasu,

nevědouc si jiné dáti rady,

neb ji hnětly hrozně hlady,

prosila jich, by se nad ní slitovali,

trošičku jí žita dali.

„Proč jsi,“ dějí, „v letní době“

nenanesla spíše sobě?“ —

Času, odpoví, jsem málo měla;

neb jsem celé léto

v jednom pěla.

Ti jí na to: „Tohot jest nám věru lito,

cos si tedy vyzpívala v lítě.

skákej za tůn, v zimě, milé dítě!“

Ant. Jar. Puchmajer.

23.

V hojnosti zapomínáme na Boha.

Za onoho času, když chodil Pán Ježíš se svatým Petrem po světě, přišli do jedné dědiny, ve kteréž obyvatelé právě hody slavili. Když tam přišli, povídá sv. Petr: „Ale, Pane, já bych velice jedl!“ Šlit právě podle hospody, z nížto veselou hudbu a hluk shromážděných bylo slyšeti. Pán Ježíš mu odpovídá: „No, vejdi si tam, mají tam všeho dosti, něco ti dají!“

Sv. Petr tam vešel a dostal do syta jísti a píti. Když přišel zpátky, ptal se ho Pán řka: „Dali-li ti tam co jísti?“ — Sv. Petr odvětil: „Oh Pane, dostal jsem tam do syta jísti a píti.

Oh tam je veselo, hospodáři sedí za stoly a hodují a mládež si při hudbě volí.“ — Pán se ho otázal: „Také-li mne tam zpomínají?“ — Sv. Petr pravil: „Oh Pane, nikdo!“ — Pán Ježíš se z toho velmi zarmoutil.

Po roce opět o hodech do té dědiny přišli. Sv. Petr povídá: „Pane, já bych jedl!“ — Pán ho zase do té hospody poslal; ale tentokráte tam nic nemohl dostati, neboť toho roku se jim neurodilo. V hospodě bylo jen několik sousedův, ale nic

nepili. Hudebníci tam byli, na chvílku hráli, ale že se jim nikdo platiti nebral, sedíce za stolem dřímali. Sousedé pak místo veselých písní stěžovali sobě, jak málo namlátili, a naříkali, co dále jísti budou. Všichni k Pánu Bohu o smilování volali. Sv. Petr nemoha tam nic dostat, vyšel mrzut ven. Pán Ježíš se ho tázal: „No Petře, jak se ti dařilo?“ — „Oh Pane,“ odpověděl sv. Petr, „nic jsem tam nedostal; jest tam jen několik sousedův, ale ti nic nepijí ani nejedí, ani sobě při hudbě nevolí, jenom jeden přes druhého náрек vedou, jak se jim zle urodilo, že nemají co jísti. Všichni k tobě o smilování volají a o pomoc tě prosí.“

Pán Ježíš jal se mluvit: „Vidíš, Petře: v loni, že měli všeho dostatek, žáden na mne nezpomněl; jenom hodův a roz-pustilostí hleděli; proto jsem na jich pole dopustil neúrodu, aby svou hříšnost poznali a ke mně se obrátili.“

B. M. Kulda.

24.

Heřman z Bubna.

Heřman z Bubna byl udatný pán,
u svého krále na slovo vzatý;
kterýkoli mu rozkaz dán,
býval věrnému vládce svatý.

Král ho byl vyslal poselstvím
v Mouřenínů daleké kraje,
které hrozí plamenem zlým,
kde vše divné se rodí a zraje.

Heřman všeliké bázně prost
projíždí tam pouště a lesy,
novou konaje myslivost
potvory dráždí, bije a děsí.

Jednou žena se za pardem
od komanstva se vzdálil svého;
kůň tu zarazí v běhu svém,
a hluk dopadá ucha i jeho.

Rychle tam bodá, odkud ten řev,
 až kůň se mu zpouzí a brojí;
 dojel a vidí, an zápolí lev
 se dvěma tygry v nerovném boji.

5 „Jednomu na dva se pomoci má!“
 praví a dřevce svého se chopí;
 a než ho dravstvo to znamená
 v tygra jednoho zarazí kopí.

10 Skočí s koně a vytasí meč,
 aby druhou potvoru ubil;
 ale než ji dohonil v seč,
 už lev ji svou tlapou byl zhubil.

15 I chvil hřivou se zvedaje,
 obou tygrův a svou krví zbrocen,
 vděčně k obránci vzhledáje,
 k nohám mu lehl jakoby skrocen.

20 Heřman se nad ním smiloval,
 obvázal mu opasem rány;
 skočil na kůň a lev se bral
 stále za ním až do městské brány.

Kudy stoupal, mu po boku šel,
 každý se divil průvodci tomu;
 a když vládyka poselství zděl,
 následoval ho do Čech domů.

25 Hrdina miloval věrného lva,
 lev zas ochránitele svého,
 požívali tu obadva
 všeho dobrého spolu i zlého.

30 A když Heřman jest dokonal,
 aby na nebi odměny došel:
 lev ten žalostí hrozně řval,
 nejedl, nepil, třetí den pošel.

Tam na Hořením Jelení,
 kde rod z Bubna panoval možný,
 kostel k Boží slávě a cti
 stavěl a nadal náš vládyka zbožný.

Prostřed kostela sladce spí,
 lva jeho kůže mu pod hlavu dána.
 Odpočívěj tam v pokoji
 tělo slavného českého pána.

S. K. Macháček.

25.

Čermáček.

Čermáček přiletěl za kruté zimy na okno zbožného rolníka, jako by rád do chýže. I otevřel rolník okno a pustil to krotké zvířátko do příbytku svého. Vydobalo si drobečky a kůrečky, které ležely na stole. A chovaly se dítky rolníkovy ku ptáčku přívětivě a laskavě. Však přišlo jaro, a křoviny opět zazelenaly; otevřel rolník okénko, a malinký host odletěl si do blízkého háje a vystavěl si hnízdečko a zpíval si veselou.

A hle, když se zima navrátila, vrátil se i čermáček do příbytku rolníkova a přivedl si také samičku. Rolník i jeho dítky radovali se velmi, když viděli ta zvířátka, jak se důvěrně ohlížela po nich svýma jasnýma očkama. I řekly dítky: „Ta ptáčátka na nás hledí, jako by nám chtěla něco říci!“

Odvětil otec: „Kdyby mohla mluvit, řekla by: „Přívětivá důvěra vzbuzuje důvěru, a láska zplozuje opět lásku.“
 Z parabolí Krummacherových.

26.

Chycený ptáček.

Šla panenka do háječku,
 chytila tam ptáčka,
 dala si ho do šátečku,
 by ho nezamáčkla.

Pust mě, pust mě, zlaté dítě!
 já ti budu zpívat,
 až se budeš po háječku
 z jara procházívát.

Česká.

Věrnost kočky.

Když roku osmnáctistého padesátého čtvrtého Francouzi proti Rusům bojovali, přinesl jeden francouzský voják s sebou na Krym kočku, kterouž velice miloval. Na celé daleké cestě byla mu věrnou společnicí, na noclehu a odpočinku vedle něho spávající a na pochodě na jeho torbě sedávající. Konečně nastal den, kterého udatnému vojínu do ohně jíti bylo. Na hlas polní trouby postaví se v šik a chopí se zbraně; kočka dle obvyklého způsobu usedne v zadu na torbě. Střelba z děl počne, kočka se neleká; nastávají šarvátky; voják žene se na nepřítel, běží, 10 vrhne se na zemi, aby praskající pumě se vyhnul; vyskočí, shýbne se a opět se vztýčí a opět bojuje — milá kočka při všem tom sedí a drží se na torbě jako přibitá. Konečně zafíčí kulka, a vojín kácí se na zemi. Tu skočí kočka s torby, vyhledá ránu a líže ji stále a při tom tak opatrně, že krev 15 zastaví a tím snad vojínu život zachraňuje. Když konečně lékař přišel a viděl, co se stalo, rozhlásil památnou tuto událost po všem táboře, a raněnému vojínu dovoleno nejen kočku při sobě míti, ale vzíti svou ošetřovatelku s sebou do nemocnice cařihradské, kamž ho brzo na to odnesli.

Karel Starý.

Nešťastný kocourek.

Pláče kočka celý den,
kam se její kocour děl.

Jak počala kouřiti,
on se začal škňouřiti. 10

Pláčou s ní též kotata,
kam se poděl náš táta.

Jak počala mazati,
kocour skočil na koty.

5 On tam loží za ploty,
Ocásek má utatý.

„Kde's, kocourku, kde's býval,
že's ty doma nebýval?“

Jak to kočka zvěděla,
kouřit, mastit hleděla.

„Chodil jsem po komorách, 15
zastal mne tam hospodáf.

Ten mne dobil velice,
zedral na mne tři biče.

„Jak sekeru popadl,
hned očásek odpadl.

Když třetí bič dotrhal,
ještě sekeru hledal.

Vyhodil mne za vrata,
tam mne našla kotata.

Moravská.

29.

Silný Ctibor.

Riesenburgský dvůr, k Náchodskému panství patřící, byl za starých časů veliký a ohromný hrad, kolem a kolem lesem ohražený. Od západní strany se vjíždí do brány, k půlnoční straně vede však jen úzká stezka po příkré skále k řece Úpavě, která se pod skaliskami plíží. Dříve údolí to, nyní tak malebné na břehu řeky, všecko bylo jedlemi zarostlé, a jen na místě, kde až po dnes na mlejništi říkájí (proto že prý tam asi před dvěma sty lety mlýn stával), byla malá chaloupka, ve které jeden ovčák bydlel.

Jednoho dne jede pán Riesenburgský z procházky, a tu vidí, an milý ovčák velikánskou jedli na rameni nese; byl dobrý pán, ale velmi přísný, a zvláště na toho, který se opovážil z lesa dříví krásti, aneb nějakou škodu dělati. Myslíl, že vítr jedli porazil, a ovčák že ji v lese našel a ukradl. Hněvivě se tedy na něho obořil: „Jak ty se můžeš opovážiti z mého lesa dříví krásti?“

„Odpustte mi to, pane rytíři; mám tuze špatný barák; a již dlouho jsem přemýšlel, jak bych si ho zpravil. Včera jak tudy jdu, padla mi ta jedle do oka, a myslím si: „Počkej, ta by se ti hodila. I nedalo mi, až jsem pro ni došel a vytrhl.“

„Ty že jsi tak silen?“ ptal se rytíř a všecek udiven hleděl na ovčáka, který pořád ještě jedli držel na rameni. Nebyl příliš veliký, ale svalovité a složité postavy.

„I což je o sflu,“ odpověděl ovčák, „jen kdybych měl něco lepšího na zub.“

„A co bys tak potřeboval, abys byl ještě silnější?“

„Inu já myslím, kdybych snědl dva pytle hrachu, několik uzených kyt a k tomu vědro dobrého vína vypil, že bych se mohl s každým obrem práti.“

„Dobře tedy, máš to míti, a zítra si pro to přijdi na hrad. A o tu jedli ti to pro tenkráté odpouštím, ale po druhé cti můj bor.“

S radostí ovčák rytíři poděkoval a vesele domů s jedlými kráčel, od té chvíle mu říkali Ctibor. Když přijel rytíř domů, nařídil hradnímu, až přijde Ctibor do hradu, aby mu dal dva pytle hrachu, šest uzených kyt a vědro nejlepšího vína.

Druhý den stáhl Ctibor ženě cíchu s postele a šel si do hradu pro přípověď. „A kam si to dáš, kdo ti to pomůže nésti?“ ptal se hradní, když viděl, že Ctibor sám a sám přichází.

„Naložím si to na ramena a ponesu to sám.“

„Jsem-li tvůj blázen? Jak pak bys tolik unesl?“

„O unešení je hej, jen mi to dejte.“

Naschvál mu hradní plnou cíchu hrachu naměřil, unese-li to opravdu. Bylo ho v ní čtyry korce a k tomu ještě šest kyt. Ale Ctibor si zavázal cíchu a vědro vína dohromady, přehodil to přes rameno, a poděkovav hradnímu, kráčel pohodlně domů.

Několik dní na to byl vypsán z Prahy veliký turnaj, ku kterému se všickni rytíři sjeti měli. Bylo prý tenkráté zvykem, že si rytíři silné panoše (čili obry) chovali, kteří se na místě nich při turnaji potýkali. Rytíř Riesenburský neměl žádného tak silného panoše, na kterého by spolehnouti mohl; byl tedy u velké nesnázi. Na štěstí zpomněl si na Ctibora a tu chvíli pro něho poslal.

„Poslechni, Ctibore,“ řekl, když ovčák vešel. „Zdali pak bys chtěl u mne panošem býti?“

„To věřím, že chtěl, a jak rád.“

„Bylo by ti se naučiti se zbraní zacházeti a dobře jezdit.“

„Tomu já se všemu rád učiti budu; a síly mám teď až nazbyt.“

„Dobře tedy; jdi ke hradnímu, on ti dá jiný šát, ale za týden musíš všechno uměti, potom pojedeme do Prahy.“

Ctibor radostí do stropu skákal, když slyšel, že pojedě do Prahy, a ve dne v noci se učil; než uplynulo osm dní, uměl vše, čeho panoši třeba, a rytíř docela uspokojen odebral se se svým komonstvem do Prahy. Z celých Čech byli již rytíři pohromadě i mnoho cizincův; obzvláště se povídalo mnoho o jednom, který prý velmi silného obra s sebou měl. Když nastal den k turnaji určený, sjeli se všichni na ustanoveném místě, kde pro pány a paní lešení skvostnými koberci obvěšené připraveno bylo, před nímž se panoši potýkali. Když se panstvo shromáždilo, vjeli v obražené místo dva panoši na pěkných koních, jeden byl onen vyhlášený obr, druhý Českého rytíře panoš. Po malé chvíli byl cizinec vítězem; tak se stalo několika, z čehož cizinci nesmírnou radost měli, Čeští páni pak pohoršení. Tu došlo i na Ctibora. Když předejel, a cizinec toho, jak se zdálo, nepatrného chlapíka přeměřil, řekl pohrdlivě: „Jak pak se ty, malý mužičku, smíš opovážiti se mnou se potýkati? Tebe rozmáčknu jako ten kámen!“ a vezma kámen oblátkový do ruky, zmáčknu jej jako homolku.

„Inu,“ řekl Ctibor a popojel až k němu, „když myslíte, že jsem proti vám slabý, tedy se nepotýkejme a podejme si na rozchodnou po přátelsku ruku. S úsklebkem mu obr ruku podal, ale Ctibor ji popadl, vyhodil obra do povětří a zase jím tak nerázně o zem smýknul, že více ani nedechl. „Myslíš, že jen u vás umějí kameny mačkat? U nás umíme něco více.“

Tu se ozval pán Riesenburský: „Ctibore, Ctibore, obrův pán ti ujíždí, puť se za ním.“ Ctibor nechaje obra ležeti, pustil se za pánem. Právě jel cizinec s kopce, když ho Ctibor dohonil; i skočil s koně a popadl vůz tak silně za kolo, že mu kus loukotě se třemi špicemi v ruce zůstalo. „Tak se, pane, od nás neujíždí,“ křičel na omámeného rytíře, „dříve zaplatte!“ Byl to snad způsob, že který prohrál, vítězi dobré spropitné dáti musil. Chtěj nechtěj musil se cizinec vrátiti a ku posměchu Českým pánům Ctiboru zaplatiti. Ctibor však za svůj hrdinský kus stal se rytířem a do znaku

dostal kus loukotě se třemi špicemi. Žil dlouho a vždy v dobrém přátelství s pánem Riesenburským; konečně jest v kostele na Hoříčkách pochován.

Božena Němcová.

30.

Koza, ovce, kráva i lev.

Před dávnými časy spojili se
koza, ovce, kráva a pak lev
na všecky, kdo na ně odváží se;
jeden za druhého měl dát krev.
Stejně mělo býti rozděleno
pole, louka, obilí i seno,
stejně nápoj, studnie proudná voda,
stejně honba, výdělek i škoda.

Tu kdys koza ulovila v síti
srnce, plničkého živobyti —
tučná byla kýta, tučná plec —
ihned na cestu se rychle dala,
aby stejný podíl s každým brala,
kdo s ní umluven a spojenec.

Sešli se; lev sednul u prostřed,
čítal na tlapách a pravil: „Bratři!
čtyři jsme, tož rozdělíme hned,
co každému podle práva patří.“
Dělil sám a brzo hotov byl;
Předních tlapů mocnou silou
do čtyř dílů kořist milou
ručě rozdělil.

„Prvý díl je můj z těch dílů všech,
vece vážně, „nebot já jsem lev;
druhý díl však, ovšem dobře vím,
připadnouti musí tomu,
kdo je nad soudruhy silnějším,
tot jsem já a beru si jej domů.“

Třetí díl mi patří za dělení,
proti tomu myslím žádný není,
praví v posled lakotivý lev,
„ten však okusí můj hněv
a tu sílu svalovitých páží,
kdo se na ten čtvrtý opováží!“

Jsou-li slabí s ukrutníkem v spolku,
ošídí je o vše bez okolků,
neboť platí v světě výrok ten,
kdo je silnějším, má právo jen.

Adolf Heyduk.

10

31.

Šelmy psovité.

Mezi šelmy psovité náleží předně pes se všelikými svými odrůdami, potom vlk, liška, hyéna a šakal. Jaký je rozdíl mezi těmito lupiči a šelmami kočkovitými? Postavme vedle sebe domácího bosáka a miláčka jeho mouratého kocoura, pohlédněme na oba trochu okem skoumavým a nalezneme rozdílův až nazbyt. Pes má postavu vysokou a hranatou, nohy dlouhé a tenké s malými tlapami, hlavu malou, čenich prodloužený a nos vyčnívající; krk je dlouhý ale slabý, břicho ve slabinách vtažené, ocas krátký a obyčejně hustě srstnatý; přední běhy mají po pěti prstech, zadní jen po čtyřech; veškeré prsty jsou ozbrojeny silnými sice ale tupými nevtažitelnými drápy; pes má oči veliké, jazyk hladký, zornici kulatou, uši obyčejně větší a špičatější než kočka, ale za to zuby tupější, ačkoliv počtem mnohem četnější. Všemi těmito znaky a ještě třeba některými jinými neliší se pes sám, ale všichni jeho příbuzní: vlk, liška, hyéna od koček vůbec; a kdyby někdo chtěl býti důvtipnější nad jiné, mohl by připomenouti, že je lev, tygr a snad i jaguár mnohem mohutnější než nejsilnější pes řeznický, a že žádný dravec psovitý nepřekoná ni toho ni onoho ani silou, ani obratností, ani pružností a ohebností těla, tím méně pak krvechtivostí, zuřivou jakož i lstivou povahou.

Avšak právě pro nedostatek těchto vlastností stal se pes milým a vítaným společníkem lidským; pes ač silný a statečný dosti, nemá přece povahu v té míře dravou jako kočky, k čemuž právě poukazují i tupější jeho zuby i mírná jeho a přívětivá tvář. Pohleďme jen do obličeje domácího hafana a potom do očí jaguára neb rysa. Jaký tu veliký rozdíl! Ze tváře psi hledí k nám dobrota, upřímnost, oddanost a láska; jaguárovi však neb rysovi zirá z každého chlupu zuřivost a neškrotitelná divokost.

Šelmy psovité rozšířeny jsou po celém světě, a vyjmouce psa nalézáme všechny ostatní jen ve stavu divokém; nejraději zdržují se v pustinách, v hustých lesích, v horách i na rovinách. Někteří hrabají si díry do země a zdržují se stále v jedné a též krajině; jiní zase toulají se v hejnech bez ustání a více v dobách nočních než za dne. Také ve způsobech života liší se psi od koček; pes nemůže nikdy pro dlouhé nohy a tupé drápy lézt po stromech a šplhati po střechách, taktéž nemůže vyváděti takových krkolomných skokův jako kočka: ale za to umí lépe běhati a jeví v běhu podivuhodnou vytrvalost; běh psi má vždy zvláštní směr šikmý, proto že pes nemůže jaksi dobře klásti nohu za nohou na totéž místo.

Smyslové dravců psovitých jsou výborní. Sluch jejich je tak jemný jako sluch koček, a co se čichu týče, nevyrovná se mu čich žádného jiného ssavce; také zrak některých není špatný, neboť psi noční na př. vidí tak dobře po tmě jako kočky, a psovité šelmy denní vidí bez pochyby lépe.

Schopnostmi duševními vynikají psi nad všeliká jiná zvířata; se psem domácím může se u příčině té měřiti toliko slon a poněkud i kůň; někteří dravci psovití nemají ovšem takového rozumu a důvtipu jako pudlík neb špiclík, ale chytře nebo lstivě jednají vždy. Vlk dobře ví, že by sám o sobě nepovalil ani skota ani koně, ale celé smečce vlků podaří se uštvaťi i býka nejsilnějšího. Ani liška nevyniká silou tělesnou, ale chytrost její, leť a vypočítavost nahrazují nedostatek tento úplně; pes i liška jednají s dokonalou rozvahou a provádějí osnované záměry s výsledkem již napřed vypočítaným. U všech druhů pak dravců psovitých jeví se veliký rozum,

neobyčejná opatrnost, ostražitost, jakož i obezřelost, se kterou úmysly své vykonávají; jen veliký hlad svádí je někdy k pošetilostem nerozvážným a k činům zoufalým.

Hlavní potravou šelem psovitých je maso všelikých zvířat; je-li maso to čerstvé či nahnilé, zapáchá-li málo či mnoho, 5 nevadí jim nikterak požívati ho; ano hyénám je maso poloshnilé vždy milejší, nežli pečeně čerstvě ulovená. Žerouce pohlcují s oblibou drobnější kosti, které ovšem strávití nemohou; aby je pak přece z těla vymítly, žerou trávu, mech a kořínky rostlin, z nichž se v žaludku spolu s kostičkami udělají chu- 10 chvalce, jimiž pak se žaludek vyčistuje. Vedle masa žerou psi také plodiny polní, a svědčí jim potrava smíšená lépe než pouhé maso. Ač jsou mezi šelmami psovitými zlosynové urputní, přece není mezi nimi ani jediného, jenž by se krví svých obětí opíjel, jako činívají některé kočky. Nelze ovšem upříti, že ně- 15 kteří členové této čeledi jsou člověku k nemalé škodě; položíme-li však na protivnou váhu užitek, jež nám jediné plémě psí poskytuje, nemůžeme ani na okamžik býti v rozpacích, že pes domácí nám úplně nahrazuje škodu, kterou nám jeho soukmenovci způsobují. Některé menší druhy prospívají také hu- 20 bením hlodavců, dávají nám dobrou kůži nebo kožešinu, jiní konečně zastupují ve přírodě zdravotní policii, odklízující zdechliny, jakož i jiné látky, které by hnilobou vzduch kazily.

Karel Starý.

32.

Mravenec.

Synu! uť se od mravence
mravně na tom světě žítí,
nelenuješ, žije tence,
sbírá jen, co musí mítí.

Po takém nedyehlti štěstí, 5
které blaží jenom lenost;
největší bohatství jesti —
pracovitá spokojenost.

Boleslav Jablonský.

33.
T í ž e.

Za parného odpoledne ubíral se příkrou cestou osel, vleka za sebou vozík se soudkem vody; náležel hospodáři, jemuž za letního vedra často vysychaly studně; neboť statek jeho stál na strmém a slunném vrchu. Osel vykračoval si statečně a chvílkami vesele přikusoval bodláky, které kolem cesty na kamenitých stráních se zelenaly. Brzy však dohonil starého známého, koníka ze sousedního statku, jenž všecek jsa upachtěn, z volna se klopotil vzhůru; měl na voze tolik sena naloženo, že jej sotva utáhl. Cesta byla úzká, osel nemohl ho předejít; klusal tedy po lehoučku za těžkým povozem, ale veselost jeho byla ta tam; oddýchoval z hluboka, kdykoli chrupl si do bodláku, a pohlížel na seno tak bolestně, jako by mu bylo krušno a plačtivo k mysli. Jeli tak hodnou chvíli, a osel hekal víc a více.

„Co vzdycháš, osle?“ omrzele ptal se kůň; „což tě tak náramně tíží ten mizerný soudek vody, který za sebou vezeš?“

„Ach ne!“ žalostným hlasem odpověděl osel; „mne tíží ty krásné otýpky sena, které přede mnou táhneš!“ a toužebně pohlédaje na seno smutně chroustal zas bodlák a vzdychal dále.

Eliška Krásnohorská.

34.

Rozmluva zvířat na podzim.

Na podzim, když ostrý vítr fouká, koza, poněvadž je zimomřivá, počíná se na pastvě otrásati, a aby pastýř spíše domů hnal, co hrdla má, křičí: „Bude mráz!“ Beran, jemuž se domů ještě nechce, proto že má teplý kožich, obchází ovce a kozy a mrzutě odpovídá: „Bude nebo nebude! — O hodech drůbež se má dobře; dostává drobtý z buchet, z koláčův a někdy i několik hrstí žita. Kohout si v tom libuje, třepe radostně křídlo a natáhna krk se táže: „Dlouho-li ty hody budou?“ Houser chodě po dvoře, mu odpovídá: „Týden, 10 týden!“ a kačer přisvědčuje: „Šak tak, šak tak!“ — Ale tele odstavenče ve chlévě, kteréž píce nedostává, poněvadž děvečka k muzice odešla a tam se zameškala, slyšíc tu rozmluvu, že tak dlouho ty hody trvati budou, žalostně nařiká: „Běda, veta!“

B. M. Kulda.

P e s.

Pokudkoli nazpět dohlédnouti můžeme do minulosti, ve všech dobách shledáváme psa býti věrným průvodčím a pomocníkem pána svého — člověka. Na všech místech, kde zachovaly se stopy pradávných plemen lidských, nalézáme též kostry psů; tak ve zříceninách asyrských a egyptských, tak i mezi památkami z oněch dob, když lidé ještě veškeré zbraně a náčiní své z kamene shotovovali, v jeskyních přebývali aneb obydlí svá uprostřed jezer a řek na jehlách si buďovali. A sledujeme-li pokrok člověčenstva od pravěku počínajíce až do časů našich, pozorujeme, že i pes postupem dob ve svých vlastnostech se zdokonaloval a ku potřebám časovým působil.

Nejdříve byl pes člověku pomocníkem při lovu, pomocníkem pro čich svůj nenahraditelným. Tahounem stal se mnohem později, a poněvadž zaměstnání toto k síle jeho a ústrojí tělesnému není přiměřeno, jen za zvláštních poměrů místních v něm vynikl. Takto až po dnes obyvatelé krajín severních a polárních, Eskimáci, Lopari, Čukčové chválí si psa výborným tahounem. U nás se v té příčině síla psa přečnuje a příliš mnoho se mu nakládá, tak že pes tahoun za krátkou dobu se umoří a zahyne. Potahy psí u nás nejvíce jsou jen týráním zvířete, jež nám jiným způsobem může prospívati mnohem více.

Jakmile člověk o stupeň výše ku vzdělanosti vystoupil a stav se kočovníkem život lovecký v pastýřské zaměstnání přeměnil, nastala psovi nová úloha ne právě snadná. Dříve pomáhal jen uchvacovati kořist loveckou, k čemuž stačily ony vlastnosti tělesné, jimiž příroda ho obdařila; potom však bylo mu zároveň s pánem svým dohlížeti na stáda „nových“ zvířat domácích a hájiti je vši možné pohromy; bylo mu samojednému mnohdy stříci a chrániti všecken živý majetek hospodáře svého. A on dostal úloze té osvědčiv takto vzácný ostrovtip svůj a skvělé nadání duševní, jímž nade všecka téměř zvířata vyniká. Znenáhla zdokonalil se v novém povolání tou měrou, že i pastýřové našich dob beze psův obejítí se nemohou.

Když konečně člověk zanechav kočovníctví stále bydliště si vyvolil a půdu obdělávati počal, nové nastaly psu povinnosti. Jako dříve stáda, tak nyní celý statek hospodářský bylo mu hlídati, pes stal se hlídačem domácím. Že i tomu úkolu dostál plnou měrou, toho každodenní máme důkazy. Arci nenasnadno jest pochopiti, že psovi v novém tom povolání tu i tam usouzeny byly okovy, jakož že až podnes mnoho dobrých hlídačů na řetězích vidáme upoutaných, jimž jen smrt přináší vysvobození.

Pes má dost a dosti schopností, jež netřeba než probudití a ušlechtiti, aby všem povinnostem dobrého hlídače dostál; kdo však v tom si libuje, aby pes kousavý a zanedbaný na řetěze připjatý v domácnosti jeho dlouhou chvíli se mořil a vztekem vyl, koho neuráží pohled na takového lazara, dobráka to a přítele našeho, ten nechť nehonosí se útlým citem a myslí v pravdě lidskou. A byť i zlozvyk ten byl sebe častějším, zůstane věčně věkův znamením surovosti a bezcitnosti.

Pes stav se hlídačem domácím nabýval teprv znenáhla vzdělání důkladného. Kdežto dříve pomocníkem jsa loveckým a pastýřským jen jaksi pozdaleku člověku se přibližoval, nyní docela mu žil na blízku a jako nějaký pomocný duch krok za krokem ho doprovázel. Není pochybnosti, že teprv od těch dob počaly se rozličné odrůdy psů vyvíjeti. Kdežto dříve pes lovecký, pes tahoun a pes pastýřský jedinými byli druhy jen nepatrně se měnícími, rozběhl se druh psů domácích na nesčíslný počet odrůd, ba posléze i ti chrti, mopslíci a pudlíci tak nestejní byli mezi sebou, že nezbývalo, než psy jmenovati rozličnými jmény, — kteréžto ctí se až do našich dnů toliko koni a skotu a sice po skrovnu jen dostává.

Že druh psů domácích nabyl tak veliké mnohotvárnosti, není divu, nebo pes domácí do všech poměrů se výborně vžil a všem změnám nastalým přispůsobil. Tu naučil se slepému pánu býti průvodčím, tu potulnému hudebníku po světě tahati vrzavý kolovrátek; tu hlídal vůz svěřený vozkovi dřímavému, tam řezníkovi poháněl dobytek jatečný; tu zas umělými kousky komediantům pomáhal vydělávati chleba vezdejšího, tam kolo šlapal brusičovi; tu opuštěnému stařečkovi

šprýmy a skoky svými krátil dlouhou chvíli, tu stařence osamělé jediným přítelem byl a společníkem. V městě — na venkově, doma — na poli, na dvoře — ve světnici, jakož i na pohovce dovedl se neúhledný hafan slušně pohybovati, ba ani salón nezůstal mu zavřeným. A kolik vyrostle nadějných hošíků, jimž až po tu dobu, když školní jim nastane povinnost, vlídný, čtveračivý pes jediným bývá společníkem a kamarádem, jenž vezdy na blízku, vezdy ochoten jest, i ke hrám, při nichž obyčejně se osvědčiti musí pravým mistrem trpělivosti.

Cenu psa měřiti nelze týmže měřítkem, jímž měříme užitek ostatních zvířat domácích; pes jest nám užitečným — ne vždy ve věcech velkých a důležitých — za to však ve sterých, tisícových maličkostech, jež časem staly se nám zvykem, ba potřebou, již více vykořeniti nelze. Pes stojí nám blíže než ostatní zvířata domácí; pes důvtipem svým naučil se i z pohledu vyčísti naše přání, jemu rozkoší jest plniti, čeho si žádáme. A komu na mysli netanou psi novofundlandští a svato-bernardští, kteříž tolik životů lidských zachránili? — Až posud jsou národové, jimž pes jediným jest zvířetem domácím, jediným pomocníkem: neboť pes i do těch končin člověka věrně doprovázel, kde lidský život se stotožňuje se stálou bídou.

A takový tvor nezasluhoval by od nás než nevděku a pohrdání? Což tím člověk nabývá větší důstojnosti lidské, když nelidsky se má k jiným tvorům božím? A pes toho věru nejmeně zasluhuje. Bylť on člověkovu od věků věrným průvodčím, pomocníkem a nejpřímnějším přítelem ze všech živočichův.

Jan Havelka.

Co babička z rána dělávala.

V létě vstávala babička ve čtyři, v zimě v pět hodin. První její bylo požehnati se a políbiti křížek zavěšený na klokočovém růženci, ježž ona vždy při sobě nosila, v noci pak pod hlavou měla. Potom s Pánem Bohem vstala, a jsouc ustrojena; pokropila se svěcenou vodou, vzala vřeténko a předla,

prozpěvujíc si při tom ranní písni. Ona sama chudák stará neměla už spaní, ale vědouc, jak je sladké, přála ho jiným. Asi za hodinu, když vstala, bylo slyšeti odměřené klepání pantoflíčků; vrzly jedny, druhé dvěře, babička se objevila na zápraží. V tom okamžení zakejhly husy ve chlívku, svině zachrochtaly, kráva bučela, kury křídloma zatřepaly, kočky odkudsi přiběhše otíraly se jí okolo nohou. Psi vyskočili z bud, protáhli se a jedním skokem byli u babičky; kdyby se byla nechránila, byli by jí zajisté porazili a ošátku se zrnem pro drůbež z rukou vyrazili. Babičku měla všecka ta zvířátka tak velice ráda, a ona je. Bůh chraň, aby viděla, že kdo týrá zbytečně, i kdyby to červíčka bývalo. „Co je člověku ke škodě nebo k užitku a zabiti se musí, no s Pánem Bohem, zabijte to, jen ne mučiti“ říkávala. Ale děti nesměly se dívat, ani když se kuře zařezávalo, jen proto, že by ho litovaly, a ono pak umřítí nemohlo.

Když babička ^{zastarala} ~~obstarala~~ drůbež, vzbudila, jestliže už nevstaly, služky. Po šesté hodině teprve přistoupila k loži malé vnučky, zatukala jí z lehka na čelo — to prý se duše nejdříve probudí — a šeptala: „Vstávej, dceruško, vstávej, je čas“ pomohla jí se ustrojiti, pak šla se podívat do vedlejšího pokoje, je-li ta malá drůbež vzhůru. „Vzhůru, vzhůru, kohoutek už devětkrát smetiště obešel, a ty ještě spíš; což se nestydíš?“ Když byly děti umyty a ustrojeny, poklekla s nimi před obraz Krista Pána, žehnajícího maličké, pomodlila se otčenášek, pak šlo se k snídání.

Začasté chodila babička s dětmi z rána na delší procházky, třeba do myslivny, nebo do mlýna, nebo si zašli do lesa, kde ptáčkové líbezně zpívali, kde byly pod stromy nastlané měkoučné podušky a tolik vonných kouvalinek rostlo, petrklíčů, podlések, kohoutků, celé křičky lýkovce a ten pěkný zlatohlávek.

Božena Němcová.

37.

Starý tatíček.

Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš,
šedivou hlavičku
jako makovičku.

Tatíčku starý náš,
neopouštěj ty nás,
jak ty nás opustíš,
co tu bude po nás?

10

5 Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš,
dobře ještě s námi,
dokud's mezi námi.

Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš,
pokud tvoje hlava,
vždycky dobrá správa.

15

Moravská.

38.

Pohádka o bidě jednooké.

Byl jeden kovář. „Hm,“ povídá, „já nikdy žádné Bídy neviděl. Říkají: je Bída na světě; půjdu a Bídu si vyhledám.“ Sebral se, pěkně vypil a šel hledat Bídy. Potkal krejčího. „Pozdrav Pán Bůh!“ — „Dejž to Pán Bůh!“ — „Kam jdeš?“ — „Hleď, bratře! pořád říkají, že je na světě Bída, a já nikdy žádné Bídy neviděl; i jdu ji hledat.“ — „Dobře, půjdeme spolu. Mně se taky dobře vede a neznám Bídy, půjdeme a vyhledáme ji.“ Tehdy šli a přišli do lesa, do hustého tmavého lesa, a našli malou pěšinku. Šli pořád po té uzounké pěšince, až přišli k nějakému velikému stavení. Byla noc a neměli kde se ukryti. Půjdeme tuhle do toho stavení.“ Vešli tam; nenašli v něm nikoho, bylo tam pusto a děsno. Sedli si a čekali. Hle tu přichází vysoká osoba ženská, hubená, křivá, jednooká. „Aha!“ povídá, „mám tu hosti. Pěkně vítám!“ — „Děkujeme pěkně, babičko! přišli jsme k tobě sem na nocleh.“ — „Nu dobře; budu mítí co večeřeti!“ Ti dva se ulekli. Tehdy ona šla, přinesla velikou náruč dříví, narovnala do peci a zatopila. Potom přišla k nim, vzala jednoho, toho krejčího, a zařezala, vsadila do peci a pekla. Kovář seděl a myslil si: co dělati? jak se mi povede? Ona pak vytáhla pečeni a večeřela. 20

Kovář kouká do peci a povídá: „Babičko, já jsem kovář.“ — „Co umíš dělati — kovati?“ — „Ano, já všechno umím.“ — „Tehdy mi ukovej oko.“ — „Dobře,“ povídá kovář; „máš-li tu nějaký provaz? bude potřeba tebe svázat, ale ty se nedáš; já bych ti oko ukoval.“ Ona šla a přinesla dva provazy, jeden tenký a druhý tlustý. Tehdy on ji svázal tím jedním provazem, který byl tenší. „Nuže, babičko, převal se na zemi!“ Ona se převalila a provaz přetrhla. — „Tak nic není, babičko!“ povídá; „ten provaz se nehodí.“ Po té vzal ten tlustý provaz a dobře ji svázal: „Teď se, babičko, převal!“ Tehdy ona se převalila a nepřetrhla provazu. On potom vzal šidlo, rozpálil je, nasadil jí je na oko, na to zdravé, vzal sekuru a obuchem uhodil na šidlo. Tu ona jak se převalila, přetrhla provaz a posadila se na prahu. „Ha, padouchu! nyní mi neujdeš.“ On viděl, že mu opět dobře není; i sedl si a přemýšlel, co dělati? Potom přišly s pole ovce; ona je vehnala do svého stavení na noc. A kovář tu také přes noc zůstal. Ráno pak ona začala ovce pouštět zase ven. On vzal kožich a obrátil jej srstí navrch, potom jej tak oblékl a přilezl k ní po čtyřech jako ovce. Ona pouštěla pořád po jedné; jak ji popadla za záda, tak ji vyhodlila ven. V tom on také přilezl, a ona ho také popadla za záda a vyhodila. Jak mile byl venku, vstal a povídá: „S Pánem Bohem, Bído! zkusil jsem od tebe zlého dost; teď už mi nic neuděláš.“ A ona řekla: Počkej, však ještě zkusíš, ještě's mi neušel!“ — Po té šel kovář opět do lesa tou úzkou pěšinkou. Tu vidí ve stromě sekyrku se zlatou rukovětí, i chtěl si ji vzíti. Ale jak mile se té sekyrky chopil, uvázla mu na ní ruka, a nikterak se nemohl odtrhnouti. Co dělati? V tom se ohledl za sebe a vidí, ana Bída jde k němu i volá: „Hleď, padouchu! neušel jsi mi.“ Kovář vytáhl nůž, který měl v kapse a jal se tu ruku řezati; uřezal si ji a ušel. Přišel do své vesnice a začal ukazovati ruku, a že nyní už viděl Bídu. „Hle,“ povídá, „podívejte se, jak vypadá: já přišel o ruku, a mého kamaráda dokonce snědla.“

39.

Severní vítr.

Co hledá ten víchr? kam lítě to pílí,
že bičuje mraky a hněvivě kvílí?
v jak hořkém to smíchu lká ostrý ten hvízd,
kdy poslední suchý rve list!

Tu nad hlavou střechu mi hrozivě páčí,
tu za oknem žebrá i umlká v pláči,
tu s praskotem vzpírá se do dveří mých
a ryje svou dráhu v nich.

A stená, že domov má v severu děsný,
kde nebylo nikdy a nebude vesny,
a teskně že chvátá v tu světovou dál,
by jednou jen křídla si zhlál!

Však marně že hledá zem slunnou a zkvetlou,
jen mrtvoly květů rve mrazivou meflou,
jen topolů kostry že vítají jej,
s ním divoký vedouce rej.

Tu zoufale v stěny i v okna mi buší:
„Ó milost! či sever i v lidské je duši?“
Pak třeští a syčí, jak rád by se smál,
a zuřivě valí se dál.

I zlou vyje věštbu: „ó běda, ó běda,
kdo cizí jen jaro si k útěše hledá,
kdo v domově, v srdci, má pusto jak já, —
ó běda! tak zimno jak já.

Eliška Krásnohorská.

40.

K ů ň.

Mimo psa nejlepším přítelem naším mezi živočichy jmenovati sluší koně. Kůň nevyrovná se sice skotu co do uží-

tečnosti, ale služby, jež nám prokazuje, jsou rozmanitější a tím nabývají větší ceny, že kůň, ať přilne k pánu svému jakkoliv, vždy vědom si zůstává důležitosti své pro člověka, a dokud surovost neumrtvila v něm poslední jiskru hrdého sebevědomí, při žádném úkonu se nejeví pouhým otrokem lidským. Cokoliv kůň vykonává ve službě naší, vykonává jaksi dobrovolně a rád, pokud síly jeho stačí; jakmile však člověk dobré vůle počne zneužívatí a surově s ním nakládati, rozzuří a zprotiví se pyšné, ušlechtilé zvíře, jakoby říci chtělo: „Až sem a ne
10 dále! Pomocníkem a přítelem ti býti chci, ne však mezken ztročilým.“

Kůň má do sebe něco ušlechtilého, co bezděky úctu vynucuje, co činí ho bohatýrem mezi zvířaty domácími. Což jsou ti ostatní obyvatelé stájův a dvorů proti oři pyšnému, vynikajícímu krásnou postavou, štíhlým vzrůstem, ohnivým zrakem
15 a silou neobyčejnou, — jsoutě jako sprostý lid naproti urozenému velmožovi. Není pochybnosti, že jediné tyto ušlechtilé vlastnosti uchránily koně osudu, jemuž pes domácí propadl.

Kdežto dobrosrdečný hafan více méně osud zakouší „domáciho žebráka“ a na lecjakých odpadcích zkoušetí musí ostří
20 zubů svých, stará se každý řádný hospodář o tahouna svého pečlivě, hojně sypaje mu obroku. Ba mnohdy oblíbí si rolník koně své tou měrou, že šetří jich více než sama sebe.

Pravda, že ušlechtilé vlastnosti koně nenacházejí vždy
25 oceňovatelů, ba člověk usilovně je potlačovati se snaží, aby z vynikajícího tvorů božího — bídného vychoval otroka. A tak ani kůň přese všecku svou bohatýrskou povahu neubráníl se osudu zlému, že i jemu člověk služby oplácí nevděkem.

Kdož by hříbátko čiperné nepozoroval s potěšením?
30 Býváť ono miláčkem všech domácích i cizích lidí. — Zlatá doba minula, hříbátko dorostlo ve statného koníka. Teď nastane cvičení školní. Jezdec oblíbil si štíhlé, krásné zvíře a jme se koníka cvičiti. Což by kůň nechápal? Brzo radost jest naň se podívati, jak si vykračuje, jak panský hrdlo ohýbá
35 a každé pokynutí pána svého pozoruje. Těsné sedlo ho sice svírá, avšak jest mu též vítanou ozdobou, když pán vyšine se do třmenů, tu pokynutí, pohyb rukou dostačí, aby chytré roz-

umné zvíře plnilo, co jezdec si přeje. Tu letí jako větrem, tu klusá hrdinně, tu volným se běře krokem. Jezdec i kůň jako jeden jsou tvor, jako jedna vůle. Jaká to neocenitelná služba! A jak šťasten jest koník, když pán pohlazením spokojenost svou mu dá na jevo; jak srdečně řehotáním vítává kůň pána svého, neviděl-li ho dlouho.

Nastala válka a koníkovi úloha, by nesl pána svého do boje. Totéž zvíře, jež leká se každého kmitu a šustotu, naučí se i tehdy tiše státi, když ozývá se hromový rachot děl. I v největším ryku válečném kůň hrdinně si počíná a obětavě zároveň.

Náš koník v zuřivých byl bitvách a nese nyní pána svého nazpět do tiché domácnosti. Pánovi pověsili kříž záslužný na prsa a koník za odměnu připřáhne se — ke pluhu. Pozbyl prý trampotami válečnými krásy a svěžesti. Těžko bývá koni tahounu při díle a trpkém mu otroctví. Vždy volným krokem vléci musí tíži za sebou, ač příroda káže mu letěti chvatem Pegasovým. Blaze mu, když ob čas zapřažen bývá do lehkého kočáru; tu povolí své bujnosti a uhání s větrem o závod. Léta minou, kůň stárne a konečně nehodí se ani k úkonům hospodářským. U nějakého surového povozného bývá mu dosloužití. Ať běžeti může ať nemůže, rány biče se sypou na něho, že namáhá poslední své síly, aby — nebyl ubit do smrti.

A což teprv kůň drožkářský neb dostavnický ve městech velkých! Ve dne v noci, v noci ve dne bez ustání ho pohánějí, až vycedí poslední kapku síly své. Psovi popřeje se, aby aspoň někde v domácnosti rozloučil se s životem, koni se toho nepopřívá; ba člověk ani nečeká, až by nitka jeho života dopředla se do konce. Stal-li se prací ku práci neschopným, pohodný bývá mu hrobařem.

Arab ošetřuje koně svého, až mu život sám sebou vyhasne, oplakává koně jako přítele svého, nasype mu mohylu a postaví prostý náhrobek. V Anglicku jsou ústavy pro sešlé koně, kde užitečnému zvířeti poklidu a odpočinku popřívají na sklonku života. . . . Tak rozličně oceňují lidé přátely své mezi živočichy.

Anekdoty.

I.

Šlechtic jeden maloruský, veliký milovník honby, uštvál jednou zajíce v poli, několik krokův od oráče. Když pak v potu a udychtěn na koni k Malorusovi se přihnal, tázal se ho tento v začaté rozprávce šibalským způsobem: „Pane, kolik stojí takový zajíc?“ Šlechtic pousmáv se vece: „Rubl.“ — „A chrt?“ — „Sto rublův.“ — „A kolik kuň pánův?“ — „Pět set rublův.“ — „A sám pán, toť se rozumí, že mu ceny není. Divná věc! rubl utká, sto honí, a potkne-li se pět set, tedy náš nepřeceněný vaz zlomí!“

II.

Muž jeden, maje se kamsi přes pole bráti, od vzatých k sobě peněz sto zlatých odpočítal a do skříně položil, řka manželce své: „Zde nechávám sto zlatých pro příhodu.“ Druhý den po odchodu jeho jeli jsou okolo domu hrnčíři na jarmark, i stalo se, že jeden na druhého právě pod okny příjmením volal: „He, pane Příhodo!“ — Žena trochu přihlouplá uslyševši to, ihned ze dveří vyskočila a panu Příhodovi ochotně známo činila, že muž její sto zlatých doma nechal pro něho, kterážto peníze on vděčně přijav, dále s hrnci se ubíral.

Fr. L. Čelakovský.

Z i m a.

V prehlém trysku kráčí divá žena,
hoj jak letí tamo od severu,
jak vlčice krví rozlícená,
v křivolakém běhu beze směru.

Před sebou Strach Hrůzu popohání
a za nimi kluše bez oddechu,
divoděsné její škovytání
pobádá je k prudšímu vždy spěchu.

Bílý šat jí sluha Vichor nese,
pokrývá jím širou pláň i horu,
brázdy ryje ve stoletém lese,
krovy kácí v rozpustilém vzdoru.

Slyšte, jak se chechtá divá žena,
že jí sluha Vichor statně řádí,
a že pod krokem jí země stená,
když posedlou nohou přes ni pádí.

Žena ta odvěčným mrazem vládne
ledová smrt v jejím oku číhá,
a kam pohled toho oka padne,
tam jej ustrnulost v patách stíhá.

10

Ona pátrá v divokém svém letu,
kde puk outlý roucho rozepíná,
a kde život v nejbujnějším květu,
hledem svým mu kořen podetíná.

15

Každoročně opouští svou říši,
v mrtvé pouště měníc ladné kraje;
každoročně v paláci i chýši
s tisícovým životem si hraje.

20

Hu, již přímo k nám sem běh svůj řídí,
hle jak násilně si cestu razí;
střežte se, zrak její lačně slídí —
ať vám vřelé srdce neumrazí! —

Bohumil Janda.

43.

Bohatství.

Nečiň tebe hrdým bohatství, ježto ti náhoda poskytla a
náhoda opět odníti může. Když druhdy Alcibiades svým bo-
hatstvím a svými statky se vychloubal, vedl jej Sokrates k mapě
tázaje se ho, kde Attika leží? Alcibiades okázal místečko, jež
sotva pozorovati bylo; a když ho Sokrates požádal, aby mu

také své okázal statky, odpověděl on: „Ty jsou takové, že jich nelze na tomto malém prostoru vyznamenati.“ „A ty smíš,“ zvolal Sokrates, „takovou maličkovostí se vychloubati? Mám-liž ti vysvětlovati, co jest Attika proti celému Řecku, co 5 Řecko proti Evropě, co Evropa proti celé zemi, a co sama země proti nesmírnému prostoru, kterýmž jest obklopena? Jakou nicotou jest nejmocnější kníže pozemské proti nesčíslným světům?“

Pomni také, že bohatství samo v sobě blažeností není, 40 ale že jen prostředkem ku blaženosti býti může, dobře-li se ho užívá. Bohatý král Krésus, okázav mudrci Solonovi skvostný svůj nábytek, tázal se ho, viděl-li kdy na cestách svých člověka šťastnějšího? Viděl jsem, odpověděl Solon. Tellus měšťan Athénský, žil po všecken čas věku svého sice v potřebě, ale 15 viděl vlast svou stále zkvétati a zemřel slavně v boji za vlast, zůstaviv po sobě dobře vychované dítky.

Jungmannova Slovesnost.

44.

B o h á ě .

Ba velký, velký boháč jsem,
mám stříbro své, mám zlato,
a bojím se, že v jeden den
mně obé můž' být vzato.

A denně stříbro počítám 6
a zlato srdcem kryju,
a to je, co mne trápí tak
a proč tak stále nyju.

10 Pod lipou v tiché chaloupce
jsou skryty moje statky,
stříbro — toť otce šediny,
a zlato — srdce matky.

Adolf Heyduk.

45.

Žabka a rybka.

Tiše a klamavě houpala se ve vlnách potoka udice, a na ní vèzelo něco, co velice lákalo hbitou rybku, která bázlivě a chytře vždy víc a více tomu se blížila, až konečně, nemohouc

odolati, rychle to spolkla. — Ubohá rybka sebou zatřepala a byla chycena. Žába na kameni mezi rákosím roztažená vše to viděla a počala se tiše smáti. „Dobrá, dobrá!“ Když však svůdná udice plula po druhé po vodě, a druhá rybka žádostivě se jí blížila, tu žába v rozpustilé zlovlnosti spustila hlasitěji: „Dobrá, dobrá!“ Nešťastná rybička chutě po udici se rozběhla, hltavě ji spolkla a již již třepetala se chycena ve vzduchu. Vidouc to žába, nemohla se zdržeti více posměchu hlasitého a křičela co síly měla: „Dobrá, dobrá, dobrá!“ až se kolem rozléhalo.

„Ráda-li vidíš, jak se ryby chytají?“ ptá se rybář.

„Ráda, ráda,“ kvákala žába.

„Ráda-li bys mi při tom pomáhala?“ tázal se dále.

„Rrrrr — áda!“ odpověděla žába, ale již octla se chycena v ruku rybáře, jenž se tiše byl přikradl a jedním chmatem 15 žáby se zmocnil.

„Nuže pomůžeš mi hned,“ pravil rybář; „ryby dobře se chytají na žabí nožičky; způsobí ti to snad potěšení, chytne-li se některá na nožku tvou!“ Rybář vytahoval z kapsy kudlu — štěstí, že žabka v čas mu z ruky vyklouzla a do vody žbluňkla. 20 Odtud však chránila se pokřikovati: „Dobrá!“ když viděla udici plouti po vodě.

Eliška Krásnohorská.

46.

Ptáček v zimě.

„Bude padat bude déšť,
kam se, ptáčku, poděješ?“

„Poděju se pod mezu,
až přestane, vylezu.“

5 „Bude zima bude mráz,
kam se, ptáčku, kam schováš?“

„Schovám se já pod hrudu,
tam já zimu přebudu.

Skryju se já do mecha,
tam je moje potěcha;
ty jedlové chvojiny

10 to jsou moje peřiny.“

Moravská.

Radhošť.

Hora Radhošť má jméno své od pohanského boha Radhosta, kteréhož předkové naši obzvláště na hoře této ctívali. Modla ta prý měla v napřažené pravici roh, kterýž její služebníci modlári naplňovali vodou. Zmizela-li voda v rohu tom v jisté době, očekávali suchý, ale úrodný rok: a naopak; ostala-li voda nebo alespoň vlhkost v rohu, předpovídali rok mokrý a neúrodný. Před jeho sochou každoročně zvláště v čas rovnodennosti konávaly se slavnosti, ku kterým pohanští Slované obojího pohlaví z blízka i z daleka přicházeli. Dávali bohu tomu oběti z domácího dobytka, a přítomní oddávali se radovánkám a veselostem, kteréž náležely k obřadům a k úctě boha Radhosta. — Zbytky takéto slavnosti národní snad se posud zachovaly v radovánkách, jež se odbývají na Radhošti ve svatvečer přede dnem sv. Jana Křestitele, kdy se tam znamenité množství lidu netoliko z nejbližšího okolí shromažďuje, aby se dívali s výšky této na nesčetné ohně, které za soumraku na všech stranách vzplápolají. Druhdy ohně ty skládali si pověřiví uhlíři proti čarám a kouzlům, nyní je zapalují z prastarého, zděděného zvyku pro obveselení. Pohled na tyto veselé ohně jest s vrchu Radhoště věru čarovný a jako omamující; neboť za jasné noci, kdy červánky večerní dohořely, a na tmavé obloze nebeské velikánské stádo hvězd vyjde, ohně a hvězdy — země a nebesa tak se slučují, že se býti vidí jedno — Domníváme se, že v tomto prastarém obyčeji, v těchto hořících hranicích dřeva na všech všudy vrcholích, v těch plápolajících a nad hlavami točených metlách, v těch zapálených bečících smolných za krásné noci svatojanské pochována jest nějaká pohanská bohoslužba našich slovanských předků, kterou i potomci křesťanští po nich sdělili a nyní posud ještě konají, ač původní význam dávno již se vytratil.

Diváci na Radhošti ostávají u ohně po celou noc, kteráž jest tam tak krátká, že teprv po jedenácté hodině poslední odlesk na západě mizí, a brzy po půlnoci již opět první věštcové světla světového vyskakují a ke druhé hodině již červánky ranní

se na obloze zapalují. Tu počíná svítati, a procitlý sbor skřivánkův pozdravuje jednohlasně nastávající jitro. Zimy na chvíli přibývá. Any však na vrcholích hor červánky se třpytí a kolem diváka na Radhošti stojícího proud ohnivého zlata se rozkládá: údolí pod ním leží ve mhlách nočních, doliny na západní straně jsou v hustých tmách, které ještě hezky dlouho sladké sny jitiňní obyvatelstvu skytají. Slávu a velebnost vychodícího slunce, jak je na Radhošti viděti jest, nelze ani slovem psaným ani štětcem malířovým nakresliti; to aby každý sám osobně viděl, kdo si to pravdivě představití chce. Člověk vida velebné divadlo to, nemůže než zvolati: „Hospodine, veliká jsou díla rukou Tvých!“

S Radhoště viděti jest rozsáhlé krajiny s mnohými městy a dědinami, žlutá pole a zelené louky lesem lemované, jakož i četné pomníky zašlé slávy a moci lidské — pusté, zbožené hrady. K jihu oko pozírá až k dalekému, příbuznému velikánu slovenskému — ke Krivani. Na západ lze se dívati přes zelené pahorky a požehnané nivy pšeničné hluboko do srdce naší Moravy až k horám Polavským.

Jdeme-li po širokém hřbetě Radhoště obrovským mechem a borůvkami posetém na sever, přijdeme k velikánským skalinám, na způsob ohromných schodův utvořeným; skaliny ty nazývá lid skutečně stupně. Nedaleko jsou díry a jeskyně do Radhoště. Od stupňů přicházíme týmž směrem ke stopám bývalé poustevny, kde posud krásné stromořadí v samém lese pradávne obydlí poustevníkův značí, kteří prý tam až do roku 1784 žili o samotě. Velmi dobrou vodu skytá u poustevny studánka.

B. M. Kulda.

48.

M r á z.

Aj jak nám zdobil mráz
zde okna divem krás!
A venku jako mocný král
sklad drahokamů porozvál.

Jest každý sněhu klok
sám pestrých perel stok,
sněť každá stříbrem rozkvítá
a diamantem zasvítá.

To věštba hluboká
 jest mrazu proroka,
 on vyjadřuje blahou věst,
 že v smrti život ukryt jest.

Fr. Sušil.

49.

Uražený derviš.

Miláček sultanův po chudém derviši, když ho prosil za almužnu, hodil kamenem. Potupený kněz neodvážil se říci mu co proto; zvedl však kámen a schoval jej. „Snad se mi co neviděti,“ myslil si, „nahodí příležitost, pomstí se tímto kamenem na tom pyšném a ukrutném člověku.“ Za několik dní uslyšel na ulici povyk; přeptal se, i řečeno mu, že onen dvořenín v nemilost upadl, a sultan že ho dal právě na velbloudu po ulicích voditi, aby ubit byl od chatry. Ihned popadl derviš kámen; brzy však zpamatoval se, kámen odhodil a řekl: „Již cítím, že se člověk nemá nikdy mstít; nebo je to neopatrnost a zpozdilost, když nepřítel mocen jest, a je-li nešťasten — podlost a ukrutnost.“

Povídka východní.

50.

Ptáčkové u stodoly.

Přiletují s pole ptáci ke stodole
 a švitoří: „Hlad nás moří;
 na celém okolí nic není na poli
 jen samý sníh!“ —

Cepy se utiší, mlátcové pak slyší,
 oš ptáci žádají, ihned povídají:
 „Lito nám jich.“

Ptáčkové čekají, zrníčka padají
 ze mlátu ven.

Aj, ten byl ptáčků, chudých zpěváků,
 veselý den!

Karel Al. Vinařický.

Medvěd obecný.

Medvěd obecný (*Ursus arctos*) žil druhdy všudy v Evropě, nyní však již vymizel z krajin přemnohých docela. V celé západní Evropě nenalezneš huňatého brumtala více, leč v některých osamotnělých údolích pyrenejských a alpských; za to však na severu a východě evropském medvědův ještě 5 dosti hojně. V naší vlasti již ode dávna o dravé šelmě té není slychu, a jen v pověstech zachovala se památka, že za dob dřevnějších medvěd i po našich lesích se potloukal. Jinak arci jest na Slovensku; nebo tam naskýtá se medvěd i v těch končinách, kam ani vlk se neodvažuje. 10

Než přes to přese vše není u nás huňáč neznámým; majitelé zvěřincův a též jednotliví kočovníci, jmenovitě z Bulharska k nám přicházející o to pečují, aby nám obraz medvědův nevymizel z paměti, a snadno tu přesvědčiti se očitě, že i huňáč na oko neohrabaný obstojně naučí se tanci všelikému. Ne- 15 ohrabaný „na oko“ pravím; nebo v pravdě medvěd jest velmi obratný, běhá velmi rychle a výborně plave a leze po stromech.

Podivně jest při medvědu, že lépe ještě než opice na zadních toliko nohou polybovati se umí, ba že nikdy jinak než dřepě k útoku nebo k obraně se nemá. Hlavní zbraní med- 20 vědovou jsou tlapy jeho, jimiž poličky rozdává a pohlavky nehorázné; nemá-li tato zbraň účinku, postaví se medvěd na zadní nohy a snaží se objetím udusiti svého nepřítel.

Ve dne bývá medvěd méně odvážlivým a na potkání málo kdy ubližuje člověku, nebyl-li podrážděn. Za to však v noci 25 velmi rád obléhá osamělé salaše a dobývá se do chlévův a ohrad, v nichž dobytek nocuje. Stalo se již, že medvěd za jednu noc dvacet, ba i třicet ovcí zaškrtil. Pravda, že medvěd není právě vybíravým a kdekoliv lup vydatnější příliš vidí se býti ne- snadným, přestává huňáč i na myších, medu divokých včel a 30 rozličných jahodách.

Medvědice rodí do roku dvě nebo tři medvěďátka, jež jsou čiperná a dovádívá jako opičky. Největším zajisté medvědicí potěšením bývá, když sluní se s rodinou svou před brlohem.

Co tu pohrávání a kočkování! Mládata nezbedná arci nežídka tu utrží také pádné pohlavky; nebo medvědice nevytrpí při nich, leč co sluší a patří se na medvěda pořádného.

Než zima se přiblíží, medvěd ztloustne velice a uloživ se v teplém brlohu přespí větší část mrazů zimních ve svém úkrytu.

Jan Havelka.

L52.

Chytrý uhlíř.

Jeden uhlíř šel do lesa uhlí pálit a potkal medvěda. Ten medvěd si vedl divokou sviní. Medvěd praví uhlířovi: „Milý uhlíři, já tě sním, mám hlad.“ Uhlíř povídá: „Milý medvěde, já se ti neubráním, já jsem jenom sám a vy jste na mne dva.
5 Ale mám svůj oběd, nech mne, až ještě poobědvám naposledy.“

Uhlíř měl chléb a klobásku vepřovou; jedl a hodil medvědovi také kousek té klobásky. Medvěd ji chytil do huby a pravil: „To je chuť! a kde to ty kořenky také rostou?“ — Uhlíř povídá medvědovi: „Brachu, já bych ti pověděl, ale nesmím!“
10 Medvěd praví: „Jenom pověz a nic se neboj!“ Uhlíř odpovídá: „Z té svině lze udělati takových kořenkův!“

Medvěd sviní popadl, hned ji roztrhal a pravil uhlířovi: „Včil mi nadělej těch kořenkův!“ Uhlíř povídá: „Milý brachu, k tomu třeba správy; třeba ohně a třeba i hrncův, a já jsem
15 ušípaný, musím se trochu umytí, abys se toho neošklivil.“ Medvěd praví: „Jdi a umyj se.“

Uhlíř se umyl, ale zase neměl se čím utřítí; povídá medvědovi: „Půjč mi svého kožichu, abych se do něho mohl utřítí!“ — Medvěd přistoupil k němu a uhlíř se utřel. Liška, medvě-
20 dova kmotříčka, šla na hrnce, a vlk, medvědův strýc, skládal oheň. Uhlíř se jal také veliký buk klátí. Jak ho trochu štípal, měl v něm klín a pravil medvědovi: „Ty jsi tak silen, strč do buku svoje tlapy a pomáhej, ať ho rozštípneme.“ Vlk praví medvědovi: „Strýče, dej si pozor; uhlíř je šelma, ať ti něco
25 neudělá!“ Ale medvěd na jeho řeč nic nedbal a jen pomáhal, co mohl, aby brzy jedli kořenky vepřové. Uhlíř vyhlobil z klátu

klín a medvědovi tlapy v buku zaštipil. Medvěd křičel: „Štípe, štípe!“ Ale uhlíř pravil: „No, počkej, brachu, počkej, jenom pomáhej!“ A chytiv se ho za ocas, popadl otluček a jak ho mele tak ho mele!

Vlk se tomu chvilí díval a potom pravil: „Dobře jsem já ti, strýče, povídal, abys si dal pozor na uhlíře, že je dávno šelma; také by on mohl mne tak vyhostiti, jak věil tebe hostí!“

To řekl a utekl od něho. Liška nese hrnce a jak viděla, co dostává kmocháček medvěd, též utekla a hrnců nechala. Uhlířovi zůstala celá svině.

B. M. Kulda.

53.

Zed' Boží.

„Nepřítel jde, ach co to z nás bude!
zlé zprávy, matko, donáším vám,
nárek se po vsi rozléhá všude,
matičko, běda, přeběda nám!
K útěku pozdě v mrazivé noci,
vrazi až přijdou s válečnou mocí,
nezbude z chaty ni spálený trám!“

„Utiš se, dcerko, starý Bůh žije,
důvěry v něho dítě si hled,
ve svoji schránu nás mile skryje,
pojd', drahá, kleknem k modlitbě teď:
Ó budiž s námi, všemocný Pane,
povel, ať zhouba v postupu stane,
zbuduj nám kolkolem k ochraně zed'!“

„Matko, ach pohleď, jak se tam práší,
jaký to venku třeskatý mráz,
ledová bouře s hor sněhy snáší,
ha, do té zimy vyženou nás!“

„Dcero, má dcero, zanechej bázně,
důvěřuj v Boha, volej jen rázně:
Vybuduj nám, Pane, k ochraně hráz!“

„Jaká to, matko, noc plná hrůzy!
Neslyšíš ve vsi divoký hluk?

Ha, totě hlomoz vražedné luzy,
slyš rachot bubnů, polnice zvuk!“

„Stiš se, má dcero, doufej jen v Pána,
přepevnou hradbou jest jeho schránka,
nezboží hradby té válečný pluk.“

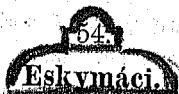
„Marné je, matko, zbožné tvé ždání,
blíže a blíže valí se řev,
mísí se ve křik zoufalé lkání,
ach matko, hrůzou stydne mi krev!“

„Neboj se, dítě, poklekni ke mně,
chraň nás, ó Pane, nebes i země,
zeď proti vrahům necht povstane vjev!“

A nebem proseb proniká střela,
hlomoz kol skryše táhne se v dál,
tichne a tichne, umlká zcela,
jak by ho víchor v dálku byl svál.
Ticho zas vůkol, den opět vstává,
máti pak s dcerou dík Bohu vzdává:
„Anděl snad strážný nám k ochraně stál!“

Než kdy se z chaty vyjítí strojí,
podivnou Boží ochranu zří,
ze sněhu zeď aj před chatou stojí,
za zdí pak chata v úkrytu dlí.
„He, dítě, lidská marna kde síla,
větry a bouři Hospodin ssílá
a strážné ohrady ze sněhu zdí.“

Vladimír Štastný.

I.

Žádný kmen polární nemá tak rozsáhlé domoviny jako kmen Eskymákův. Obývají celou severní Ameriku od Gronska

až do průlivu Béringova, i v Asii sídlí na půlostrově Čukčův; na ostrovech pak od ledového moře amerického našli Evropané, kamkolivěk přišli, jednotlivé rodiny Eskymácké neb alespoň stopy po někdejších eskymáckých obyvatelích. Na jih roztroušeně žijí až po šedesátý stupeň s. š. při hoře sv. Eliáše, na východě bydlí ještě jižněji, totiž na půlostrově Labradore i na ostrově Novém Fundlandě. Hlavním však domovem Eskymákům jest západní pobřeží gronské.

Eskymáci nazývají samy sebe Inuit t. j. muži. Naše pojmenování Eskymákův jest nadávka poslá od rudochův, úhlavních to nepřátel Eskymákův, a sluje v pravdě: Eskymai čili Eskymantik a znamená člověka syrové maso žeroucího. Eskymáci, jakožkolivěk jsou v nesmírné rozsáhlosti roztroušeni, mluví touže řečí, tak že tlumočník znající nářečí gronské i s Eskymáky z Béringova průlivu se dorozumí. Jen řeč jest Eskymákům páskou pospolitou, nic jiného jich nespojuje; ani ústního se jim nedostává podání o jejich původu, ani jiných pověstí z minulosti.

Eskymáci jiné neznají pospolitosti mimo spolek rodinný, nežijí ve spolku státním, čehož ani rozsáhlé krajiny nedo- pouštějí; nemají ani pohlavárův, kteřížby veleli několika aspoň rodinám tehdy, když pro hojnost mořské kořisti několik rodin podle sebe založí si osádku. Každá rodina žije jen sobě, druh druhu v ničem neskracuje, antě každý majetek jen osobní, vyzískaný na moři, zásobárně to přebohaté všech. Měl-li Eskymák dobrou honbu a vydatný lov, má i hojnou zásobu masa, ryb a tránu, a z toho mu nastanou hody Lukulské. Tehdy není šťastnějšího tvora ve světě nad něho, nepostrádát zajisté praničeho.

Jen osoby jistého druhu požívají mezi Eskymáky jakési vyšší vážnosti, a to více ze strachu nežli z úcty; jsou to kouzelníci čili čarodějové, „angekok“ nazvaní, jenž zároveň jsou lékaři a jakožto chytráci nad jiné dovedou na útratu svých lehkověrných krajanů sobě hověti a blaze žíti. Kouzelník eskymácký velí, jakož se samo sebou rozumí, rozličným duchům, kteří nemoci přinášejíce jen zaklínáním kouzelníkovým se vyhánějí; onť zná též příčiny, nepodaří-li se lov na tuleně, neboť

zlí duchové všechna zvířata uzavřeli v hloubi mořské, a jen čaroděj může na zlém duchu vymoci, aby je zase propustil na povrch. Za přiměřený dar pustí se pak milý angekok do zaklínání. Před trpělivým obecenstvem zjeví se přistrojen rouchem fantastickým, všecek zakuklen a zavěsiv si na hlavu a krk zázračné amulety, proti duchu mocnému boj veda podivný svůj rej započne. Kouzelným dřevcem nebo mrožovým tesákem, též kostí velrybí udělá čarovný kruh, v jehož středu ulehne, načež jeho učenník tlustou rohoží nebáčnými kožemi jej všechna zakryje. Na to slyšeti z pod pokrývky silný přidušený hlas, slova nesrozumitelná, právě taková jako i u nás pověřivý lid slychává z úst zaklínače pokladův; čím dál tím slaběji hučí hlas, až konečně všechno umlkne. S napatostí, ba s ustrnutím sledují posluchači další vývoj, neboť věří, že angekok jest již v hloubi mořské, kdež s duchem zápasí. Za nedlouho pak zavzní z pod rohože nejprve z temna, dále pak výš a výše do vřesku vystupující hlas, což zvěstuje blížící se návrat čarodějův. Rohožku na to učeň zdvihne a vítězný angekok všecek uhřícen, bylot mu horko pod příkrývkou těžkou, ukazuje na důkaz svého zápasu s duchem pokrvácený nůž, jímž ducha přemohl, uříznuv mu v tuhém boji několik prstů. Nedopomůže-li takové kouzlo nemocnému ku zdraví aneb ku vydatnému lovu, angekok za to není, nestalo se to jeho vinou, neboť na sta výmluv má pro sebe ku př. závist nebo zlé oko souseda škodlivého a vytáčky podobné.

Pojmu o vyšší bytosti, o Bohu, Eskymák nemá, též postrádá všech obřadů náboženských; přestává na víře ve zlé duchy a čaroděje. O nesmrtelnosti duše však má pojem zvláštní. Každý totiž Inuit bez rozdílu přijde po smrti do ráje oplývajícího tuleni, rybami a jiným statkem, pročež kladou nebožtíkoví do hrobu všechny nástroje lovecké a rybářské, aby jich při lovu v ráji nepostrádal.

Všechno tak věří ještě pořád Eskymáci gronští, ačkoliv ode dávna jsou pokřtění. Jen čarodějství a zlí duchové nemají u nich žádné více moci.

Postava Eskymákova jest neúhledna. Těla je zavalitého, svalů silných o krátkých nohou, pročež Eskymáci z pravidla

jsou jen prostřední výše asi pěti stop, ačkolivěk i muže přes šest stop vidati jest. Tvář je plna a široka s vyčnívající kostí lícní; nos malý a plošký, jehož u dětí, obyčejně hojně krmených, ani není viděti; oko šikmé jest malé, černé, ale jiskrné; vous mužův velmi řídký; dlaně a chodidla velmi malá. 5

Mezi jednotlivými kmeny naskýtají se dosti značné různosti tváří, tak že snadno každému je rozeznati. U kmenů na severním lemu americkém žijících obyčejno jest tetování. Ostrým totiž nástrojem, obyčejně tenoučkou kostí, vypuntíčkují ode spánků k dolejšímu pysku aneb jen na čele tři až pět rovných čárek, 10 což je nezpotvořuje tak šeredně, jako austrálské ostrovany, kteříž celé figury různobarevné po všem těle i tváři vypuntíčkují, natírajíce povstale, ještě bolestné rány rozličnými rostlinami.

Pleť Eskymáků najisto popsati jest věcí nemožnou; neboť k ničemu nejeví Eskymák takovou nechuť, jako k vodě a mýdlu. 15 Děti — ještě neumouněné — pleť jsou až bílé a zdravý jsouce i růžové tváři; u dospělých barva pleti přechází z hnědé až do černé, a to sice proto, že se nikdy nemýjí a tělo sobě natírají tukem. Natěr ten zajisté čistotě neposlouží, za to prý jest dobrým prostředkem proti zimě. Výpar, jaký pak z Eskymáka 20 vychází, jest tak pronikavý, že ho jen Eskymák snéstí může; Evropanům však závrat působí. Vlasy tuhé a barvy černé nosí Eskymák na dlouho, jen na čele mužové je stříhají; ženské vlasy své do vrkoče nad hlavu splétajíce tak silně pletence utahují, že obyčejně již třicátým rokem věku jsou skoro bezvlasy. 25

Šat jest u obojího pohlaví stejný. Spodní šat, těsně k tělu přiléhající, jest z jemných koží kajek a jiného ptactva, nebo z koží lišek a tuleňův a to vždy i se srstí k tělu upraven; přes spodní těsný šat pak obléká Eskymák volnější z medvědí a jiné kůže. Kozich, parka zvaný, sáhající až na stehna a 30 z předu i ze zadu sešitý, opatřen jest kapucí, ve kteréž Eskymák hlavu i tvář před zimou ukrývá. Ženy mají na svých kožiších větší kapuce; neboť v nich chovají a nosí své kojence. Boty až ku stehnům sáhající a z tulení kůže neproniklé shotovené vycpávají pro větší teplotu jemným perím kajek nebo srstí 35 medvědí. Tak oblečen jsa odolá Eskymák každé třeskuté zimě, ba ta mu nic nevadí, by na venku po své práci chodil. Ze střev

tuleňův úpravně shotovují sešívajíce jedno k druhému trvanlivý, neproniklý svrchní šat kamlaika nazvaný, jehož upotřebují při výpravách rybolovných na moři. >I

Obydlí staví sobě Eskymáci způsobem pro severní kraje velmi přiměřeným. Za krátké letní doby bydlí někdy pod stany upravenými z koží. Zima vyžaduje však jiných příbytků. Našich domů nemůže severník mít, neboť z čehož by je vystavěl, čím vytápěl?

Dům Eskymákův jest právě jen tak veliký, aby všichni domáci v něm se umístili; o volném pohybu, o prostornosti jaké a věcech podobných ani řeči. Zimní byt leží vždy zpolovice v zemi; vykope se totiž důl kruhovitý do země, nad nímž pak obloukovitě vystaví se vrchní část zvýší asi osmi stop. Stavivo béře Eskymák, jaké právě při ruce má. Na severu jest stavivem jen tuhý, zmrzlý sníh, z něhož souměrně čtverhranné kusy vykrojí a patřičně na sebe pak položí. Maltou spojovací jest voda, kteráž mezi jednotlivé vrstvy nalita jsouc zmrzne a celek jako zvonovinu slije. > Jinde zas, jako v Gronsku, vystavěny jsou zdi z kamene neb z rašeliny; obloukovitou pak vazbu na střechu tu i tam kladou ze dřeva mořem naplaveného, aneb z kostí velrybích a jiných, což pak kožemi, mechem, plstí a čehož sic se domohou, přikrývají. Uvnitř pokrývají stěny kožemi. Stěny obroubeny jsou vyvýšeným lešením, též ze sněhu vzdělaným a kožemi postřeným, na němž pak sedávají a spávají. Po stěnách na hřebích visí lovecké a domácí nářadí. Stavějíce nechávají ve stěně asi pod klenbou malý otvor, kterýž puchýřem aneb tenounkým střevkem zadělán jsa jediným jest a dostatečným oknem v domečku kulatém. Se stropu uprostřed tak připraveného visí kotlík nad lampou hlíněnou, tránem naplněnou, kteráž ustavičně hoříc příbytek osvětluje a zahřívá. >

Ostatně chrání Eskymák brloh svůj ještě zvláštním způsobem. Otvor, naše dvěře, vždy k jižní straně obrácený a koží zastřený, nevede přímo na venek; nýbrž do tunelu několik stop dlouhého a klikatě založeného, nejvíce tři stopy prostranného, tak že každému vstupujícímu jest čtvernožky tunelem do praveho bytu lézti; v noci zadělá se tunel velikánským kusem ledu. S tunelem bezprostředně spojena jest špižirna potravná.

Jest to hluboký, prostranný důl, naplněný hrozitánskými polty z mrožův, tuleňův a jiných zvířat, které řešetem o dlouhém držadle kuchařka nabírá na kotel vždy vařící.

Josef Sytko.

55

Sedmikrásy a kopřiva.

Pod kvetoucími růžemi skrývala se kopřiva zákeřnice. Často již zahradník ořezáváje růže, o ni byl se spálil, chtěl-li ji však vypleti, nemohl jí v houští růžových keřů nikdy najítí. Mohla tedy býti ráda, že má tak skryté obydlí, z něhož ji úhlavní její nepřítel, zahradník, vypuditi nemohl; přece však nebyla na místě svém spokojena. Zachtělo se jí kypřejší půdy, volnějšího místa a více světla, ne tak pro sebe samu, jako pro své děti; zde v té houšti nemohla pohodlně se rozložití, a děti její neměly kde se ujítí. Vyhlídlá si blízký záhon sedmikrásek; to by bylo zdárné místo pro její potomstvo!

„Poslyšte, sedmikrásky!“ pravila jednou z večera, naklonivši se k nim; „poradím vám něco; ale dříve musíte mi uvěřiti, že jsem upřímná vaše přítelkyně.“

„Neznáme tebe, ale o neznámém nikdy nic zlého si nemyslíme,“ odpověděla sedmikráska, a druhá doložila: „Věříme ti, tedy mluv!“

„Dobrá,“ dí na to kopřiva zákeřnice; „tedy povězte nejdříve, jste-li spokojeny, že růže si přisvojuje královskou vládu nade všemi květinami? Její Majestátnost již spí, můžete bez bázně mluvití pravdu!“

„Jsme spokojeny!“ odpověděla upřímná sedmikráska; „růže zasluhuje býti naší královnou, jest tak útlá a spanilá!“ — „Růže tak krásně voní!“ doložila druhá sedmikráska.

„Pravda!“ pravila kopřiva uštěpačně; „leč nepozorovaly jste nikdy, že jest růže bleďa? Jsou-li růže z královského rodu, měla by býti královnou růže purpurová a ne ta mdlobarevná stolístka. Ba jen dejte pozor, že čím více se rozvíjí, tím více bleďne, a to závistí, že vidí kolem sebe a vedle sebe vás a jiné kvítky krásnější, než jest sama.“

Skromné sedmikrásky studem se zarděly při tom pochle-
benství, ale přece je těšilo, že krása jejich jest vynášena i nad
krásu královny růže. Jedna z nich tázala se kopřivy: „Která
květina tedy měla by býti královnou?“ a jiná pokračovala:
5 „Která tedy jest nejkrásnější?“

„Jak se jmenujete?“ pravila zákeřnice místo odpovědi.

„Sedmikrásky!“ zvolaly všechny tenkými hlásky.

„Má některá květina krásnější jméno?“ dí úkladná ko-
přiva; „a není to důkazem, že lidé, nejrozumnější tvorové na
10 zemi, uznali vás tím jménem za nejkrásnější kvítky? Které
kvítka kvete jako vy od prvních jarních dnův až do pozdního
podzímku v stejné kráse? které skví se krásnějším nachem
královským? které zlatější korunkou pelu? které bohatší a jem-
nější podobou? jen vy jste rozené královny, a vám měly by se
15 všechny květiny klaněti!“

„Ach, my jsme jen z nízkého rodu,“ ostýchavě odvětila
sedmikráska. „Naše matky byly jen prostými chudobkami
v drnu na pastvisku.“

„To neškodí!“ odmlouvala zase prohnaná kopřiva; „otec
20 Její Majestátnosti byl také jen sprostým šípkem.“

To pomátlo ubohým sedmikráskám hlavičky.

„Však vám teď vyložím, pro jakou to zásluhu stala se
růže královnou!“ chutě pokračovala svůdnice kopřiva. „Jedi-
nou má růže před ostatními květinami přednost, a ta jest —“
25 „Nuže, která? která?“ tázaly se sedmikrásky plny dy-
chtivosti.

„Ta jest, že umí se brániti!“ pravila kopřiva důrazně.
„Umí raniti až do krve, ublížiti z nenadání a pomstiti se!
Kdyby neměla zbraně, kdož by se jí kořil?“

30 Sedmikrásky oněměly podivením; kopřiva jim pověděla
něco, co jim ještě nikdy na mysl nepřišlo. Konečně nejstarší
z nich se vzpamatovala a promluvila: „Ale kterak my bychom
mohly vládnouti, když jsme tak sláby a bezbranný?“

„Není to způsob královský, býti sám svým obrancem,“ dí
36 kopřiva. „Sprosták ať se hájí svou vlastní pěstí; pravá maje-
státnost však obklopí se obranci, kteří za ni bojují. Jste-li
sláby, jsem já silna; umím též ubližovati, raniti a mstíti se! Udě-
lejte mezi sebou místo, a pošlu mezi vás své děti, aby vás hájily.“

Sedmikrásky se rozmýšlely; pak jedna po druhé sousedce své zašeptala do ouška: „Zkusme toho.“

Vyhrnuly své lístky ze země a uhýbaly, a kopřiva poslala mezi ně své děti.

Jak se to skončilo?

Zahradník po nějaký čas pracoval v jiném díle zahrady a sedmikrásek si nevšímal; když pak k nim opět se navrátil, našel je pod houští bujných kopřiv všechny udušeny, usmrceny.

Eliška Krásnohorská.

56.

Lakomý a závistivý.

Opustivše domov, manželky a děti,
s závistným šel skoupý, Perun s nimi třetí.

Když svou cestu skončili:

„Já jsem Zevs“, dí bůh, „abyste toho zkusili,
oč mne prosit budete,
toho dojdete:

dostane, co bude koli první chtíti,

druhý má to dvojnásobně míti.“

Nechce závistný být prvním, lakomce pobouzí,
než lakomý také prvním být se zpouzí.

Závistný, jsa rád, že skoupý toho pykne:

„Vylup mně, ó bože, jedno oko!“ křikne.

Stalo se. I tak, an v také získat měli době,
ztratil oko závistný, a skoupý ztratil obě.“

Ant. Puchmajer.

57.

Eskymáci.

II.

V prostoře tak malé žije polárník uchráněn a zabezpečen od zimy. Usadí-li se několik rodin na příhodném místě podle sebe, povstane malá osada, jejíž obyvatelé vzájemně se pod-

porují a navštěvují. Návštěva příbytku eskymáckého jest Evropanu věcí skoro nemožnou pro nesnesitelný výpar, čmoud a špinu. Praydatě, že Eskymák pro svou zimu nepotřebuje čistého vzduchu, ale více vydatného tepla. A skutečně má ho až na zbytek; neboť ve příbytku je takové horko, že všecko obyvatelstvo jeho čumí zcela bez šatův okolo klokotajícího kotla. > †

Teplota však tak veliká nepochází z lampy ustavičně hořící, nýbrž více z plíc Eskymákův. Zpozorovánoť zajisté, že několik polárníků pohromadě sedících jest s to, aby dosti prostrannou prostoru chladnou svým tělesným teplem zabírali. A není divu, že animalického tepla Eskymák může tolik vydávati, neboť povstává z jeho žaludku, naplněného jen tukem a masem, který — jak očití svědkové tvrdí — až 15 liber masa a 4 až 5 liber tuku za den strávití může, nic netrpě nezáživností. Známoť vřbec, že zima více než teplo trávití pomáhá; již Vlach potřebuje méně potravy nás severnějších obyvatelův.

Je-li Eskymák tak ubytovaný s dostatek na zimu potravou zásoben, pak mu nastanou časy blahé. Jísti a spáti, spáti a jísti totě mu jediným zaměstnáním a to přemilým. Požívaje hojně všeho potřebného má se za člověka na světě nejšťastnějšího a vše — což jest eskymáckého — za nejlepší; i zaskočí si trochu při svitu měsíce po medvědsku, to prý tanec, aneb zahraje si míčem, aneb jde na zápas pěstní se svým soudruhem. Zábava tato tak se provozuje, že nikdy sok neodráží rány sokovy, nýbrž pěkně druh druhu dává pěstí za ucho; to prý po eskymácku domácí zimní tělocvik. —

Rodinný život Eskymákův jest blahomírný; otec je sice neobmezeným pánem celé rodiny, ale není třeba přísnosti; vše žije ve klidu a vzorné přítulnosti; děti nikdy nebývají trestány, není toho potřebí, sotva se jim dostane domluvy. Ale přítulnosti té není než mezi příbuzenstvem, dále nic. A není jináče možno pro přírodu. Kdyby tam větší počet lidí na jednom místě se ubytoval, nastal by hned nedostatek potravin. Odtud život jejich tak porůzný. A též po různu přebývající Eskymák musí s místa na místo se stěhovati za větší hojností tuleňův a ryb, a z toho ustavičného stěhování pochází tak velký počet

pustých chyží eskymáckých, anof vybudování příbytků nových ani mnoho práce nestojí ani jakých výloh.

Že ubohým polárníkům trdné, přesmtné někdy nastanou doby, o tom událost svědčí, která se sběhla roku osmnáctistého třicátého. Rybolovci přistavše s lodí svou u mysu sv. Jiří na západním pobřeží gronském uźřeli tři chýžky eskymácké při skále příkré stojící. I podivili se nemálo nespátrujice žádného ze zvědavých obyvatelů sobě naproti jíti; avšak ustrnuli hrůzou, jakmile vstoupili do první chýžky. Spatřiliť tam pět obyvatelův okolo vyhaslé lampy sedících, vzpřímených, ale mrtvých. U nohou pána svého ležel pes též skřehlý a v kapuci matčině bylo mrtvé dítě. Taktéž věci shledali i v chýžkách ostatních. Lovecké a rybářské náčiní leželo v pořádku k výpravě přichystáno, ale obyvatelstvo bylo hladem umřelo a zimou; Bůh ví, jak dávno již skřehlo. Věrojatně bylo moře při pobřeží velkou zimou dlouho zůstalo zamrzlé, tak že z nemožnosti lovu žádných sobě zásob potravních naloviti nemohše hladem pošli.

Eskymák, setká-li se ponejprve s Evropany, jest velmi, až po dětinsku zvědavým a dotřravým; všeho si všimne, vše chce mítí; a tu se stává, že věci leckteré s největší rychlostí zmizí. Při krádeži jsa polapen beze všeho strachu a studu směje se a věc odcizenou vracuje, jakoby se ničeho zlého byl nedopustil. Užitečnost výrobkův evropských, zvláště železných, hned pozná, a nemoha jich ukrásti přináší, což jen má na výměnu za sekery, nože, břebíky, jehly, kotlíky a věci podobné. Ženy pak nemálo sobě zakládají na marnosti, byly-li korálky a jinými tetry pestrými podarovány. Jižní Eskymáci stýkajice se ode drahných let se severními rybolovci evropskými, mají již všechno domácí náčiní a potřeby lovecké z dílen evropských.

Zručnost Eskymáků v řemeslech a vůbec ve všem, cožkoli sobě zhotovují, jest podivuhodna. Neboť všechny domácí stroje, náčiní lovecké a rybářské sami si dělají, šaty šijí i provaznictví provozují; a to vše bez našich nástrojů železných a dřevěných, ač nedostali-li jich od Evropanů. V krajinách Evropany ještě nenavštivených neznají železa, nemají nože, neznají ni sekery,

ni hřebíku, ni jehly; ba neznají začasto ani dřeva, anot moře žádného do některých končin severnějších nedoplaví. A tak tedy nemajíce dřeva shotovují vše z kosti velrybí, z tesáků mrožových a z kostice. Chce-li Eskymák shotoviti nějaký větší nástroj, nemaje ni nýtka ni hřebíku, sváže malé kousky kostice v celek řemínky a šlachy sobími tak pevně, že nepotřebuje železa. I niti bře ze šlachův a střev nadzminěného zvířete, jehlu pak z kosti si zaostří. Vydělává kůže, a ženy ušíjí z nich trvanlivé a začasto až i pěkné šaty. Potřebné lampy a kotlíky vyřezává z mydláku. Ve krajinách hudsonských oplývajících bohatstvím rudy měděné dovedli již za dávných dob z kovu toho vyráběti sekery, nože a hroty. >

Nejdůležitější dílo Eskymákovo jest jeho loď a vše, čehož potřebí ku plavbě. Loďku, kajak nazvanou, jakéž Eskymák výhradně jen sám užívá, shotovuje si tímto způsobem. Z lehkého dřeva anebo z kostice srovná kostru lodice, kterouž pak vydělanou koží tulení venkonce m i na vrchu, až na malý otvor uprostřed nahoře ponechaný, obtáhne. Kůže tato jest nepřemokavá a k tomu ještě fermežem natřena, který se z rohů sobích na třísky postrouhaných a v tuku rozpuštěných vyrábí. Kajak bývá pět metrů dlouhý a tak široký, že jen jeden muž v něm seděti může, a z předu i do zadu ostrým vyběhá koncem. Celá loďka neváží více šestnácti kilogramů, tak že bez obtíže z místa na místo i po souši přenášena býti může, ve vodě pak sotva vyčnívá nad hladinu. Vydá-li se Eskymák na moře, vleze do jediného otvoru, nahoře uprostřed kajaku vzdělaného, tam natáhna nohy sobě sedně, tak že jen tělo (trup) nad otvorem viděti. Otvor tento jest látkou kamlaikovou tak olemován, že lem okolo těla, obyčejně pod pažďi pevně přivázán jsa, loďku i muže nerozlučitelně spojuje. Na sebe Eskymák obleče kamlaiku, kterouž ještě i otvor příkryvá.

Může se říci, že tím způsobem Eskymák loďku na sebe obouvá; neboť sedě dokonale v suchu srostl s ní v celek. Tento měchýř plovací řídí dlouhým veslem na obou stranách plochým, kteréhož užívá též na udržení rovnováhy. Není plavba Eskymákovi věci snadnou; neboť loďka i muž plave proti všem zákonům tíže, anot lehké břímě dole a těžké na-

hoře tkví, při nejmenší neopatrnosti by tedy loďka jela na muži. Příhodí-li se tak někdy, nebývá toho leč na okamžik; neboť Eskymák má u veslování takovou zručnost, že i překocen byv vlnou jedním udeřením vesla na vodu zase v rovnováze sedí; ba zručnost jeho jest tak jista i velika, že při Gronsku za malý peníz právě kotrmelce s kajakem svým na vodě provozuje k úrazu nepřicházeje.

Po loďce své Eskymák tak rychle plave, že s ptákem o rychlost závodí. Za to každý muž kajaku svého si váží nade všecko a bohatým nazývá se, kdo v dobrém stavu vždy mívá kajak svůj.

Plavba v kajaku jen tehdy bývá nebezpečna a plavec ztracen, když na úskalíně aneb na kře se prořeže; ale obezřelost těchto lidí je tak velka, že něco podobného zřídka kdy se přihází.

Honby a lovy koná Eskymák tímto způsobem: Ptactvo střílí z luku buď dlouhým aneb krátkým šípem. Hrot, není-li železný, upraven jest ze křemene nebo z kosti, a bývá tak ostrý, že probodne i medvěda. Velké ptáky střílí šípem dlouhým až dva metry; drobné ptactvo a kteréhož nechce krví pošpinit, střílí, ba více jen omračuje šípem malým, tupým.

Na lov ptactva má ještě jiný, smrtnější nástroj. Šest i více kamenných kuliček přiváže každou na zvláštní sobí řemínek neb provázek, druhé pak konce řemíneků sváže dohromady. Tímto strojem mrští do hejna letícího ptactva, a běda každému opeřenci, jenž přijde na ránu rozloženého a kroužícího se kruhu. Začasté jedním vyhozením smrtonosných kulí až třicet i více ubito bývá ptáků ze stád nesčítatelných. Též do sítí na dlouhých holích přivázaných chytá ptactvo, jako naši záčkové motýly. Postaviv se na skálu vyčnívající u svého moře nastřkuje síť ptactvu letícímu, kteréž, nemohouc se pro své množství uchýliti, polapeno bývá. Tím způsobem lovívají však jen děti a výrostkové. Soba honívá Eskymák na jaře ve krajinách až i nejsevernějších. Pro rychlý dostih soba rychloběžného podváže sobě na nohy brusle, saňky to až osm stop dlouhé v předu i v zadu nahoru ohnuté. Saňky jakož

i jiné věci hotoví sobě, nemá-li dřeva, z kosti. Na saňkách pevně v předu, volněji v zadu uvázaných s větrem pak o závod uhání a soby buď šípem poráží, buď kopím.

Josef Sylko.

58.

Průpovídky.

1.

Chceš-li milé kamení,
abys bylo v stavení, —
pak se musíš také dáti
napřed rádně otesati.

2.

Nemluv chlubně: Zítř ráno
to a to buď vykonáno! —
Mlč a zítř sebe chval:
Ejhle, to jsem vykonal.

3.

Ve křemeni jiskra žije,
v člověku se rozum kryje:
avšak má-li zasvítati,
obé musíš vykřesati.

4.

Těmto třem as neporostou růže:
kdo moc mluví, ač jen málo zná,
kdo moc potřebuje, ale málo má,
kdo moc podniká, však málo zmůže.

Vladimír Štastný.

- 59.

Bůh ví čím člověka trestati.

Byl jeden velmi zámožný hospodář, měl pohodlné stavení a v něm všeho dostatek. Jednou měl u sebe hosti a řekl jim: „Kdyby mi to stavení shořelo, věděl bych, jak si pomoci.“ Spoléhal na své peníze a měl jich hezkou hromádku. Řekl, a stalo se. Když se tak s hostmi veselil, vyšel kdosi na dvůr a honem se zase vrátil a volal: „Hoří u vás!“ „Když hoří, ať hoří!“ řekl hospodář, a nehasil aniž dal jinému hasiti, a tak všecko lehlo popelem, jen místo zůstalo. I nermoutil se mnoho proto; měť peníze ve vrbě nad vodou schovány a byl sobě jimi bezpečen. Znenadání přišla povodeň a vrbu podemlela

i odnesla. I stal se ten člověk nyní nuzákem a musil choditi poselstvím; nosil pánům listy. I přihodilo se jednou, že ho na cestě zastihla noc, a musil se noclehu doprositi u jednoho majetného i dobromyslného člověka. Po večeři, prvé nežli šli spát, o všeličem spolu rozmlouvali. I začal pocestný také vypravovati, jak i sám býval zámožný a jak pohořel i v nouzi přišel. „Měl jsem sice,“ povídá, „ještě trochu peněz a schoval jsem si je ve vrbě; ale přišla povodeň, vrbu podemlela, a mé peníze uplavaly! Tak jsem přišel o všecko a nyní musím u lidí někde chleba prositi.“ Hospodář slyše to, pohledl na svou ženu — ta vrba totiž připlavala jim pod stodolu, a když ji sekali, vysypaly se z ní peníze. I vyšli spolu do komory a začali se raditi, jak by mu ty peníze vrátili, aby nevěděl, kde se u něho vzaly. „Víš, co uděláme?“ povídá hospodář, „vykrojíme z bochníku spodní kůrku, střídu vybereme, ty peníze tam dáme a tou kůrkou zase zakryjeme, a když bude odcházeti, dáme mu ten chléb jako na cestu.“ A tak i udělali. Ráno, když chítel dále jíti, dali mu bochník chleba a řekli: „Tu máte, na cestě se vám sejde.“ Vzal, poděkoval a šel svou cestou. Na cestě potkali ho kupci honáci, co vepřový dobytek kupují a prvě i k němu často přicházeli; i ptali se, není-li co takového na prodej? On odpověděl: „Míval jsem také! ale přišlo na mne neštěstí — pohořel jsem a nyní musím sloužiti.“ V tom sáhnul si z menadání po torbě a řekl: „Tu hle kupte si chléb; nemám jaksí hladu, a je mi ho těžko nésti: lépe mi se hodí na cestě nějaký groš.“ Shodli se, kupci vzali chléb a on peníze, i rozešli se. Potom přišli ti kupci také do té vesnice a taky k tomu hospodáři, odkud byl ten chléb, i poptávali se, má-li co na prodej? „Já nemám, ale Bůh má!“ odpověděl hospodář, „zatím se posaďte a odpočiňte si.“ I poslal pro něco, aby je uctil. A oni mu řekli, aby se netrmácel; „koupili jsme na cestě bochníček pěkného chleba od nějakého člověka, jenž nesl psaní.“ A toho hospodáře i hospodyně až k srdci bodlo, i hned se domyslili. A když kupci vyndali chléb a na stůl položili, byl skutečně týž od nich, který dali tomu pocestnému. Hospodář pohledl na ženu a řekl hostům: „Nejdříve se pojďme podívat, snad že něco koupíte.“ „Pojďme!“ řekli a vyšli ze

stavení, a hospodář mrknul na ženu, a ona už věděla, co chce. Když vyšli ven, přinesla jiný bochník a položila na stůl a ten odnesla. Vrátili se, posnídali a smluvili se anebo nic, i odešli. Po některém čase šel ten člověk opět se psaním a přišel zase k tomu hospodáři na noc už jako ke známému. Hospodář i hospodyně byli tomu rádi; myslili si, že mu budou moci ty peníze nějak vrátiti. Uctili ho, dali mu nocleh, a když vyšel ze stavení, zavinuli ty peníze do šátku a vložili mu je do torby; potom mu dali snídaní a propustili jej. Šel, a jda pěšinkou po sadě, pomyslíl sobě: „Aj aj! jaká krásná to jab'ka! počkej, utrhnu si nějaké na cestu.“ I pověsil torbu na strom, aby mu nepřekážela, a natahoval se po jablcích. Ale tu právě přichází hospodář. Vida ho ten člověk, honem utekl a torby nechal na stromě na součku viseti. Hospodář spatřiv ji, trochu se zamyslíl a potom řekl: „Ubožák polekal se, až i torbu zapomněl.“ Sňal ji a povídá: „Bude mu jítí přes lávku, i pospíším tudy hle křovím, aby mne neviděl, a položím mu ty peníze s torbou na lávku, tam jistotně si ji vezme.“ I učinil tak. Oběhl kolem, položil peníze na lávku a sám si nedaleko sedl za chrastem a dával pozor, co se stane. Za chvílku přišel ten pocestný k lávce a sklopiv oči zamyslíl se a potom povídá: „Dobře, že ještě vidím, i mohu choditi poselstvím a sobě na chléb vydělati! Což bych já dělal, kdybych byl oslepl, kterak bych přešel přes tu lávku? Počkej, uhlídám, zdali mi se to podaří?“ Po té zamhouřiv oči, fukal po lávce holí, i kráčel dál, peníze překročil a odešel. A hospodář jak omámený na to patřil, a potom povídá na hlas: „Rozhňeval Pána Boha!“

K. J. Erben.

· 60.

Hrob v cizině.

Ukrajinská.

Stojí javor nad potokem,
k vodě nachýlil se;
přišla bída na kozáka,
kozák zarmoutil se.

Nechyl ty se, javorečku,
ještě's zeleňouký;
nermuť srdce, můj kozáčku,
ještě jsi mladouký!

Těžko mu se nechýliti,
voda jěj podmývá;
těžko mi se nermoutiti,
srdce hořem splývá.

Odjel kozák k Moskovánům,
tam žalostně zhynul;
se svou milou Ukrajinou
na věky se minul. 10

5 Aj, odjíždí kozák mladý
mezi Moskovany;
z javora na koni sedlo
sám koníček vraný.

Jak si žádal, na vysoko
hrob mu naházeli;
jak přikázal, kalinu mu
v hlavách nasázeli. 15

Ptáčkové tam přiletují,
zobají kalinky;
kozákovi přinášejí
zprávy od rodinky. 20

Přel. Fr. Lad. Čelakovský.

61.

Eskymáci.

III.

Na podzim, když sob do jižnějších krajin se stěhuje, počíná několik Eskymáků při vodách a slapech, přes které sobu se přeplaviti jest. Jak zvířata vodou se brodíce plavají, vrhá se lovec mezi ně. I nastane hrozná porážka mezi zvířaty postrašenými. Též vykopávají Eskymáci ve sněhu hluboké jámy⁵ na těch místech, kudy zvířata se stěhují. Jáma lehce přikrytá a sněhem podzimním zastřena stává se tak hrobem kořisti do ní vpadlé. — Tuleně ubíjí lovec oštěpem buď na výsluní spícího aneb ho loví v moři. Chce-li Eskymák celé stádo po ledě na výsluní rozložené přepadnouti a vydatnější kořisti se doloviti,¹⁰ používá k tomu důmyslné lsti. Postaví se za plentu neboli španělskou zeď na saňkách stojící, kterouž pak před sebou posouvá a tak zvědavost tuleně budí. Tento zevluje, hledí na pořád na výjev mu neznámý a vyčká lovice, až pak krutá nastane stádu porážka. 15

Nebezpečnější jest lov na mrože. Někdy zmocní se Eskymák mrože bez dalšího nebezpečnosti, a to bývá za pozdního podzimu nebo záhy z jara, když tuhou zimou rozsedliny a otvory mořské náhle zamrzají. Vyleze-li těmi dobami mrož některým
 5 otvorem na led a led zamrzne, pak nemůže již zvíře rychle nazpět do vody; neboť možno jen mrožovi jako i tuleňovi led rozrážeti ze spodu vzhůru, nikoli naopak. Zvíře takto osudem zrazené vyslídí psi eskymáctí, načež lovcem bývá ukořistěno.

Lovení mrože na pobřeží — na moři nikdy Eskymák ne-
 10 pustí se do něho — jest odvážno a velmi nebezpečno vyžadující ostrovtipu, důmyslu i mužnosti. Jakmile Eskymák zvěří, že na stříši mrožové sídlí, pustí se v tu stranu opatřiv se kýrem, lanem a pevnou holí, dole ostrým hrotem okovanou. Z daleka slyší founění a řev mrožův; neboť zvíře toto zdá se velkou zá-
 15 libu míti ve svém hlasu, a proto, kdykoli se vynoří, opakuje oblíbený zpěv svůj. Eskymák spěchá co nejvíce ku stříši, kterouž mrož jako ledabylo láme. Zahlídnuv vynořujícího se mrože, lovec za balvan ledu se ukryje, aneb hbitě si lehne. Jakmile však mrož se ponoří, zdvihnuv se pádí lovec dále, až pak opět-
 20 vynoření mrožovo jej zastaví a do úkrytu přivede; neboť uzříti mrož lovice nesmí. Pobíhaje a poléhaje Eskymák blíží se kraji stříše, kde kořist se vynořiti musí; neboť každé hnutí mrožovo zná lovec předobře. I nastane rozhodný okamžik. Eskymák postaví se jako socha na pokraj ledu, v pravici vyzdvíženě
 25 drží nechybný, smrtonosný kýr, v levici těsně při těle svislé má dlouhytanské lano a hůl. Tu mrož hrozně řva právě před vypočítavým lovcem prolomil se ledem a founěje a vodu setřásaje s udivením zří na muže stojícího. Tot rozhodný okamžik. Hnutím padne ruka, a kýr hluboko se zaryje pod levou
 30 ploutev; ale v témž okamžení obluda se ponoří, a Eskymák na zpět utíkaje popouští lano z levé ruky. Uraziv odměřenou dálku pozastaví se, zarážeje hůl, k níž lano připevněno jest, do ledu. Touže chvílí chřestí před ním led; neboť mrož, vypátrav směr útěku lovcova, za ním plave pod vodou. Že však
 35 beze vzduchu pod vodou déle desíti minut nevydrží, musí lámati led pro volné oddechnutí. A ejhle! Eskymák tak dobře vypočítal kroky své, že právě jen dva, tři kroky před ním

obluda se vynořuje. Tato vidouc se sklamána větším vztekem opět se ponoří k novému útoku, ale i Eskymák zpátečným utíká krokem, při čemž napořád drží konec lana i s holí ve své ruce. Útok i útek tak dlouho se opětuje, až Eskymák ochrany dojde na tlustém, neprolopném ledě, kdež ostrou hůl zabodnuv pevně do ledu konečného dokrvácení poraněné kořisti očekává. Jak to se stane, pak velikánská a vydatná kořist po laně pomocí lodic na led se vytáhne, kdež ve stanech na rychlo postavených hodování a veselý rej přestastných lidíček nastane.

I do velryby pouštějí se Eskymáci, ale přitom lovu vždy několik podnikatelů se účastní. Velrybu ubíjejí kýrem a pro následováním v kajkách svých, týmž způsobem jako Evropané.

Nebezpečné výpravy podnikají Eskymáci z jara, když jim zásoby dojdou, a moře ještě úplně zamrzlé jest. Tu musí da-
leké, i nebezpečné výpravy až ku širému moři konati, aby tam nějakého lovu a vydatné kořisti pro hladovou rodinu nabyli. Stávají se za často, že po přestálých nebezpečnostech života na rukou, neb. nohou zinou ochromeni bez kořisti domů se vracejí. Byl-li lov šťasten, tu neleníť až ze vzdálenosti i na sto mil doylekou svým milým kořist tak potřebnou a toužebně očekávanou; i nastane radost, i nastane hodování, pás — dříve vydatná pomůcka proti hladu — po dírci se popouští až i odstraní.

Ryby loví Eskymáci v řekách, kamž jich na miliony z jara připlave; však též v moři, a to buď do síti, ženskou rukou uměle ze šlachův a rozprovázekovaných střev sobích upletených, buď oštěpem a kýrem. Zásoby zimní na vzduchu usoušejí.

Mimo kajak shotovují Eskymáci ještě jiný druh lodic, jest to umiak čili loď žen, na kteréž až i do padesáti osob se směstná a která výhradně jen ženám při výpravách vodních slouží; neboť i ženy i děti na přebohatém poli eskymáckém, to jest na moři, pracují.

Na cestách i při honbě na soby, medvědy a p. jezdí Eskymáci na saních psy tažených. Saně jednoduchým shotovují způsobem. Na kleče neboli sanice, nemá-li dřeva, běře Eskymák kosti velrybí; práci kovářskou upraví mu zima tuhá;

neboť častým poléváním vodou utvoří se kůra ledová pod klečí, pevnější železných koslí. Sedadlo v zadu saní opatřeno vyšším lenochem; příčnice mezi klečí položené jsou též z kosti velrybí, což všechno řemeny pevně se přiváže. Tak upravené saně mají tu výhodu, že lehčeji odolají každému nárazu.

Eskymáci na nich konají daleké cesty, podnikají honby na soba i medvěda. Jsou-li při honbě na medvěda lovci dva, není žádného nebezpečí. Přiblížíce se k medvědu na zadních nohách stojícímu a útok očekávajícímu rozejdou se v pravo v levo. Lovec se strany pravé poutá křikem a nápadem huňáče na sebe, an zatím levý lovec neočekávaně vrazí oštěp svůj zvířeti do levého boku, do srdce, tak prudce, že mrtvo okamžitě klesá zvíře na zem. Jináče sobě Eskymák počíná spatře medvěda při výpravě cestné. S výkřikem nanook — medvěd — potah svůj ku přerýchlému pobádá běhu, což psi, uzřevše sami medvěda, i bez pobádání činí. Medvěd, není-li až přes příliš hladový, dá se obyčejně na útěk, jímž se však vždy nezachrání. Neboť psi skučíce a vyjíce jako zběsilí uhánějí za ním; Eskymák seskočiv se saní a drže se spřehu odstrojí první dva neb tři psy, potahu nezastaviv, a pustí je na kořist. Těmi pak medvěd zastaven byv, hledí se jich zprostiti; neboť dorážející naň hafaní ho kousají a to tak dlouho, až lovec doběhnuv cíle i ostatní psy odstrojí a chopiv se zbraně do medvěda se pustí. Psi, obezřele k honbě vycvičení dorážejí s pravé strany na medvěda; tenť odrážejí útoky ty zanedbává stranu levou, kdež ho Eskymák na smrt probodne. Ale i osamotnělý muž i beze psů neleká se dravé šelmy severní a vždy vyjde z boje vítězem. Že boj není ledabylý, nýbrž tuhý a nebezpečný, o tom svědčí četné jizvy u všech skoro mužův Eskymákův, jakéž z bojův s medvědy odnášejí.

Na výpravách loveckých bývá Eskymáku velmi často pod širým nebem přenocovati, to mu však pranic neobyčejného neb protivného není. Vyhledav sobě místo v závětrří, pod skalotu nebo ledovým balvanem sedne si do kajaku a takto tiše přenocuje; při náramné, nepředvídané zimě stává se pak kajak i jeho hrobem. — Mrtvol svých nepochovávají Eskymáci naším způsobem do matky země, nýbrž posadivše mrtvolu, jako by

odpočívala kolena majíc k tělu přitažena, a zaobalivše ji ko-
žemi, vystavějí nad ní mohylu z kamení. Kajak, oštěpy a vše-
chno náčiní, jakéhož nebožtík za živobytí užíval, postaví se
podlé mrtvoly. Takové mohyly setrvávají léta a léta; neboť
nikdo jich neruší, a nekonečnou Eskymáci chovají úctu ku hro-
bám svých předkův.

Josef Sytko.

£ 62.

Mimojdoucí a psi.

Dva přátelé ve vážném rozhovoru
šli jednou večer nedaleko dvoru,
an náhle vyběhl jim v cestu
a dal se do štěkání pes,
tam druhý, třetí a již celá ves —
psi sehnalo se na ně ke stu.
Již jeden z chodcův kámen zdvihá tuhý —
„Co myslíš? — zadržel ho druhý —
psům neodejmeš štěkotu,
víc podráždíš jen holotu;
jděme v před; já povahu jich lépe znám.“
A skutečně, jak zašli dál,
již štěkot z lehka utichal,
a konečně — kdož sám štěkati bude? —
utichlo všechno všude.

* * *

Tak závistníci, naě obrátí hled,
vše zachvacují drzou pohanou,
než ty svou cestou, synu, kráčeš v před:
psi poštekají si — a přestanou.

Z Krylova přel. Al. Durdík.

Uhlíř a čarodějník na Radhošti.

Byl jeden uhlíř, a k tomu uhlířovi přišel jeden černokněžník a prosil ho, aby mu ukázal díry na Radhošti. On mu ty díry ukázal a dovedl ho až k nim. Když přišli k nim, vlezli do nich, a jak přišli až do nich, tekla tam řeka, a přes tu řeku byla lávka, a na té lávce seděl pes. Černokněžník se modlil, a ten pes s té lávky uhnul; a když přišli přes tu lávku, seděl nade dveřmi na hřadě kohout; ten uhnul se své hřady; a jak uhnul, vešli do světnice, a v té světnici bylo zlata a stříbra moc. Uhlíř si myslel, že budou bráti to zlato a stříbro, ale nesměli vzít nic. Tož vešli do druhé světnice, a v té světnici seděl stařeček, který měl bradu až po pás u stolíka, a na tom stolíku měl přichystána jídla, a z těch se mu posud kouřilo. V této světnici bylo zlatých hodin a jiných vzácných věcí, ale zas nesměli nic bráti. Tož vešli do třetí světnice, a tam nebylo nic než uhlí kovářské na hromádách, a toho černokněžník i s tím uhlířem brali. Uhlířovi to nebylo po vůli, že ho měl sám doma dost; byl by raději bral zlato a stříbro, ale nesměl.

Když nabrali, vrátili se touž cestou a zase u každých dveří se modlili a je pak zavřeli. Ten kohout zase na své místo sedl, a pes též na své místo uhnul. Jak vyšli na vrch, černokněžník sedl se svým pytlíkem na svůj plášť a pustil se do povětří. Uhlířovi nebylo milo to uhlí, vysypal je na hromádku a pobíral se do svého příbytku. Když přišel zpátky, manželka mu lála; kde se dotud zabavil? On jí vykládal, kde byl. Ona mu nechtěla věřit. On jí povídal: „Když mi nechceš věřit, podívej se do pytle, že ho mám od uhlí.“ — Ona převrátila ten měch, a z něho padaly dukáty. Uhlíř nechal hned jídla a běžel zpátky na Radhošť pro to uhlí, které tam vysypal na hromádku. Než ten černokněžník již to uhlí zase bral do měchu svého; a když uhlíř k němu přišel, povídal černokněžník: „Když ti nebylo milo uhlí, nebude ti milo nic“; a sedl na svůj plášť a zas do povětří ulétl.

64.

Anděl Páně.

Na dalekém obzoru
zašlo slunce za horu,
dolina se ztměla;
stráž se halí soumrakem,
hory zlatým oblakem
věncí sobě čela.

5

Ztichnul sad a umlk' bor,
pokoj našel každý tvor,
já ho ještě hledám
a s tím okem zkaleným
tam pod borkem vzdáleným
pozdní dobou sedám.

10

Hleď tam dole z vesnice
od své chudé obyžice
stareček se mihá;
k pahorku, kde tich a sám
na hřbitově bílý chrám
za šera se zdvihá.

15

V dveřích klíč se otočil,
do svatyně kmet kročil,
a z té její báně
zaznívalo krajinou
a v mou duši ztišenou:

20

„Anděl Páně, Anděl Páně, Anděl Páně!“

Marie Čácká.

65.

Medvěd polární.

Nejlitější šelma polárních krajin jest medvěd ledový čili
rní. Žije na březích ledového moře rozlitého kolem točny

severní, jen ve východní Sibiři a na ostrovech mezi Asií a Amerikou ho není. Medvěd polární ze všech šelem medvědovitých jest největší, dorůstaje délky až osmi stop a výšky čtyř stop; váží 560 až 660 klgr. Srst má dlouhou, žlutošedou a čenich černý, čímž už zdaleka se prozrazuje. Nebezpečnost a síla jeho nic nezadá krutosti lva nebo tygra; jen že podnebí ledové, pod nímž žije, prudkost krve schladilo, učinivši z něho dravce rozvážlivého a nedůvěřivého.

Tuleň jest mu nejmilejší potravou, s neunavenou vytrvalostí 10 číhá naň při rozsedlinách ledových, skokem mrštným vrhá se na oběť výsluní hledající a potápí se za ní do moře, neboť zná se do plavby tak výborně, jako do běhu na souši a ledě, tak že jediný sob ho předčí v ubíhání. Máť totiž chodidla hrubá, drápy ostré a tlapy chlupaté, tak že i na nejhladší půdě pevně 15 a jistě si vykračuje. Eskymáci ze stažené kůže zadních nohou medvědích upravují sobě obuv velmi teplou a pro chůzi na ledě bezpečnou.

V letě medvěd zdržuje se nejvíce na pokraji pevného ledu při širém moři, neboť tam vylízají na výsluní tuleni mořští, 20 ježto mu jsou pravou pochoutkou. Též lovce sleduje honící tuleně, požívá ubitá a stažená zvířata, aneb hoduje na plavoucí mrtvole velryby. Jest to v celém roce pro něho nejšťastnější doba, doba to hojnosti a nadbytku; neohlídaje se po ničem jiném, unášen bývá tokem na krách ledových daleko do moře, 25 kdež pak i lodi rybářské napadá. Střelbou byv odehnán, vrací se zpět na dřívější studené své křeslo. Přesytí-li se tučnou tuleňovinou, koná návštěvy ptactvu hnízdícímu velmi nemilé; neboť za málo hodin požívá na malém ostrově všechna vejce snesená.

Než nejen tuleni, nýbrž všichni mořští živočichové jsou 30 mu pokrmem vítaným, obzvláště ryby. Loví je potápěje se, aneb chytá ryby mezi ledovými balvany, aneb veňnav je do úzkého chobotu chvatně je vraždí. I sob i liška polární, též ptactvo podléhá jeho žravosti.

Není-li velmi vylačnělý, člověka nenapadá nikdy, je-li 35 však postřelen, tu s největší zuřivostí vrhá se na nepřítel a nastane boj nebezpečný. Srst na těle jest tak hustá, že koule

sotva do nitra prorazí, jen rána do hlavy neb do srdce střelená okamžitě ho usmrtí a střelce zachrání.

O jeho zběsilé zuřivosti svědčí událost, kteráž se lovcům slídícím po tuleních přihodila. Postřelili totiž medvěda sedícího v moři na ledovém balvaně. Ve vzteklé mstivosti, ačkoli byl poraněn, na loďku se obořil, chtěje se dostat do ní. Lodníci bránili se a utali mu celou jednu tlapu. Přece však vyšinul se medvěd do loďky, kdež konečně veškerým mužstvem ubit jest.

V zimě nastanou medvědovi trudné časy, přetrudné. Celou dobu zimní zápasí s nedostatkem; tak našli roku osmnáctistého šedesátého devátého cestovatelé v žaludku zastřeleného medvěda jen kus flanelu, jež lodní krejčí zahodil, ve mnohých ubitých nenašli pranic.

Zvědavost medvěda jest známa. Každou neobyčejnou věc očenichá, prohlédá a pak zničí. To dobře věda zachránil se námořník zákeřnický medvědem přepaden byv, tímto způsobem: Přesvědčen jsa, že útekem zachrániti se jest nemožno, zahazoval svůj oblek kus po kuse, při tom utíkaje a o pomoc volaje. Medvěd pořád za ním. Při čepici, pak rukavici a kabátu se zastavil, věc prohlídal a znamenav, že k snědku není, zuřivě trhal. Tím huňák se opozdával a pronásledovaný nabyl ochrany, tak že konečně ostatní mužstvo lodní na pomoc přispěvši honce nemilého zahnal.

Užitek z medvědů jest znamenitý. Tuzemcům poskytuje maso, kožich, otop, neboť tukem medvědí osvětlují a zahřívají své chýže. Evropané stojí o jeho vzácný kožich, masa požívají jen v době nedostatku, neboť zavání rybím tukem. Játra medvědí jsou nezdravá pro každého; ani Eskymáci jich nepožívají.

Josef Sytko.

Kohout a perla.

Na hnojišti hrabaje, perlu kohout zořil;
očkem sem tam hledaje, chvatem po ní skočil.

5 Ale zvolal nevrle, „Proč máš? Za to náš rod ptačí
 co si chytím na perle? Má zas mnohem radši
 Není-li to hloupost, plně zrnko ječmenné,
 že jí pro svou skoupost to je sytné; či že ne?“
 daleko a široko. Právě tak i blouří
 10 lecní lid tak vysoko? O všem hloupě soudí.

Z Krylova přel. Jos. Kolář.

67.

Moudrý rozsudek.

Jeden měšténín bohatý jda cestou, ztratil tisíc zlatých. Nalezl je jeden chudý člověk a, přišed s nimi domů, manželce své dal schovati. Manželka jeho přijala je s radostí, řkouc: „Poněvadž nám Bůh ráčil dáti, umějmež schovati.“ Druhý 5 den hned potom dal ten měšténín po městech vůbec volati, že by měsíc s tisícem zlatých ztracen byl; kdo by jej nalezl, aby zase vrátil, že má za to sto zlatých míti beze všeho odporu. Jak to ten chudý zvěděl, oznámil manželce své a řekl jí: „Vrátíme zase ty nalezené peníze a dá nám za to sto zla- 10 tých, kteréž beze hříchu míti a užívati budeme moci, lepší nám budou než ten tisíc, kdybychom jej se zlým svědomím za sebou zadržeti měli.“ A jakkoliv žena jeho všelijak proti tomu byla, aby těch peněz nevracoval, přece vzav ten dobrý člověk těch tisíc zlatých, ohlásil se před právem, že by je chtěl zase 15 vrátiti tomu, kdož je ztratil; ale aby mu také sto zlatých z nich dáno bylo podlé slibu. Měšténín ten pak byl člověk lstivý a příliš chytrý. Chtěl toho chudého člověka i o těch sto zlatých připraviti, ika: „Příteli, však jsi mi těch peněz všech nepřinesl, které's našel, neb mi se ještě nedostává čtyř set zlatých 20 při nich. Ty mi též přines, a hned podlé přípovědi tobě také sto zlatých odečtu.“ Chudý se zaříkal, co nejvíce mohl, že všechno to, co nalezl, vrátil. A když se o to snésti nemohli, podána jest ta věc na krále, a peníze na právě složený jsou až do té pře skonání. Král, povolav jednoho starého rádece

svého, kterémuž řekali chudých pomocník, tomu tu při spravedlivě rozeznati poručil. Když už obojí strana slyšána byla, ten muž moudrý, rádce královský, zavolal k sobě toho chudého a řekl jemu: „Pověz mi věrnou pravdu, vrátil-li's mu ty všecy peníze zase, kteréž jsi nalezl?“ Chudý ten vysokou přísahou toho potvrdil, že všecy vrátil. I dí ten soudce ku králi: „Pane, ráčíš-li, abych já spravedlivý nález v té při vypověděl?“ Odpověděl král: „Ovšem tak učiň, anobřž já tobě přikazuji.“

Vece soudce: „Milostivý králi, tento člověk bohat i znamenit jest, a mnoho se mu věří. K tomu potvrzuje svou věc svědectvím mnohých dobrých lidí, kteřížto napomáhají, aby slovu jeho věreno bylo. Z čeho se porozumívá, že on toho není žádostiv, čeho neztratil, ani toho viniti chce, kdož by mu dlužen nebyl. Z druhé strany tento chudý člověk také dobré pověsti vždycky byl, a nikdo o něm nic zlopověstného nemluví, a tak jeho víře a dobrotě se může věřiti, že všecy, což jest nalezl, zase vrátil.“ I řekl král: „Tehdy vypověz nález.“

Odpověděl soudce: „Milostivý králi! vezmětež vy ten tisíc zlatých sobě k ruce a z něho tomuto sto zlatých dejte; což pak více zbude, to vy schovejte do toho času, až by ten člověk přišel, kterýž těch tisíc zlatých ztratil. Neboť tento člověk bohatý, jakož sám vyznal a věrou potvrdil, ztratil čtrnácte set zlatých. Když by pak přišel ten, kterýž ty peníze a tak mnoho nalezl, ty tomu bohatému přivlastníte a přisoudíte.“ Nález ten líbil se králi a všem lidem přítomným.

Václav Dobřenský.

68.

Kamení drahé.

Viz, můj synu, lepokamy,
jakovými krásotami
ve proměnném nícení
leskot jejich pramení!

leskot světla od nebe
vnímá všecken do sebe.

A co na něm vidět dále
slouží jemu k čestné chvále: 10

15 Krásou všechnou, již má kvítí,
kamení se drahé svítí,

Lesk, jímž v sobě plápolá,
rozesílá do kola.

Nejsi-liž s tou pravdou známen, Pomni na to, synu drahý,
 že tvůj duch je drahý kámen, ssaj v se pramen světla blahý,
 jehož cena předrahá a pak svít jím ve vděku
 všechny světy přesahá? k blahu, spáse člověku.

Fr. Sušil.

69.

Sirotek v Radhošti.

Kdysi stalo se, že byli dva bratři; jednomu bylo Mach
 a druhému Jan. Mach měl dva chlapce a Jan měl čtyry děti.
 Mach se roznemohl a požádal svého bratra Jana za poručníka
 svým dvěma chlapcům a odemřel. Žena jeho také již byla
 5 umřela před rokem.

Když Jan se vrátil od bratra zemřelého domů, žena se
 ho ptala: „Snad se's nestal poručníkem?“ — On odpověděl:
 „Což myslíš, že nechám těch ubohých sirotek zahynouti? Vždyť
 jsou to děti mého bratra! Nyní budeme rozprávěti o jiném,
 10 sebereme-li obě děti k sobě, či je rozdáme lidem cizím?“ —
 Na to odpověděla žena: „Toho staršího bych ještě vzala, ale
 toho mladšího nechci! Starší již má čtrnácte rokův a ten
 mladší má teprve dva roky!“ — Muž pravil: „Milá brachu,
 víš, že jsem jejich strýc a že se musím o ně postarati chtě
 15 neb nechtě; já si je vezmu oba dva k sobě.“

Když je k sobě sebral, měl je devět let; starší, Josef,
 vydělal si dobře, co dostával od strýce svého; a mladší, Michal,
 v posledním čase také již pomáhal v menších pracích. Ale tu
 přišly zlé časy, kdy bylo se všemi bídnými lidmi zle. I Jan
 20 musil na konci svou krávu odprodati. Tu přistoupila žena
 k němu a pravila: „Vidíš, bylo-li nám třeba těch dvou dětí
 máti? Povídala jsem ti, neber jich! Nyní nemůžeme ani svých
 vlastních dětí uživit!“ — Ale muž jí odpověděl: „Co se nad
 tím staráš, vždyť víš, že chalupa těch dětí zůstane nám; od-
 25 koupím ji a jim vyplatím.“ — Na to žena: „Zdali by nebylo
 lépe, toho mladšího chlapce zbýti? Přišlo by nám to laciněji!“
 — Muž pravil: „Zpomeň si na to, vzali jsme je v dobrém
 čase, zdali by nebylo hříchem před Bohem a před světem,

zbýti jich ve zlém čase? Co by řekli lidé?“ — Ale žena na tom stála, aby ty děti přišly pryč. — Muž tedy řekl: „Víš-li co, ženo, aby bylo všady dobře, zavedu toho mladšího do hor.“ — Ona povídá: „Prosím tě, kam pak ho zavedeš? Zavedeš ho asi dvě hodiny cesty, a on zase přijde!“ — Muž odpověděl: „Zavedu ho dále, odkud se nikdy více nevrátí! Od Boha jsem toho sirotka přijal, Bohu jej nyní zase odevzdám.“

Druhého dne, než svítalo, mluvil ku chlapečkovi desítiletému: „Michale, půjdeme spolu, kdybychom v tom Radhošti nějaký poklad najítí mohli!“ — Michal netušil nic zlého a šel s veselou myslí se strýcem svým. Když přišli k děrám na Radhošti, rozsvítil strýc světlo a vešel do nich i s Michalem. Tam slezli po chatrném žebříku do hlubiny, chodili dlouho a prolézali mnohé jeskyně, až přišli k podzemní řece, přes kterou úzká lávka položena byla. Za vodou řekl strýc: „Michale, sedni si tu na té skále; zde máš chleba a záhybák, zatím pojez, a já se půjdu sám dále podívat.“ — Michal ostal seděti a po tmě ukrajoval si chleba a jedl. Nešťastný chlapec dlouho očekával strýce svého, až by se vrátil k němu se světlem; nechtěl se ani s místa hnouti, neboť se bál v té černé tmě. Toužebně naslouchal, přichází-li už strýc, ale ten nepřicházel. Tu sobě pomyslíl: „Snad mne sem strýc zavedl, nechal mne tu a odešel domů!“ — Při té myšlénce vlasy mu vzhůru vstávaly; vzchopil se a hledal cestu z Radhoště ven. Ale té nebylo možná naléztí. Jak se měl beze světla prodíratí těmi jeskyněmi? Jak měl naléztí úzkou lávku přes řeku a žebřík z jeskyně vzhůru? Místo co měl jítí k řece, vzdaloval se jí pořád více; to zpozoroval teprve potom, když už jekotu jejího hrubě ani neslyšel. Unaven sklesl na mokrou zemi, položil hlavu na studenou skálu a plakal hlasitě. Potom zase vyskočil a šel zpátky. Když po tmě v pravo v levo hmatal, uklouzla mu noha, a on spadl se skaliny dolů. Když letěl, chtěl se zachytiti a utrlh dva veliké střechýle, které se mu ulomily. Nevěda, co činí, uschránil je ve své mošně a šel dále. Blížil se k řece, neboť její jekot pořád více a více slyšel, až pak omakal, že jest u vody. Ale pak nemohl najítí té úzké lávky, po které ho strýc byl přivedl. Zmužile skočil do vody

a šťastně přeplaval na druhou stranu. Potom přišel k nebezpečnému žebříku a jako kočka hned byl nahoře. Když byl ještě půl hodiny hledal, makal a přemýšlel, vyšel na venek z díry, ale měl ruce a nohy podřeny a zkrváceny a třásl se zimou a strachem přestálým. Padl na kolena a děkoval Pánu Bohu za to, že ho vyvedl a že nezahynul v Radhošti. Potom si sedl, jedl suchý chléb, co mu ještě v mošně zbyl a rozvažoval si, co počítí. Věděl, že ho strýc nechce, a proto si umínil, že půjde dále do světa, že se přece nějak obživí. Šel cestou necestou, lesem nelesem, a když byl celý den o hladě chodil a bloudil, přišel na jakýsi hrad, vyptal si kus chleba od služebníka a posadil se na kameni nárožním. Když vytahoval z mošny zahybák, spatřil služebník ty dva žluté střechýle v jeho mošně a ptal se ho, co to má. Služebník je obracel na všechny strany, potěžkával je v ruce, ukazoval jiným, až pak konečně šel je ukázat pánovi. Pán toho hradu dal jej k sobě přivésti. Když ho k němu přivedli, tázal se ho pán, odkud by ty dva kusy ryzího zlata měl? Michal vypravoval, co se s ním stalo a jak těch střechýlů nabyl. To vypravování pohnulo pánem tak, že si ho vzal za vlastního, neboť sám neměl svých dětí. Zlato mu odprodal a peníze dobře na úroky uložil. Také jej dal ve všech potřebných vědomostech vycvičiti. Michal již byl na tom hradě sedmnáctý rok. Když pak dochodilo sedmnácté léto, pán se roznemohl. Všecko majetství své odporučil Michalovi a přikázal mu, aby byl střídme živ a na bídný lid aby pamatoval. Michal sobě pomyslí: „Kterak bych neměl na bídný lid pamatovati, když jsem sám z bídy a nyní jsem se stal bohatým pánem?“ — Do čtrnácti dní byl pán pochován.

Dvě léta bylo tomu, co byl Michal svým pánem. Jednoho dne stál v okně a díval se na náhradí. Tu přicházel do hradu stařec bídný v šatech roztrhaných. Jeho bída jím velice hnula, a hned rozkázal vrátnému, aby ho k němu nahoru přivedl. Když stařec do jizby vstoupil, Michal poznal, že jest to jeho strýc; ale strýc Michala nepoznal. „Smilujte se, milostivý pane,“ prosil stařec, „nade mnou — nad starcem hladovým, Pán Bůh vám to zaplatí!“ — Michal pravil: „S radostí vám dám užiti potřebného jídla a nápoje; zatím se posadte!“ —

Potom zavolal služebníka, dal mu klíč a potichu mu poručil, aby donesl z jeho móšny, kterou sobě i s valašskými šaty na památku nechal, zahybák, a sedl si k stařečkovi, kterýž mu vypravoval, jak býval zámožný, jak zlými časy upadl do chudoby a jak soudem o všecko přišel, tak že místo své musil 5 prodati a nyní že musí ptaným chlebem se živiti. „Nemáte-liž žádných dětí?“ ptal se Michal. — „Ach, Bože,“ pravil stařec, měl jsem čtvero dětí; tři mi zemřely na neštovice a čtvrtý jest ničema, který se ani o Boha ani o svého starého otce nestará.“ Zatím donesl služebník jídlo a pivo. Michal sám starcovi 10 podal chléb a zahybák, aby si krájel. Stařec vzal zahybák do ruky, díval se naň, zbledl jako stěna, neboť poznal znamení, které svou rukou do něho vpálil — a jako zmámený sotva vykoktal slova: „Milostivý pane, kde se tu ten nůž vzal?“ — Michal odpověděl: „Což pak je vám po tom noži? 15 Nůž jako nůž!“ — „Ne tak, né tak,“ zvolal zoufale stařec, „pro Boha živého, povězte mi, kde se tu ten nůž vzal? Povězte mi to a nemuňte mne!“ — Michal již se nemohl déle zdržeti a zapíratí a proto zvolal: „Otče Jene, neznáte-liž sirotka Michala?“ — Strýc se ulekl, poznal Michala a hanbou 20 i strachem padl před ním na kolena. Ale Michal ho pozdvihl, objal a pravil: „Strýčku, nebojte se nič, já jsem vám již dávno odpustil!“ Stařec se posadil, ale do jídla již neměl chuti. Michal ho podržel u sebe až do smrti, a když se dověděl, že starší jeho bratr Josef je ve službě, i toho k sobě vzal na 25 hrad. Strýc však nepřečkal celý rok na živobytí, ale umřel aspoň s tou radostí, že Michal v Radhošti nezahynul, což ho před tím v jeho bídě nejvíce trápívalo dnem i nocí.

B. M. Kulda.

Česká přísloví o učení a umění.

Krásný páv peřím a člověk učením. — Umělost světlo, neumělost tma. — Umění ve štěstí okrasa a v neštěstí útočiště. — Čím výše vystoupíš, tím širší rozhled. — Co ne-

umíme, na to nevražíme. — Lepší neuk než nedouk. — Tolik známe, co v paměti chováme. — Učení kořen hořký, ale plod sladký. — Bez muky není nauky. — Kdo se učí z mladu leda, bude volat v stáří: běda. — Nikdo učený s nebe nespádl. —
 5 Tkadlec od kazu začíná. — Kniha za mistra stojí. — Byl jeden mnich, měl mnoho knih a nic nevěděl z nich.

Z „Mudrosloví“ F. L. Čelakovského.

71.

Jezevec.

Nejen ve společnosti lidské i mezi zvířaty naskytují se povahy nejrůznější. Čiperných, dovádivých zvířátek pozorujeme ve přírodě hojnost, vzácnější jsou omrzeli samotáři a podivínové. Avšak i ti žijí nám na blízku a vyniká zvláště mezi
 5 nimi strýc *jezevec* (*Meles vulgaris* čili *taxus*), pravý to poustevník lesů našich.

Jezevec jest tvor nad míru zvláštní a tak plachý, že velmi málo lidí uvidí ho vlastníma očima, ačkoliv ve všech lesnatých krajinách vlasti naší se zdržuje. A není divu, že
 10 chlapík ten lenivý na lidi, ba na celý svět zanevřel a samotu miluje nade všecko, vždyť přírodozpytci sami o to se postarali, aby nedostávalo se mu důstojného příbuzenstva.

Slavný Linné čítal břichatého strýce toho do rodiny medvěďů; pozdějším badatelům se to nezdálo po právu a strčili
 15 oni nevrleho jezevce mezi veselé, hbité a čiperné kolčavky a kuny. Není pochybnosti, že by poustevník náš co nejslavněji toho družstva se byl odpověděl, kdyby neohrabaná ruka či vlastně noha jeho pérem vládla. Než sami učenci poznali posléze, že stalo se nedopatření; a určili mu za jediného pří-
 20 buzného v celém světě širém jakéhosi chrochtavého strýce jezevce, jenž v Americe daleké žije. Náš jezevec však myslil si, necht' si jdou všichni učenci k šípku, odřekl se příbuzných i světa a žije od doby té po zásadě, že jest nejlépe nestarati se o jiné a žítí jen sobě samému. Tomu co lidé neučenci

o něm povídají, že totiž má na levé straně obě nohy delší a na pravé kratší a že v zimě ze svého tuku žije, jen se zasměje. A což mu také po lidech? On lidí nepotřebuje, má se dobře, den ode dne více tuční a na tom mu dosti.

Aby ho tak snadno všetečka nějaký v poustevnickém životě jeho nerušil, vyhrabe si brloh svůj nejraději v nějakém zákoutí, v temném lesním houští. Zároveň však k tomu přihlíží, aby neměl na pole neb luka daleko, neboť ví dobře, že lesní kuchyň po šlaku někdy bývá hubena.

Jen někdy ubytuje se strýc brumta v nějakém dutém stromě blíže vinic nebo zahrad ovocných, poněvadž velmi rád slupne možná-li některý ten zralý hrozen neb slivku sladounkou, a není pochybnosti, že by si takhle milerád některý soudeček rozkošné šťávy vinné v brlohu uložil, kdyby tomu rozuměl. Tak by alespoň pro žízeň v kruté zimě nemusil vylézati z teplého brlohu a mohl by neustále tvatí na mravných svých rozjímáních.

Brloh jezevčí jest pravý podzemní hrad a rozvětňuje své četné trouby dva až i tři sáhy hluboko pod zemí. Středem celé jámy jezevčí jest prostranná kotlina, z níž velký počet klikatých děr vede na povrch zemský. Někdy bývá dvacet i více východův obyčejně k východu slunce nebo i ke straně polední obrácených. Mnohé z trub těch vyhrabány jsou přímo kolmo do země a mají jen ten účel, aby čistý vzduch volně mohl do doupěte vnikati; nebo chytrý dololezec dobře si pamatuje, že ve zdravém povětří chutná nejlépe; nu a bříško toť jediná radost jeho.

Celý brloh jezevčí jest pravý podzemní labyrint, a kdyby tomu lenivému samotáři o to neběželo, aby si klidný a tichý život důkladně pojistil, sotva by se odhodlal ku dílu tak obtížnému a namáhavému, jaké mu bývá podstoupiti, když si domácnost svou zařizuje. Nerad se dává do práce, teprve když mrazivý víchr zimní začne mu kožich profukovati, odhodlá se k lopotnému dílu a hrabe a kutí jako pitomec. Nejhorší kus práce bývá, než se dopracuje díry tak hluboké, že celé tělo jeho jest vyhrabanou troubou chráněno; nebo jinak obezřelý

a nedůvěřivý podivín ten neustále se strachuje o zadní část svého tučného tělíčka a opět a opět ohlíží se, zdaž nějaký škůdce nežene se naň útokem. Jakmile se však hlouběji do země vehrabe, pracuje neunaveně; zavře víčka malých svých oček a hrabe neustále silnými svými nohami, otáčí tělem, aby se dutiny přikrouhlily a neopomene chrochtáním a bručením dodávati si zmužilosti a vytrvalosti. Hlínu, kterou drápy vyhrabal, zadkem z otvoru vytlačuje podobně jako krtek náš. Dal-li se jezevec do práce, pak nepřestává, až dílo alespoň z hruba dokonáno. Pravda, že pachtí se mnohdy i několik neděl, než všecko jak se patří vyryto a vyhrabáno.

Když takto po působě báňského jamaře pevnost svou vykopal, donáší si suché listí a mech, aby si přece pořádně mohl pohovětí. Při této práci počíná si náramně neohrabaně a směšně.

Obyčejně nahrabe si napřed hodnou hromadu listí a mechu suchého, již si pak, polože se na ni, nohami přitiskne na břicho. Pak postaví se do dřepu a bruče a odfrkuje si statně šoupá se nazad až k některému otvoru svého brlohu. Nůši vecpe do otvoru a opřev se do ní vtlačí ji ponenáhlu až do střední kotliny podzemního zámku svého. Tato střední kotlina bývá nejdůkladněji vypořádávána. Mimo hlavní dutinu zařídí si strýc brumta ještě špižírnou a zvláštní kout na výkal, nebo miluje velice čistotu a pořádek.

Jezevec nerad za dne vychází ze svého brlohu. Až za soumraku, nejraději však za klidné, jasné noci, když měsíček svítí, vyleze si na pastvu. Avšak i tu jen velmi opatrně pevnost svou opouští. Napřed jen zpola hlavu z roury vystrčí, mžikne okem v pravo, v levo a šups rychle zase v díře se uschová. To opakuje několikrát. Teprve když se byl důkladně přesvědčil, že není žádného nebezpečení, rychle vyhrkne z díry, ale hned zase zaleze do blízkého křoví a pozoruje z nova, zdaž se neošidil. A když skutečně ani jediné halouzky šumot ho neděsí, vykutálí se na místo světlé a ohlíží se po potravě. Nenalezne-li poblíž doupěte dosti pokrmu, vyšmáhá se ponenáhlu až na blízké pole.

Jezevec není právě vybíravým, a proto leckde naskytne se mu něco na zub. Zvláště libuje si hlísty a pondravy, jež napřed bystrými nozdrami vyčenichá a pak ostrými drápy svými ze země vyhrabe nebo vytáhne. Podobným způsobem i myši loví. Však i chrousti, cvrčkové, úžovky a ovoce bývají mu vítanou potravou; ba sem tam i vajíčkem menších ptáček, jakož i medem čmeláčím neopovrhne. Celkem však hubí tučný mumlák ten nejvíce hmyz škodlivý a jest tedy zvířetem velmi užitečným. Ne celou noc potrvá jezevec nahoře, ještě před východem slunce; obyčejně před třetí hodinou ranní zase do brlohu se navrácí. Takové výpravy podniká každé noci, není-li nečas krutý a poněvadž nemá jazýček vybíravý, tuční rychle hojnou potravou a před samou zimou bývá vypasený jako vinný soudek. Pomalu si také leccos nastřádá do své špižírny, a když také konečně zima zlá uhodí, nermoutí se velice. Zaleze hezky do svého paláce a uvelebí se na teplé mechové pohovce. Ký tu div, že někdy v tuhém spánku prospí mnoho dní, zvláště když venku sníh se chumelí a víchř zimní burácí. Jen žízeň ho probudí a z brlohu vyžene. Tu pak se důkladně napije a navrátiv se do doupěte podřimuje dále.

Jezevec vyhybá se sice lidem a ničím jim neškodí a neubližuje, avšak zlí lidé nepřejí mu tichého štěstí a zbytečně užitečné zvíře to pronásledují. Myslivci obyčejně psa k tomu zvláště vycvičeného do brlohu vešlou; avšak jezevec jest srdnatý, nezbytný-li boj, a často tam pod zemí rozhodne se krvavý boj v neprospěch poslušného psíka; nebo jezevec má kousadla strašně silná a rozdrťí jedním kousnutím neopatrnému hafanovi obratle šfjové. Někdy arci bývá jezevec psem z brlohu vypuzen a padne pak nelitostně kouli za oběť; někdy však zahlnědí se v nějaké poboční rouře a statně se psovi bráně z místa se nehne. V tomto případě myslivci ubohého poustevníka vykopávají. I železa líčejí na neškodného břicháče.

72.

Červ svědomí.

Pohled na ten strom, ó synu,
jak tu smutně sehne a tlí!
Vnitro jeho červ zlý hryze,
až to nikdo nevidí.

Na nebi se hvězdy lesknou,
veškeren tvor klidně spí;
červ však hryze ustavičně,
neustává v hryzení.

10

5 Z růžových hor slunce vzhází,
veškerým se krajem dní;
červ však hryze ustavičně,
neustává v hryzení.

Strom se chvěje, sem tam klátí,
a zas tiše k nebi zří;
červ však hryze ustavičně,
neustává v hryzení.

15

Tak strom hryze po vši dobu,
až se k zemi ukloní, —
a tak hryze též až k hrobu
nepokojné svědomí!

20

Boleslav Jablonský.

73.

Vzduch.

Vzduch Boží duch, praví přísloví. Vzduch jest potravou všem lidem, všem živokům. Požíváť ho král i žebrák, pyšný orel, jenž v oblacích se vznáší, i ubohý červ, jenž se plazí prachem.

3 Každý z nás dvacetkrát za minutu dýchne a pokaždé sedm decilitrů vzduchu do sebe vtáhne; to činí za minutu 14 litrů, za hodinu 840 litrů, za den 20.160 litrů čili 360 věder. A jest vzduchu na zemi zásoba veliká. Jestť země naše obalena vzduchem jako žlutek bílkem. Obkličuje zemi obor vzduchový
10 na 8—10 mil vysoký.

Vzduch jest plyn přeřidounký barvy modré. Oko ho nevidí, leč hledí-li do jasné dálky aneb do výšky jasné oblohy. Ucho jej poznává jakožto vichřici hlučnou a vítr liřmotný, když burácí lesem, boří domy, kácí stromy a vyvrací lesy.

Bez vzduchu by nebylo zvuku, něma by byla země vůkol. Onť nám donáší líbezné zvuky nástrojů hudebních, veselé zpěvy ptactva, libé hlaholy pěvců. Vzduch vodí koráby od země k zemi přes moře širé, nosí báně povětrné přes hory doly, žene mlýny, zdvihá vodu z hlubokých studní, suší prádlo a živí oheň v našich kamnech.

Dávní předkové naši uznávali důležitost vzduchu a pokládali jej mezi živly. Čítali staří živly čtyři: oheň, vodu, vzduch a zemi, a domnívali se, že z těchto čtyř živlů složen jest veškerý svět. V tom ovšem se mýlili, pokládajíce vzduch a ostatní své tři živly za látky původní a jednoduché, jakoby nebyly složeny z jiných, a krom nich že by nebylo živlů čili prvků.

Jestíť vzduch smíšeninou z několika látek rozličných. Kyslík a dusík, řídounké to plyny, jsou jeho prvky základní, vodní pára, kyselina uhličitá a jiné látky jsou vzduchu přimíšeny.

Josef Pažout.

74.

Slunko.

Sluníčko boží
z hory si vyskočí,
v zláceném loži
červánkem zatočí.

V radosti pravé
celý svět pozdraví,
veselé, smavé
cestu si upraví.

Všude se staví,
ke všem si pospěší,
sílu dá, zdraví
a slzy utěší.

Všeho si udává,
na všecko zavolá,
jako když hudba
zahraje do kola.

Všem blaho zmnoží,
nejvíce člověku —
sluníčko boží
od věku do věku.

Vítězslav Hálek.

Pan Vajsnyt.

Tomáš Chudáčků z Borovan byl pravým chudáčkem. Do roka mu pomřeli otec i matka. Bratrův a sester neměl; zůstal sám jeden jediný. Neměl chalupy, neměl zahrady ani kopaniny — neměl ničeho — leč zednické kladivo, lžíci a krovkvi. Co však zedničina na venkově vynáší? V létě ještě jak tak, ale za to v zimě, jak by utal. Tomáš slyšel, že ve velkých městech bývá práce po celý rok dost, a že se tam i více platí; proto prodal chudý nábytek, zděděný po rodičích, uložil těch několik zlatek pro případ největší nouze do jistých rukou, svázal si svůj raneček a šel hledat štěstí do světa.

To byla rozumná myšlénka. Lidé však říkávají: „Koně za ovsem běží a osli ho dostávají,“ a „štěstí o berle se vleče a neštěstí lítá na křídlech.“

Tomáš osiřel za jediný rok — neštěstí klusalo k němu rychle, se štěstím však nebylo tak. Ač si to dosti rozumně rozvážil a vydal se do světa po práci, aby prací ulovil štěstí; milé štěstí se jeho rozumu jaksi leklo, jako kůň strašidla, a nechtělo jíti.

Tomáš se potloukal světem dosti bídne. Práce pleché nemohl dlouho nalézt; proto chodil ves ode vsí, městečko od městečka, živě se tím, co si vyprosil u dobrých lidí. Peněz hotových šetřil; byloť jich bez toho po skrovnu. V noci spával někde ve stodole, nebo na seně, někdy na tvrdé lavici v krémě, a byla-li noc teplá, zahrál si na pána a šel spat do hostince „u zlatého měsíce,“ kde míval ustláno na mateřídoušce a červeném jeteli. Někdy šel k „zelenému stromu“ a hověl si na měkkém mechovém koberci, naslouchaje koncertu světoznámého mistra „Slavíka,“ až jej jeho sladký zpěv uspal. Probudil-li se v tom hostinci z rána, bylo vše pohodlí po ruce. Umyl se čerstvou rosou, šel několik kroků k mýtině, kde již voněly a rděly se jahody, a posnídal.

V takových dobách mu bývalo tak milo a blaze, že si často usedl na pařez do teplounkého slunečka, sepjál ruce na kolena, zamhouřil oči a snil sen krásný, zapomenuv na všechen nedostatek a všechnu trampotu. Ale když vyšel z lesa na za-

prášenou silnici a uzřel nahou skutečnost, zarmoutil se zase a často úzkostné vzdechy ode dna útroby se mu vyřinuly. Ne-reptal však nikdy skládaje vše na Boha.

Tak došel až k Vídni, o které od malička slýchal, že je město veliké a krásné. Často si ji představoval na mysl, ale když tam přišel, byl omámen. Kam se jen podíval, vše krásno a nádherno. Domy samé paláce; paničky v dlouhých šatech, v hedbáví a aksamitě; páni nastrojeni jako o božím hodě pan správci; důstojníkův a vojáků na koni i pěšky, všudy plno, kočár za kočárem a v těch ulicích, kupec vedle kupce— a jaké měli krámy! Až hlava šla kolem nad tou krásou. Skoro v každé ulici hrála hudba a z oken zněly zvuky, jakých nikdy neslyšel.

Tomáš nevěděl kudy kam? Byl jako pitomý. Přišel k velikému mostu nad Dunajem. Posadil se na kameni, aby si od-dechnul a se zpamatoval od hluku a spěchu. Hleděl dolů k širému Dunaji. Na tisíce vln plynulo a spěchalo v něm a hem-žily se, jako lidé v městě nad nimi.

Na jednou upřel oči do dálky a díval se, co se to tam asi valí? Byla to dunajská paroloď. Plula rychlostí vlaku dý-majíc a sténajíc. Přistala ku břehu a počalo z ní vystupovati veliké množství lidí. Tomáš div oči na té lodi nenechal.

„Toto jest divná věc,“ myslil si „a jak je to veliké! Lidí se do toho vejde jako do kostela. To jest asi bohatý pán, kterému ta loď patří.“

A hned se počal po způsobu zvědavých venkovanů do-ptávat, čím ta loď je?

Jeden z cestujících po lodi přicházel s vakem svým zrovna k Tomáši. Milý Tomáš nazdvihl čepici a ptal se ostýchavě: „Prosím vás, pantáto, nemůžete mi říci, čím je ten koráb?“

Pán podívav se na Tomáše po oku a nerozuměje česky řekl zkrátka: „Weiss nit!“ (Nevím.)

„Děkuju pěkně“, poděkoval se uctivě Tomáš, jak by mu byl pán kdo ví jaké dobrodiní proukázal. „Tedy Vajsnyt se jmenuje. Ten jest asi teplý! U nás je žid „Vajs,“ má také pěkných pár grošů, ale proti tomu panu „Vajsnytovi“ tady

bude přece jenom chudák jako já proti němu. Inu, jeden má mnoho, druhý málo a třetí nic. Jak Bůh komu!"

Vstal a šel dále do města, ohlížeje se v pravo i v levo. Co chvíle do něho někdo strčil a několikrát ještě, že tak tak uskočil — byl by ho přejel kočár. Bylo se však také nač dívat! Samý lesk a samá krása! Myslil si vždy „tento dům jest zajiště nejkrásnější“, a sotva popošel několik kroků, viděl ještě krásnější. Konečně přišel na náměstí a tam uviděl dům, že se v něm až dech zatajil podivením. Čtyři patra měl ten dům, 10 okna veliká jako v kostele a v těch oknech tabule jako zrcadla! Na střeše stály bílé sochy tak krásné, že takových v Borovanech ani v kostele nebylo. Brána do toho domu byla ohromná a před ní podloubí vzpírané čtyřmi obrovskými pannami z kamene. Pod podloubím stál jakýsi vousatý pán v dlouhém ka- 15 bátě se zlatým límcem a zlatým pásem přes rameno. Na hlavě měl třírohý klobouk samé zlato a v ruce držel vysokou hůl se zlatou hlavou a zlatými třapci.

Tomáš se mu hluboce poklonil. Pán se však jen usmál a nepoděkoval ani.

20 „Aha, to bude nějaký pan generál, a v tom domě bydlí zajiště císař pán sám. Bože, to je krása!"

Chtěl však přece vědět jistotu. Poprosil tedy jakéhosi učně, který před ním pískaje skákal: „Prosím tě, chlapečku, čím je tamhle ten dům?"

25 Kluk se zasmál a odsekl: „Weiss nit“ a skákal dále.

„Co, co?! Tedy nepatří císaři, nýbrž Vajsnytovi! Inu, pane, když má takový dům, může si vystavět takovou loď. To je jako: kdybych já měl mlýn, mohl bych si lehce udělati kocábku. Že tak jeden člověk tolik statku má a druhý nic.

30 To by přece nemělo býti!"

Čím více viděl nádheru a krásy, tím více cítil svou chudobu, a zdálo se mu, jako by každým mrknutím očima ssál do sebe pelynek.

Zabočil o roh a odskočil rychle stranou. Cvalem se blížil 35 kočár tažený čtyřmi bránami — a jakými! Sám sv. Martin neměl takové brány! Kočár jenjen hořel zlatem a stříbrem. Na kozlíku seděl kočí a lokaj — kabáty samé zlato — a v ko-

čáře hověla si paní jako růže, že člověk pohledna na ni div neoslepnul.

Takovou věc Tomáš ještě jaktěživ neviděl. Hleděl jako vyjevený za kočárem, a když se zpamatoval, poprosil paní, která stála právě ve vedlejší krámě ve dveřích, aby mu řekla, či ten kočár je?

Paní naň udiveně pohledla, dala mu krejcar almužny a řekla: „Weiss nit.“

„Vajsnyt!“ šeptal Tomáš. „Pánbíčku! jak to tak děláš? — Tomu Vajsnytovi dal's tolik, že si mohl postavit takový dům, 10 takovou loď a může mítí takový kočár a takové koně — a já chudák tluku se pěšky světem, div si nohy neuběhám a ještě musím býti rád, dá-li mi někdo krejcar almužny. To není dobře!“

Slzy mu vyhrkly z očí a do srdce se mu vpila jakási 15 kyselost — — reptal proti Bohu!

V takových myšlenkách šel dále městem, nádhery kolem sebe ani si nevšímaje, až ho vyrušila z hloubání krásná hudba.

Pozdvihl oči. K němu se přibližoval volným krokem 20 pohřeb.

Napřed hrálo asi 40 hudebníků v krásných šatech, pak šlo několik kněží se svíčkami a za nimi táhli čtyři vraníci, ověšení bohatými čabrakami, skvostný vůz s kovovou rakví. Vraníci měli na hlavách vysoké chocholy z peří a na sedlových seděli premovaní jezdcí. Kolem vozu šli skvostně oděni loka- 25 jové s pochodněmi a v zadu nedohledná řada pánův a paniček.

Tomáš se zastavil, smekl čepici a požehnav se, odříkával za duši zemřelého po tichu „Otče náš.“

Když průvod přešel ptal se hokynářky vedle sedící: „Te- 30 tičko, prosím vás, koho to vezou?“

Hokynářka naň jedovatě pohledla a zaštekla: „Weiss nit!“ Pak počala cosi po německu nadávat.

„Vajsnyt! Pan Vajsnyt?“ zarazil se Tomáš. „Ten bohatý pan Vajsnyt?“

Tomášovi bylo, jako by jej polil studenou vodou a jakýsi 35 hlas v srdci mu pravil: „Vidíš, Chudáčku, promlouval's proti Bohu, že je pan Vajsnyt tak bohat a ty tak chud! Co by za

to dal, kdyby mohl býti živ a zdrav jako ty, a rád by se stal chudým tovaryšem.“

Tomáš se zastyděl a šel do blízkého kostela odprosit Boha. Pak si zašel do chudé hospůdky, poručil si sklenku piva, chléb a tvarůžky a pomodlil se nad tím skromným jídlem vděčněji k dárci nebeskému než kdykoli za živobyti.

Podlé Hebla V. Kosmák.

76.

Hladina jezerní.

Pojď, požívej, milý synu,
půvabného večera,
upří zraky na hladinu
hlubokého jezera.

Když na vrchu větrů vládá
mecné kmeny skácela,
oná tiše se rozkládá,
jakby hnutí neměla.

Na ní čile pohrávají
sněhobílé labutě,
utěšeně rozkládají
svoje jasné perutě.

Této vodě podobej se
duše tvojí hlubina,
žádnou vášní nezmítej se
její klidná hladina.

Každá pak myšlénka tvoje,
ve svém duši plynutí
podobej se ve všem co je,
plující zde labuti.

A tvé srdce, perla všeho,
podobej se slavíku,
jenž tu tluče pro každého
ve svém skromném lesku.

Boleslav Jablonský.

77.

Kuna lesní.

Nesnadno rozhodnouti, zda lišákovi čili kuně vrozena jest větší míra oněch vlastností, jimiž domácí šelmy naše se honosí. Vyniká-li zrzavý lišák zvláště chytrostí svou a prohnaností, převyšuje ho kuna zase znamenitou hbitostí a krvežíznivostí neukojitelnou. Každým řádem oba tito zbojnící důstojně druží se k sobě, hrůzou jsouce a postrachem všem mírumilovným obyvatelům lesů našich.

Co do postavy a mrštnosti údů podobá se kuna lesní (*Mustela martes*) lasičce. Tělo její zdělí šedesátí cm. jest válcovité, štíhlé a od hlavy až po ohon, asi dvacet devět cm. dlouhý, stejného objemu. Proto také kuna jako had umí se plížiti a snadno proklouzne skulinami, do nichž sotva vtěsnati lze ruku. Kožich její jest převzácný, neboť páčí se cena jeho na deset zlatých. Srst má kuna lesní tmavohnědou, prsa a krk žluté, oko veliké a bystré nad míru.

Že kunu v lesích tak zřídka vídáme, následkem jest neobyčejné obezřelosti a hbitosti, s jakou umí se ukrývati; nebo vzácná šelma ta právě není a žije po všech lesích severní zemské polokoule, v Evropě zejména od nejjižnějšího cípu Italie až do nejsevernějších končin půlostrova skandinávského. Kuna miluje více hory nežli rovinu a nejraději zdržuje se v temných lesích jehličnatých. Tu nějaké místečko zvláště ukryté za pelech si vyvolí. Někdy ubytuje se v opuštěném pelechu ve-verčím, někdy hnízdo krkavčí, ba i holubí poslouží jí dobře. Nerada jen umístí se ve hvozdech listnatých a nelze-li jinak, velmi bedlivě vyhledá si tu brloh bezpečný v útrobách nějakého starého dubu nebo ve příhodné dutině skalní.

Za dne kuna lesní obyčejně potrvá v úkrytu svém a svinita jsouc v kotouč podřimuje. Teprve za soumraku na lov vychází. Kuna tím zvláště je škodlivá, že vraždí více, než třeba, aby hlad svůj ukojila, a že odvažuje se i na zvěř větší. Jako hroznýš brazilský, tak i kuna nejvíce se stromů číhá na kořist svou. Běda jestli že nějaká veveřice bezstarostná nevědomky přiblíží se zbojnicí. Jediný skok mrštný a již svjíjí se ubohý hlodavec mezi zuby kuninými, ostřejšími ocele. Někdy arci prvý skok se nezdaří, načež rej a shon nastává divoký. Poděšená veveřice rychlostí blesku po drsné kůře na stromy vyjíždí, od větve k větvi přeskakuje, ba i veslujíc ohonem zježeným po způsobě ptákův odvážlivě k zemi se spouští, avšak obyčejně vítězí přece vypočítavá kuna a ďábelsky pochutnává si pak na krvi utrýzněné a uštvané oběti.

Méně namáhání kunu stojí, uloviti nějakého strašpytla zajíčka. Nenadále shůry vrhne se naň, do týla se mu zakousne a jako pijavka drží se ho, ať uhání jak uhání, až

ubohý ušák ztrátou krve jsa zemdlen klesne. Noční dobou lezouc po stromech anebo křovinami se plížíc mnoho kuna uchvacuje kořisti; tu povraždí dřímající rodinu holubí, tu tetřívka tučného, tam kuroptvice strašně vyděsí ze spánku nočního; 5 tu i tam do osamělých dvorců zabloudí.

Ale nejvíce podivno zajisté, že zbojnice ani srnce ozbrojeného parohoma se neleká. Z nenadání spustivši se skokem na něho do týla zuby břitké zatíná; zase odskočí a haluzím se proplítajíc prchajícího dole srna pronásleduje; a opět se 10 spustí a opětnými ranami obět svou seslabuje; a tak neustálé útoky své opakuje, až kořist sebe silnější ubije. Někdy arci uchrání se srn útekem na místa otevřená, kam kuna nerada se odvažuje, ale uchrání se jen málo okamžiků; neb obyčejně následkem ran utržených bídne zahyne.

15 Mladé mívá kuna koncem března nebo začátkem měsíce dubna; ponejvíce bývá jich tré. Za málo neděl již matka vyvádí mláďata ven z brlohu a cvičí je záhy ve všelikém umění, jímž sama slyne na škodu ostatní zvěřeny lesní.

Divno, že kunu lesní, ačkoliv jeví se býti šelmou velmi 20 dravou, divokou a plachou, přece úplně ochočiti lze. Mnoho příkladů známo, že zvíře to skrotlo docela a zapomenuvši všelikého zbojnictva vrozeného vedlo si po způsobě zvířat domácích.

Slyšme, co ve příčině té vykládá jistý přítel domácí zvěřeny naší: „Nižádné z tuzemských zvířat, jež ochočením k sobě 25 jsem připoutal, nečinilo mi tolik potěšení, jako kuna lesní. Po pět let jako psiček nějaký byla mi společnicí věrnou i v domě i mimo dům. Již z daleka poznávala mě po kročejích, a kdykoliv vkročil jsem do světnice, vítala mě přítulným kvikotem a obskakovala mě radostí, všimnul-li jsem si jí a jí pohladil. 30 Když jsem ji odháněl od sebe aneb příliš jsa zaměstnán přítulnosti její nedbal, zalézala smutně někam do kouta a žalostně kňučela tak dlouho, až jsem jí opět pozornost svou věnoval. V noci sama vždy přikradla se ke mně do lůžka, a když ráno 35 jsem se probouzel, všelikým způsobem potěšení své dávala na jevo; za vousy a vlasy mě šhubala, kýchala mi do uší a po duchně dovádívě poskakovala. — Větší nemohl jsem jí učiniti

radosti, jako když jsem s ní vyšel do zahrady. Tu dlouhytan-
skými skoky rejčila z místa na místo, jako had travou a křo-
vím se plížila a zmizevši na chvílku nenadále s některého
stromu na hlavu nebo na rámě se mi spustila. Méně povděčen
vycházkám takovým byl Hektor náš, s nímž mrštná kuna ⁵
šprýmy tropila roztodivné. Co chvílka skočila mu na záda, ať
otáčel se jak otáčel. Aby se sprostil jezdce nezvaného, jako
šilenec proháněl se hafan štěkaje po zahradě, a když to nepo-
máhalo, povalovati se začal ve trávě. Kuna arci odskočila na
okamžik, ale sotva se pes postavil na nohy, již zase hopco- ¹⁰
vala mu po zádech. Někdy i mně samému dovádivost kunina
nebyla po vůli. Jednou překotila mi společnice ta kalamář,
válela se pak — snad aby chybu svou napravila — v inkoustě po
stole rozlitém a vklouzla konečně, aby opět sama sebe očistila,
do lůžka. Častěji ukryla se do rukávu některého kabátu mého ¹⁵
a jevila radost velikou, když hledaje ji dlouho z úkrytu ko-
nečně jsem šelmu vyplašil. Po způsobě opic každý den téměř nové
švandy a rejdy vymýšlela, tak že kratochvíle s ní jsem měl
mnoho, přemnoho.“

Jan Havelka.

78.

Život mexických Indiánů.

Indiánská vesnička, v nížto jsme strávili na holých prknech
výbornou noc, jest místečko roztomilé. Na mnoho mil kolkolem
obklopeno jsouc rozkošným pralesem, prostoupeno mēlkou sice,
ale pěknou říčkou, a obydleno Indiánem, jenž roste tu jako ⁵
to dříví v lese okolo něho, neznaje nic jiného nežli přírodu,
působí na člověka, jenž prošel kus vzdělaného světa, půvabem
prazvláštním. Vše jest tak neobyčejně a nově, že s podivením
hledí Evropan na vše, co okolo sebe vidí, nač lehá a co do
ruky běže; avšak jest to tak přirozeno, že nic nedotýká se ho
nepřijemně. ¹⁰

Jen sekeru a machetu, ten dlouhý nůž, bez něhož Mexi-
čana nespátříš, nedovede si Indián udělati, ale pomocí těch
dvou věcí opatří si vše ostatní. Podetne sekerou několik draho-

cenných stromů, za něž by evropský truhlář zaplatil sta zlatých, oseká je z hruba, zarazí do země, překlene střechou, sváže vše pevnými kořeny a má chalupu. Uplete ošatku a zavěsí ku stropu na podobné kořeny a má kolébku. Sebere uzralou bavlnu, připraví ji pracně, a žena obtížným a zdoluhavým způsobem utká z toho hrubé plátno. Zaseje kukuřici, rozemele na kameni a má chléb. Toť život Indiánův, život, jehož korunou jest, dovede-li si opatřiti někde starou, sdrátovanou pušku. O pohodlí, jemuž jsí jako Evropan uvykl, ani zmínky, a přece si z toho nic neděláš.

„Kde pak se mám umyti?“ tážeš se ráno, když vstaneš, a Indián ukáže ti na říčku, všecek udiven, že se můžeš tak nejapně ptáti. Náhodou se obrátí zrak tvůj k zabláceným botám, které tři dni již kartáče neviděly, ale Indián pohledu tomu nerozumí, neboť boty jak živ na noze neměl. Tážeš se po snídání, a on ti přinese tortillu, tu nešťastnou placku kukuřicovou, a ukáže zase na říčku, v kteréžto se máš umyti a zároveň napíti. Tak to jde ve všem, ale usměješ se a činíš vše, jak slyšíš, že činiti máš, bez reptání, ano s chutí, neboť jest ti, jako bys byl jiným člověkem.

Josef Štolba.

79.

Východ slunce.

Na východě záře zlatá	Ticho vládne ve přírodě,	6
vznesla teď se na hory,	temno prohází dál a dál,	
a v té záři vzešla klidně	velebné až slunce vzejde,	
hvězda jitřní nad bory.	tento mocný světa král,	

Tvorstvo jásá v hymnu svatém,
zpěv a ples se rozlívá —
a zas život, práce, snaha
tvorstvem celým probíhá.

Ant. Kosina.

O praotci Čechovi.

Ve staré zemi charvatské, kteráž od Tater na pólnoc a východ se rozprostírala široko daleko, za dávných a dávných časů žili dva bratři, stateční a věhlasní po všem národě. Starší z nich nazýval se Čech, druhému jméno bylo Lech. Oba bratři statkem dědičným byli bohatí, obou družina byla četna. 5

Avšak vůkol rodin bylo mnoho, přemnoho, tak že nestačila země vydávati úrody. Druh záviděl druhu a pŭtky krvavé co den strhaly se o půdu ornou.

I zabořelo srdce Čecha chrabrého a zarmoutila se mysl jeho pro takovou bídu. 10

Povstal a přišed k Lechovi promluvil takto: „Bratře můj milý! Mnoho nás tu na místě jednom, přemnoho na místě nevelikém. Ohyzdné sváry hubí národ statečný a již i krví barví se rodná naše země. Všem nám tu nelze býti déle. Povstaňme a bedra svá opásejme. Tamo na té straně, kde zapadá slunce, 15 mnoho úrodných krajín jest morem a válkou liduprázdných. Zanechejme otcovskou půdu lidu, jenž nedostatkem hyne, a vyhledejme si jinou, novou vlast.“

„Přesmutno opouštěti role, které po tolik věků zorávali předkové naši“, vece na to Lech; „avšak stokrát trudněji pa- 20 třítí, jak bratr ubíjí bratra pro píd' úrodné prsti. Učinme, jako se ti vidí, že učiníme dobře, bratře milý a příteli. Oj, sama vůle božská při nás; neboť ondy ve snách uzřel jsem půvabnou krajinu cizí. Lučiny plny květů, na nivách klasů těžkých, pokud oko dohlédalo. Z osení vystupovala skála a 25 nad skalou bílá orlice křídloma třepetala volajíc: „Tato Lechův jest domovina.“ —

Na zejtrí svolán jest lid a veškera obou bratrů družina. A když se stalo utišení, praotec Čech uprostřed stana mluvil slova tato: „Rodní bratři a přátelé mně milí! Mnoho nás 30 tu na jednom místě, přemnoho na místě nevelikém. Sváry ohyzdné statečný národ hubí a již i krví naší barví se posvátná tato země. Všem nám tu nelze býti déle. Povstaňme

a bedra svá opásejme. Hle, tamo na té straně, kde zapadá slunce, mnoho úrodných jest krajin morem a válkou liduprázdných. Zanechejme otcovskou půdu lidu, jenž hyne nedostatkem, a vyhledejme si jinou domovinu. Přetrudno, ach, bratři rodni, opouštěti vlast; avšak vůle božská tak velí nám. Nuže, kdo volen vzchopiti se se ženou, s dětmi a vším statkem svým? Já a bratr Lech povedeme vás.“

Tu lidem ozval se hlas: „My všickni, všickni půjdeme, kam ty obrátiš kročeje své, otče náš!“ — A když podruhé ziaté slunce zasvítilo na starou zemi charvatskou tam za Tatrami, zástupové na širém poli stáli již připraveni na pouť dalekou. I byli tu mužové všickni se ženami i s dětmi, se přátely a příbuznými. A co jich bylo, všickni šaty měli podkasány, a kdož byly údů slabých neb sklíčení stářím velikým, posedali na koně; jiní zase sháněli skoty a mezky, jimž nésti bylo statek všeliký a nábytek.

Chrabrý Čech žertvy zapáliti kázal bohům na rozloučenou, přehlednul zástupy, které duši čítaly mnoho set, a horkými slzami rozžehnával se se starou zemí charvatskou.

Pak vzchopily se řady veškery a směrem západním brały se do světa. V čele kráčel praotec Čech na rukou nesa sochy bůžků rodinných.

Tak putovali mnoho dní lesem nelesem, až přišli k řece veliké, která Vislou se zove. Tu překročili a když na to osmý den odpočinuvše si maličko jen popošli, čeledínové Lechovi donesli zvěst, že vyplašena jest zástupem orlice bílá, ana na hnízdě seděla v rozsedlině blízkého skaliska. I vzpomněl si Lech statečný na svůj sen a poklek děkoval bohům, že sani ukázali mu, kde s lidem svým má stanouti. Návrší skalnaté, na němž hnízdó bylo nalezeno, ozdobil Lech hradem a dal mu na památku jmeno Gnězno (gniazdo = hnízdó). Bílá orlice pak až po dnešní den odznakem jest národu polskému, jehož Lech byl praotcem.

Od Gnězna chrabrý Čech rozloučiv se s bratrem sám bral se dále na západ se zástupem svým. Takto putující dorazili k řece Odře. Družina dlouhou poutí jsouc unavena v chůzi ochabovala a čím dále tím více toužila po odpočinku trvalém.

Praotec Čech však těšil, pobádal a sliboval, že uvede je do země krásné a bohaté, kde na svízele, jež bylo jim přetrpěti, pozapomínají a na všechny trampoty.

I překročil zástup Odru a překročil i třetí řeku, kterou nazýváme Labem. Tu přibyli jednou k večeru pod veliký vrch, kdež Čech statečný stanouti kázal, aby sobě, dětem i dobytku učinili odpočinek. Vrch ten homolovitý vyčnívá mezi řekami Labem, Vltavou a Ohří a nazývá se Řip. Když rozbřeslo ráno, za první zory vystoupil praotec Čech na téměř hory Řipu a porozhledl se po obzoru. A hle, ze mby ranní probírala se ozářena jsouc slunkem zlatým krajina překrásná, lesy, nivami pokrytá a hojnými řekami zavlažovaná. Tu zaradoval se chrabrý Čech a svolav zástupy své na horu promluvil k nim takto: „Nuže, milí přátelé a tovaryši, kteří jste se účastnili pouti daleké a se mnou putující po pustinách bezcestných a lesích hustých mnoho jste přetrpěli žalu a trampot, zde zastavte kroky a vzdejte bohům oběť vzácnou. Toť jest ta země, kterou jsem vás těšil, do které že vás uvedu, tak často jsem sliboval; toť ta země naše zaslíbená, zvěře a ptactva plná, oplývající medem a mlékem, a jakož sami vidíte, nade všechny přihodná, bychom v ní přebývali. Vody rybné, ejhle, se všech tekou stran, lesův a úrodné půdy hojnost, tu nebude se vám ničeho nedostávatí. Avšak, jak nazveme tuto svou novou vlast?!”

„Oj, když ty, otče náš, dovedl jsi nás do země této krásné,“ volal zástup, „ať po tobě na památku nazývá se zemí českou naše domovina.“

I zaradoval se praotec Čech a pozřev kolkolem okem radostným padl na zemi a líbal zbožně půdu nové otčiny. Pak povstal a ruce k nebesům zdvihaje zvolal: „Vítej nám, země přesvatá, tisícerymi sliby od bohů vyprošená; budiž ochranou a zdrojem života národu našemu po věky!“

I vzplanula první oběť bohům slovanským na půdě české a první písne naše rozléhaly se s temene Řipu po luzích českých. Po té jali se praotcové naši upravovati si novou krajinu po domácku. První rok půdu překopali, druhý pluhem zorali a poseli obilím. Kolkolem při úpatí řípském založeny jsou první osady české. Praotec Čech sám s čeledí svou usadil

se zrovna pod Řípem v těch právě místech, kde nyní osada Ctíněvší zvaná, a když zemřel, ode všeho lidu oplakáván jest a pod vysokou mohylou popel jeho pochován.

Jan Havelka.

81.

Sedmera láska.

Viz tu převelebnou duhu,
jak se zpíná k výšinám!
Tolik krásných polokruhů
tvoří blesky slunce nám!

Já však pro tvou bránu k ráji
sedmero paprsků znám,
ježto zde již otvírají
sedmerého nebe chrám.

10

5 Není-liž to slavná brána,
jižto stavěl Tvůrce sám,
jíž nám cesta ukázána
k jeho rajským končinám?

Jest to láska k světa Pánu,
k lidem, k vlasti, ku vědám;
moudrá láska k sobě samu,
k přírodě a k uměnám.

15

Boleslav Jablonský.

82.

H y e n a.

Hyeny podobají se psům a přece od nich liší se v kusech rozmanitých. Rozeznáváme několik druhů hyen, mezi nimiž je hyena skvrnitá a hyena žíhaná nejobecnější.

Hyena skvrnitá jest ze všech největší a nejsilnější; zdělí
5 jest čtyř stop, zvýší v kohoutku půltřetí stopy; srst její je bělošedá, více méně do žluta přecházející; po bocích těla a po stehnech spatřují se hnědé skvrny. Hyena žíhaná čili pruhovaná, ve zvěřincích obecnější, je menší, má srst velmi hrubou barvy žlutošedé, po které se táhnou na příč těla tmavé pruhy.

10 Všechny hyeny jsou zvířata ohyzdná a pohled na ně je člověku velice odporný; ve psu vidíme zvíře tělesně i duševně dokonalé, v hyeně jen jeho zpotvořený obraz. Tělo hyeny je složito, krk tlust, hlava velika, tlama silna a škareda; přední nohy jsou křivý a mnohem delší než zadní; způsobem tímto jeví

se tělo hyeny z předu vyšším a na zad jako sraženým, uši jsou téměř lysy a mají podobu nepěknou; oči leží šikmo, lesknou se potměšile, otáčejí se nepokojně a plaše na všechny strany a jich výraz vzbuzuje ošklivost. Tlustý, na pohled nehybný krk, chvostnatý ohon, dlouhá, řídká a hrubá srst, která se na krku a hřbetě prodlužuje ve štětinatou hřívu, tmavá a nepěkná její barvitost: vše to činí na člověka dojem velice nemilý; k tomu ke všemu náležejí hyeny ke zvířatům nočním, které slídíce po kořisti vydávají zvuky v skutku příšerné, poněkud chraplavému neb sípavému smíchu lidskému podobné; jejich žravost a nenasytnost je velika a zápach, jež stále kolem sebe rozšiřují, činí je čichu lidskému nesnesitelnými.

Hyeny jsou rozšířeny po vší Africe, kteráž je také pravým jejich domovem; mimo to jsou roztroušeny po jižní a západní Asii a spatřují se až při pohoří altajském.

Za dne je viděti hyeny jen tenkrát, když byly náhodou ze svého úkrytu vyplašeny; dobrovolně nehýbají se nikdy ze svých brlohů; teprve když se úplně setmělo, vylézají z děr a toulají se jako loupežníci po krajině, slídíce, kde by se co za kořist hodilo; ve krajinách hustě obydlených neodvažují se nikdy až ku příbytkům lidským; ale kde je obyvatelstva řídko, drze lezou nejen do osad, ale i do obydlí lidských.

Asi hodinu po západu slunce počne se na stepi, na poušti neb v osamělých skalnatých krajinách ozývati vytí hyen jednotlivých nebo v tlupu sražených. V pralesích afrických, zejména na lesnatém břehu modré řeky, každá smečka činí zpěvácký sbor; jakmile započne zpěvák jeden, ihned padnou všichni ostatní svými líbeznými hlasy do noty a řvou, až lidem uši zaléhají. Vřískání čili vytí toto bývá prý ve svém složení velmi rozmanito. Chraplavé zvuky střídají se s tony vysokými, vískavé s bublavými neb vrčivými. Mnohem divnější ještě je vytí hyen skvrnitých; zvuky, které netvory tyto z hrdel svých vyrážejí, podobají se beze žertu pekelnému chechtotu; smějí-li prý se ďáblové, nemůže smích jejich býti děsnější a pekelnější než je chechtot smečky hyen skvrnitých. Kdo zvuky tyto slyšel poprvé, nemůže prý se ubrániti jakési vniterné hrůzy,

a bádavý rozum poznává v nich brzy původ a příčinu rozličných báhorek, které o zvířatech těchto všude jsou roztroušeny.

Zdá se býti pravdě podobno, že hyeny tímto vytím se svolávají, neboť je jisto, že umlknou okamžitě, jakmile se jim nějaké kořisti dostane. Zvláštní své podivení neb zděšení nad neobyčejnými věcmi hyena žíhaná na jevo dává vytím, skvrnitá pak chechtáním. Bez vytí hyen prý si člověk ani nemůže mysliti noc v pralesích afrických; hyeny mají vždy první hlas; všem ostatním zpěvákům, jako jsou lvi, pardálové, sloni, vlci a sovy, připadají hlasy vedlejší, ob čas se ozývající.

Dokud noc trvá, vyjí hyeny a slídí po kořisti neustále; teprve na úsvitě zalézají do svých denních skrýší. Do měst a vesnic přicházejí málo kdy před desátou hodinou, ale pak toulají se beze vši obavy po ulicích, psů si ani nevšímajíce. Setká-li se s nimi člověk, není proň žádného nebezpečí; jediný kámen mezi ně hozený rozpráší bojácné lupiče na všechny strany. Při svých nočních potulkách řídí se nejen čichem, ale také zrakem a sluchem; zapáchající zdechlina přiláká k sobě vždy několik hyen z rozličných stran; seryby čili ohrady, ve kterých v Africe stáda bravu a skotu na noc uzavírají, jsou vždy hyenám trnem v oku; ale všeliké úsilí jejich, dostat se do nich, zůstává marno; kdyby však se jim přece podařilo prorazit ohradu, přivítají je uvnitř stateční psi, před kterými hyeny vždycky hned zbaběle se dávají na útěk.

Všechny hyeny jsou zvířata netečná, tupá, bázlivá, a odhodlanosti není ani za mák v jejich těle; nejraději přepadávají zvířata, která se nebrání, jako ovce, telata, kozy, selata a j. v.; do koně neb vola pouštějí se málo kdy a jsou případy známy, že statečný osel celé hejno hyen na hlavu porazil a zahnal. Mohou-li hlad svůj ukojiti zdechlinami, nejmilejší jim, neboť mrtvá kobylna nekope více a hyeny se všelikému boji z daleka vyhýbají. Zdechne-li v Africe někomu velbloud nebo kůň, majitel sotva dá si práci, aby mrchu sto kroků za stavení vyvezl; pak ji nechá ležeti. V noci na to sběhnou se jistě všechny hyeny ze všeho okolí na tomto místě, načež nastávají hody tak hnusné, že sotva je lze pérem vypsati. Hyeny jsou nesmírně žravé a při tom velice lakotné a závistivé. Za příčinou tou

stává se, že se při žrádle pouštějí pravidelně do sebe jedna druhé závidíce. Při rvačkách těchto však bývá mnohem více hluku než vlny, ale často nastane přece tak dábelický hlomoz a ryk, že se zdá, jakoby všecko peklo z řetězu bylo vypuštěno.

Pro škodu, kterou hyeny způsobují, pronásledují evropští osadníci jakož někteří národové afričtí lupiče tyto velmi urputně a střílejí, otrávuují a lapají je do leček neb jam způsobem rozmanitým. V Egyptě jsou zvláštní lovci, kteří se chytáním živých hyen zabývají, jež pak do rozličných zvěřincův evropských prodávají. Lapač hyen za příhodné chvíle odeběře se s bílým kobercem v ruce do skal, ve kterých se hyeny zdržují, a vyhledává jejich skryše, nejčastěji v jeskyních se nalézající. S velikou opatrností přikrádá se až k místu, kde se hyena uložila, a přiblíží se k ní tak, až mu lesk dvou zelených očí prozrazuje koutek, v němž noční tento dravec odpočívá. Hyena se zdvihne, uvítá nezvaného hostě zlostným vytím a táhne se na zpět do nejzadnějšího koutka jeskyně; ústup tento však prospívá velmi málo, neboť lovec jí je neustále v patách a v příhodném okamžiku hodí jí koberec na hlavu, sám pak vrhne se za kobercem na hyenu, již hledí co možná nejvíce do něho zamotati; rozvzteklená potvora zakousne se konečně celou svou zuřivostí do houně načež zbývá lovcu úloha již méně obtížná; jedním provazem sváže jí nohy, druhý pak jí hodí buď na krk, aby dravce uškrtil, aneb na tlamu, aby mu všeliké kousání učinil nemožným. Takto spoutanou hyenu odnese potom beze škody, kam mu libo.

Hyeny jsou ostatně blíže měst spíše užitečny než škodlivy; odklízují rozličné mrchy, jež by hnilobou vzduch kazily, pronásledují pavíány a hubí škodlivé dravce kunovité, v těchto končinách velmi hojné. Zřídka je slyšeti, že by se byla hyena na ovci odvážila, neboť je od přirozenosti velmi bojácna a placha, utíkajíc z daleka před člověkem. Hyeny za mladu chycené dají se ochočiti a lnou pak ke člověku, jsouce mu věrny jako psi.

- 83.

Neděle.

U slavném se běře chodu
krajem boží neděle,
s ní se nesou ve průvodu
svatí míru andělé.

Kudy kráčí — v domy, chýže
posílá své anděly,
aby sňali s beder kříže
a pot s čela sětřeli.

15

5 Kudy kráčí, svítá zora,
zvony slavně hlaholí,
šumí les a plane hora,
mírem dýchá údolí.

Aby slzu osušili
tichým křídél vanotem,
a trud zemský zaplašili
blahým nebes dechotem.

20

30 Ze chrámů ji zbožně vítá
zpěv a zvučné varhany,
a kraj celý blahem zkvítá
její rukou žehnaný.

Ó když kráčíš míru drahou
světem boží neděle,
kež i ke mně s tčhou blahou
vstoupí tvoji andělé!

Vlad. Štastný.

84.

Zvali osla na svadbu.

Dřímá osel nad prázdnými jeslemi, když někdo na vrata
u stáje zaklepal. „Kdo to?“ — Přiletěla vlaštovice do svého
hnízda a pravila oslu: „Pospěš si, ať jdeme; poslali mě pro
tebe na svadbu.“ Zeptá se syn: „Co je to, že tebe starého
35 zvou a mne mladého ne? Zazpíval i zatancoval bych jim tam
lépe než ty!“ — „Nejspíše se jim nedostává dříví a vody,“
praví osel starý.

Národní bajka srbská.

85.

Tichá noc.

Den zhynul, evrček hrany zvoní,
a staré duby hlavy kloní;

spí v háji mech i kapradí;
 dol usíná a v mlhy šero
 hvězd drobounkých se kmitá stero —
 nuž dobrou noc, kdo ještě bdí.

5

Již v bezpečí lne ptáče k ptáčku,
 i vánek spí, kol ani mráčku,
 šum vlnek tlumí spánku moc;
 hněv usnul, láska bdí i ve snu,
 dech matky cítím, v sen kdy klesnu —
 nuž hvězdy strážné dobrou noc!

10

Eliška Krásnohorská.

86.

O chlebě.

Dokud lidé žili bez občanské pospolitosti, jedli polní plody hrubé a nepřipravované, jako žaludy, kaštany a ořechy. Potom počali klásky pražiti a upražená zrna jísti, a ještě po dnes požívají žito v Turcích na takový způsob. Druhý jda v tom ještě dále, rozemnul zrna, nalil na ně vody a udělal si kaši, kterou takto snědl. Posléze počali z obilí dělati mouku, z mouky těsto a z těsta chléb.

5

Římané vařili z počátku hrubá zrna, jedouce je, jako my rýži a kroupy. Potom je pražili jako v Asii kávu, ale ne tak tuze jako u nás. Po delším pak čase počali Římané zrna v moždíři tlouci, a lijíce na ně vodu kaši z toho dělali. Tato kaše, již dlouho se přidrželi, byla jim tak po chuti, že druzí národové kašáků jim přezdělali. Chleba Římané neznali dlouho. Teprv okolo roku čtyrstého před narozením Krista Pána počali z mouky těsto a z toho jakýsi druh koláčův dělati, dávajíce jim na všeliký způsob příjemné chuti. Chléb péci naučili se Římané od Řekův, kteří ve vzdělanosti daleko nad Římány předčili. Římané zdokonalili brzo umění toto a již za Augusta bylo v Římě tři sta pekařů, majících i mlýny své a pekoucích posléze tak pěkný chléb, jako v Athénách. Od Ří-

20

manů výbojných druží Evropané chléb péci a všelikého druhu koláče dělali se naučili.

Ze „Světozora“.

87.

Hvězdy.

Tam vyskočila hvězda z všehomíra,
tak krásná, líbezná, tak jasně milá,
že nebes bání se při ní rozednila,
a nezůstavila ji o sirobě.

Tam v pravo, v levo kmitla světla k sobě,
tam pohromadě jako hejna ptačí,
tam jako ta kuřátka ve chumáči,
tam v řadě jako na oltáři svíce,
tam v parku jako bílé holubice,
a jinde jinak, až jich drobným znětem
se nebe lesklo, jako louka květem.

Vítězslav Hálek.

188.

Útěcha v neštěstí.

Chudý derviš putoval do Mekky bos, neboť neměl co obouti. Horký písek, kterým šel, pátil ho, až to bolelo. I naříkal si na krutost svého osudu a Prozřetelnost nazýval nespravedlivou, že mu nedala ani toho, co dala zvířatům polním.

Když konečně dorazil až do města Kufy, spatřil seděti u dveří veliké mešity člověka chudasa, jemuž byly obě nohy odňaty. Ten pohled umoudřil ho. „Nářek můj na Prozřetelnost byl opovážliv,“ řekl sám sobě. „Kterak jsem si toho zasloužil, že šťastnější jsem, nežli tento mrzák, který jako červ zemský plaziti se musí z místa na místo?“ Vešel v mešitu, poklekl, kál se ze své netrpělivosti a spokojen putoval dále. Cesta otužila za několik dní jeho nohy, i přišel do Mekky, aniž zvěděl, že bosýma nohama putoval v horkém písku.

Povídka východní.

Pohádka o zlaté rybce.

Na siného břehu moře
 starec žil se svou stařenou;
 žili ve vetché chaloupce
 třicet let již a tři roky.
 Starec v sítě lovil ryby,
 a stařena přízi předla.

Jednou starec vyjde lovit,
 síť rozestře v siné moře,
 vyšla síť se samým blátem;
 po druhé zas síť rozestřel,
 vyšla síť jen s mořskou travou;
 síť rozestřel do třetice,
 vyšla síť se zlatou rybkou.
 Promluvila zlatá rybka,

promluvila řečí lidskou:
 Pust mě, starče, pust mě v moře,
 drahý dám za sebe výkup;
 vykoupím se, čím jen zachceš.
 Podivil se starec divu;

rybařiltě dávná léta,
 ale nikdy neslychával,
 aby ryba mluvit měla.)
 Pustil v moře zlatou rybku,
 laskavé k ní pravil slovo:
 S Bohem budiž, zlatá rybko,
 výkupu mně není třeba;
 vrať se chutě v siné moře,
 hoň se po něm do své vůle.)

K stařeně se starec vrátil,
 celý div jí vypravoval:
 Ulovil jsem ti dnes rybku,
 mluvila ti lidskou řečí.
 Prosila mne, bych ji pustil,

slibovala drahý výkup,
 jehož bych jen sobě žádal.
 Výkupu jsem vzítí nechtěl,
 pustil jsem ji v siné moře.
 Zkřikne stařena na starce:
 Ó ty bloude, nerozumo,
 že jsi od ní nevezal výkup!
 Aspoň mohl's žádat necek;
 naše jsou již na rozsutí.

Zašel starec nazpět k moři,
 hle, moře se rozehrálo.
 Zavolal na zlatou rybku;
 rybka přišla tázala se:
 Čeho sobě žádáš, starče?
 Starec s poklonou jí vece:
 Slituj se, velmožná rybko!
 Žena má mě vyplísnila,
 nedá pokoje mně, starci,
 žádá sobě nových necek;
 naše jsou již na rozsutí.
 Odpoví mu zlatá rybka:
 Nermuť myslí a jdi s Bohem!
 Dostanete nových necek! I

K stařeně se starec vrátil,
 stařena u nových necek
 ještě hůře jemu laje:
 Ó ty bloude, nerozumol!
 Žádal's, bloude nových necek!
 Jaký prospěch z nových necek?
 Vrať se, bloude, ihned k rybce.
 Pokloň se jí, dům si vypros.
 Zašel starec nazpět k moři,
 hle, moře se zakalilo.

zavolal na zlatou rybku ;
rybka přišla, tázala se :
čeho sobě žádáš, starče?

70 Starec s poklonou jí vece :

Slituj se, velmožná rybko !
Žena ještě hůře laje,
nedá pokoje mně starci.

Dům chce míti stará křikna !

75 Odpoví mu zlatá rybka :

Nermut myslí a jde s Bohem,
staneť se, dům bude míti.

Ku své chaloupce se vrátil,
po chaloupce ani stopy ;

80 stojí před ním dům s světnicí,

bílý na něm z cihol komín
a z dubových prken vrata.

Stařena pod oknem sedí

a až hrůza muži laje :

85 Bloude bloudský, nerozumný,

hned se vrať, pokloň se rybce ;
nechci být již vesničankou,

vzácnou býti chei zemankou. / L

Zašel starec nazpět k moři,

90 hle, moře se rozvnilo.

Zavolal na zlatou rybku ;

rybka přišla, tázala se :

Čeho sobě žádáš, starče ?

S pokorou jí starec vece :

95 Slituj se, velmožná rybko !

Žena opět hůře laje,

nedá pokoje mně starci ;

nechce být již vesničankou.

vzácnou chce býti zemankou,

100 Odpoví mu zlatá rybka :

Nermut myslí a jde s Bohem.

Vrátil se k stařeně starec ;

což to vidí? velký zámek !

Na pavlači žena jeho

▼ sobolovém kabátíku,

v drahém čepci z zlatohlavu ;

na krku má šňůry perel,

prstenův má plné prsty,

střevíce má z safánu.

Před ní, za ní houfy sluhův,

bije, za vlasy je tahá.

Starec praví ke stařeně :

Zdráva budiž, vzácná paní !

teď snad máš, co srdce ráčí.

Rozkřikne se na něj žena,

v konfirnu ho sloužit pošle.

Sotva druhý týden minul,

ještě hůře se rozlítí,

k rybce zas posílá starce :

Vrať se a pokloň se rybce,

zemankou již býti nechci,

ale chei býti královnou.

Starec zvolá poděšený :

Což jsi, babo, blínu snědla ?

Vždyť neumíš ani kročit,

vždyť neumíš ani mluvit ;

celá se ti zem vysměje !

Stařena se rozdurdila,

muže v líce udeřila :

Jak? ty, chlape, smíš odmlovat

105 mně, zemance urozené ?

Hýbej k moři hned po dobrém,

sic tě mocí dám odvésti.

Starec vypravil se k moři,

siné moře počernělo.

Zavolal na zlatou rybku,

rybka přišla, tázala se:
 Čeho sobě žádáš, starče?
 Starec s poklonou jí vece:
 140 Slituj se, velmožná rybko!
 Žena má se pobláznila;
 zemankou již býti nechce,
 ale chce býti královnou!
 Odpoví mu zlatá rybka:
 145 Nermuť myslí a jdi s Bohem!
 Dobře, stanet se královnou!

Starec vrátil se k stařeně.
 Co to? před ním hrad královský,
 ve hradě sedí stařena
 150 za stolem jako královna,
 slouží jí dvořané, páni;
 vína zámořská popíjí,
 perníku k nim přikusuje,
 kolem hrozná stráže stojí
 155 s sudlicemi ná ramenou.
 Starec spatří to a žasne,
 jme se hluboko uklánět
 a k stařeně takto mluvit:
 Zdráva buď, mocná královno!
 160 Teď snad máš, co srdce ráčí.

Ona na něj nepohledne,
 s očí svých ho vyhnat velí.
 Přiskakují dvorští páni,
 starce bitím vyhánějí;
 165 přiskakují v dveřích stráže,
 zbraní div ho nezabíjí;
 všecken lid se mu posmívá:
 Dobře tobě, starý blázne!
 To máš, bloude, na pamětnou;
 170 nechtěj s pány třěšně jítat!
 Mine týden, mine druhý,
 ještě hůř se stará sápe;

dvořany za mužem vyšle,
 starce najdou, k ní přivedou.
 Tu stařena dí ke starci: 175
 Vrat se a pokloň se rybce;
 nechci býti již královnou,
 ale panovnicí mořskou,
 abych žila v širém moři,
 zlatá rybka at mi slouží, 180
 at mi bude za poslici.

Starec nesměl odporovat,
 Ani slova nepromluvív
 odešel k sinému moři;
 hle na moři černá bouře, 185
 hněvem vzedmuly se vlny,
 zmítají se strašným jekem.
 zavolá na zlatou rybku;
 přišla k němu, tázala se:
 Čeho sobě žádáš, starče? 190
 starec s poklonou jí vece:
 Slituj se, velmožná rybko!
 Co mám počít s kletou babou?
 Nechce býti již královnou,
 ale panovnicí mořskou, 195
 aby žila v siném moři,
 ty aby's jí poslouchala
 a jí byla za poslici! -
 Ničeho neřekla rybka,
 chvostem jen do vody šlehla 200
 a v hluboké ušla moře.)
 Dlouho starec, dlehu čekal,
 odpovědi nedočekal.
 Navrátil se ke stařeně . . . .
 Hle, před ním chaloupka opět, 205
 stařena na prahu sedí,
 a před ní — rozbité necky.

Z Alex. Puškina přel. Jos. Jireček.

S o b.

Nejužitečnějším zvířetem obyvatelům severním jest sob — tak právě jako velbloud národům pásem horkých. Jako tento soudruh člověku nenahraditelný přestává i sob na prachudé potravě; nepatrné rostlinstvo pořádku rostoucí na pustinách severních vděčným jest mu pokrmem; právě tak jako velbloud i sob žije o píce praskrovné. Nade všechno miluje sob lišejníky a před jinými lišejníky plícní a sobí, jež sobě pod sněhem pracně vyhrabává svými paznehty. Jako velbloud výživu nachází v pustých horkých krajinách při rovníku, v nichž by tvorové větší potřeby mající nedostatkem pošli, taktéž sob i v děsných pustinách polárních skromných podmínek života svého nepostrádá.

Sob, z řádu dvoukopytníků čili přeživavců, patří do čeledi jelenů. Jestit jediným členem z čeledi této rozvětvené, jež člověk sobě ochočil a ve službu svou upoutal. Než velmi liší se sob od jiných paroháčů zevnějškem svým; neboť nedostává se mu lepého vzrůstu našeho jelena i ztepilosti srna mrštného. Sob postavy jest poněkud neohrabané. Nohy má krátké a tlusté; rozeklaná kopyta čili paznehty jsou široké, ale proto právě velmi přiměřeny krajinám, v nichž sobu jest žítí; neboť může po sněhopustých končinách volně uháněti, do sněhu nezapadaje, jakož též výborně plave i přes řeky nejširší.

Na krku má sob dlouhou hřívu; srst jeho v létě jest hnědošeda a krátká, v zimě bílá a dlouhá. Parohy sobovy jsou dlouhy, na konci lopatkovité, na způsob prstů rozvětveny a váží až i čtrnácte kilogramů. Znamenito pak, že i laň sobí parohoma, ovšemť krátkýma a nerozvětvenýma, se honosí.

Laň sobí se telí v máji, mléka dává velmi málo, za to však převyšuje mléko sobice hustotou svou a záživností každé jiné mléko. Pro tučnost — jestit skoro čistou smetanou — možno ho jen v mále požívatí a třeba k němu mnoho vody přimíchati, aby nabylo jakosti mléka kravského. Máslo není chutné, sýr však velmi příjemný a živný.

Sob není plachý a snadno se ochočí, načež přilne k člověku jako náš skot, nižádného nežadaje ošetřování. Pokrmu vždy i v nejtuzší zimě dostatkem vyhledá si sám, pročež v zimě v létě prsto beze všeho přístřeší trvá v lesech a po tundrách na pastvě. Zajisté neocenitelná to výhoda kočovným 5
národům severním, nebo bez soba nebylo by pro ně živobytí žádného. Sob stěhuje kočovníka přenášeje jeho zboží a náradí místa na místo, tahá jeho saně rychlým během po sněhových krajinách a vše koná volně, když se s ním mírně a laskavě nakládá. Naloží-li se sobu břímě příliš těžké a zpupně-li 10
se pohání ku předu, pak zprotiví se a náhle se obrátiv doráží předníma nohama a parohoma na trýznitele svého. Ochrany v takovém případě jen pod saněmi převrácenými člověku jest hledati, kdež ukryt tak dlouho setrvati musí, až zběsilost soba pomine.

Méně spůsobilým jest sob na jízdu, i musí jezdec opatrně a zlehka s povýší naň sednouti, neboť prudkým vyšinutím do sedla přelomil by se sobovi hřbet.

Po smrti jest sob člověku ještě užitečnějším, neboť do poslední nejmenší částky jeho tělo všechno se využítuje. Maso 20
je velmi chutno a jazyk zvláště lahůdkou vzácnou. Krve neujde na zmar ani kapka, buď se pije za tepla nebo dělají z ní jelita. Micha v kostech obsažená draze labužníkům se prodává; z kostí a z hnátů vyřezávají severané lžíce a jiné potřeby. Měchýř jest nádobou na mléko, na tabák a p.; šlachy 25
a tenká střečka skýtají provázky a niti; z kůže upravují si obyvatelé krajů severních šaty, přikrývky, postel a vzdělávají z ní řemenářské a sedlářské náradí. Parohy vysoustruhují na střenky, lžíce a p., aneb prodávají je i s paznehty na klíh; ba Číňané nakoupivše sobě parohův a paznehtův od ruských 30
kupecův a vyvařivše je připravují si z nich huspeninu čili rosol.

Nejvyššího věku dožije sob třicátým rokem, ale jen na svobodě; ochočen byv nikdy nepřetrvá desátého roku, poněvadž mezi šestým a desátým rokem se zabíjí.

Neprátel má sob mnoho a to předně člověka, vlka, med- 35
věda a rosomaka. Nejvíce však trpí sob dvěma druhy ovadů. Jeden ovad sobí (*Oestrus tarandi*) pronásleduje paroháče po

celý den, vznášeje se nad jeho hřbetem a snáší mu na těle vajíčka, která jsouce lepka na srsti se zavěsí. Vylíhlá pak kuklice nebo larva zaleze pod kůži sobovu, kdež boule působíc žije, až se zavine. Celý hřbet sobův bývá boulemi takovými poset, čímž zvíře velkou trpí bolest a chřadne.

Druhý ovad (*Oestrus nasalis*) snáší vajíčka svá do nozder sobových; vylíhlý červ zažívá se ve chřtán a pod jazyk. Tu bolestí founí a kašle trýzněné zvíře, a často kašlajíc celý chumáč červů vyhazuje.

I nemocem rozličným sob podléhá, zvláště pak náhlému pádu, tak že za několik neděl na soby bohatý Laponec neb Samojeď upadá do chudoby a v bídu.

Josef Sytko.

91.

Hádky prstonárodní.

II.

1. Když živo bylo, živé živilo;
a když umřelo, živé nosí.
2. V lese narozeno, skopcem potaženo,
koněm hovoří.
3. Bílé políčko, černé rolíčko,
husou orané.
4. Běžela lvice od Kamenice:
kam pohledla, tráva zbledla.
5. Jde z domu, zpívá;
jde domů, pláče.

92.

S l u k a.

Sluka lesní (*Scolopax rusticola*) poněkud liší se od ostatního slučího příbuzenstva. Její zobák jest poměrně silný a do

okrouhla zakončen; oko veliké a krásné, jen jaksi náramně vytaženo nahoru, až kamsi pod čepec; nohy jsou nízký. Co do modního vkusu šatí se paní sluka po způsobě křepelky a koroptvice: peří přiléhá těsně a barvy jest nejvíce šedé, hnědé, rudožluté a tmavě zčeřeno. Jen náprsníčka, zvláště při hrdle, jest bělava. Les, jak název již ukazuje, sluce naší jest obyčejným bydlištěm a sice rovnou měrou les jehličnatý, jako lupe-
natý; avšak jen v takových lesích zdržuje se sluka, jejichžto půda navlhla jest a vazka, kdežto vyschlým písčinám bedlivě se vyhýbá.

Ačkoliv za jistých dob ročních sluk u nás bývá dosti, přece málo, velmi málo jest lidí mimo myslivce, kteří by ve přírodě sluku byli viděli. A nemůže jinak býti; neboť jest opeřenec ten nad míru bázliv, nedůvěřiv a vůbec povahy plaché. Ve dne sluka tiše sedá ve křoví a houští sotva sebou hýbajíc a vyletí-li kdy za slunečního svitu vyplašena byvši nebo vypuzena hladem do širé krajiny, bázlivě tlačí se k půdě a více plíží se, nežli leze po zemi. Zdá se též, že ostré denní světlo oko její obtěžuje nemálo.

Sotva slunce zapadlo za hory a soumrak houštiny lesní zastíráti počíná, sluka oživne, vyběhne z úkrytu svého a čiperně běhající z místa na místo hledá potravu. Tělo nese vodorovně a zobák má neustále namířený k zemi. Nenaskytla-li se jí potrava na blízku, zaletí dále do hvozdu. A jak sluka umí lítati! Jestli v letu pravá mistryně. Hned rychle, hned zvolna, hned klikatě letí a letíc proplétá se křovím nejhustějším. Lítá jaksi hravě, až milo dívati se na ni. Našla-li místo příhodné, zarazí zobák do měkké, vazké půdy a vrtá a točí jím co možná do hloubky. Zobák jest poněkud ohebný a až na konec citlivý. Takto i po tmě pouze hmatem zobáku vyslídí sluka v půdě bahnitě svou potravu, totiž červy všeho druhu, hlísty, drobné hlemýžďe a jiné měkkýše jakož i brouky roztočivé. A to jsou ony lahůdky, za kterými by si naši páni labužníci nohy uběhali! nebo byla-li některá sluka nešťastná zastřelena, žádné části tělíčka jejího nepřidává se tolik ceny jako jejím vnitřnostem. Střeva a žaludek se vším šeredným obsahem vyndávají se velmi pečlivě a praží s kořením. A sotva

upraženo, s rozkoší pojídáme všechny ty červy, hlísty, hlemýždě a brouky — právě tak jako Číňané své pražené housenky. —

Je-li noc tichá, sluka po hmyzu slídí až do rána bílého; je-li však noc příliš temná nebo bouřlivá, ustane pozdní dobou v díle, zaleze do úkrytu a teprv za ranního šera poznovu na lov si vyletí. Jakmile však slunce vychází, po sluce nikde více není ani stopy.

U nás sluka bývá jen návštěvou a sice tehdy, když buď na sever buď na jih přeletuje. V měsících březnu a dubnu koná pouť svou na sever a to buď nočním časem nebo za večerních a ranních červánků. Ve dne odpočívá v houštinách lesních.

Pravá vlast slučina jsou krajiny severní, jako severní Německo, Holštýn, Dánsko, Skandinávie, Finsko a Sibiř. V těch končinách sluka též každoročně opeřenou rodinu svou vychovává. Hnízdo mívá vždy v lese, nejraději pod křovím při zemi na blízkou mýtinu, by slunce pod keřky mohlo prohlédati. Aby studený vítr severní neubližoval útlým mláďatům, urobí si sluka hnízdo obyčejně za nějakým pařezem, v teplém mechu a mezi travinou. Potřeba-li káže, vyhrabe do půdy plytkou prohlubinu, již pak mechem, suchými stebly a peřím vystele. Na vajíčkách sedí samička asi sedmnácte dní; vylíhlá slučata po třech nedělích již umějí létat a sama nejvíce se živí. Na to sluka vajíčka snáší po druhé a taktéž po druhé rodinku si vychová. Ku mladým ptáčatům svým lne láskou velikou a často již pozorováno, že jinam je odnesla, když hnízdo někým bylo vyslíděno.

Na sever hnízdí sluka daleko, až téměř po kruh polární. Avšak i v Řecku, v horách himalajských a též jinde v rozsáhlých lesích po různu hnízda si sluky vzdělávají a přebývají přes léto.

V říjnu, mnohdy i dříve nastává sluce stěhování na jih, do severní Afriky, do Indie, jmenovitě do nížin při řece Gangu rozložených. Obyčejně táhne sluka za křepelkami a to ve stádech velmi četných. Zastihne-li ji zima nenadále na pouti,

tlačí se do úzkých údolí lesních na výsluní a neběře se dále, dokud nenastalo počasí příznivější.

Podzimní dobou u nás vídati sluk nejvíce a lov slučí myslivcům bývá rozkošnou pochoutkou. Obyčejně střílí se sluka na čekané za večerního soumraku nebo i za šera ranního. Zručnosti a cvičenosti však třeba veliké, nemá-li lovec navrátiti se s mošnou prázdnou; neboť velmi vychytrala jest sluka, pozorná a placha. Pozoruje-li nebezpečností, prolétá⁵ ustavičně stromovím a spustila-li se ze vzduchu dolů, letí ještě křovím dále, aby lovec pomátl. Mnohdy sluka tou cestou spásy hledá, že se k zemi přitlačí, kdež pak druhdy lovec nejvícejší nerozezná jí od listí a úlomků dřevěných. Než i když objeví se sluka poletující na místě širém, nesnadno ji¹⁰ dostati, poněvadž klikatě těká z místa na místo.

Myslivci sluku nazývají svým miláčkem, avšak nejvíce jen proto, poněvadž slučí pečeně nejlepší prý jest ze všech, jež poskytuje třída ptáků žaludkům labužnickým.¹⁵

Zdá se však, že i jiní břichopáskové — dvou i čtvernozí — již vyčenicchali, jakou pochoutkou nešťastná sluka jest jazykům mlsným; nebo sotva který opeřenec tolik má nepřátel jako sluka lesní.

Sokol a jestřáb spouštějí se za ní, odvážila-li se chudinka²⁰ hladova jsouc do pole širého; krahulík ohavný vyhledává ji až v samém úkrytu jejím; straka a sojka mládata jí vraždí a vejce vypíjejí; a což teprve kuna, lasička, kočka divoká a domácí, ty pravidelné lovy téměř konají za ubohou. Ale ze všech nepřátel nejvíce děsí se sluka lišáka chytrého, nejohavnějšího²⁵ zbojníka lesů našich. Ten, na blízku-li rodina slučí, vyčenicchá jí na jisto a mladé i staré opeřence povraždí. Proto se také pečlivě sluky oněm lesům vyhýbají, kde ferina zrzavý krvavé své řemeslo provozuje, a příslovím loveckým jest: „není sluky, kde mnoho lišáků.“³⁰

Jan Havelka.

První kvítko.

Slunečko zas teplé hřeje,
zmizly spousty sněhové;
a tak zase přijdou brzy
ptáků pěvců sborové.

Jaro vlévá v srdce blaho,
všude radost, zpěv a ples;
jarním zpěvem rozléhá se
každá strán i každý les.

A ta země láskou vznáta,
až se blažením plní svět,
podává nám v jara době
první dítko — první květ.

Ant. Kosina.

Proč pes na kočky vrčí a proč kočka myši hubí.

Od člověka, který jest pánem všech zemských tvorů, dostali psi privileje, aby ho na cestách provázeli, dům a nábytek jeho opatrovali a při rozličných živnostech jemu pomocní býti směli. Z této přednosti se psi nemálo pyšnili, ale kočky jim toho velice záviděly. Proto kočky vešly ve sněm a usnesly se, že psům ty privileje vezmou. Stalo se. Kočky za první příležitosti řečené psi výsady na pergameně psané ukradly a do komory pod staré haraburdí zavlekly. Myš je tam našla, když si potravu hledala a hned s radostí běžela ke svým sestřím a oznámila jim, jak vzácnou věc našla. Myši měly radu, co by měly učiniti, aby ty vzácné věci v jejich moci zůstaly. Dlouho se nemohly dokonale shodnouti, až pak nejstarší z nich povstala a pravila: „Sestry, mně se zdá, že nejlépe uděláme, když ty výsady sníme; na ten způsob se jich úplně zmocníme, a nebude se nám báti, aby nám je někdo zase neodňal.“

Návrh ten se všem myším zlíbil, proto bez prodlení všechny se hned na slavnou hostinu odebraly a ty privileje až do nejmenšího kouska snědly.

Po nějakém čase měli psi hromadu, a proto žádali opatrovníka těch privilegií, aby je slavné hromadě nahlédnouti předložil. Opatrovník musil chtěj nechtěj s pravdou se vytasiti, že mu je kočky ukradly, neboť o tom už byl zatím jistou zprávu dostal. Psi hned na kočky udeřili, aby jim chtějí-li po dobrém privileje vydaly. Kočky zprvu zapíraly, ale když je psi velice pronásledovati začali, usnesly se, že jim je vydají. Šly pro privileje, ale už jich tam nebylo. Tu zase kočky na myši udeřily dokládajíce, že do schránky pod staré haraburdí, kde měly ty privileje uschovány, nikomu volného vstupu nebylo, než jedině myším, aby tedy nyní ony právy byly. Ale myši už jich vydati nemohly, poněvadž dle rady nejstarší sestry své z nich sobě slavnou hostinu ustrojily. A právě od té doby jsou kočky u psů v hrozném opovržení a v krutém pronásledování. Kočky pak opět se zavázaly, že za příčinou svého od psův opovržení a pronásledování neustále proti myším brojiti budou. Proto pes na kočku vrčí, a proto kočka myši hubí.

B. M. Kulda.

95.

P t á č e.

Zpívá ptáče ve zeleném sadu,
hledí na ně mladá paní z hradu:
„Přileť, ptáče, ke mně na hrad bílý,
budeš u mne drobné proso zobať,
proso zobať, sladké víno píti,
s kralevicem mladým sedávati,
sedávati, písničky mu pěti.“

„Nechci k tobě, nechci, mladá paní,
zavřela bys na hradě mne bílém!
Zaletím si raděj v luh zelený,
nazobám se ruměné pšeničky,
napiju se raděj čerstvé vody,
zapěju si po své dobré vůli.“

Slovinská.

Velen.

Za praotce rodu Boskovského pokládá se nějaký Velen, ptáčník chudobný, o kterémž se zachovala pověst starodávná tohoto znění: „Jednoho času vyšel sobě kníže moravský, jenž měl sídlo své na hradě brněnském, na lov do lesnaté krajiny nad řekou Svitavou a Bělou, a odraziv se od své družiny, stihaje divokého kance, ve tmavém houští zabloudil. Dlouho bloudě po lese spatřil konečně všečen utrmácený na blízském pahorku chaloupku a dychtivě k ní pospíchal. Majetník chaloupky, chudý ptáčník Velen, vídně pobloudilého hostě přivítal, pokrmu, nápoje a dle tehdejšího obyčeje i lázně mu poskytnul, a všeho pohodlí mu opatřiv, nazejtří stezek jsa povědom, šťastně z lesa ho vyvedl. Kníže, povděčen hostinností sobě prokázané, pozval hostitele svého na hrad svůj do Brna, a když Velen, pána pobloudilého neznaje a pozvání tomu dosti činně do Brna přišel, tu užaslého ptáčníka velmi skvěle vyčastoval a mimo to i vrch, na kterém měl čihadlo, a veškerou krajinu s horami, rovinami a jiným příslušenstvím na věčné časy mu daroval. Kromě toho povýšil Velen na šlechtictví a dal mu za erb hřeben bílý o sedmi zubech s věníky a podušku na památku, že mu po koupeli hřebenem vlasy pročesal a věníky a podušku do lázně přinesl. Velen, všečen blažený z takového obdarování a povýšení, vystavěl v krajině sobě darované hrad a půl hodiny na východ od hradu, tu kde aníval čihadlo, vesnici, kterou dle svého jména nazval Velenov.

Al. V. Šembera.

Jde jaro.

Jde jaro a v mysli probírá,
jakých má barev a zvuků:
co viděť, to v květ se rozvírá,
vše hovoří v křivaním tluku.

Jde jaro a v mysli zpomíná, s
jakých má přátel a dětí,
kde pole, tam nová rodina,
a mláďátek na každé sněti.

Jde jaro a v mysli zpomíná,
jakých má domovů, bytů:
co srdeč, tam domov počíná
a pne se až do nebes krytu.

Vítězslav Hálek.

98.

Š p a č e k.

Mezi okřídlení krajů našich špaček (*Sturnus vulgaris*) zvláštního zasluhuje povšimnutí. Jest to čtverák chytrý, čiperný, na svobodě i v zajetí stejně šprýmovný.

Časně s jara, někdy již v únoru špaček z jižních krajín k nám se vrací. Mnohdy se ještě sníh hustými kotouči chumelí, když špaček s nějaké větvičky blíže oken se pnoucí vrzavým zpěvem svým oznamuje, že tu jest opět. Dozpívav slítne mezi drůbež po dvoře kvokající, nazobe se ze známého korýtka, vylítne na studni, napije se z okovu a vykoupe ve žlabě a z novu dá se do zpěvu, jakoby radost vyjádřiti chtěl, že zase jest u milých svých známých. Jsout zajisté špačkové velmi přítulní a do osad, kde nebývají pronásledováni, dolítne jich rok co rok na sta, ba na tisíce.

Hned po svém příchodu rozhlédá se špaček po zahradě, visí-li ještě na vrchole hrušky ona skříňka, ve které roku předešlého choval rodinu svou. Nalezne-li ji, jme se jako inženýr se všech stran zobákem ji vyměřovati, načež si dolítne pro svou samičku. Oba pak společně stelou nezaspoň opravují si hnízdo své, donášejíce stébla, vlákna, suché listí a vůbec vše, co jen poněkud se hodí a co na blízku naleznou. Celkem jest hnízdo špačkovu velmi neúhledno. Brzo nasnáší samička čtyři až sedm vajíček, a když se pisklátka vyklovala, samička i sameček s velkou péčí je ošetřují. Sotva však mladá ptáčata dorostla, snáší samička po druhé vajíčka, a brzo z novu nastanou starosti o hladovou rodinku. Po celou tuto dobu špaček na blízku se drží a nikam do dálky neodletuje, živí sebe i hladovou rodinu svou nejvíce housenkami a jiným hmyzem v tu dobu právě hojně se naskytujícím. Tím

se špaček také velice stává užitečným, a jsou mnohé krajiny zvláště na severovýchodní Moravě, kde špaček majitele zahrad obírání housenek docela sprostuje, pročež také hospodáři hojně skřínek na stromy vyvěšují, aby co možná nejvíce špačků do zahrad svých přilákali. Ostatně ani pilné starosti o dorůstající rodinu nekazí rozkošný humor špačkův. Co chvilka dolítne na dvůr a horlivě si prozpěvuje, sbírá kde co ku snědku najde, ba zdomácněl-li, i do samé kuchyně si pro některý ten drobet přiklusá.

10 Ale ničím mistru špačkovi tak zavděčiti se nelze, jako když se mu častěji někde na dvoře nebo v zahradě nádoba nějaká vodou naplní, neboť jest velikým přítelem studených lázní a neopomene jistotně několikráte denně až po sám zoban důkladně se vymáchatí.

15 Arci také někdy lázeň draze zaplatí a již mnohý špaček, byť sebe vycvičenější mistr ve vyměřování, v okové nebo ve žlabě u studně se utopil.

Když špaček náš druhou rodinku svou šťastně vyvedl, což obyčejně v srpnu se stává, nadejde v ročním životě jeho zvláštní doba, kterou bychom nejlépe jeho prázdninami nazvati mohli.

Byl-li až po tu dobu špaček k hostitelům svým přítulný a držel-li se pořád hezky doma, štítí se nyní jaksi lidí a odlítne daleko do pole nebo na pastvíska, kde s četnými hejny sobě rovných neb i s vranami a kavkami semo tamo se prohání. Jest rozpustilejším, než kdy jindy a nikdy toho tolik nenaštěbetá jako po tyto dva měsíce. I živnost mistra špačka v tu dobu jiná jest. Jednou za pluhem brázdou kráčí a hlísty a brouky z obrácených hrad vybírá, jindy na pastvisku po hřbetech pasoucího se bravu a skotu poletuje a zvláště bera-
nům rád hmyz z kožichu vyzobuje, ba i na hřbet pasoucích se jelenův a srnek za podobnou příčinou se odvažuje.

V ten čas stává se také škodným a to ve krajinách, kde víno se pěstuje. Hejnem špačkové se spouštějí do vinohradův, a hlídačům co chvilka střelením dotíravé hosti plašiti jest. Než brzo nastane doba stěhování, obyčejně počátkem listopadu. Se všech stran a s povykem náramným sletují se špačkové,

staří i mladí, k osadám blíže a tu obyčejně ferina náš svým hostitelům na rozloučenou ještě jednou zaštěbetá. Některý den se hejna ta s místa na místo potloukají, pak konečně výše se zdvihnuvše, k jihu na zimu odletují. Neletí však špaček daleko. Milujeť krajiny naše a zůstává jim i v zimě co možná na blízku, aby na jaře neměl daleko domů. Mírna-li jest zima, letí naši špačkové nejvíce do jižního Bavorska k bodamskému jezeru; kruta-li však, přezimují dále k jihu.

Jan Havelka.

99.

Jest jaro.

Jest jaro! Bůh lásky se smiloval!
 Jak oplývám rozkoší, čím to jsem,
 že utonul v blahu ves lidský žal,
 a srdci již nestačí širá zem?

Nad ptáče jsem šťastnější, — umdlívá
 let jeho; nad růži, — ta uvadne;
 nad zoru, — ta rosou slzívá;
 nad slunko, — to v noci zapadne.

Jen střelhitou vlnou si žádám být.
 jež mořemi proudí v nesmírnou dál,
 a pustinám smutným to hlaholit:
 ó radost! Bůh lásky se smiloval!

Eliška Krásnohorská.

100.

Almužna.

Jeden nuzný žebrák šel po vsi prosit a přišel k Blažkové. Ale Blažková byla skoupa a lakoma, ani kousku suchého ch'eba žebrákovi nedala, ano ještě se naň osopila a ze světnice ho vystrčila, ani mu neřekši „Naděl pán Bůh!“ Žebrák šel, a jak vyšel od Blažkové, šel vedlé k Janové. Janová

byla dobrá a milosrdná žena; jak mile toho žebráka spatřila, vzala svým dětem od huby dva kousky chleba, které jim nyní právě pomazala máslem a žebrákovi je darovala, řkouc: aby mu pán Bůh něco lepšího nadělil, ona že je chuda a nic jiného v chalupě nemá. — „Zaplat Pán Bůh, milosrdná ženo! aby ty to Pán Bůh nahradil desateronásobně, abys mohla své nahé děti ošatiti a byla šťastna, a co dnes začneš dělati, abys dělala do západu slunce.“ Tak mluvil odcházeje ten žebrák. — „Zaplat Pán Bůh! zaplat Pán Bůh!“ děkovala Janová žebrákovi za dobrořečení; ale co mluvil, ani dobře nepovážila, ani tomu nerozuměla. Janová byla chudá vdova a měla dvě děti, které svýma rukama živila; a když žebrák od ní odešel, už bylo po poledni, a její děti ještě nic neobědvaly, a k večeři jim také neměla co dáti. Z jara dostala Janová od Blažkové tři záhony lnu, za které po mnoho dní musila těžce dělati, ale oddělala to; ten len sama sobě sebrala, namočila, změdlila, vyčesala i spředla, jak náleží, a potom jí z něho tkadlec udělal asi dvacet loket plátna, a to plátno, celé jmění své, schovávala sobě na zimu, dětem a sobě na košile. Když ten žebrák odtud odešel, byla v domě taková bída, že nebylo, co by se za nehet vešlo; děti plakaly, chtěly jísti, a jí také bylo do pláče. I nevěděla, co si počítí, až jí přišlo na mysl, aby několik loket toho plátna donesla židovi na prodej a za to aby koupila chleba i soli. I začala to plátno měřiti, děti se utišily, a ona měřila, měřila pořád bez konce a měřila až do západu slunce. Ze svých dvaceti loket tisíce loket naměřila plátna. Radosti plna poděkovala napřed Pánu Bohu, a chtěc děti co nejdříve posilniti, neběžela teprv na konec vesnice k židovi, nábřž vzala několik loket plátna a prodala je Blažkové, ovšem že za psí peníze; ale co bylo dělati, když se dětem chtělo jísti? — Na druhý den byl v městě výroční trh, a Janová tam nesla své plátno, a že bylo tenké i pěkné, dobře jí za ně zaplatili. A tak sobě Janová z trhu domů přinesla mnoho věcí rozličných a krom toho ještě také plný váček peněz. Brzy potom koupila sobě Janová dvě krávy, kousek pole a loučky, najala si čeládku, chválila Boha i pracovala. To štěstí její nebylo Blažkové vhod; i ačkoli nyní spolu častokrát jedly i pily, anó se

i zkmoťřily, však upřímna vždycky nebyla Blažková k Janové. Jednou doptávala se Blažková na Janové, jakým to způsobem přišla do své chudoby a jak si zase pomohla? A Janová jí všecko věrně od počátku vypravovala, jak co bylo: jak přišel k ní prosit jeden žebrák, jak dětem od huby vzala dva kousky chleba a jemu je dala, jak on jí za to dobrořečil a prosil Boha, jak ona toho ani nepovážila, jak potom děti chtěly jísti a plakaly, jak chtěla plátno k židovi donésti, aby měla na chléb a na sůl, jak to plátno měřila až do západu slunce — všecko, všecko jí pověděla. Blažková, když to vyslechla, řekla: „Ach má zlatá kmoťřičko! kdybyste věděla, jaká časem u mne bývá taky bída! Však já mám taky dítky, a můj nemůže ani vy- stačiti, i ačkoliv oba dva pracujeme, však to všecko jen se projí — ach milá kmoťřičko! jestli vás ten žebrák někdy zase navštíví, řekněte mu, aby taky přišel ke mně.“ — „Milá kmoťřičko!“ odpověděla Janová, „jestli ho Pán Bůh ke mně pošle, jistotně ho poprosím, aby se stavil u vás.“ Objaly se a rozešly. Asi za týden potom šel ten žebrák po vsi, týž žebrák, co Janové na Pánu Bohu vyprosil štěstí, a přišel taky k ní. Milá žena radostí ani nevěděla, kam ho posaditi, děkovala mu, uctila ho i obdarovala, a když jí žebrák dával s Bohem a odcházel, prosila ho, aby se taky zastavil u její kmotry Blažkové; a žebrák slíbil, až obejde ves, že potom k ní půjde. Když pak žebrák už ves obešel a přicházel, Blažková, z daleka ho vidouc oknem, namazala svým dětem po kousku chleba, a jak mile vstoupil do stavení, honem jim utrhla chléb od huby a žebrákovi jej dala. „Zaplať pán Bůh!“ řekl žebrák, „a jak co začneš dělati, abys dělala do západu slunce.“ A po té odešel. Blažková měla zatím už připravené plátno k měření a už už vytahovala z kouta loket, i chtěla měřiti; ale v tom děti chtěly píti a sama taky dostala náramnou žízeň. Aby nezmařila mnoho času, doskočila honem ke studni pro vodu: ale jak jednu konůvku přinesla, běžela pro druhou, a jak přinesla druhou, běžela pro třetí, čtvrtou, desátou, a tak bez přestání a bez potřeby vodu nosila až do západu slunce.

Horský pramen.

Pod kamenem pramen prýští,
vrhá perly v šedý mech,
a zob maličkého ptáka,
jednu po druhé je vsáká
v útlý krček na pospěch.

Divno-li, že písni jeho
zkvetlý hájí se zveselil?
ze zdroje kdo krásy pije,
můžeť sladké melodije
zapěti i z trpkých chvil.

Adolf Heyduk.

Aleluja.

Je velkonoční boží hod.

Slunce vystupujíc na zelený les třikrát poskočilo a hledí
radostnou září s modré oblohy na mladou zemi. Tak na ni
hledělo oko Boží sedmého dne: plesajíc, žehnajíc a oživujíc.

Na farské zahradě si sedl vrabčík na bezovou větev a
ohřívaje se na teplém slunečku, vypravoval: „Čimčara, juž je
zase za jara. Zaletěl jsem podívat se k lesu. Oh, pane, tam
je krásně! O sněhu ani vidu, potůčky skáčí a šumí, sněženky
kvetou, skřiváci zpívají a ten větérek věje tak teple, tak milé,
že je hřích ještě spáti. Bezíčku, nespí, vstávej — už je zase
za jara — čimčara!“

Bezová větev slyšíc tu zvěst vrabčíkovu, zachvěla se roz-
koší a usmála se zeleným lupínkem.

Dole pod bezem dřímala malá sedmikráska. Šveholení
vrabčíkovo ji probudilo. Pohlédla se uleknutě a vidouc bez
v jarní ozdobě, zaplesala a rychle odhalila krásnou, něžnou
hlavičku.

Letěl skřivan nad zahradou a vida tu radost jejích, zpíval:
„aleluja!“

V malé, bílé světničce seděla na lůžku bledá žena.

U okna klečela dívka též bledá a modlila se hlasitě z kan-
cionálu. Nemocná šeptala modlitbu po ní.

Chudery, byly obě bledy. Žena ležela po celou zimu chora a dcera bděla u ní dnem i nocí, pracujíc při tom pro lidi, aby si vydělala na chléb.

„Františko,“ tázala se po jedné matka, „jak je dnes venku?“

„Teplounko, maminko.“

„A jak je na zahradě?“

„Tráva se již zelená a bude-li ještě dva dni tak teplo, donesu vám rozkvětlou fialku.“

Chorá se usmála radostně. „A co dělají včeličky?“

„Počínají už nositi.“

„A sedmihlásek ještě nepřiletěl na hrušku?“

„Již — ale teprve cvrká.“

„Františko,“ řekla nemocná, „mně je jaksí volno; vyveď mě ven, abych se podívala se zápraží na kostelíček.“

Dcera radostí zajásala, vyskočila, oblekla rychle matku do teplých šatů a vedla ji po pěti měsících po prvé ven.

Chorá stála na teplém slunečku na zápraží, sepjala ruce a hleděla usazeným okem ke kostelu, který se bělal mezi ho-
lými ještě stromy.

„Maminko,“ řekla dcera, „teď už ozdravíte?“

„Ano,“ kývla matka hlavou.

Varhany zněly z daleka přidušeně a lid zpíval mocným sborem: „aleluja!“

Václav Kosmák.

103.

Oslava Hospodina ve přírodě.

Plesáním se třesou
hory lesnaté,
chválu Bohu nesou
louky travnaté,
když je Bůh přiodívá
ráno rosou zalívá.

Vísky a zahrady
rolí, štěpnice,
listnatí stromové,
horní vinice
kloní se a plesají,
s námi chválu vzdávají.

Kvítkové spanilí,
 outlé byliny,
 jenžto ozdobují
 mez a lučiny —
 šepčí také pomalu
 s námi Bohu pochvalu.

Česká.

104.

Dva poutníčkové.

Z pod zvětralých skalisek vyšel tenounký pramének poprvé na povrch země. Odkud se tam dostal, nevěděl. V pusté tmě byl putoval až k rozpuklině skalní, kterouž na světlo božf proklouznul; a kdyby snad byl viděl všecky zázraky podzemního světa, byl by na ně jistě radostí zapomněl, octnuv se z nenadání na krásné, veselé naší zemi. Ulekl se mladičkový pramének tolika lesku a nádhery. S utajeným dechem stál chvíli mezi sesutými kmeny, aby se v tom novém světě rozhlédl; byl oslepen a omámen skvoucím obrazem kolem něho vyskytlým. Jako sloupy z nejkrásnějšího mramoru stály tu pestré kmeny bukův a držely pyšně do výšky lesklý strop — jako ze samých zeleně prosvítavých drahokamů. Jasný ten strop se houpal, měnil barvy a vydával jemný šumot, až v praménku podivením srdečko poskakovalo. Sloupy pod skvostnou tíží ani se nepohnuly, šťíhle a mlčky stály v dlouhých řadách; jen zlatá světla přebíhala po nich a opět mizela. V dole dorůstaly mladší a nižší stromky, a ještě níže pod nimi zelenal se kyprý mech, v němž bohatě bylo naseto temnočervených jahod, ohnivějších než nejvzácnější granáty.

Jak se tu zachtělo praménku vyjítí do světa dále a viděti krás těch ještě více!

Jedním skokem vymknul se kamenům, jež mu v cestě stály a rozběhl se směle do nejměkčího a nejbujnějšího mechu. Ale jak se sklamal ubožáček! Mech, sotva že jej přivítal,

počal jej ssáti do sebe, a než se toho pramének nadál, octnul se zase pod zemí a pod mechovými kořínky, ve vlhké těžké půdě a v čiré tmě. Zarmoutil se na chvílenku, neboť bylo tu smutno přebývatí, a vzpomínky na krásný svět byly tak vábívy! Avšak dodal si srdce a umínil si, že stůj co stůj prodere se opět ze sítí mechových, jako se byl ze skalního vězení prodral. „Ku předu!“ zabublal pro sebe; a že to šlo s vršku, šlo to v skutku rychle ku předu; cítil, jak mu z mokré lesní půdy síly přibývá. Běžel slepě ale odhodlaně dál a dále, až se před ním cosi bílého zakmitalo — bylo to světlo — byl to východ do světa! a jako by mu tato naděje mohla utéci, hnal se a spěchal, až konečně pod starým kořenem povaleného stromu našel rozepjatou bránu do světa a rázem seskočil s pokraje lesa na širokou rovinu.

Byl to močál pokrytý bujnou lukou, jež tak zelenem zářila, jako by každým stéblem prosvítal plamének; podajně prohlubovala se půda její pod skokem praménku a stlala mu měkké lože, kamkoli se obrátil, napájějíc jej vlahou svou. Tu spatřil poprvé nad sebou nekonečný blankyt a tvář slunečka; cítil teplo paprskův a viděl, že pojednou jest oděn lesklým zlatem a stříbrem. Když pak vesele uběhl kus cesty, podivil se znova; neboť z jiné strany vinul se zrovna jemu naproti malý pramének, mladý a tenoučký jako on sám! Jaká to radost! Ihned zastavil rychlý svůj běh a pomalu kráčel chvíli vedle soudruha, jenž z volna lučinou se plížil.

„Dobré jitro!“ pozdravil jej trochu ostýchavě.

„Dobré jitro,“ odpověděl druhý a lenivě šel dále, lesní pramének ale již s očí ho nepustil.

„Odkud jsi se vzal?“ tázal se zaš netečného druhu.

„Můj domov jest na té louce,“ zněla odpověď; „a odkud jsi ty?“

„Já jsem ze skály tam z onoho lesa a chci viděti hezký kus světa; a kam jdeš ty?“

„Což já vím!“ pravil ospale pramének luční; „snad nikdy nepřijdu z té louky ven.“

„Ty bys tu chtěl zůstatí?“ mrzel se čiperný pramének, „pojď raději se mnou, budeme spolu cestou švitořiti a hledati svět!“

„Ach kdo ví, kam bychom zabloudili! Cesta bude daleka i obtížna!“ zívnuł soudruh a stanul skoro, jakoby se rozmýšleł.

„Tys omrzely brach! zůstaň si tedy, bojíš-li se obtíží; půjdu do světa sám, srdnatě si cestu vyhledám a zdráv se tam dostanu!“ rozhorlil se lesní pramen, zabublal ještě něco na rozloučenou a kvapně uhnul se stranou, kde se louka poněkud klonila/

„Počkej na mne, půjdu s tebou!“ rozhodl se pramen luční a pospíšil si, aby soudruha dohonil; rozběhl se a padl mu celou šífkou do náručí; jednou žlabinkou teď běželi oba s smíchem se třepetali; neboť musili volky nevolky utíkatí a skákati nemohouce se zastaviti; šlo to zase s vrškou. Tak se dostali do lesa a tu teprv dováděli honíce se přes kameny a kořeny, skrývajíce se do hustých kapradin a zpívajíce, až se v lese rozléhalo. Nestarali se, kam je cesta vede, až se po jednou octli na dně hluboké úžlabiny, jež závratným spádem příkře klonila se v zelené údolí.

„To budou skoky!“ výsknul si lesní pramének a hnál se s veselou svévolí ku předu, stříkaje na všechny strany.

„Zpátky!“ poděšen volal pramének luční a vši silou držel svého bratříčka.

„Jakže, zpátky?“ durdil se a pěníł malý divoch z lesa, „máme jítí zpátky, když tam dole vidím před sebou ten krásný svět? jen se podívej, tam dole jsou domy, zahrady, louky, hled jen, běží tam krásný široký potok, jenž žene mlýn! ten mne vezme s sebou a celým světem bude mne prováděti, on jistě zná všechny všudy cesty!“

„Pravda, tam v dálece jest krásně!“ bázlivě odpovídal přítelínek, „ale podívej se jen blíž, jaký to hrozný balvan tam dole nám cestu zavírá!“,

Ale lesní divoch zatřásl svými kadeřemi a hlasitě se zasmál: „Bázlivče, ten balvan odvalíme si z cesty, uvidíš!“

„Ne, jsme tak slabi, zpátky!“ prosil zaš onen.

„Ale zastavit se již nemohli, proti vůli hnali se rázem dolů.

„Ó běda nám! srazíme hlavy a do světa se nedostaneme!“ šeptal plačky.

„Ne, ne! srdnatost všecko zmůže! oč, že skoulíme balvan, s když se s chutí do něho opřeme?“ hláholil náš lesní poutník.

A šlo to silným spádem: hop, hop, hop! vždy blíž a blíže balvanu. „Pomalů!“ prosil luční pramen. „Z hurta!“ volal lesní pramen a z hurta vrhli se oba posledním skokem na balvan. 10

A srazili hlavy nebo odvalili kámen? který z nich měl pravdu? — Žádný! a přece bázlivý prohrál a srdnatý vyhrál, ač přeceňoval svou sílu: jakmile učinili útok na balvan, zapěnili se a zahlučili, a z hurta odrazení odporem mohutného kamene vymrštili se do výše a lehce přeskočili přes tvrdou jeho hlavu. Rozjaření a jásající letěli dál, směle a srdnatě, neboť věděli, že jinak nelze cíle dojíti, i došli dole potoka a s ním šířého kraje, říčky, pak řeky, dalekých zemí a posléze velikého moře, cíle nejpysnějších obrů mezi řekami. 15

A kdeby byli zůstali bez srdnatosti? Na bahnité louce, a zanikli by v močále, v němžto vznikli. 20

Eliška Krásnohorská.

105.

Křestné jméno

Kdož to ráno za neděle stěná,
za neděle přede vzhodem slunka
na Sokolu, na tom bílém hradě
po žaláři Petra Mrkoniče?

Všecko jeví, žeť to sokol sivý,
a jest on to, vojevoda Todor.

Velmi stěná, lopota ho svírá;
připadá mu zřít. křestné jméno,
křestné jméno, svatého to Jiří,
a on nemá čím ho proslavit. 10

Vrátného tu za bratra si běže.
Bohem bratře, milý mladý vrátný!
Otevři mi od žaláře dvéře,
odejdu já k Petru Mrkoniči,
poprosím ho, Petra svého pána, 15
by mě pustil Božím rukojem-
stvím,
by mě pustil na trh odejítí,
tamto na trh mezi trhovníky,
bych si chleba vyprosil a vína 20

a vyčastil vězně po žaláři,
 pro Boha to, pro křesné to jméno.
 Mladý vrátný rukojemství přijal,
 vojvodu on nechá Teodóra,
 5 nechá on ho k Petru Mrkoniči.
 Ten ho pouští rukojemstvím Bo-
 žím.

I odchází tamto na trh Todor,
 tamto na trh mezi trhovníky.

10 Ale Todor praničeho nemá
 mimo jedny nože pozlacené,
 stříbrny jsou a jsou pozlaceny.
 Vynáší on trhovníkům nože.
 Trhovníci nože procenili.

15 A ten jeden dva dukáty dává,
 onen druhý tři dukáty dává,
 třetí myslí na Boha a duši,
 a ten čtyry dukáty mu dává.
 Za dukát on nakupuje chleba,
 20 za dukát on nakupuje vína,
 za ten třetí lahůdek on koupil,
 koupil pěkné milojasně svíce;
 a ten čtvrtý dukát ostavuje,
 by v žaláři vězně podaroval

25 pro Boha to, pro křesné to jméno.
 Tedy Todor svíci rozžehuje,
 pak jde dolů, dolů do žaláře
 a prostírá věžňům pro večeři.
 Večeřejí, pijí dobré víno,
 30 vzpomínají krásné slávy Boží.

Vstává Todor, připíjí všem slávu:
 O překrásná věčná slávo Boží!
 Svatý Jiří, křesné jméno moje!
 vysvobod mne ze žaláře zlého!
 35 Sotva Todor pro slávu tu pije,
 an tu stojí mládec před žalářem.
 Teodóra vojvodu volá:

„Slyšíš, bratře, Teodóre milý!
 Vyjdi, bratře, ke mně před ten
 žalář, 40
 řeknu tobě se dvě, se tři slova.“

Ale praví vojevoda Todor:
 Odpustiž mi, neznámý ty mládče,
 rád bych volil vyjítí ven k tobě,
 ale žalář noci té jest zavřen, 45
 klíče pak jsou k dvoru odneseny.

„Vyjdi ke mně, vojevodo milý!
 Otevřenyť od žaláře dvéře,
 otevřeny devatery dvéře
 i desátý zámek dubrovnický.“ 50

Před žalářem divný stojí mládec
 na statečném koni jabkovitém.
 Na něm samém roucho šarlatové,
 sobolí ční na hlavě mu kalpák;
 za kalpákem pštroší křídlo visí, 55
 a stín činí mládenci i koni,
 by mu líce neosmáhly slunkem.

Todora tož mládec oslovuje:
 „Slyšíš, bratře, vojvodo Todore!
 Ze žaláře zdvihni se té noci, 60
 ale nechod' u síného moře,
 bývát moc tam nepřátelské stráže,
 já se bojím, by tě nechytíli.

Ale ty jdi přes ty černé hory,
 až pak dojdeš domácího dvoru!“ 65
 Obhlídá se vojevoda Todor,
 aby mládci podal číši vína,
 leč již není mládence ni koně.

I jde Todor dolů do žaláře, 70
 a všem věžňům vykládá ty divy.
 Pak když zřelo třicatero věžňů
 od žaláře dvéře otevřeny,
 opouštějí bílý chléb i víno,
 a se každý na svou bere stranu. 75

Tedy Todor přes černé jde hory.
Dochází on domácího dvoru;
aj choť jeho křestné jméno slouží,
sezvala jest všecky milé hosti,
a všechny kmotry a vše příbuz-
zenstvo.

Hospodyně křestné jméno slouží,
sama jedna na slávu připíjí:
Pomoz, Bože a ty svatý Jiří,
křestné jméno hospodáře mého,
vysvobod ho ze žaláře zlého

a jej navrat vlastnímu zas dvoru.
V dobu tuto vchází náhle Todor,
béře číši z rukou hospodyně,
na slávu on na Boží připíjí 15
a sám slouží křestné jméno svoje.
Na svém dvoře, na svém bílém
dvěře
počastoval všecky hosti zvané,
všecky kmotry a vše příbuzen- 20
stvo.

Srbská. Přel. Fr. Sušil.

106.

Labuť divoká.

Labuť u nás je vzácná, ačkoliv i v severnějších krajinách
i v jižnějších hojným žije počtem. U nás vídati jest labuť jen
tu onde v zahradách zámeckých, kdež chová se na ozdoby
jezírek a rybníkův. A věru nemalou jest jim labuť ozdobou,
když jako zjev čarovný tane po tiché, lesklé hladině vodní 5
okem zádušněvě pozírajíc kolkolem hlavu pyšně vznáší na
krku překrásně ohnutém a křídla svá jako dva pahrbky sně-
hové nad tělem běloskvoucím zdvihá. Toté labuť ochočená,
která tou měrou liší se od labuti divoké jako od husi divoké
domácí naše hus. 10

Labutí divokých jsou hlavně dva druhy, labuť nemá
(*Cygnus olor*), jež nejvíce v Evropě severní a ve východní
Sibíři žije, — a labuť zpěvná (*Cygnus musicus*), jejížto do-
movem jest Evropa jižní, zejména Řecko, avšak též Rusko a
severní pobřeží evropské i asijské. V Řecku nejvíce labutí 15
živí řeka Eurotas, nad níž slavná Sparta stála, pak jezero ko-
paiské a vody akarnanské. O prvnějším druhu, o labuti němé
bájilo se, že po celý život svůj nižádného zvuku nevydává,
avšak že zpěvem čarokrásným poslední okamžiky života ukon-
čuje. Odtud také nazývá se poslední dílo proslaveného básníka 20
zpěvem jeho labutím. Než němou nazývati se může labuť
druhu prvnějšího jen tou měrou, že zřídka hlasu jejího sly-

chati, kdežto labuť zpěvná hrdla šetří méně, ba i vysoko ve vzduchu, když z krajiny do krajiny přeletuje, silným zpívá hlasem. Arci když z blízka posloucháme, málo různí se drsný zpěv labutí od štěbotu a křiku husího; zaznívá-li však z daleka, nelze upříti mu zvláštní jakési půvabnosti dojmavé a právem ve příčině té někteří zpytatelé přírodní zpěv labutí se zvukem polnic porovnávají.

Zpěvná labuť od němé liší se též podstatně svým zobanem. Zpěvná labuť má zoban na konci černý, kdežto labuť němá zoban má červený a od zobanu k očím černý pás. Nohy obou druhů jsou temny, černy.

Poměrně nejvíce labutí jest v severní Evropě, na jezerech ruských a v prostřední Sibíři. Poněvadž labuť potravu svou sbírá — po způsobě kachen našich — nejvíce z bahna a ze dna vod, nejraději zdržuje se na vodách mělkých, při březích mořských a na malých jezírkách, kde snadno jest potopiti se až na dno. A na místech takových též hnízdí, což nejvíce děje se na vodách středosibiřských, k nimž málokdy lidská noha přikročí a kde ptáky na vejcích sedící z poklidu nic nevyrušuje.

Hnízdo buduje si labuť při zemi u samé vody aneb v hustém rákosí a sice ze sítí, palaší a jiných rostlin vodních. Zbudovalo-li si dvě labutí hnízdo na místě vhodném, opanují po nějakou dobu celý okres a odhánějí zuřivě každého vetřelce, pokud svá labutata nevyvedly. Vajec snáší samička počátkem května pět až sedm, která jsou barvy nažloutlé neb nahnědlé. Na vejcích seděti pomáhá samičce i sameček, tak že často oba stejnou dobou sedí vedle sebe. Proto také bývá hnízdo labutí plytké a široké. V srpnu prohánějí se labutata již po vodě; brzo po té s rodiči svými odletují a k větším stádům se přidružují.

Dokud silné neuhodí mrazy, dobře jest labutím na severu. Když však vody pořád dál a dál ode břehu zamrzávají, nastane labutím doba stěhování, poněvadž ze dna hlubokých vod potravu dobývati si nemohou. Rostoucí kry tisknou je pořád víc a více ode břehův a nedostatek potravu shání je čím dál tím více dohromady. Tu jmenovitě za tichých večerů slychatě

z daleka od moře tklivé jich bédování a naříkání, jež jako žalozpěv
trudný se nese klidem nočním. A mnohá ze shromážděných
tam na moři labutí skutečně vyzpívá si svůj zpěv labutí,
mnohá tu do ledu zamrzne a hladem jsouc zmořena umírá.

5 Labutě velmi nerady se loučí se severními končinami; 5
teprve když kruté nastávají vichřice zimní, mají se k odchodu
a putují vysoko ve vzduchu dále na jih. Stěhují se při-
držují se labutě nejvíce břehů mořských aneb jezer a větších
vod tekoucích. Mnoho na pouti té zahyne jich rukou lidskou;
10 neboť maso labutí jest velmi chutno a labutinka — kožešina — 10
ceny též dosti veliké. Nejnebezpečnější doba nastane však la-
butím, když začnou pelichati; neboť i křídelní péra jim vy-
padávají, že ani dosti málo nemohou poletovati. Tu pak lovci
na člunech je shánějí a ubíjejí kyjem.

Jan Havelka.

107.

Vlaštovička.

Aj ty vlaštovičko milá,
kdes tak dlouho létala?
hnízdco své jsi opustila
a je prázdné nechala!

Vítej rozmilá poutničko,
z předaleké končiny! 15
Teplé zahřívá sluníčko
již i naše krajiny.

15 Či jsi byla v teplém kraji
po ten celý zimní čas,
a se navrátila v máji
do dědiny naší zas? —

Dopřejeme ti místečka
Prijmeme tě pod střechu,
vlet si do svého hnízdečka. 20
potřebuješ oddechu!

Karel Al. Vinařický.

108.

Česká příslovi o rozumu a moudrosti.

Rozumu nikdy nazbyt. — Vlastní rozum král v hlavě. —
Nedozrálý rozumek jako jarní sněžek. — Raděj rozumem než
sochorem. — Cizím rozumem nežij. — Málo ten ve světě spraví.

kdo vše na svou hlavu staví. — Dle šatu vítají, dle rozumu provázejí. — Čas a příhoda, rozumu škola. — Moudrost miluje tvrdé lože. — Z palce obra poznáme. — Největší moudrost znáti sebe samého. — Moudrým ten se darmo zove, kdo ne-
 5 umí radit sobě. — Moudrému napověz, hloupému dolož. — Na chytrého mrkni, hloupého trkni. — Živá hlava klobouku dobude. — Hloupý hledá místa, a moudrého i v koutě najdou. — Janek do Prahy, Janek z Prahy. — Vyjel teletem, volm se vrátil. — Co jeden hlupák zkazí, tisíc moudrých nenapraví. —
 10 Nouze s hloupostí sousedí.

Z „Mudrosloví“ F. L. Čelakovského.

109.

Příroda jarní.

Zemi v roucho smaragdové
 oděl časů rozměrce:
 pojdme, drahý! zírat nové
 luk a zahrad koberce.

Tam v oblouky slávy pnou se
 hvozdy, háje, křoviny;
 zde v oltáře vonné dmou se
 něžné dítky Flořiny.

10

Kdo se béřeš v tyto chrámy
 zbožně patř na divy s námi
 čistým okem člověčím
 a ne smyslem zvířecím.

F. L. Čelakovský.

110.

Štěstí a neštěstí.

Byl jeden chudý člověk, neměl ani žádného hospodářského náradí, ani dobytka, ale děti měl hromadu. Přišlo jaro, a on neměl čím orati. Lidé jeli s pluhem a s dobytčkem, a on jde s motykou. I potkal dvě panny, a ty panny byly: jedna Štěstí,
 5 a druhá Neštěstí. I tázaly se ho: „Kam člověče jdeš?“ A on odpověděl: „Mé zlaté panenky, královničky! mám takovéto neštěstí: lidé jedou s dobytčkem, a já jdu s motykou; nemám čím

děti vyživiti.“ Tehdy ty dvě panny spolu promluvily a řekly:
 „Darujme mu něco.“ A Štěstí řeklo: „Když je tvůj, tehdy ty
 mu něco daruj.“ I darovalo mu Neštěstí deset rublův a řeklo:
 „Jdi domů a kup sobě vola.“ Tak on přišel domů a schoval
 ty peníze do hrnka, ve kterém byl popel. Druhého dne přišla
 tam sousedka, kmotra bohatá, i řekla: „Nemáte-li trochu po-
 pela? mám prádlo velmi špinavé.“ — „Stojí tam hle v hrnečku,
 vezmi si,“ řekla toho chudého člověka žena. Když sedlák domů
 přišel, začal se ohlížeti, a nevida hrnečka s popelem, dal se
 do ženy, kam dala peníze s hrnečkem? Žena začala se zaklí-
 nati, že nevěděla, by tam byly peníze, i řekla, že ten hrnek
 vzala kmotra sousedka. Sedlák běžel hned k sousedce a začal
 jí prositi, aby mu ty peníze vrátila. Sousedka řekla: „Vždyť
 já žádných u tebe neviděla!“ Sedlák šel k soudci žalovat, ale
 ani tam nenalezl svého práva; soudce jemu řekl: „Žádných jsi
 peněz neměl, ale chceš jich neprávě na ní dobytí.“ A tak přišel
 sedlák o peníze. Plakal ubožák, vzal motyku a z nova šel, a
 tu potká opět ty dvě panny. Nepoznal jich, ale ony poznaly
 jeho; a pak tázaly se ho tak jako prvé, a on jim také tak od-
 pověděl jako dřív, a Neštěstí darovalo jemu nyní dvacet rublův.
 Sedlák přišel domů a peníze schoval na humně v plevách.
 Druhého dne přišla zase táž kmotra a začala prositi plev tela-
 tům a žena toho chudáka sedláka opět jí plevy dala, nevědouc,
 že jsou v nich peníze. Sedlák přijda domů, šel na humno pro
 peníze a nenašel jich. Vkročiv do světnice začal se vaditi se
 svou ženou, kam dala peníze s plevami. Žena pravila, že kmotra
 přišla a plevy vzala. I chodil ten sedlák zase tak jako prvé,
 napřed ku kmotře a potom k soudci, ale práva nikdež nedošel.
 Všude jej odbyli, že žádných peněz neměl. Sedlák sobě poplakal
 a šel zas kopat, i potkal opět ty dvě panny. Zastavily jej,
 tázaly se, a on jim opět všecko vypravil, co a jak bylo. „Vidíš,“
 řekl Neštěstí ke své sestře, „mé dary jemu neprospívají;
 vezmi ty si jej a daruj mu něco.“ I darovalo mu Štěstí dva
 groše a řeklo: „Jdi k řece, budou tam loviti ryby, ale ničeho
 nebudou moci uloviti. I popros jich, aby na tvé štěstí zatahli
 síť.“ Sedlák tak učinil, šel k řece a poprosil rybářův, aby
 na jeho štěstí zatahli. Jak mile zatahli, tak mnoho ryb vylovili,

že jich ani neměli kam dáti. Rybáři otázali se ho: „Co ti za to dáme?“ On odpověděl: „Prodejte mi jich za dva groše.“ I prodali mu za dva groše jednu rybičku, a druhou mu dali darem. Sedlák vzal ty dvě rybičky a šel domů, i dal je ženě, aby je uvařila. Žena i děti měli z těch rybiček velikou radost, ale neuvařila jich, než tak nechala. V tom jel tou vesnicí nějaký smutný pán; sedlák vyšel ven otevřít vrata i začal se smáti, a pán otázal se ho: „Proč se směješ?“ A on odpověděl: „Mám doma takovou rybičku: kdo se na ni podívá, každý se směje.“ Tomu smutnému pánovi zachtělo se velmi té rybičky, i dal za ni tomu sedlákově koně, voly a tolik obilí, co ho jen sedlák chtěl. A tak nalezl sedlák štěstí své dvěma groši.

K. J. Erben.

111.

Včely.

1.

Pilně z květu všelikého
včely štávu sbírají,
a v tichosti úlu svého
sladký med vzdělávají.

Tyto květinek milenky
následuj též duše tvá,
pilně snášej si myšlenky,
dokud chvíle příznivá.

Ssaj ze květů ducha lidu,
putuj v krásný boží svět,
a když přijde doba klidu,
vzdělavej duchovní med.

2.

Včela vše prolétá kvítí,
shromáždíjíc vonný med,
nessajíc však tam, kde cítí
záhubný pro sebe jed.

Ty pak, hledáš-li radosti
ve světě tom někdy zlém,
musíš býti čisté ctnosti
věčně věrným přítelem.

Boleslav Jablonský.

Vozka, jací bývali, než nastaly železnice.

Před lety, když ještě železnic v Čechách nebylo, více bývalo viděti na vídeňské silnici těžkých nákladních povozů, kteréž výrobky z kraje do císařské residence dovážely a tam odtud jiné potřebné zboží nazpět přivážely.

Tehdáž jezdíval pravidelně každý měsíc od Náchoda k Vídni a zase zpátky pantáta Hájek, známý po celé té čáře silniční. Povoz jeho záležel z jednoho vozu těžkého, nákladního, při němž míval vždy šest silných hřebců zapřaženo, a ze dvou menších o dvou a o jednom páru — Při posledních dvou vozích šli vždy dva jeho pacholci, on sám řídil povoz první. Bujné to koňstvo bylo jeho chloubou! On také jediný dovedl nad nimi vládnouti. — Ve Vídni jmenovali ho lidé, s nimiž byl ve spojení, „Velikým českým vozkou“, což platilo i povozu jeho i osobě. Byl Hájek muž vysoký, mohutných oudů, jak se k jeho zaměstnání dobře i příslušelo. Vysoké jeho čelo a široká brada s hlubokým důlkem ukazovaly na ráznou povahu, v jasných modrých očích bylo však také viděti velikou dobrotu srdce. Když se smál, objevily se dvě řady silných, bílých zubů jako zeď. — Vlasy tmavokaštanové nosíval přistřiženy jak se říká „podlé rendlíčku“. Na hlavě měl široký klobouk plstěný, na němž za šňůrou, když byl na cestě, vždy plno mýtních cedulek zastrkáno bylo. — Na krku měl černý hedbávný šátek s dlouhými konci, a přeseň vyložený límec od košile. Modrou vestu s olověnými knoflíčky a též takovou kazajku vyšívanou z předu. Boty těžké až přes kolena, černé koženky a okolo pasu těžký opasek, to byl jeho oděv. Přes ten na cestě v zimě nosil dlouhý bílý kožich, v letě modrou plátěnou halenu, u rukou a u krku bíle vyšitou. — Když tak v mohutné pěsti nesa bič, povolným krokem vedle povozu se kolíbal, lidé se po něm obraceli, řkouce mezi sebou: „Ten Hájek, to je člověk, jako obr! A jakou on to má správu. Vůz jako ze soustruhu, koně jen to jiskří a nákladu až všecko praští!“

Den májový.

Den májový, jak ze zlata,
 stráň po srdce až zahřáta,
 po ní si ptáček pěnká jen:
 „den májový, jen pojdte ven!“

Dva stíny mušek s bzukotem,
 k nim laštovičky mihotem, 10
 a kolčavka, ta bělrouchá,
 ta kouká jen a poslouchá.

5 A co jen zve se kytičkou,
 už běží s zlatou hlavičkou,
 však též, co ani nekvěte,
 vybíhá přes práh z doupěte.

A teď, jak puklé poupátko,
 jde modrooké dřevčátko, 15
 to sedne, v dál se zadívá,
 a slunce v květ je zahřívá.

A nedaleko s kamena
 ještěrka šustne zelená,
 a ptáček pěnká v plesání:
 „jsme na výsluní, na stráni.“ 20

Vítězslav Hálek.

Osířelý ptáček.

Ticho v poli, větérek hebounký slabě věje, lupením pohrává; záře zlatá na východě. Ve mráčku skryla se luna, hvězdy hasnou na nebi. Nad řekou hustá mlha ostala, rosa lihotá se na lučinách. S větve sletěla babka, vzhůru bystře 5 vyletěla, ve křovině ptáček zapěl, záře jasněji se vznala, jako řeka na obzoru se rozlila, za tou září jasné slunko vychází. Čiperní motýlkové třepetající křidélkoma hebounkýma létají po polích a ssají čerstvou šťávu z pestrých kvítků. Vysoko vzhůru vznesli se skřivánci k oblakům, sbory ptáčků poletují 10 po křovinách, vše žije, radostí dýše, veškera příroda se veselí, oslavující Tvůrce svého. Vše radostně pěje, jedinká pěnkava samotna v houšti nepěje. „Proč tak smutna, milá pěnkavo, na větvičce sedíš? Hle, jitro již nastalo, vše ptactvo pěje a ty mlčíš?“

„Dříve jsem také pěla, v houšti první jsem vítala jarní svit. Tři mláďat rodnou jsem byla matkou, jim pečlivě jsem z jara uvila ve křoví hnízdečko, čerstvý pokrm jsem jim sbírala, ve dne jim písně pěla, v noci je zahřívala křídélkoma svýma. Libě jsme ve hnízdečku spali, bez starostí ve- sele vítali jasného slunce východ. Ach, ukrutné jest srdce lidské. Mé hnízdečko zlý člověk vzal si i s mou rodinou! Od těch dob truchlím, odtud mé hoře, oplakávám svou rodinu, svá milá mláďata.“

V. Čermák.

115.

Dobrá rada.

Žaloval si brat bratovi,
krahulíček jestřábovi,
že mu mladé vyhubili
a samičku polapili.

„Krahulíčku, pěkný ptáčku, 6.
nerob hnízda při chodníčku;
neb chodníček je svobodný,
chodí po něm zlý i dobrý.“

„Rob hnízdečko při dolině,
při zelené bukovině, 10
tam sedláček nedojede,
tobě mladých nevybere.“

Moravská.

116.

L i š k a.

Nastal podzimek. Chladný vítr severní krajem vane; šustíc žluté listí padá k zemi. Tam na stráni, na pokraji lesa bukového plíží se krokem pozorným zrzavý lišák (*Vulpes vulgaris*), největší chytrák mezi čtvernožci.

A kdož by neznal tu šelmu nabíjenou, toho arcibišala proslaveného četnými bajkami a básněmi? Nepokojně šilhá kolem sebe a počichav zdviženými nozdrami do vzduchu mrzutě prská: není mu vítr chladný po chuti, neboť chytrák dobře

ví, že to první posel kruté zimy a že zlé mu brzo nastanou časy. Těžko bude mlsnému jazyčku odvykatí mnohým libůstkám, a postrádati bude labužnickému jeho žaludku mnohé chutné kostky.

5 Než lišák není přítelem rozjímání dlouhého, snadno se vpraviv do myšlenky, že podzimek nastal, opatří čeho potřebí. V létě mu bylo hej, tu leckde schrupl si pod křovíkem, nyní nastala potřeba pořádného bytu zimního, jenž by urazům a vichřici bránil a v němž by nejen lišák sám, nýbrž i jeho ro-
10 dina pohodlné místo měla. Někdy poslouží mu dutina nějaká pod kořenem starého stromu, někdy zvolí si opuštěný brloh nějaký za doupě zimní, někdy však také přestává na pouhém podružství u brumtavého strýce jezevce, který není sice přítelem cizích společníkův, ale v zimě nenerad tomu jest, když mu nějakí
15 samozvaní podruzi kožich pomáhají zahřívati. Ubytoval-li se lišák u jezevce, uskrovniti se mu bývá vrchním poschodím, kdežto domácí pán sám do spodnějších a teplejších chodeb zalezé.

Nechť však se lišák uvelebí kdekolvěk, všude si zařídí
20 brloh dle vkusu svého. Nestačí mu, aby se měl kam utéci před sněhem, deštěm a zimou, on nezapomene i na jiné případy možné věda dobře, že málo na světě upřímných čítá přátel. Vždy vyhrabe si z doupěte svého několik východův, aby měl, kudy by se mohl poraditi s Vaňkem, kdyby přišlo
25 zle a nějaký ten štěkající pochop myslivcův se mu vedral do tiché domácnosti.

Dokud mírný trvá podzimek, bývá lišákovi ještě obstojně, bída však počíná, jakmile uhodí tuhý mráz a země se pokryje šatem sněhovým. Zvěřina lesní drží se v úkrytech neb uprchla
30 do krajin jižnějších; darmo slídí lišák, aby nějakým tím chutným drobtlem občerstvil žaludek svůj. Zimou skřehají mrštné jindy údy, líně za sebou vleče řasný ohon, jímž jindy bujně vzduchem šermoval; ba i na mlčenlivost svou pozapomíná a často mrzutě si zavýje a zašteká. Konečně hlad ho
35 vyžene do pole. Znáť on sice velmi dobře celý kraj okolní, všechny rokliny a cesty, ba i to ví, kudy se do blízkých osad dojde a až do samých kurníků doleze, vždyť za jasných nocí

letních často kolem chodíval na návštěvy; avšak výpravy ty byvše mu dříve pouhou zábavou, teď jsou mu potřebou.

S hlavou sklopenou jako hříšník kající vleče se listivý šibal podél meze, jako by skutečně pomýšlel na pokání. Než okamžikem zarazí krok, okem zašilhá, hlavu povznes, ohonem zavrtí a hop! už hlava i krk ve sněhu zmizely, a již ubohou myšku ostrými drtí zuby. Ano i na myši dojde starý ten labužník, jenž jindy na zajících, kuroptvích a mladém srnčí si pochutnával a když i ty pečeně sevšedněly, do blízkých osad pro kuřata, husy a kachny si docházel; ba v čas bídy ani mrchou neopovrhne.

Polem se loudaje ryšavý chytrák octne se často u želez na něho poléknutých. Jen vnařidlo nade sních vyčnívá a láká vůní svou nevýslovně lišáka mlsného. Což on se mnohdy na takovém místě po způsobě psů nasedí, což nepokojně želez naobchází nevěda, má-li či nemá zakousnouti, což on se mrzutě navyje a nahafá! Než obyčejně zvítězí jeho vychytralost. Byl-li však lišák neprozřetelným a nohu-li mu železa zdávila, neváhá dokona překousati si porouchanou kost a přece nějak o třech nohách do brlohu svého dokulhá. Uváží-li však hlavou v pasti, pak zaplatí mlsnotu životem. Někdy arci ani širé pole neposkytne lišákovi hladovému dosti potravy a volky nevolky odhodlati se mu jest k výpravám dalším a nebezpečnějším.

Obyčejně vyhlídne si jasnou noc a sice dobu po půlnoci, když štěkot psů kolkolem umlknul. Jako střela skokem žene se k některému statku; onde a onde na chvíli se zastaví a stříhá ušima, nehrozí-li odněkud nebezpečení. Děrou ve plotě, dobře mu známou, vklouzne do zahrady, ze zahrady plíží se na dvůr pozorně se ohlížeje, zdali strašný mu hafan skutečně spí v boudě své; jen jeden obratný skok a již je na lati u dvířek kurníkových. Běda, zapomněl-li čeledín dvířka dobře uzavřítí; nebo vychytralý lišák umí dobře dvířka pouze přivřená otvíratí do kořán. Dostal-li se ten arcizbojník do kurníka, zakousne vše, co tu živého a odnese, co mu síly stačí, buď do svého brlohu, nebo do nějaké jámy v lese, v níž si kořist svou zahrabe pro příští dobu. Jest-li však kurník dobře

opatřen a nemůže-li se lišák ani skulinou do něho dostat, přestane na marném namáhání a posbírá kosti a jiné odpadky po dvoře.

Stíhá-li lišáka hlad příliš krutý, i ve dne do statků selských se odváží; pravda, že bývá obyčejně zle přivítán; koště, vidly, klacky a kde co po ruce za ním lítá, obratný šibal však přes to vše nějakého toho opeřence, třebaš kohouta právě kokrhajícího za křtici uchopí a šťastně s ním upláchne; nebo chytrost a odvaha lišáka neopustí nikdy.

Jan Havelka.

117.

Píseň májová.

Zas slunečko teplé hřeje,
zas na nás se s hůry směje,
ať po dlouhém spánku
všecko zas okřeje.

Vítej, máji, vítej,
jasně nám zsvítej!

Vítej modrá fialinko,
libovonná ty květinko,
a pod hájem vítej,
pěkná konvalinko!

Vítej, máji, vítej,
věnce nám uplítej!

Kdy tak libě, jako v máji,
zpívá ptactvo v stinném háji?

Tu hned každému se
zdá o samém máji.

Vítej, máji, vítej,
Dlouho nám zakvítej!

Karel Al. Vinařický.

118.

Důmyslnost Demosthenova.

Jednoho času v Athenách dva lidé přespolní, příšedše pohostinu do hospody, dali hospodyně schovati peníze a tak se na tom usnesli, aby jednomu bez druhého jich nevydávala. Po malém čase přišel jeden z nich, vyklamal všechny peníze,

řka, že tovaryš jeho umřel, a pobrav je od ní, šel pryč. Potom přišel druhý, i požádal peněz svých a nemoha jich míti, pohal ženu na soud. Žena vidouc, že jest oklamána, zoufala sobě a chtěla se oběsiti. Tedy Demosthenes, slavný řečník v témž městě, vida ženu truchlivu a lstivě podvedenu, přijal na se její při a jejímu protivníku před právem na žalobu odpovídaje, dí takto: „Žena tato liotova jest tobě učiniti vedle snešení. Ale jakož sám vyznáváš, že těch peněz nemá vydávati jednomu bez druhého, protože když oba přijdete, tehdy budete moci ze svého pokladu upomínati; ale na ten čas ničím tobě povinna není.“ A tak moudrostí a důmyslnou výmluvností řečníka toho žena ubohá sprostěna byla těžké příhody

Mich. Pešek Smiřický.

119.

Píseň vesničanů.

Kde chce vidět boží ráje,
čistou rozkoš požívat,
ten se musí v naše kraje
z města jíti podívat.

Náš skřivánek prozpěvuje
pod nebem si s veselím;
v městě v kleci hořekuje
nad ukrutným vězením.

Kde zeď vysoká začalíní,
tam nevidět žádný máj:
u nás plny radování
louky, sady, stráň i háj.

Tam se stěna, řeč i líce,
snad i srdce maluje;
zde nic jinak a nic více,
než jak Bůh vše daruje.

V městě tma, když slunko zlaté
v růžích z hory vstupuje:
tam se spí, když city svaté
zvonek vískry zvěstuje.

Z hedbáví je slečen kvítí,
nevoní-li — co po něm?
Na našem se rosa třpytí
a jest med a vůně v něm.

Tam se hluk a zmatek děje,
pokoj bydlí v kraji jen;
libě nám zde ptactvo pěje,
radosten nám každý den.

Ani slunce ani deště
růži naší neškodí,
ano tím sličnějších ještě
z poupátek ven vyvodí.

- Jasněji se zdě nad námi   Čistý potok stříbro dává,
 modrá nebes klenutí,   zláto naši klasové:
 stromy nám jsou záclonami   z těch se zdraví, síla brává,   15
 v sladkém odpočinkutí. >   při nich zlatí časové.)
- 5 Pěkné jabko, plná višně   Když se v slunci rosa mění,
 stromů chutný plod náš jest;   perly sypou po lukách,
 však to nečiní nás pyšné: takých krásot v panstvu není
 Bohu za to dík a čest!   na hrdle ni na rukách.   20
- Marných skvostností neznáme,   Naše kraje, vísky, lesy,
 10 ni lahůdek strojených,   tam se draze malují,
 více než bohatství máme   ale život, krásy, plesy
 v chyžinkách spokojených.   v skutku s námi obcují.

15 Věru, kdo chce vidět ráje,
 čistou rozkoš požívat,
 ó ten musí v naše kraje,
 sem se musí podívat.

J. V. Kamaryt.

120.

Propast hranická.

Propast hranická jest úkaz přírodní velezajímavý a nad míru památný. Po klikatém chodníku pohodlně lesním stínem vystoupíš na horu na pokraj lesíku. Tu oku tvému otevře se spanilé panoráma daleko za Hustopeč do údolí řeky Bečvy.
 5 Nerad loučíš se s milým tím pohledem a obracíš se nazpět do lesíku. Však postoupíš jen něco málo a úžas zastavuje kroky tvé. Jaká to protiva! Tam obraz plný svěží krásy a vnady, tu hrozná, děsná propast bezedný jícen svůj otevírá; tam život plný lepoty, tu temný hrob, který si příroda sama ve tvrdých
 10 skalách vytesala. Prohlubeň jest více než sedmdesáte metrů hluboka a s polovicí tak široka. Spůsobena byla bezpochyby tím, že pramen nějaký dutiny a jeskyně ve vápencové břidlici, z níž hora ta sestává, vyhlodala a že stropy těch jeskyň snad ná-

sledkem nějakého zemětřesení nebo svou vlastní tíží se pro-
lomily a sesuly do hloubky. Na třech stranách jsou stěny
strmé a svislé jako v Macoše, na straně východní sesypalo se
však časem tolik prstí dolů, že způsobena jest aspoň poněkud
schůdná stráž až k samému dnu propasti. Napřed sestupuješ
po několika schodech dolů, pak pracně kráčíš pod svislými
skalisky po plzkém klikatém chodníku, do něhož noha se ne-
ustále boří. Došel jsi asi do polovičky hloubky; tu vyrůstá
z nasypané půdy vysoká a košatá lípa prastará, do jejíž
listů nikdy vítr nezavane, a na niž jen v samé poledne skrovně
paprsky sluneční spadají. Pod lípu sestoupě dostaneš se ko-
nečně až na samé dno propasti malým jezerem pokryté. Voda
v jezírku jest temnozelená, ba černá a přítoku a odtoku jejího
poznati nelze, jen to se pozorovalo, že s řečištěm Bečvy je-
zérko v jakémsi spojení jest. Nebo když Bečva jest rozvo-
dušná, i v propasti voda výše stojí, ale opadne, když Bečva
méně vody má. Hrozná však jest podívaná z dola nahoru na
ty ohromné balvany skal, které jakoby již již dolů padaly.
Mrtvé tu vládne ticho, jen sem tam kamínek padající cinká
po tvrdém vápenci, jen někdy kavky propast obletující zakrá-
korají. Hromový rachot však povstává, když vystoupě zase
nahoru kámen dolů vhodíš, tu jakoby v dálece zaburácel hrom.

Jan Havelka.

121.

P o t o k.

Pěl pastýř u potůčka zarmoucený,
žalostnou, nenavratnou ztrátu svou;
ach řekou uchvácen byl mohutnou
beránek bílý, přemilený.
Když potok slyšel ho, an nařiká,
tu pojala ho zloba veliká,
a ve své velké zlobě
tak jal se mluvit k sobě:
„Ó řeko nesytná, což kdyby, po tvé dno

- 10   tak bylo všechno jasno, průhledno
jak ve mně, že by viděl každý,
jaké již spáchala jsi vraždy,
a kolik chováš v sobě životů,
jež v lačný jícen jsi kdy pohltila:
- 15   zdaž snesla bys, ó řeko, hanbu tu?
Ó jistě bys se v lůno země vlila,
a v temných hlubinách své vlny skryla.
Já věru, by mně od přírody
v té míře dáno bylo vody,
- 20   ni kuřeti bych neublížil;
tak volným tokem bych se plížil
i mimo chyžinku i skrovný keř,
že neserval bych, to mi věř,
ni lístku sebe menšího;
- 25   mně břehy luhu jarního,
jemuž bych skytal posily,
by blahoslavily
A takto plynouc v každé době
vše tichounko a nepůsobě
- 30   ni nejmenšího nikde hoře
má voda klidně dořinula by
čista až v dálné moře! —
Tak mluvil potok, potůček slabý,
a tak i myslil v dobré vůli.
- 35   Než co? nedlouho na to vichřicf
se mraky náhle přihřmuly
a lijavec se spustil šumící —
i spadlo vody do potoka,
že vyrovnal se řece zcela.
- 40   Než kam se jeho mírnost děla?
kam blahé jeho úmysly?
Viz, jak se vlny jeho povznesly,
viz, jak se prostřel do široka!
Již bije mutnou vodou z břehu
- 45   a v divém běhu
i dřeva drtí stověká,

až třeskot slyšet zdaleka.

A pastýře, jehož tak něhyplnou
nedávno řečí litoval,

on zhoubnou, rozezlenou vlnou

i se vším stádem pochoval.

Jak mnohý teče potůček tak hladko,

jak mnohý hrčí lahodně a sladko,

a příčina je — víte v čem?

v tom, že je málo vody v něm.

Z Krylova Al. Durdík.

122.

Kachna divoká.

Mezi vodním ptactvem u nás žijícím kachna divoká (*Anas boschas*) patří mezi druhy nejčetnější a proto již zasluhuje zvláštního povšimnutí, poněvadž od ní pochází hltavá naše kachna domácí.

Kachna divoká oživuje vody sladké celé téměř polokoule severní; nebo shledána jest daleko na severu, blíže osmdesátého stupně šířky severní a na jihu až při samém obratníku raka. Severní krajiny jsou její pravou vlastí, z níž jen krutá zima ji vyhání. V měsících říjnu a listopadu v končinách pólnočních na tisíce sletuje se kachen divokých, jež pak společně na jih se stěhují. Nejvíce doletí jich do Itálie, do Řecka a Hispanie, málo jen až do Afriky severní. V prosinci a v lednu na statisíce viděti jich plovati po vlášských, řeckých a hispanských jezerech, ba mnohdy na půl čtvercové míle hladiny jezerní stády kachen jest hustě pokryto; a když přeletujíce z místa na místo zdvihají se do vzduchu, zvučí knáchoť jejich kolkolem, jako když moře rozvlněné o skalné břehy bije. Již v únoru, nejpozději pak v měsíci březnu, stěhují se stáda zase nazpět do krajín severních. Od nás odletuje kachna divoká jen tehdy, když zima příliš tuha; mírné-li jen uhoří mrazy, zůstává i přes zimu v naší vlasti nebo jen nedaleko odletí na jih, odkud opět vrací se záhy s jara.

Kachna divoká miluje zvláště vody sladké; jen ob čas zaletí si též do zálivů mořských a jiných vod slaných. Nejraději vyvolí si za bydliště rybníky sítím a rákosím hojně zarostlé a křovinami obklopené. Tu také v nějakém zákoutí, 5 ve stínu bujných rostlin vodních a bahních hnízdo své si buduje. Co chvilka však čiperné zvíře z úkrytu svého ven se tlačí na čistou, lesklou hladinu, kdež místa prostá všelikého rostlinstva kachně divoké vítaným bývají rejdištěm. Tu dovádě semo tamo téká, poletuje, potápí se a vesele si knáchá. 10 Vody stojaté, zvláště pak bahnitá jich pobřeží hojně jí poskytují potravu. Jako naše kachna domácí tak i kachna divoká ráda zoban vrývá do bahna a mezi husté rostlinstvo, aby přimlaskujíc měkkých červů si nasbírala. Ale i jemnější listy, pupence, seménka a drobné hlízy hltá dychtivě a ne 15 méně po rybách a mlocích slídí. A když po jiné potravě zatouží, odletí ven z jezera nebo rybníka do blízkých řek, bařin a kalužin, ba i na pole se pustí, kdež zralá zrna obilní velikou jí bývají pochoutkou.

Podobá se, že kachna divoká těší se ze žaludku výborného, ba žaludek její bezedným býti se zdá; ano zvíře to, 20 dokud hlavu pod křídlo neuloží ku spánku, po celý boží den potravu do sebe souká bez ustání.

Co do povahy a způsobu života velice podobá se divoká kachna kachně domácí, jen že jest pružnější, otužilejší a statečnější než tato; kráčí, plove, potápí se a lítá podobným způsobem jako kachna domácí, avšak způsobem dokonalejším. 25 Ačkoliv domácí kachně křivdíme, pokládáme-li ji za hloupou a pitomou, přece upříti nelze, že divoká kachna mnohem větší bystrostí duševní, mnohem větší ostrážitostí a vychytralostí se 30 vyznamenává. — Obydlím našim se nevyhybá, ba velmi ráda ubytuje se ve vodách takových, jež jsou pod dozorem a ochranou lidskou, jakož jmenovitě na rybnících a potocích zahrad panských; víť chytré zvíře dobře, že takto nejsnáze uchrání se rozličných dravců strašných.

35 Nepřítel má kachna divoká mnoho. Ze čtvernožců ji pronásledují ferina lišák, vydra a tchoř, také krysa vodní hubí jí

vejce a mláďata. Než nejhroznější kachnini protivníci jsou sokoli, jestřábi, luňáci a orlové, kterým velikou jest pochoutkou.

Kachna divoká arci všelikým způsobem snaží se uniknouti pochopům těm: potápí se, křížem a křížem nad vodou přeletuje, křídloma do vody bije a v hustý umělý plášť se halí nebo mezi sítí a traviny vodní se ukrývá. Ale přese všecku obratnost 5 tu mnoho kachen zahyne dravci okřídlenými. A jak by člověk kachnu divokou nepronásledoval, když maso její tak neobyčejně jest chutno? Myslivci sítě na ni polécejí, světlem ji lákají do tenat a střelnou zbraní usmrcují nelítostně.

Hnízdo své nevelice umělé buduje si divoká kachna u samé 10 vody na tichém a suchém místěčku. Ze suchých větviček a z uvadlého listí učiní základy, na něž za podušky nasnáší si měkké suché trávy a peří teplého. Někdy však ubytuje se též v opuštěných hnízdech vraních a jiných na stromech vysokých. Vajec, jež jsou barvy špinavobílé a jež od vajec kachny 15 domácí rozeznati nelze, snese samička osm až šestnáct a sedí na nich čtyři neděle. Kachňátka jsou roztomilá a sotva se skořápek vejčích zprostila, čiperně po vodě se prohánějí. Dokud nedorostla, nedopustí rodičové, aby odvažovala se na místa otevřená, kde po nich dychtivě slídí oko dravců rozličných; teprve 20 když se mladé kachničky úplně byly opěrily a ve všech věcech důkladně vycvičily, jimiž uvarovati se mohou svých nepřátel, rodičové propustí je na svobodu.

Jan Havelka.

Selský statek.

Stavení bylo prostranné a tak spořádané, jak bývají dvory 5 panské, byť nebylo tak veliké. Ku cestě byly dvě zahrádky; nehonosily se sice cizím kvítím, ale kvetly tam růže, karafiáty, isop, šalvěj, levandule, balšámek, lilie, pivoňky a jiné letní kvítí, i po jarních byly ještě památky a pozdních naděje; mezi 5 nimi však kuchyňské rostliny se vypínaly, jakoby chtěly říci: „To jest pro nás! vy, voničky, jste jen ledaco, ale my, česnek,

cibule, kopr, pažitka, okurky a my jiné, my jsme zde doma.“ Ale bylo viděti v těchto zahrádkách, že zde dohlédá a panuje mysl čilá a ruka pilná, která ne z rozkazu ale z libosti zde udržuje pořádek. Mezi těmito zahrádkami vedla cesta dlážděná do dveří u prostřed stavení; byly jen obyčejné dvěře, jimiž se vešlo v síň klenutou. Na levé straně byla kuchyň a čeledník čili světnice společného jídla a práce, na druhé straně pak zvláštní světnice hospodářova a vedle menší světnička, které komora říkali. Vedle kuchyně bylo viděti dvěře do sklepa a vedle šlo se na dvůr, kdež teprva statek bylo lze přehlédnouti. Naproti na kopečku, na průvěji stála stodola a sýpka a po bocích ku bytu táhly se menší budovy, a sice nejbliže ku stodole kolny po obojí straně pro uchování rozličného náčiní a strojův, dále na levé straně malá stáj pro dobytek vepřový, pak větší pro ovce, pak pro dobytek hovězí, vedle pak stáj pro píce zelenou. Na druhé straně bylo staveníčko o trojím patře, horní pro holuby, prostřední pro slepice, při zemi pak pro husy a kačeny, vedle konírna a komora pro pacholka a skotáka. Taktó byla ohrazena čtverstranná podlouhlá prostora; na prostředku pak naproti chlévům bylo ohrazené hnojiště, dobře nastlané slamou, po němž dvanáct kusů hovězího dobytka se procházelo neb ležíc přežvykovalo. Před bytem stála pumpa, a od ní táhly se čisté žlaby k napájení dobytka. Z obojí pak strany byla vrata a u východních vrat byla budka pro psa, který však pečlivě se procházel po dvoře. Kolem stavení nasázeny byly lípy, ježto stínem a vůní květovou občerstvovaly nedělního času hovící sobě pod nimi čeládku a sousedy ku rozprávce docházející.

Božena Němcová.

124.

Májový větríček.

Májový větríček
březovím šustí,
mrzutě táhnou pryč
stínové puští.

Slunko se usmívá
ve zlatém třpytu,
země se rozplývá
ve sladkém citu.

10 Rákosí vlní se
nad tmavou tůňí,
vážný les dýše kol
mladistvou vůni.

Srdečko v ňadrech mi
radostí bije,
vše, co mu zemřelo,
zase v něm žije.

A. V. Šmilovský.

125.

Dosazování někdejších knížat na vévodský stolec Korutánský.

Když kníže rakouské má v nově ujíti správu knížectví Korutánského, obyvatelé velmi divný a jinde neslýchaný způsob a obyčej v tom zachovávají. Nedaleko od města sv. Víta, v údolí velmi krásném, spatřují se ještě znamení zbořeného města, a nedaleko odtud na rovných lukách vyzdvižen jest 5 mramorový kámen, na kterýž, když má volen býti kníže, vstoupí jeden sedlák, kterémužto po rodu takový úřad dědičně náleží, maje po pravé straně krávu březí černou a po levé kobylu churavou a hubenou, a okolo něho vůkol veliký zástup lidu selského a městského. Proti němu jde budoucí kníže, maje 10 s sebou množství veliké pánův; před ním se nese korouhev té země, a všickni v komonstvu jeho jsou pěkně a draze odíni, kromě samého budoucího knížete. Ten oblečen jsa v šaty selské, maje na hlavě klobouk, na nohách střevíce a v ruce hůl pastýřskou, podobnější jest k pastýři než ke knížeti. Kteréhož když 15 užří ten sedlák, kterýž na kameni stojí, zvolá slovenským jazykem: „Kdo jest ten, kterýž tak z hrda vykračuje?“ Zástup lidu okolo stojícího odpoví, že kníže té země. Tehdy on: „Jest-li spravedlivý soudce, kterýž by dobrého a spasitelného vlasti vyhledával? jest-li svoboden? jest-li té poctivosti a toho důsto- 20 jenství hoden? jest-li ctitel a obrance náboženství křesťanského?“ Odpovídá, že jest a bude. Zase týž sedlák: „Ptám se, jakým právem mne s této stolice sesadí?“ Odpoví hofmistr knížecí: „Za šedesáte peněz místo to od tebe vykoupí, hovada tato tvá budou,“ ukáže mu rukou na krávu a kobylu; „roucho a šaty, 25 kteréž kníže syleče, sobě vezmeš a budeš i se vším domem

svým od platu svoboden.“ To když odmluví, sedlák udeří lehounce knížete políčkem v líce a napomene ho, aby byl spravedlivým soudcem, a pobera své dary ustoupí mu místa. Takž kníže vstoupě na kámen, nahým mečem blýská, obračuje se
 5 na všechny strany, mluví k lidu a slibuje, že chce býti spravedlivým soudcem. Praví, že kníže i vodu z klobouku píti musí, na důvod a znamení budoucí střídmosti. Potom do nejbližšího kostela bývá uveden a tam slyší mši. Po dokonání mše chatrné selské šaty, kteréž až posavad na sobě měl, složí
 10 se sebe a obleče se v roucho knížecí, a tak veselě a nákladně s pány svými hoduje. Naposledy navrátí se na touž louku a a tam sedí na soudu a léna dává.

Adam Daniel z Veleslavína.

126.

S u c h o .

Rosa nepadlá,
 tráva uvadla
 tam na poli;
 žízniva luka,
 5 země se puká
 na podolí.

Rosu rosičku,
 vláhu vlažičku
 obloho dej!
 Kvítko uvadlé.
 10 byliny sprahlé
 hojně zalej.

Děšť na políčko
 na oseníčko
 dá s nebe Bůh.
 15 Vlažička spadne,
 a hned omladne
 pole i luh.

Karel Al. Vinařický.

127.

Velryba gronská.

Největší tvor mořský, též i největší ze všech nyní žijících a známých živočichů jest velryba gronská. Délka její

jest až úžasna, totiž 20—22 metrův, objem za ploutvemi hrudními 10—12 metrů, a celé zvíře váží 60.000 kilogramů. Ve ryba jest přepodivně neforemna. Hlava obnáší celého těla třetinu, a z ohromného tohoto balvanu hledí dvě malinkých očí. Nosní dírký, jimiž dýchá, často jsou uprostřed hlavy, odkud vypouští vodotryskem proudy vody a páry. Ocas, osm metrů dlouhý a vodorovný jest velrybě s tou výhodou, že zdviháním a shýbáním plavbu urychluje.

Předními okončinami neboli ploutvemi hrudními jen dva metry dlouhými — zadních nemá — drží tělo své v rovnováze; neb jakmile velryba raněna byvši umírá a ploutve ochabující s horizontální polohy schlípějí, břichem převrtne se na horu. Obyčejnou rychlostí plovajíc velryba urazí za hodinu čtyři míle, poraněna neb zastrašena jsouc zrychlí běh až do neuvěříma. Sílá její jest ohromna; začasto vymrští se do výšky takovou prudkostí, že až celá z vody se vynoří, někdy zase zdvihši ocas nehorázně mrská moře, že slyšeti plouskání až na půl míle vokol. Ale přes velikou tuto sílu svou, velryba jest obyčejně bojácna; nejmenší pohyb, i ptáče usednuvši si na jejím hřbetě zastraší velikána, že okamžitě se ponoří.

Zmužilost svou a sílu plavcům nebezpečnou jeví hájíc svého mláděte, bylo-li kýrem poraněno. Nedbajíc své bezpečnosti pomáhá jemu na útěku, kryje je ploutvemi hrudními a chrání život jeho životem vlastním, pokud není ubito. Běda pak neobezřelým rybolovcům: i poraněna jsouc vrhá se na nepřítelě a mohutným ocasem i silnou loďku rozlámá i plavce usmrtí. Podivný má velryba ústroj hubní. Zuby má jen za mladu; později vyrostou jí v hoření čelisti kolmé desky rohové, které dospějí délky až čtyřiceti a tloušťky při kořeni třiceti centimetrů. Jsouť v obchodu známy jménem kostice.

Zvláštní ústroj tento jest zcela přiměřen potravě, jakou se velryba živí. Nepožíráť větších mořských živočichů, nýbrž živí se nejmenšími tvory mořskými: medusami, měkkýši a p. S tlamou na čtyři metry otevřenou plove po hladině mořské mezi těmito živočichy, jichž převelké množství uzavřením huby nachytá. Vodu pak s měkkýši nabranou přes kostici vystříká, načež pozůstalá zvířátka, jichž na tisíce a tisíce

mezi ostmi utkvělo, jazykem svým, na tři metry dlouhým a 450 kilogramů těžkým drtí a pak hltá.

Hladký hřbet velryby gronské jest černý, bílými skvrnami pruhovaný, břicho a dolní čelist jest bílá. Pod koží asi na centimetr tlustou, naroste velrybě tuku (sádla) až na čtyřicet centimetrů, z čehož se vyvaňuje tukovina neboli trán.

Takové množství tuku velrybě velmi prospívá; neboť jím jest ve vodě lehkou a mrštnou, tuk jí chrání ode skřehnutí zimou, ale usnadňuje též její smrt, anť do tuku snadno zaryvá se smrtonosný kýr.

Za dřevnějších dob provozoval se lov na velryby u pobřeží Islandie a Gronska, nyní loví se v celém polárním moři nad starým i novým světem. Výnos lovu na velryby za našich dnů stal se méně jistým dob předešlých; neboť neobmezeným lovem zřídlo již množství jejich značnou měrou. Lovení velryby děje se tímto způsobem: Jakmile plavci z korábu velrybu ve vzdálí po vodometu nosem vystupujícím pozorují, lodice spustí se do moře s patričným mužstvem. Ve předu lodky stojí kyrník, muž to silných paží a jisté ruky, ostatní veslující hledí rybě co možná se přiblížiti. Z odměřené dálky vymrštěný kýr zaryje se do těla velryby, která s rychlostí blesku se potopí i s kýrem na laně přivázaným. Asi za deset minut — neboť déle beze vzduchu pod vodou nevytrvá — ryba vynoří se na povrch, načež druhá, třetí a další rána při každém pak následujícím vynoření následuje. Bolestí týrané zvíře zuřivě sobě počíná; hned přerychlou plavbou hledí nepřátelům vyváznouti, hned zase vrhá se na lodice snažíc se loďku tělem překotiti aneb ocasem do výše vymrstiti, při tom barví svou krví moře široko daleko. Ubýváním krve slábne, pohyby těla stávají se volnějšími, bolestné stenání a founění kratším, pak následuje křečovitý otřas celého těla a velryba převalivši se břichem nahoru, mrtvolou nepohnutě na vodě leží. V té přítáhnou lodice mrtvolu ku korábu, kdež pak po jedné straně řetězy silnými připevněna byvši visí. V šatech úsněných a botách na podešvech opatřených ostrými železnými ostny, aby z kluzkého těla nesjížděli, chodí lovci po velrybě jako po skále odřezující a odsekávající nožem a sekerou tuk od masa,

čímž výtěžku na 5000 zl. docíleno bývá. Když i kostici ze tlamy vybrali, spustí se trup ostatní do moře, kdež ptactvu a rybám tučnou ještě poskytuje potravu.

Josef Sylko.

128.

L o u k a.

Blíže háje louka pestrá
květem svým se honosí;
tolik krásy, až se oko
slzou citu zarosí.

Není-liž to obět svatá
a zde pravý Boha chrám? 10
ne ve hromu, ale v kráse
mluví tady Tvůrce sám.

5 Vzhůru pak se vůně nese,
jako vroucích díky zjev;
z blízkého jest háje slyšet
ptáků pěvců milý zpěv.

I tvé srdce, synu milý,
budiž jako louka ta; 15
ctnost a krása provázej tě
stále cestou života.

Ant. Kosina.

129.

Ranní zpěv ptactva v létě.

V půvabném údolí vine se z háje potok podél zelené stráně, doubím, habřím a březím porostlé. Protější úbočí, pokryté úrodnými poli, vystupuje mírně až k vysokému lesu; na dně údolí rozkládají se tučné louky a leskne se rybník, pod kterým v ovocných stromech osamělý mlýn se ukrývá. Jak milo jest 5 v údolí tomto letního času! Jaká rozkoš procházeti se tam za letního jitra! Nad rybníkem vznášejí se ještě lehounké páry; hravý vítr šumí v lupení na porostlé stráni a v hustém rokytí na rybníce; slunce ještě pod obzorem tonouc, pozlacuje teprva nejnižší skupeniny oblak: a již sbor ptactva plesá z tisí- 10 cera hrdel. Kouzelný hlas slavíkův již umlká; však hle, teď se probouzí ostatní národek pernatý, poskakuje po větvích stromův a nesčíslnými melodiemi prozpěvuje pozdravení ranní.

Nejdříve skromným hláskem ozývá se reh ek. Běhaje po zdi zahradní, zdá se, že potravu hledá rodině, jejíž lůžko z trávy jest 15

ustláno u břehu pod tvrdým kamýkem. Vždy živěji, vždy hlasitěji zní krátká sloha jeho: vuit, ček, ček! vuit, ček, ček! Do pouhé chudé slohy této vkládá všecken výraz svých citů, radostných i bolných, jak je ptačí srdce jeho cítí. Však to právě činí jednoduchý popěvek jeho tak dojímavým: „jsem také zde, také se raduji!“ Ale nad to zdobí jej skromnost krásněji nežli mnohého jiného ptáčka píseň sebe zvučnější a zpěvnější. Zdá se, že ani neví, jak pěkně mu sluší popelavě šedý kabátek s černohnědými křídly a černým hrdélkem, jak čistě vystupuje bílé čelo i obočí a jak se mu skvějí plamenná prsa i ocásek. Let jeho jest svižný, očka jasna a čiperna; s vrchního šáru shledne v písku malého broučka a střelhitě jej seběře šidlovitým hladkým zobákem.

Však hle, tu poskakuje hbitá červenka, švitořivá, přítulná, srdce útrpného, jak pověst praví; neboť červené skvrny na prsou nabyla prý, když ukřižovaného Spasitele na Golgotě žalostně obležovala, chtě proudy krve jeho zastaviti. Tam v olšovi blíže mlýna nalezá se hnízdo její skoro u země, jenom volně ze stebel a pérek spletené, ale trním a listím dobře chráněné. Jemný, úlisný jest hlásek její, když se kře na keř poskakuje; ale zvučný a cituplný, když nad hnízdem bdí. Jak ručí, jak čiperna jest tato mucholapka! S plotu na strom, se stromu na zem, k vodě, k rákosí, k zápraží mlýnskému bez ustání, bez umdlení pořád lítá, pořád cvrčí; tu lapne pod listem motýlka, tam u zdi mušku. Milá to čilá povaha! A jak se na mne upřímně dívá očky jako trnky černými; kam se koli vrtnu, zvědavě a přítulně za mnou poletuje, že již proto nad jiné rád ji mítí musím.

I dobré jitro, třasořitko; tak časně již vzhůru? — Jaký to čiperný roztomilý ptáček! Jak prostý a přece čistý i přistojný jest kraj její! Modrošedý jest kabátek, bílá šněrovačka, černý čepeček, černé jsou pantoflíčky a černá bíle obroubena jest dlouhá suknice. Na slemení doškové střechy stojí hnízdo její, jednoduché, neumělé, ale čisté. Odtud začínají dolů rozmanité slohy zpěvu jejího, takořka altový hlas v diskantu pěnic a konopek. Najednou slítne dolů a běží mi zrovna okolo nohou přes cestu za muchou, pořád kývajíc hlavou

a otrásajíc ocáskem. Nedlouho potom spěchá v krátkých rychlých obloucích přes vlající pole a spustí se do nově zorané brázd, poskakujíc za pluhem, an jí vyhazuje larvy a červíky. Proto slove také konipáskem. Nebo zalítne na pastviny, kde vedle rýpavých štětinačů pokojný skot se pase, a směle i bez ostychu zasedne na záda jejich, vybírajíc hmyz ze chlupaté kůže. Ale nejpůvabněji objevuje se blíže vody. Podlé břehu běží tak rychle, že oko drobných krokův jejich ani stopovati nemůže, a při tom zkoumá každým mžikem každou skulinu, každé stéblo, v němž by se hmyz ukrývatí mohl. Teď skočí na kámen hladce opláknutý, koupá se a pije. Najednou se jako zpruha do výšky vyšvihne a lapí toulavou mouchu. Nic není tak lehounkého, tak půvabného jako pohyby tyto. Zkrátka mimo vlaštovku není ptáka půvabnějšího, čilejšího a příčinnivějšího nad konipáskou.

Mám-li také o tobě vypravovati, bodrý strnade rákosný, s neunavným hrdélkem? Cvrč si neladně jakkoliv, přece oživuješ husté rákosí, kde na tenkých pilířích máš své hnízdo uměle vystavené. Nebo mám-li se k tobě obrátiti, vždy veselý čermáčku, a poslouchati citlivé písně tvé? Nebo k tobě, pěnkavo, která zvučně jásavým hlasem svým všechen háj rozveseluješ? Zatím mějte strpení; neboť hle, tam na vrbě jeví se větší pán, nežli jste vy; netřeba ho teprva uváděti, jest to špačiček pán. Na jabloni v zahradě vystavěl mu mlynář pohodlný domek, a již po tři léta vyvoluje si jej za letní sídlo. Milý to, žertovný čtverák ve tmavě zeleném, purpurově lesklém a bíle kropenatém kabátíku. Na Islandě, na Himalaji, u Číňanův, u Kafrů, všude jest doma: na severu i na jihu bývá zvěstovatelem jara. Často již v únoru a březnu, v bouři a dešti se objevuje. Přišed s prvním přívětivějším usmáním slunce, houpá se vysoko na temeni topolu a plným hrdlem provolává jaro melodickým ho-i-ho! Tak asi zní první píseň z omladlých Alp z jara dolů do nížiny, nebo jásot lodníkův se stožáru, když spatří pevnou zemi po dlouhé plavbě. O hnízdo mnoho nepečuje; jakékoliv lože z peří, chlupů, stebel dostačuje jemu i rodině. Ale tím více dbá o jídlo. Proto jest pořáde na honbě a pastvě. Navštěvuje pole a pastviny obyčejně s vra-

nou a konipáskem; neboť jest povahy dobré, přeje sobě i jiným všeho, co nejlepšího; ještě raději zalétá ovšem do vinic a třesňových sadův. Záhodno jest pozorovati špačkův let. Na sta se jich shlukne v jediný oblak a uhánějí dále jako divoká vichřice. Všecko se tlačí ku prostředku, vždy koluje jeden okolo druhého. Tak se valí hlučný houf přes pole a louky, až konečně jako chechtotem zapadne do rákosí. Tam skáče jeden přes druhého, kloní a kroutí se, jedni hvízdají, druzí septají, zpívají, že to zní, jakoby déšť pleskal na listí.

16

Jan Krejčí.

130.

Kvetoucí jablň.

Jablň kvete! zdaž ta vůně
libou není obětí,
jižto skýtá Tvůrci svému
krása s láskou v objetí.

Z dáli včelek sbor sem letí
s hudbou v jarém plesání.
„K hostině my slavné jdeme,
včtřík, hle, již vyzvání.“

A ta jablň nemá sice
řečí známou mluví k nám:
„Hledte, jak mě šatem krásným
k svátku oděl Tvůrce sám!“

A má mysl s nimi letě
radostí se zachvěla,
pak se, jak ta bílá jablň,
v květy — písňě rozpěla.

Ant. Kosina.

131

Kdo naučil ptáky zpívati?

Stál jsem v lese za májového jitra opřen o starý javor. Lupení na stromech rozvíjelo se teprve z pupenů. Slunce mohlo svítiti ještě všemi paprsky na jarozelenou trávu, na bílé pohonnky a blankytné hluché fialky — a ono svítilo, tak jasně, tak plně, že všechna rosa zářila jeho leskem.

A nade mnou na větvích a ratolestech, to bylo pískání a hvízdání, cvrkání a kukání, jáсотu a cukrotu, smíchu a výskotu a mezi tím sladkých, žalných tonů, že jsem omámen zamhouřil oči a naslouchal jako ve snách čarovné té hudbě.

„Ó ty můj Bože!“ zvolal jsem, „jak je krásný tvůj svět!“
 Šel jsem dále rozkošným lesem a kudy jsem šel, všudy na mne pokukovala zvědavě černá očka a pozdravovaly mne sladké hlásky. Zastavil jsem se u mladého ptáčete: „Kde, prosím tě pro všechno, milý ptáčku, vzal's ten rozkošný zpěv? Vždyť mi radostí srdce jenjen skáče!“

„Pánečku,“ zašvitořilo ptáče, „to mě naučil tatínek.“

Otec ptáčete seděl vedle na haluzi a uslyšev náš hovor, kývnul přívětivě hlavou a zašveholil: „Ano já jsem ho tomu naučil.“

„A kdo tebe?“

„Mne také můj otec — tomu však je již dávno — dávno!“

„A tvého otce kdo naučil?“

„Dědoušek — to je však už věčnost. Dál nepamatuje nikdo.“

Vedle na stromě seděl starý prošedivělý čížek, vážně, 15 klidně vřeše hlavu. Při posledních slovech ptákových naklonil ji k naší straně, jako nedoslýchavý člověk a nazdvihnul křídla pýchou, otevřel ohlodaný zobák a řekl zdlouha chraplavým hlasem: „Není pravda, že dál nikdo nepamatuje! Ty jsi vždycky prostořeký. Já pamatuji a vím, co jak bylo od po- 20 čátku. Poslouchejte, ať to víte.“

A čížek otřel si o křídlo zobák, jako mnohý řečník si utírává, než započne, šátkem ústa a dal se do vypravování:

„Když Pán Bůh stvořil tento svět, křičeli na počátku všickni ptáci, jak který uměl, jak jim zobák narostl. Lítali 25 sem tam, skákali po ratolestech, radovali se — v tom jejich křiku a pískotu nebylo však žádné krásy a žádné něhy. Chválili sice Boha, že je dal do tak krásného světa, chvála ta však nebyla líbozvuka a Bohu se nelíbila. Myslil si Pán Bůh: „Naučím je zpívati“ a co si umínil, učinil. — Jednoho krásného rána slyšeli ptáci z dola z trávníka něco tak sladkého, že se v nich až dech zatajoval. Nevěděli, co by to bylo? Pohledli dolů a uviděli tam tři andělíčky, ani hudou a pěj tak sladce, tak jemně, tak mile, že ještě jak živ nikdo takové hudby neslyšel aniž uslyší, leč kdo se octne v ráji, odkud ti 35 tři andělkové přiletěli. Všechn les tenkráté udivením utichnul a naslouchal žasna.

Andílkové dohráli a volali na ptáčky: „Nebojte se a přilette blíže. Líbí-li se vám to, naučíme vás také zpívati.“

Straka se uštěpačně zasmála a řekla skromnému slavíčkovi: „Let tam, ty šedý, a uč se, abys zchytl. Já těm třem nevěřím, lhou“ — a odletěla.

Tichý, prostověrný slavíček, opovržený tehdy mezi ptáky, rozletěl se prvý a sednul si jednomu andělíčkovi zrovna na samo rámě. Jiní ptáci letěli za ním. Některý si sedl blíže, jiný dále, někteří zůstali na stromech, jak se komu zdálo. I počali andílci zpívati, že se daleko, široko lesem rozléhalo a že les samou krásou změnil se k nepoznání.

Pestrá sojka, hrdý bažant a krásný papoušek pravili: „Nač my potřebujeme zpěvu?“ a odletěli. — Vrabec viděl z daleka červené třešně a zapomenuv na zpěv, zaletěl si na ně; s ním odletělo ještě několik ptákův. A vidíte: ti ptáci, kteří odletěli, nenaučili se zpěvu; ti, co poslouchali, zpívali od té doby tak krásně, že se les rozléhal a prostověrný slavíček, jenž uvěřil na slovo a seděl nejblíže, zpívá teď tak, sladčeji než všichni druzí ptáci. Naučil se nejvíce z ráje. Kdo z nás tam přijde a uslyší ty anděly zpívati, pozná, že mluvím pravdu. Ale vy mladí starým nevěříte.“

Čížek zatřásl hlavou, sklonil ji a jal se opět rozjímati.

Václav Kosmák.

132.

S l a v í k.

Krásně pje slavíček
ve šumivém háječku,
ve šumivém háječku
na tenounké větvičce.
Kráčejí tu tři lovci,
chtějí střílet slavíka.
On je takto poprosil:
„Nechtějte mne zastřelit,
nechtějte mne zastřelit,

budu já vám zpívati
na zelené zahrádce,
na ruměné růžici.
Uchvátili tři lovci
i odnesli slavíka;
zavřeli jej do klece,
by je mile veselil,
Nechce slavík zpívati,
nechce slavík ani jíst.

10

15

Odnesli jej tři lovci
 15 i pustili na luhu.

„Těžko druhu bez druhu,
 těžko druhu bez druhu
 a slavíku bez luha.“

Počte slavík zpívati:

Chorvatská.

133.

V růžovém poupěti.

Žízeň měl ubožáček! — Byl to maličký pavouček, sotva ho znáti na travičce, všecek byl zelený jako ta travička, a drobounký jako prášek. Přelézal ze stébka na stéblo, až všecek se upachtil, a nikde, nikde nebylo krůpěje rosy! Po parném suchém dni práhla půda až u kořínek bylin, slabší a mladší z nich vadly a větší marně chránily je stínem svým; žhavý vzduch vál i tam, kam poslední paprsky slunečné již vniknouti nemohly. Listy mdle visely na ratolístkách, nebylo v nich šťávy, nebylo na nich pochoutky, a pavouček marně hledal si večeri. Jindy si vybíral, byť mlsálek, a ještě k obědu měl 10 čerstvý křehký lístek, z něhož vypil tolik šťávy, že lístek uschl a sežloutl, — tak dělával často, ten malý škůdce, — nyní však marně hledal, nenašel lístečku svěžího a vlažného. Čím déle šukal a vybíral, tím více práhl a tím větší dostával laskominy na řádný doušek. Konečně unaven jsa, usedl si na 15 odkvetlém žlutáčku přemýšleje co počítí? Snad plakal a volal o pomoc — nevíml, ale byl tak maličký a hlásek jeho byl tak jemný, že žádný jiný tvor ve přírodě uslyšeti ho nemohl. Slunečko již zapadlo, šerilo se, pavoučkovi chtělo se již spáti a posud byl lačen, nepovečeřev! K žízni přibyl teď i hlad; zda 20 nebyla to hrozná muka tak maličkému zvířátku? ba tuším věru, že plakal, že volal, jen že řečí svou zvláštní, jaké jen pavoučkové rozumějí, nebylo tu však na blízku žádného bratra jeho ani strýčka, který by mu byl přišel na pomoc.

Ale jako rozumí matka žvatlání dětskému, třeba bylo ne- 25 srozumitelné jiným lidem, tak porozuměla pavoučkovi matka příroda, jenž všechny tvory stejně miluje a nerada dává zahynouti byt' nejmenšímu z nich. Vydechla jen a pavoučkovi bylo

zpomoženo! její mateřský dech — to byl lehounký větřík,
 který zachvěl blízkým růžovým křem, a ratolest plná květů
 sklonila se do trávy a smetla se žluťáčku pavoučka, který se
 rychle nožkama zachytil poupěte na polo rozkvetlého. Stál
 5 na kalíšku jeho u pokraje růžové koruny a nevěděl, co se
 s ním stalo; viděl poprvé v živobyті svém krásnou plnou
 růži a vůně její z počátku jej omamovala. Přece však dodal
 si smělosti a zvědavě pohledl do mladého poupěte — rozvíralo
 se před ním jako propast! dostával závrať a bylo mu se pevně
 10 nožkama držeti kalíšku, aby nezavrával a nespádl do té
 nádherné, vonné hlubiny. Bez počtu bylo tam svěžích růžo-
 vých lupínků těsně k sobě přitulených, jako by všechny se ob-
 jímały radostí a láskou v lůžku svém, ve klíně spanilé růže,
 kde očekával jich rozkošný sen; a dech matky přírody zvolna
 15 je kolébal, aby tiše a bezpečně usnuly. U prostřed lupínků
 těch bylo údolíčko a v něm jako ukrytý poklad blýskal se
 zlatý prášek na něžných tyčinkách, ale skvostněji třpytila se
 krůpěj rosy, jenž na dně hlubiny spočívala, smíšená s nej-
 sladším medem vonné růže. Pavouček spatřil ji v šeru ve-
 20 černím a již nespustil s ní oček; žíznlivého, hladového vábil
 jej ten drahocenný nápoj jako kouzlem. Měl se odvážit do
 tajemné hlubiny přese všecka skupení shrnutých lupínků, jež
 se v lůně poupěte zvedaly jako purpurové hory a doly? Ó byl
 by ubožáček rád přešel nebezpečnější hory a doly, aby uko-
 25 nejšil svou palčivou žízeň; skrčil se tedy, aby se ještě menším
 udělal a zaobalen v zeleném svém pláštiku bážlivě plížil se
 klikatými cestičkami v úzlabinách lupínků; sotva dotýkal se
 jich nožkama a hezky ve stínu se ukrýval, aby nespatriли ho
 jiní broučkové, kteří snad v růži té měli svůj domov a ne-
 30 dopráli by cizímu hosti napítí se z jejich medového jezera;
 šťastně a bez dobrodružstva dostal se až tam. Ač měl veliký
 strach, aby se v kapičce rosy neutopil, naklonil se k ní a
 hltal nedočkavě sladkou její vláhu, až byl nasycen a napojen
 i spokojen. Ale rosa byla naplněna vůní růžovou jako zá-
 35 zračným kořením a pavouček, nezvyklý nápoji tak silnému,
 sotva povečeřev, byl ospalý; přemožen namáháním, omámen
 sladkostí a vůní sklesl a tvrdě usnul. Spal až do pozdní noci

a když se probudil, byla kolem něho hustá tma, neviděl ani na kroček před sebe, i nemohl se dlouho vzpamatovati, kde jest; když však na vše si vzpomněl, začal teskniti a báti se, neboť ač bylo v růži krásně jako v nádherném paláci, nechtělo se pavoučkovi přenocovati samu a samu v cizím místě, kde každé chvíle mohl jej přepadnouti domácí brouk a odsouditi jej jako zákeřníka, jako nočního loupežníka. Bylo mu úzko i rozvážil, že nejlépe by bylo utéci; sebral se tedy a co mu jen dechu stačilo, vracel se kvapně klikatou svou cestou zpět. Ale po tmě cestu hledati není tak snadná věc, jak si nezkušený pavouček myslil, zvláště v růži stolisté, kde vine se tolik a tolik úvalů, jako pravé bludiště! hůře mu bylo než člověku, který by v noci cestu hledal v neznámém pohoří. Bloudil ubožáček dlouho, a když pracně všecky doly kolem prolezl, octnul se vždy zase na starém místě, nenaleznuv východu z poupěte! Odpočinul chvilku, oddechl si a z nova vydal se na cestu; chtěl se nyní pustiti rovnou čarou k pokraji koruny. Šel, nevyhýbaje se nejprůkřejším vrchům a nejhlubším propastem, cesta vedla jej vždy výš a výš, a když domníval se, že jižjiž octnul se na posledním vrcholku u volnosti, narazil hlavičkou o neproniknutelný strop — poupě bylo se na noc zavřelo, a nebylo z něho východu! div hrůzou a leknutím neodmlel. Byl tedy uvězen v kalíšku těsně sepjatém, odloučen od celého světa, od svých bratrův a strýčkův, odsouzen přebyti zde celou dlouhou, strašlivou noc — byl jako ve hrobě! byl hrozně umdlen a zatesknil tak velice, že počal v úzkosti své volati ze vši síly, v marné naději, že nějaký přítel uslyší jej ven do světa a z vězení mu pomůže.

Neuslyšel ho přítel, stěny vězení jeho byly silnější než hlásek jeho, ale uslyšel ho uvnitř poupěte mohutný soupeř, domácí brouk zlatohlávek, kterého ze sna probudil škrabot a šramot, neboť pavouček počal vši silou dobývati se ven. Ubožáček! nepomyslel, že mu jest nemožno, prokousati se poupětem, což byl by dovedl jen brouček ozbrojený pevným krunýřem na zádech a pevnými kusadly. Ale jak se ulekl, když zaslechl, že před ním něco živého se hýbe, že k němu se to blíží, a podle kráku poznával, že to zajisté obr! Byl to skutečně obr zlatohlávek, který by jediným dotknutím byl mohl milého pavoučka

rozmačknouti a zničiti. A urputná teď zavznívala hádka, zlatohlávek lál, vyhrožoval a pavouček prosil a naříkal, nelze jí však vypověditi našimi slovy, protože zvířata mají řeč jinou a některá mluví nožkami, tykadly a křídélky, tak i zlatohlávek s pavoučkem; ale tolik jest jisto, že si náležitě pověděli a pavouček že věděl, kterak mu hrozí nemilosrdná pomsta a jistá smrt, dopadne-li ho. A necht' obr jím pohrdal, že byl tak maličký, mysle, že mu ani chvilenku nemůže vzdorovati, právě to, co se zdálo býti pavoučkovým neštěstím, bylo mu ochranou — maličkost jeho! Neboť zalezl do nejtěsnější skuliny mezi růžovou korunu a kališek, kam veliký zlatohlávek za ním nemohl se dostat, bylo mu dříve prokousati několik lupínek. chtěl-li pavoučka nohou zasáhnouti, a než to vykonal, odklidil se malý sok zase již dále do skryše jiné. Tak honili se hodnou chvíli, a maličký měl štěstí; unikal tak dlouho obroví, až ho marná honba omrzela. Nechal pavoučka a zdřímnul si ještě chvilku, neboť věděl, že mu pavouček utéci nemůže.

Jaká to strašlivá noc! Malý ubožák všecek se třásl, neboť bylo jisto, že za prvního zásvitu jitra, až poupě se pootěvře, zlatohlávek naň si počihá, aby mu neuklouzнул. A nemýlil se! sotva že sám maličkýma svýma očkama spozoroval první svit rána nejuzší skulinkou sevřeného kališku, — tak maličký to paprsek, jako klíčová dírka, k níž by byl pavouček mohl klíč nositi v kapse, kdyby jakou měl — sotva, pravím, zakmitla se první slabounká záře uvnitř poupěte v růžovém jeho tmnu: tu již probudil se zlatohlávek a postavil se na stráž. Pavouček byl blízko, blizounko toho jasného otvoru ukryt, ale co mu to bylo platno? nejen že jím ještě nemohl prolézt, ale zlatohlávek byl by ho zajisté lapil, kdyby se až k dírci přiblížil. A přece ten maličký paprsek volal do vnitř poupěte: já tě vysvobodím! a nelhal; za chvilenku rozšířila se jasná skulinka, rostla a prodloužila se, až rozevřela se i tam, kde pavouček na stěně kališku skrčen seděl: dodal si srdce a rychlými kročky dal se na útěk, zlatohlávek ovšem ho spatřil a za ním se sápal a pavoučka již již pojímala poslední hrůza — ale ze strachu stal se hrdinou, pospíšil si, a šťastně skulinou protlačil se ván, než nepřítel mohl ho zasáhnouti.

A jak žasnul úprechlik, když vyvážnův ze svého vězení octnul se ve volném vzduchu, viděl teprve, kdo jej to vysvobodil z děsného žaláře! Nebyl to malý, slabý paprsek, tenounký jako nitka, ježž byl v poupátku spatřil: byl to širý, jasný proud krásného světla, který plnil celý blankyt a ozařoval celou zemi, ode vzdálených hor až ku protějším výšinám, kam jen zrak mohl stačiti. Byl to mocný, veliký paprsek slunka, jenž otvíral kolem všecka poupata, rozvíjel všecky ratolesti, probouzel všecky ptáčky, motýle a broučky; cyrček radostně si poskakoval travinou, jenž se všecka leskla bohatou rosou, a skřivánci i pěnkavy švitořili již na výsostech. A tam, odkud se dil ten paprsek, tam stávalo slunko samo v záři ještě spanilejší a růžovější, než bylo nitro růže, a všecko, všecko kolkolem oživovalo v té vítané záři. Poznalt pavouček, že to byl paprsek vznešené moci, která všecky tvory stejně miluje, a poznával v ranním větříku, jenž paprsky provázel, tyž laskavý dech přírody, který byl z večera kolébal růžový keř.

Všecky růže se otevřely, a ta, v níž spal zlatohlávek, ale než rozvila se tak široce, by obr mohl prolézt, byl pavouček dávno v bezpečí a díval se tiše, jak zlatý brouk bzuče z růže vyletěl a těkaje ku všem květám v témž paprsku se slonil, jenž i jay byl vysvobodil.

Eliška Krásohorská.

134.

Hrad Boskovský, na Moravě.

Hrad Boskovský s městem téhož jména leží bez mála pět mil na sever od Brna, půl míle od severní železnice státní. Pocestný, jedá od Brna za Rájec, spatřívá Lhoty Rápotiny v pravo na lesnatém vrchu na okamžik mohutné bílé zbořeniny někdejšího sídla pánů Boskovských, a ubíraje se ze stanice blíže Skalice po silnici na východ, uzří za Mladkovem se zalíbením rozložené před sebou přívětivé město zahradami ověšené, s vysokou věží radnickou a starožitným chrámem, v zadu nad městem úhledný nový zámek a nad ním k východu v lese dotčené zříceniny hradu.

Hrad ten sešlý založen jest na skalnatém vrchu, jehož se strany druhé pro příkroš téměř ani dostoupiti nelze, a vznáší se 360 metrů nad hladinou mořskou. Dolinou pod ním vine se potok Bělá, pospíchaje okolo k ústí svému do blízké Svitavy. Hradby opatřené střílnicemi a čtyřmi hranatými výstupky, jsou na pohled ještě dosti dobře zachovalé a teprv uvnitř hradu zpousta příchozímu se objeví. Od strany jiho- východní jde se řadou oprchalých pilířů (zbytků klenuté někdy chodby) přes příkop zavezený, kdež ondy býval most zdvihačí, ke bráně, nad kterou se čte starožitný nápis český v kameni vytesaný.

Uvnitř ve dvoře vše zasypáno jest kamením a sadrou, odkudž kopřivy, bodláčí a bez smutně vyčnívají. Rozpukané zdi vysokého zámku pošmourně hledí dolů, jako by se hněvaly na surovost, která zbavivši je ochranného krytu, vydala je vichrům a bouřím za kořist. V levo stojí o sobě brána do polovice zazděná a rumem zasypaná, okolo níž se přijde k někdejšími konárnám nebo kolnám. Za těmito jest studně hluboká a naproti v hradě několik sklepů. V jednom tom sklepě viděti okrouhlou propast v podobě studně, kterou lid pokládá za hladomornu.

Odtud přichází se přes hromady rumu do horního ponebí, kdež posud rozeznati lze někdejší velikou síň a menší světnice, jichž stropem jest širé nebe a podlahou země travou porostlá. Z tohoto místa jest velmi krásný rozhled do okolní krajiny. Chlomy lesnaté, žlebem hlubokým od hradu oddělené, znenáhla se snižují a mizejí i s Bělou v rovině k Jevíčku, kdež věže kostelní se zbytky blízkého hradu Trnavského, též Jaroměřice a Vésky s pěkným kostelíkem na návrší k Letovicům utěšeně prohlédají; ano až k samému Svojanovu v Čechách zrak bystrý dostihuje.

A. V. Šembera.

Lev a červ.

Před jedním doupětem, kde bydlel lev, stál veliký strom, který rostl a tloustl, až díru do doupěte tak soužil, že lev sotva vylézati a vylézáti mohl. Jednoho dne rozzlobil se lev na strom i chtěl jej vyvrátiti, ale ani jím nehnul, na tož aby jej porazil. Vida jej z jiného stromu práchnivého červ, praví 5 lvu: „Co se mučíš, chudáku? Či myslíš, že svou silou na jeden ráz kmen vyvrátíš? Chceš-li, najdi sobě zatím jiné doupě a já strom povalím.“ Zasmál se tomu lev a pohrdavě pravil: „Milě, bláhovče! Ty bys takový strom vyvrátil, když já, král všech zvířat, nemohu?“ — I usadil se červ v onom 10 stromě a počal svou práci, a než rok minul, strom se skácel. I zavolá červ lva a praví: „Milý lve! dlo časem roste a přibývá ho, ale snaha kvapná ruší a škodí.“

Národní bajka srbská.

Hádky prostonárodní.

III.

1. Přišli páni bez pozvání,
vzali z domu hospodáře,
a dům vyběh' oknem ven.
2. Dolů stojí, má dvě nohy;
vzhůru stojí, má dva rohy;
na rohy si nabírá,
člověk na ni pozírá;
co na rohy nabere,
to jí člověk pobere. 5
3. Když mne mlatei v rukou mají,
do kola si se mnou notí;
když na opak oči mě čítají,
při mně pekari se potí. 10

4. Kdo ji dělá, nechce jí;
 Kdo ji dává dělati, nepotřebuje jí;
 kdo jí potřebuje, neví o ní.

5. Dvě panny vedle sebe sedí,
 jedna druhou nevidí;
 kdyby povstaly,
 do nebe by dostaly.

137.

Prísnost starých soudů městských.

Soudnictví ve všech odvětvích a tudíž také právo hrdelní nalézalo se ještě na počátku minulého století výhradně v rukou měst, hlavně královských, ač dříve, před válkou třicetiletou, také nejedno šosní město právem soudu a ortelování bylo nadáno. Purkmistr a konšelové byli soudci, majíce sobě k ruce přísězného písaře, při němž zvláště důkladné známosti zákonů jest vyhledáváno. A k takovému soudu byl povinen státi každý, jak se tehdy říkalo, k právu osedlý, to jest každý, kdo v obvodu, tomu onomu městu přikázaném obýval a majetnost držel. Vyňata byla toliko šlechta, jížto za případu soudních pŕhonů bylo státi k soudu panskému v Praze.

Zákonníkem, jímžto městské soudy se spravovaly, byla tak zvaná „Práva a zřízení městská“ mistrem Koldínem v jednosnesená; a souditi dle nich bylo věcí snadnou, anaž pokuta na každý zločin byla určitě vyměřena. — Zásadou u vyměřování pokut hrdelních bylo tehdy ono tvrdé: „Oko za oko, zub za zub,“ jakož u příkladu: „kdo ohněm páčil, ohněm budiž upálen; kdo krev prolil, krev jeho budiž prolita.“ Na krádež všbec byla šibenice, a také pro kouzlo a čáry pozbývali hrdla.

Aby nález mohl býti vynesěn, bylo ovšem potřebí přiznání obžalovaného; avšak přiznání takového domohli se soudcové bez velikého hlavy lámání. Neboť nevyptávali se otázkami chytře po právníku strojenými: nýbrž tázali se právem útrpným čili mukami a trápením rukou katovou; při čemž užíváno jest mučidel tak hrozných, že trápený nemoha sněsti bolestí nelid-

ských, přiznal se ke všemu, co na něm míti chtěli, třeba ničím vinen nebyl.

Jak obviněný se přiznal, poprava následovala bez odkladu. — Ovšem že v zákonníku jest pamatováno, aby nikomu, kdož by z nálezu na sebe vyneseného chtěl se odvolati k soudu vyššímu, takového dobrodiní nebylo zabraňováno; avšak vinník sám o sobě s těží toho dovedl. Neměl-li zastání od osob nejonačejších a moc i vplyv majících, marně se odvolával.

Josef Ehrenberger.

138.

Před bouří.

V posupném se houpá klidu
tichá vlna jezera,
soumračnými dotýkána
perutěmi večera.

Les v ní uhnětenou zeleň
po parném dni namáčí,
a nad lesem sivé mračno
prapor bouře roztáčí.

Svislý list se tajně chvěje,
co mu noc as přinese,
kolikrát se ranou hromu
v těžkém vzduchu zatřese.

Plachý holub přes jezero
táhne k svému doupěti,
za holubem lačná káně
šípem letí v zápětí.

Vichor vzdmul se; v prudkém hou
depece stromů čeřeny,
kam zalehne, větve praští,
zasténají kořeny.

Z dálky blesk a hrom se blíží,
jako děsná příšera,
posel jejich, těžká krupěj,
mrská vlny jezera.

25 Popil, chodče opozdílý,
válčít mocná příroda,
netáže se v divém boji,
koho potká nehodu.

30 Popil k ochrannému krovu,
strašnáť lidstvu živlů moc —
hle, jak sletěl blesk tam dolů —
ach, to bude smutná noc!

Bohumil Janda.

~~139~~
Bouře.

Odzvonili poledne. S oblohy, jak olovo šedé, pálilo za-
kalené slunko žhavým železem. Ani větérek nevanul, ani lísteček
se nehýbal.

5 Kvití v zahrádkách klonilo smutně vadnoucí hlavičky,
zaprášené stromy stály v tichém smutku, zpěváčkové ve stínu
listů dřímali; sem tam zabzučela včelka, zalesknul se motýl —
— bylo ticho mrtvé. I kouř z komínů padal jako by unaven
k zemi.

10 Starý Oráč stál na zápraží a hleděl napjatě, ruku drže
nad očima, k polední. Obzor tam byl mrakovou zahalen. Oráč
potřásl hlavou a vzdychnul: „Kýž dá Pán Bůh vláhy — jen
aby beze škody. Zdá se mi, že něco dostaneme.“

A vešel do domu, aby se skryl nesnesitelnému parnu.

15 Sekáči na lukách hledali chladné studánky a stinných
stromův a tam sklesli unaveni k odpočinku.

Vzduch se třásl a mihal jako by byl samý plamen.

Po hodině, když sekáči vstávali opět ku práci, stála mrakava
na jihu hustější a tmavější. Z daleka zadunělo.

Starý Oráč hleděl dveřmi ven. „Jen co by beze škody!“ šeptal.

Náhle vystoupil ze mhly mrak široký, tmavý a za ním druhý žlutý do ruda.

Parno bylo dusné. Oráč zalomil ruce a zvolal: „Pán Bůh s námi! To jsou kroupy!“ Hleděl ustrašeně na mrak, jako by na něm chtěl oči nechati. Bouře se valila dál a dál a brzo pokryla půl nebe. Zavanul chlad a slyšán podivný hukot, přerušovaný temným duněním hromu. Starec, jsa samotný doma, spěchal pozavírat okna a otevřít vrata. Drúbež poděšeně krá-¹⁰ korala a poletovala, blesk šlehal jasněji, hrom duněl mocněji, chlad se množil a pojednou zadul vichor tak mocný, že prach se zdvihal a zdvihal, až nebylo ničeho kolem viděti. Okna se zatřásla, stromy zavrávaly a osadou rozléhal se děsný ryk. Dobytek, utíkaje z pole, bučel, psi vyli, lidé bědovali a zá¹⁵ okamžik pootvíráno vrata a vše se hrnulo pod krovy. A byl už svrchovaný čas. První kapky již pádaly, posel boží šlehal plamenným mečem po celém nebi, jako by bojoval s peklem, jež zuřilo vztekle hromem, až se země třásla. A ten boj světla se tmou na nebi letěl nad hlavami ubohých slabých lidí a jejich²⁰ vetkých příbytkův a ti lidé jindy pyšní a hrdí, choulili se a modlili v pokoře k Bohu, uznávající svou nicotu.

U Oráčů klečeli všichni, vrátivše se z pole, v jizbě. Bylo až tma. Najednou zařinklo okno jednou, dvakrát — a hrád se sypal. —

„Pro Boha, už jsou kroupy zde!“ zvolal hospodář a všichni zalomili rukama. Tlukot byl hrozný a tma jako v noci. To trvalo pět minut. Pak se náhle rozevřelo, jizba stála v takovém plameni, že si všichni zakryli oči a v tom zarachotila rána ohlušující. Všichni hleděli ustrnutí kolem sebe. — Nebyl nikdo³⁰ mrtev. Hospodář vyběhl ven, neboř-li mu dům — nebořel — led však, jakby utal, přestal padat a teď lil se hustý déšť. Oráč šel v největším dešti na ves podívat se neboř-li tam? — Nikde! Jen vysoký topol před domem byl roztráštěn.

„Chvála Bohu!“ zvolal, „nejhorší je pryč.“

Spěchal do světnice a řekl: „Děkujeme Bohu! Nestalo se žádné neštěstí.“

Bouře hučela již dále, blesky šlehalo nidleji a nebe dávalo sytnou vláhu žíznivé zemi. Pršelo dobrou hodinu. Pak se nebe vyjasnilo a na posledním mračnu zazářila čarokrásná duha míru a pokoje.

Všichni vyšli ven a dýchali vlažnou pohodu. Stromy trpytily se v nové krásě, ptáčkové otřepávali křídla a počali zpívati, obloha se smála novou modrotou a když hospodář, vrátiv se z pole, zvěstoval, že kroupy, aný padaly s deštěm, nenadělaly značné škody, oddechli si všichni radostně a řekli:

„Chvála Bohu, zlato padalo!“

A dědoušek, vzav vnuka za ruku vedl jej do zahrádky, podívat se na včeličky, jak teď budou vesele lítati.

„Dědoušku, já jsem vám měl strachu!“ řekl chlapec.

„Věřím ti,“ kýval stárec, „ale podívej se, jak teď je vše krásné! Tak bývá vždy: po bouři přijde radost. Pamatuj si to! Až budeš starší a přijde na tebe nějaké neštěstí — snášej vše trpělivě, mysl si: po zlém přijde zase dobré a:

Neštěstí, bídy, příhody

dobrého často původy.“

Václav Kosmák.

Jeskyně ochozská.

Kolik rodáků moravských rok co rok putuje po cizině daleké, aby prohledli si rozličné znamenitosti přírodní; a navrátivše se jak nadšeně vykládají o divcích, jež viděli v končinách cizích. Avšak jak nemnoho našinců všimá si těch vzácností, jimiž ruka Tvůrcova tak štědře obdávila milou naši Moravu. A přece jest tolik skvostů přírodních po krajinách moravských, že sotva věk lidský stačí, chceme-li je oceniti, jak sluší a patří.

Mezi nejprvnější ozdoby vlasti naší čítati dlužno ony jeskyně nesčíslné, jimiž valná část drahanské vysočiny jest podryta a jimž daleko široko není rovných.

Co do krásy a zachovalosti první místo mezi moravskými jeskyněmi patří jeskyni ochozské.

Ochoz osada jest neveliká, mající sotva 400 duší a od Brna na severovýchod půldruhé jen míle vzdálená. Ze Křtín, známého to místa poutnického, bera se směrem jižním za malé dvě hodiny do Ochozi dojdeš, odkud každé dítě zavede tě na ono místo ukryté stinným stromovím a bujnými křovinami, kde vchází se do velebných prostor podzemních.

Vchod do jeskyně ochozské jest nepatrný, nizounký, zvýší dvou metrův a zšíří metru, ale odtud 517 metrů dlouhá dutina vápencové skalisko proniká, klikatě tu v pravo tu v levo se vinouc, tu ve prostranné síně se rozšiřuje, tu úží se v těsné chodby, tam zase v uličky rozvětvuje nebo u výklenky končí na slepo.

Veškery mnohotvarné prostory ty dílem a výrobkem jsou malého potůčku, jemuž dno jeskyně až podnes jest řečištěm. Za čas suchého léta voda vysychá; ale na jaře a za počasí deštivého tou měrou podzemní říčka se rozvodňuje, že jeskyni činí nepřístupnu.

Tisíce let potůček ten pracoval, tisíce let leptal, než vyhlodal si ve tvrdé skále palác tak ozdobný.

Jako vchod sám i chodba začáteční jest těsna; 512 metrů daleko vedouc na nečetných místech jen rozšiřuje se přes metr a vyvyšuje na jeden až půldruhého metru. Klenutí tu nejvíce tak nízko visí, že hluboko musí se navštěvovatel ukláněti a ohýbati kráčeje ku předu, aby hlavou o kamenný strop nenarazil. Taktéž nutno, aby ve dlouhé a těsné klenbě této každý jednotlivý poutník zvláštním světlem byl opatřen, poněvadž místy nemožno obracet se a svítiti následujícím na cestu. Půda, po níž se kráčí, tuto jakož i dále pokryta jest nánosem písku a šterku; stěny vodou ob čas protékající uhlazeny jsouce blyští se jako mramor černý bílými žilkami rýhovaný. Tu onde opět boky jsou protrhány, provrtány nebo vlnitým krapníkem potaženy. Někde arci rozšiřuje se těsnina ve klenbu větší, kaplici podobnou, aneb otvírají se po stranách uličky, které buď na slepo končí nebo opět vedou do téže chodby nazpět.

Konečně prošli jsme těsnou klenbou a octli se na prostranné síni 40 m. dlouhé, 15 m. široké a 9·5 m. vysoké.

Podél stěn zdvihají se celé pahorky nánosů, z nichžto jeden nahoru se pne až k samému stropu.

Ze síně té na pravo nedlouhou klenbou vchází se opět do jiné chodby, hlavní to prostory jeskyně ochozské. Chodba ta suchým řečištěm sedmdesát dva metry daleko vedouc velmi bohatě ozdobena jest výtvary krapníkovými. Jmenovitě obrovské stalagmity tu viděti, jež podobou velikánských hřibů z půdy vyrůstají.

Z chodby této hlavní v levo vystupuje se poboční uličkou a směrem poněkud zpátečným do prostranné síně, v nížto krapníky z kamenělou sopkou zvané oku udivenému se ukazují. Celá řeka krapníková zšíří 3·7 m. a zdělí 32 m. valí se k nohám tvým a podobá se tekoucímu proudu lávy, jež nějaké kouzlo na okamžik zastavilo. Místy povlaky vápencové rovnají se blýskavým vodopádům alabastrovým, místy zase prohlubiny spatříš čistou vodou naplněné. Uprostřed celý pahorek krapníkový zdvihá se do výše tří metrů, nad nímž se stropu nesčíslné, dlouhé stalaktiky visí. Tak též od půdy velký počet stalagmitů se zdvihá ke stropu.

Při svitu světél blyští a leskne se vše vůkol tak čarokrásně jako v oněch zámcích křišťálových, o kterých nám vypravují báchorky. Jistotně pohled ten nad jiné v jeskyni ochozské jest vzácnější.

Popoředě hlavní chodbou dále po levé straně užíme balvan pookrouhlý zdělí 1·5 m., zšíří 95 a zvýší 63 cm., jenž pro podobu svou rohatou sluje z kameněným v olem. Něco výše vystupuje velmi krásná skupenina krapníků běloskvoucích, z nichžto dva homolím cukrovým podobny jsouce vysoko vzhůru se nesou. Pod nimi pak jako umělé třepení a záslny hebounké povlak kapaninový nad sním bélejší dolů se spouští.

Asi 25 metrů dále chodbou nemálo přitěsněnou octneme se u včelína. Jsou to homolovitě útvary krapníkové od půdy vyčnívající do výše 3·8 m. a u spodu po způsobě úlů sklípkovitě a buňkovitě vytvořené.

Několik kroků od včelína se stropu spouští se překrásná opona čili zástěra. Srostlé řady stalaktiků malebnými zá-

Hyby svými skutečně živě připomínají na bílé roucho u stropu zavěšené.

Od opony počínajíc jeskyně mnohem je prostrannější, skupeniny krapínkové hojnější, velkolepější a tak krásně bílé a lesklé, že zář od nich se odrážejíc oko až oslňuje.

Mnoho tu předně sloupů viděti stojatých, ježto podobají se postavám lidským přioděným řasným rouchem bílým. Mezi nimi zvláště jmenovati sluší hlídače, sloupovitý balvan krapaninou vytvořený asi 1.5 m. vysoký a 63 cm. tlustý, jenž zrovna v cestě stojí, jakoby hlídal tu říši kouzla a divu.

Dále ukazuje se Gajser, podivná to směsice stalagmitů na způsob zkamenělých vodotrysků ke stropu strmicí.

Asi 95 m. od vchodu spatříme sněžky alabastrové. Jest to celé pohoří krapínkové a zoubkovanými hřebeny korunované. Nejvyšší homole vypíná se na 5.5 m. a kolem ní hojně nakupeno jiných kuželovitých stalagmitů, na jejichž úpatí jiskrnatá krapanina jako pravdivý proud sněžky nějaké vůkol se rozlévá. S boku a se stropu visí nesčíslné rampouchy vápencové zdělí několika loket a tu i tam jako ve visutá roucha srostlé. Vše tu tak běloskvoucí, tak přepodivná tu třída světla blýskavého a zase noci temné, že „sněžky“ čítati lze k nejzajímavějším útvarům jeskyně ochozské. Nemálo zvětšuje se kouzlo vodou na dně klenby rozlitou, ve které jako v zrcadle všecka prostora fantasticky se odráží.

Vzdálenost sněžek ode vchodu činí celkem 417 m. Odtud dělí se jeskyně na chodby dvě.

Jedna ulice odbočuje úhlem 90° v levo a jest pokračováním klenby hlavní, což říčka na půdě protékající dosvědčuje. Ulice ta však již jen 95 m. dále jest schůdná a to jen tehdy, holdáme-li se soukati klenbami velmi těsnými a nízkými nad míru; pak sužuje se chodba tou měrou, že nížádným způsobem do dutiny vniknouti nelze. Jest však zjištěno, že ulička ta ještě asi 287 metrů dále vede a teprve v údolí blíže Hostince končí, kdež na povrchu zemském skalina vystupuje četnými děrami provrtaná, do nichž dešťovka ze žlabů okolních se stéká.

Druhá chodba od sněžek v pravo odbočující zachovává téměř směr chodby hlavní. Podobně jako ulice levá zdělí jest 95 metrův a něco vzhůru vystupující končí na slepo. Na této trati jest několik znamenitých skupenin krapníkových, mezi 5 nimiž přední místo zaujímá kazatelna, též vrbou smuteční zvaná.

Na mohutném pilíři překlopenu viděti tu oblou nahoře hmotu krapníkovou, která v podobě rýhované opony, opatřené bohatým krumplováním po stranách dolů se chýlí. Celý útvar, 10 skutečně poněkud rovná se kazatelně, avšak nemálo též svišlým haluzím vrby smutečné.

V pravo od kazatelny třpytí se mohutné dvě kapaniny jež živě připomínají na krásné vodopády mrazem zastavené.

Několik kroků jen dále popojda octneš se na konci 15 jeskyně.

A jak doba minula rychle! Udiven slyšíš, že dráhně času zatím vypršelo, co putovali jsme říší divů podzemních.

Touže cestou vracíme se nazpět na krásné, milé světlo sluneční, kdež ve stínu šumného lesa kyne odpočinek.

Jan Havelka.

141.

Česká pořekadla.

Ukazovati vlku do lesa cestu. — Ani klínem mu to z hlavy nevybiješ. — To je voda na jeho mlýn. — Nechtěl s barvou ven. — Pamatuj na zadní kola. — Má za ušima. — Sedl si na rozum. — Zajíce v pytli koupiti. — Klaní se do nohou 5 a v paty kouše. — Lže, až stěny se rozstupují. — Suší zuby na slunci (zahálí). — Při práci za nehty mu zašlo, a při míse se potil. — Vypravuje se jako vrabci z Čech (nevýpravný). — Nechal si za lubem. — Nevaří spolu. — Jsou spolu na štíru. — Má u mne zavroubeno. — Padla kosa na kámen, pobili se 10 oba (přišel neústupný na neústupného, oba tvrdošijni). — Jest tam pečený vařený. — Dbá o to jako pes o pátou nohu. — Pytlem udeřený. — Vyrostá z rozumu (hloupne). — Nemá

všech doma. — Hledí jako tele na nová vrata. — Nevidí pro oči. — Já o voze a on o koze. — Studoval po krk, do hlavy nic nepřišlo. — Nemá to hlavy ani paty. — Nikde místa nezahřeje. — Choditi s kostelem okolo kříže. — Do Dunaje vodu nositi. — Pavučiny přetkávati. — Jako pěst na oko. — Pozdě bycha honiti.

Z „Mudrosloví“ F. L. Čelakovského.

142.

Mexický prales.

Mexický prales! Těžko jest vypisovati tak vznešenou krásu: jeť nemožno, sebrati v jedno nesčíslné ty podrobnosti, jež právě celkem svým tak velikolepě působí, že při prvním pohledu uchvácen jsi obrazem tím a dojat tak, až nejsi mocen slova.

Úzká jen cestička, na nížto právě kůň nebo člověk se směštná, vinula se tou spoustou stromův a keřů, překlenuta jsouc mnohdy tak hustými větvemi, že jen lopotně prodíralo se jimi slunce, aby vykouzlilo místy ono rozkošné zelenavé šero, jež dovede lidského ducha tak tajemně naladiti, nebo splítaly se větve v tak hustou střechu, že bylo pod ní v poledne temno jako v širém poli z večera. Po obou stranách stály tu ohromné stromy objemu takového, že několik lidí, podávající si ruce, neobsáhli by jejich pňů, a sesílaly s převysokých větví svých, v závratné výši s jinými v chaos se tratících, vzdušné kořínky, jež jako provázky víc a více zemi se blíží. Ty dodávají tropickému lesu největší zajímavosti. Jsouť obly, visí kolmo, a vichrem v pohyb uvedeny jsouce, splítají se zhusta mezi sebou, tvoří takto celé síti, ano pravidelná lána, jako rámě silná, a dopnouce se země, zapouštějí se do ní a počínají život samostatný. Jest to rozkošný pohled na takového stromového velikána, jak vypíná směle ramena svá k nebesům, ale nesčíslnými pruty připjat jest ku hroudě, v nížto tkví svými kořeny. Vzdušné ty kořínky stávají se převysokými tenkými stromky bizarních forem, vysílají větve samostatné, živí ty, jimžto samy svým životem povinni jsou, a nabývají z nenáhla takové síly, že padne-li mateřský strom času za oběť, zanechává tu celou

řadu jarých potomků, živý to pomník na hrobě, v němž tělo jeho práchniví.

A nový zase zjev poutá zraky udivené. Okolo mladých i starých stromů vinou se květiny cizopasně s tak podivnými listy a ohnivými květy, že nejbujnější obraznost nebyla by s to, aby si je vymyslila. Ty vinou se jedna přes druhou po kmeni, že není ani kůry viděti, táhnou se po větvích a zakládají tu květy, že strom vypadá jako by kvetl sám. Těsnějším a těsnějším pancéřem je svírají, tak že mnohý v pancéři tom se udusil a mrtvé své větve, v luzný šat cizí obalené, jako zděšeně vzhůru pne — avšak nádarmo: určil jej osud, aby sloužil za podporu těm, jimž pomohl k povýšenosti a vládě, a kteří za to jej zbavili života. A ne dosti na tom, na holých větvích zahnízdili se mu jiní, kaktusovití cizopasníci kdejakého druhu, s ostrým listím a křiklavými květy, a pod nimi visí z nich cizopasník jiný, bělostná to travina na mnoho stop dlouhá, vláknitá „vousem kmetským“ zvaná. Jediný takový strom jest mnohdy sbírkou nesčíslných druhů květin, a mohl by sám býti předmětem mnohahodinného zkoumání.

A vedle velikánů pyšně vzhůru se pnoucích jsou tu stromy mladší nejrozmanitějších objemův a druhův, a mezi nimi stromy pokácené a pohnilé, z jichžto mrtvol však vyráží již bujné pokolení mladé, rovné jako řada vojákův; kmen práchniví, mladé stromky pronikají ho kořínky svými a nežli setlí tak, že rozpadne se v prach, propracovaly se kořínky ty již skrze tělo jeho, doryly se půdy a stojí na svých vlastních nohách. Výkol bují přehusté křoviny všelikých odrůd s bajčnými květy a listy, kaktusy útvarů podivných sesilují ty husté zdi, a vše to jest oživeno skvělým a přečetným ptactvem, jehož zevnějšek až oči oslňuje, a jehož jásavý křik svědčí, jak šťastno se cítí v místech, kam vniknouti nemůže zhoubná ruka lidská. Čtvernožci, od nejmenšího počínaje až do pyšného jelena, míhají se na všech stranách, jen hlasem se prozrazující; a od květu ku květu bezstarostně vznášejí se obrovští překrásní motýlové, třepetající křídlyma barev ohnivých a skvělých tak zvolna, jako by to slunce mexické nezůstávalo bez účinku na tělesnou pružnost jejich.

Prales jest zosobněným životem. Všecko tu žítí chce, ale ne všecko žítí může, a proto jest prales věrným obrazem toho, čím život jest, obrazem věčného boje. Silnější strom hubí slabší, cizopasnici ničí statné kmeny, mohutnější zvěř vrhá v záhubu živočichy, jež nedovedou jí odolati, vše od nejmenšího broučka a od nepatrné traviny chce žítí na útraty jiného. Vše žije a zmírá neustále vzájemně bojujíc na život a na smrt. Tak sobecký to boj a přece výsledek jeho na nás tak úchvatný, tak velikolepý. Vše, co není schopno života, hyne a před nás staví se život čistý v nejbujnějších a nejčerstvějších zjevech svých. 10

Jak blaže jest ve pralese takovém! Zcela jiný svět obklopuje člověka; vše dýchá takovou rozkoší, takým blahem, že i on zapomíná na všechny strasti a trpkosti té pozemské pouti, že stává se také blaženým, že neví, má-li vyskati jako to ptactvo neboli skákati radostí, jako ty statné srny. Všecka trpkost ze srdce mizí, jako mhla před sluncem, prsa se šíří, srdce se otvírá a duch poznává, že nehlavnější zdroj štěstí a blaha jest do nás vložen přírodou, že štasten [a blažen dovede býti jen, kdo má *cit*. Jen ten porozumí neskonalé té kráse, jen ten dovede v ní čísti, jen ten jest skutečně tím, kým se mní, totiž pánem přírody, a sice oprávněným, jenž není pánem na darmo. 20

A což, když nalezneš pak pojednou uprostřed pralesu na malé mýtině prostinkou vesničku o několika palmových chaloupkách, v nížto bezstarostně žije ten zubožený ale přece jen dobrý člověk, mexický Indián, nevěda nic o světě ostatním, neznaje vášní, které tím světem hýbají, nevinný mnohdy a nezkažený jako ta panenská příroda, v nížto se narodil, a ježto jej odchovala? Jest v tom tak všemohoucí poesie, že jí neodolá nikdo. Pošlete omrzelce do amerického pralesa, by tam po nějakou dobu žil, a vrátí se vyhojen. 30

Josef Štolba.

Česká přísloví o pravdě a lži, o jazyku a mlčelivosti.

Pravda jest dítě boží. — Kde cesta rovná, nezajížděj. — Ohně nelze upáliti, vody utopiti, větru udusiti a pravdě za-

hynouti. — Vyjdeť pravda na vrch, jak olej nad vodu. — Pravdu sobě huďme, dobří spolu buďme. — Pravda oči kole. — Ošklivá tvář zrcadla nemiluje. — Lež má plytké dno. — Lež má krátké nohy, daleko neujde. — Lží, ač svět projdeš, ale nazpět se nevrátíš. — Mladý lhář, starý zloděj. — Mluv málo a to dobře. — Po peří ptáka a po řeči člověka. — Co na srdci, to na jazyku. — Zle jest, když jazyk před rozumem ubíhá. — Jazyk bez kostí, ale kosti láme. — Sám se udává, kdo se bez potřeby vymlouvá. — Uměti v čas mlčeti, není leda umění. — Dobře jazyk za zuby mítí. — Vola za rohy, člověka za jazyk lapají. — Hubu zapni, oči napni. — Jazyk nechávej doma a venku uší. — Mluvíti stříbro, mlčeti zlato. — Mluv méně s jinými a více s sebou. — Kdyby blázen uměl mlčeti, při mudrcích by mohl seděti. — Svrbí jazyk toho, kdo ví co tajného. — Co chceš mítí tajného, měj u sebe samého. — Neudržel-lis za svými tvářemi, za cizími pozdě udržovati. — Co někdy z úst vrabcem vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi. — Slovo vypustiv a vodu rozliv, nikdy neschyťáš.

Z „Mudrosloví“ Fr. L. Čelakovského.

144.

Pötrestaná lakota.

Beneš byl kupec nesmírně bohatý, jenž na desíti vozích rozvážel drahocenné zboží do cizích zemí. Byl už hezky v letech, neměl rodičův, ani bratrův, ani sester, ani manželky, ba ani jediného přítelčeka. Do svého pevného domu mřežemi a železnými okny opatřeného již nahromadil nesmírného bohatství a mohl až do smrti své, byť i stého léta dožil, jako král živ býti; ale on na odpočinek ani nepomyslí, nýbrž rozvážel neunavně zboží do cizích, vzdálených zemí, zakoušel zimy i horka, hladu i žízně, ba často bylo mu s loupežníky se potýkati a život svůj v nebezpečenstva vydávati. Ale všechny ty nesnáze rád snášel, neboť mu kynul zisk, a když ten ho vábil, jiného nic neviděl, neslyšel.

Jednoho dne vracel se velikým lesem z cizích zemí domů. Deset prázdných vozů jelo v jedné řadě, ale on sám všechny

koně řídil, neboť mu bylo líto platu čeledínům. Nu, koně nebyli tuze bujni, proto že je velmi špatně krmil, jakmile jel s prázdným, a tak je velmi snadno na uzdě udržel. Neustále se usmívaje kráčel veselým krokem vedle vozů, neboť byl tenkrát nesmírně mnoho vydělal. A když tak pln sladkých nadějí, že mu opět hromadu pokladů přibude, lesem se ubíral, zakročil mu náhle cestu veliký muž všecek zarostlý. Beneš se ulekl, nebo se domníval, že ho napadl loupežník, ale přece hned přemýšlel, jak by ho k milosrdenství pohnul. Ale neznámý muž pravil: „Chceš-li si něco vydělati?“ 10

„I proč ne?“ odpověděl tázaný; „jsem chudý kupec a nepovrhnou vydělečkem být sebe menším.“

„Tedy pojed' za mnou,“ pravil neznámý, „našel jsem nesmírně veliký poklad; ale poněvadž ho nemohu sám odnésti, čekal jsem na tebe, abys mi pomohl. Dostaneš poctivou 15 polovici.“

Sotva uslyšel Beneš o pokladě, již se všecek třásl a počal nebohé koně tak bičem mrskati, že se přese všecku slabost svou rozklusali. Neznámý kráčel neustále po cestě, uhnul se pak stranou do úžlabiny a stanul konečně před vysokou skalou; 20 kupec i s koňmi se prodral za ním.

„Kde je tedy poklad?“ ptal se zvědavě.

„Tuhle ve skále,“ odpověděl neznámý, a odvaliv veliký kámen sestoupil dolů. Kupec mu byl v patách a kráčel v čiré tmě tak jistě jako na bílém dni, až se konečně octnuli v pro- 25 stranné jizbě, kdež od nesmírného zlata, stříbra a drahých kamenů zářilo tak jasné světlo jako v poledne. Beneš se vrhnul na to jako kočka na myš a nevěděl, co počíti, až konečně neznámý na něho zavolal: „I nos a nakládej!“

Tu se teprva zpatatoval, a strhnuv se sebe svrchní 30 šat nahnul do něho drahých kamenův a utíkal s tím, ačkoli to bylo velmi těžko, jako s prčkem k vozům, kdež to čerstvě vysypal a ještě rychleji se nazpět vrátil. Tak činil neustále, až naplnil všech deset vozů.

Neznámý stál zatím mlčky ve skalní jizbě, a když mu 35 kupec oznámil, že již nemůže nic více naložit, uchopil prostou

skříňku z ebenového dřeva zhotovenou a vyšel ven. Kupec jel touž úžlabinou nazpátek, až přijel na cestu.

„Nyní se tedy rozejdeme,“ pravil neznámý, „ty pojeděš v pravo a já v levo.“ Při tom si vzal pět vozů a jel svou cestou a kupec s ostatními pěti také. Ale sotva kousek ujel, zastavil a běžel k neznámému.

„Poslouchej,“ pravil mu, „špatně jsme se rozdělili.“

„Ty pět, já pět,“ odpověděl neznámý lhostejně a kráčel dále.

„Ale čí jsou vozy a koně?“ zvolal kupec bázlivě; „dej mi za ně alespoň jeden vůz v náhradu.“

Neznámý chvíli přemýšlel a potom pravil: „Nuže, vezmi si jej.“

Prudce chytil kupec koně za oprat a za několik okamžiků byl u svých vozův. Ale nejel dlouho, hned opět zastavil a běžel zase k neznámému.

„Poslouchej,“ pravil mu, „špatně jsme se rozdělili; já jsem všechno sám odnosil i naložil a ty jsi při tom pěkně stál.“

„Co z toho?“ zamračil se neznámý.

„Že mi můžeš ještě jeden vůz dáti,“ pravil kupec.

„Buďsi,“ přisvědčil po krátkém přemýšlení neznámý, a již hnal kupec koně s druhým vozem ke svým ostatním. Ale nedojel ani k nim, nýbrž rychle se obrátil a běžel nazpět.

„Ještě nejsme dobře poděleni,“ pravil k neznámému. „Ty máš na svých vozech samé drahé kameny a já na svých pouze stříbro.“

„A jak se vyrovnáme?“ pravil neznámý.

„Když mi dáš jeden vůz v náhradu,“ odpověděl kupec téměř prosebným hlasem.

„Buďsi!“ pohodil neznámý hlavou, a kupec hnal se již s vozem nazpátek. Ale náhle se zastavil a zvolal: „Ale ty máš ještě tu skříňku a zajisté je v ní více bohatství, nežli na všech desíti vozech; dej mi ještě jeden vůz a já budu spokojen.“

Neznámý přisvědčil mlčky hlavou a kupec již obracoval koně. Sotva to však učinil, sepal ruce a prosil neznámého:

„I dej mi ještě ten poslední vůz, abych měl všech deset.“

„Buďsi!“ přisvědčil neznámý.

„A ještě tu skříňku, abych měl všechno,“ dodal kupec všecek blažený v naději, že dostane, oč prosí.

„Víš-li pak, co v té skřínce je?“ osopil se naň neznámý pln zlosti.

„Jakž bych věděl!“ pokrčil ramenoma kupec. 5-

„Tedy věz, že jest v ní masť, kteroužto když si člověk levé oko potře, všechny poklady celého světa uzří,“ pravil neznámý vážným hlasem.

„Ó dej mi jen malinký kousťíček té masti!“ zvolal kupec téměř plačky, „vždyť ti ještě dosti zbude!“ 10-

Neznámý otevřel mlčky skříňku a podal ji kupcovi.

Kupec namazal si levé oko a skutečně viděl, any se na něho poklady v zemi zakopané se všech stran usmívají leskem vábivým. Než na tom neměl dosti člověk lakotný. Domnívaje se, že ještě více pokladův uzří, namaže-li si oči obě, hrábnul celou rukou do masti a jak mazal, tak mazal oči obě. Ale velmi se zmýlil, neboť náhle se mu před očima udělala tma — on oslepnul. A neznámý? Nežli se ještě kupec od prvního leknutí zpamatoval, se všemi desíti vozy i s divotvornou mastí ujel pryč. 15-

Za chvíli se dal kupec do volání na neznámého, ale jenom ozvěna posměšně hlas jeho opětovala. Nyní začal prositi, modliti se, ba i klíti, ale všechno nadarmo. Když si nevěděl jiné rady, sedl si na zem a čekal, brzo-li tudy někdo půjde, aby ho domů dovedl. Ale seděl tu až do večera, seděl až do rána a nikdo nepřicházel. Poněvadž se bál, aby nezahynul hladu, kráčel po cestě k domovu, což se mu dosti dobře dařilo, neboť bylo po obou stranách husté křoví. Tu najednou zaslechl lidské kroky. I vzkřiknul radostně a prosil, aby se nad slepcem smilovali. Hřmotný hlas mu odpověděl, že ho doprovodí domů. Vedl ho nějaký čas za ruku, ale najednou mu pravil, aby se svlékl, že budou museti hluboký potok přebřístí. Kupec mu učinil ochotně po vůli, ale když poslední šat se sebe svlékal, uslyšel kvapné kroky, hmátnul kolem sebe, ale šaty byly ty tam. Necitelný zloděj si z něho smích učinil! I bylo teprva zle, hlad i žízeň ho trápily, z lesa vál chladný vítr a odnikud nesvítila mu naděje. Již si chtěl zoufati, když 20- 25- 30- 35-

konečně sedlák jeden jel mimó, svým šatem ho přioděl, chlebem nasýtil a na vůz posadil. Kupec mu slíbil, že se mu náležitě odmění, doveze-li ho do královského města, a sedlák ochotně přisvědčil.

5 Ale když přišel domů, našel jenom spáleníště, nebo dům za jeho nepřítomnosti shořel a poklady rozebrali lidé. Nyní byl Beneš učiněný žebrák a nevěděl si jiné rady, nežli že před branou městskou sedával a o almužnu prosil. Věda však dobře, že byl toho žalostného stavu sám původcem, poprosil každého,
 10 kdo mu nějaký dárek udělil, o poliček. Mnozí mu učinili po vůli, ale větší díl mimojdoucích myslili, že je na rozumu pomaten. Jednoho času šel král okolo něho. Uslyšev od něho tak podivnou prosbu, zeptal se ho po příčině. Beneš pověděl věrně všechny události svého života a dodal ku konci: „A poněvadž vím, že nejsem hoden, aby mi někdo něco daroval, do-
 15 prošuji se od každého poličku, abych též nějaké bolesti okusil, když nemohu jinak nežli od darů živ býti.“
 „Již jsi dost vytrpěl,“ pravil král, pokynul svým sloužícím a ti odvedli nebohého starce do královského zámku,
 20 kdež byl až do smrti své laskavě chován.

J. K. z Radostova.

145.

Tuleni.

Důležitější velryb jsou člověku tuleni čili ssavci ploutvonozí. Tělo tuleňů jest válcovito, do zadu v rybu súženo, pokryto srstí krátkou ale přehustou. Okončiny vynikají z těla až po kosti zápěstní a zanártní, pročež nemohou tuleni choditi,
 5 sotva lézti. Za to však jsou výborní plavci, neboť okončiny jsou jen na plavbu ustrojeny, k čemuž nemálo přispívá hojnost tuku, jenž tělu dodává lehkosti a bystrosti.

Ačkoli na okončinách tuleni stojí a živá mláďata rodí, přece jsou jen zvířata mořská; neboť v živlu tom lehce se
 10 pohybují a výhradně svůj pokrm mají, živíce se rybami a jinými živočichy menšími. Žijí pak ve všech mořech i ve tropických, nejraději však ve studeném pásmě; čím blíže tropů,

tím menší jich počet. Větší druhy tuleňů žijí jen v severních krajích.

Užitek, jež poskytují, jest neocenitelný; kůže jejich, tuk a tesáky jsou předmětem obchodu; maso tuleňovo zavání sice tukem, ale jest přece, zvláště pak z mladých, velmi chutno. Eskymákům, jakož severním obyvatelům vůbec, jest tuleň darem božím, jediným a pravým bohatstvím. Z té příčiny jest každému severníku tuleň nejdůležitějším předmětem a celé vychování mládeže zakládá se na důkladném vycvičení, jak se tuleň loví, ubíjí a připravuje.

I Evropané vysílají každoročně velké množství lodí na lov tuleňů do moří severních, an tuk i v jižních krajinách jest výnosným předmětem obchodu. Následek toho však jest, že zvířat těchto přeuzitečných velice ubývá.

Vzácnější druhy tuleňův jsou tyto. Předně lachtan mořský, zdělí 2·5—2·8 m. a ztíží 560 klg. Žije stádmem i po padesáti kusech. Dvojnásobné velikosti jest lev mořský čili lvoun 4·6—6·3 m. dlouhý; má na přední části těla srst kadeřavou barvy rudožluté, odkud i jeho název. Lachtan i lvoun liší se od ostatních tuleňů krátkýma boltcema; pak mají delší zadní okončiny, tak že i na souši se mrštněji pohybují.

Obyčejný tuleň jest 1·5—1·8 m. dlouhý. Hlavu má velikou a okrouhlou podobající se hlavě psí, oči vyvalené a jasné, krk krátký; při tlamě čnějí jako psovi štětiny. Tuleň obyčejný jest zvíře mírumilovné, zvědavé a družné, miluje velmi výsluní, pročez u velikém množství vychází na kry a úskalí na slunce teplé, kdež jej lovcí kyjem ubíjejí nebo střelbou vraždí. Mláďata, obyčejně dvě, na pobřeží rodí, kdež pak s nimi asi 14 dní mešká. Po té nutí je do vody — před níž onano kňučením a kvikotem strach svůj jeví — aby se přiučila plavbě. Začátečně jsou mláďata v plavbě velmi nemotorna, brzy potápějí se, tak že matka zdvihši je na svůj hřbet život jich chrání; ale čtvrtého dne po první zkoušce jde mládě již samostatně do vody. Tuleň za mladu ochočen byv krotne úplně, tak že za pánem svým leze a jako pes na slovo poslouchá.

Největší všech tuleňů jest mrož — též kůň mořský nazván. Délky jest až na 6 m. a váhy mnohdy na 11200 klg. Podoba mrože jest přepodivna, jestiž on pravá obluda mořská; neboť má na ohromném svém těle malou hlavu, krátký tlustý 5 krk, krátké nohy končící ploutvemi. Hořejší pysk na tlamě jest na způsob zaječího rozpoltěn na dvě a každá část porostlá přízloutlými štětinami ztlouští silného stébła. Z čelisti horní, z pod pysku vyčnívají jako u slona dva tesáky ne nahoru, nýbrž dolů ohnuté a na 63 cm. dlouhé. Používá jich mrož, 10 by vyhledal svůj pokrm na dně mořském, kdež řasy vytrhuje aneb měkkýše vyrývá. Sloužíť mu též za zbraň proti mnohým nepřítelům a za podporu, když leze po ledovcích a úskalích. Zubů těchto užívá se jako slonové kosti; jsouť hustější a bělejší slonoviny. Pro vzácnost tesáků jakož i pro hojnost tuku 15 a užitečnost kůže až i 2·6 cm. tlusté, mroži loví se po celém severním moři ledovém od tuzemcův i od četných plavcův evropských a amerických, kteří rok co rok na rybolov do severu se vypravují.

Mrož jest zvíře družné; na sta pováluje se jich na po- 20 krají stříše, kdež pohrávajíce a laškujícíce z výsluní se těší. Dá-li se stádo do spaní, vždy má rozestaveny strážce, kteréž při nejmenším pohybu nějak podezřelém soudruhy útekem svým budí. Ležíť totiž velikánská tato tělesa na sobě a přes sebe, majíce hlavu pro ohromné své tesáky vždy stranou položenu, 25 jako vepří ve stádě. Jakmile tedy se polhne jeden, celá tlupa se zdvihne a na útek do moře se vydává. Běh mrožův na souši jest nemotorný a podivný. Jako velikánská housenka šoupá se mrož po břichu, hlavou hned nahoru, hned dolů kývaje 30 podlé toho, jak zadní tělo dotahuje ku předu.

Ve vodě jest mrož zvířetem zcela jiným; tu bývá mrštný a rychlý jako ryba a udatný jako lev. Neohroženě vrhá se na nepřítele rybolovce a usiluje svými tesáky zavěsiti se na 35 pokraj lodice a ji překotiti. Dvacet i více vrhá se jich na lodici, chrochtají a řvou až hrůza, jen smrtelné poranění vůdce stáda odvrátí nebezpečení. Každé totiž tlupě vévodí osvěd- čilý vůdce, stojí v boji v čele a dokud nepadne nebo podřízené své zvláštním tónem neodvolá, neustoupí z boje ni jeden mrož.

Lovení mrožů jest vždy nebezpečno a děje se nejvíce přepadením spícího stáda na ledě. Lovci hledí co nejbližší přijít ku stádu a to ze zadu; neboť lovec, přichází-li ze širokého moře nebo stojí-li mezi kořistí a vodou, jest synem smrti, okamžikem bývá povalen a ostrými tesáky usmrčen. Podařilo-li se lovcům nepozorovaně přiblížit se ku stádu, tu snaží se buď udeřením palicí, nyní však obyčejně střelbou — a to jen ranou do tlamy nebo do oka naměřenou; neboť tak tlustou koží kulka nepronikne — co možná nejvíce ubiti zvířat. Přepadená tlupa na překot pak utíká do moře, mláďata svá před sebou posouvajíc. Matka nikdy mláďate svého neopouští; nasazujíc svůj život chrání ho svým tělem až i životem. Ponořice se pak do moře zvířata započnou tuhý a lovcům nebezpečný zápas. Není-li led tlustější patnácti centimetrů, prolátnou ho, za velikého chřestu se vynořující svými hlavami a to právě na tom místě, kde lovec stojí; pročež tento znaje dobře sílu a vypočítavost mrožovu hledí útekem na tlustý led neprolomný se zachrániti.

Též na vodě provozuje se lov, ale ten bývá jen nahodilý, neboť jest dříve líčeného nebezpečnější. Mrož jest jako i jiní ssavci mořští velmi zvědavý. Jakmile lodici uzří plovoucí, za ní se pustí, vydávaje ze sebe zvláštní ryk, čímž přivábí množství soudruhův. Okamžitě náramný zástup těchto zvířat se žene za lodkou.

Řvoucí, šplouchající, vynořující a ponořující se stádo jest již jen několik krokův od loďky vzdáleno, první rána padne mezi ně a tím vzbudí se celá jejich strašná zuřivost. I nastane boj překrutný, v němž jedni z lovců dorážejí sekerami na zuřící obludy, snažíce se useknouti přední jejich okončiny, jimiž mroži hledí se na pokraj loďky zavěsiti, ji překotiti a pak mužstvo do vody vyvalené rozsápati; jiní zase bodají do zuřivcův ostrými pikami, jiní je vraždí těžkou z pušek palbou. Široko daleko rozléhá se strašný lomoz a vřeskot, lodice a lovci zápasí neustupně; voda se pění a vlní; tu se nové obludy z moře vynořují, tam zase jiné na smrt poraněny byvše do hlubiny tonou, daleko široko vodu krví svou zabarvující; není jiného vysvobození nežli smrt vůdcova. Padne-li ten, bude

střelen do otevřené tlamy, rázem všechno utichne. Zápasníci rychle se vzdalují a jen strašlivým okem po lovcích se ohlížejí.

Kýrem ubitého mrože třeba co nejrychleji po lanu vytáhnouti na loď, neboť tíží svou hned utone ve hlubině mořské.

Josef Sytko.

146.

Tři perly.

Znám tři perly divné krásy,
jednu krasší nad druhou,
kdo je chová, věčně spásy
ozdobí se zásluhou.

Druhá perla výš se skvěje,
to jest mysl veliká,
za zlé ona dobře děje
a hruď pomstě zamyká.

10

5 Perla prvá slyne všady,
všady klidně bleskotá,
bez ní nemá život vnady,
to jest srdce dobrota.

Třetí perla snesla k zemi
s nebeských se úporů,
ona skví se nade všemi
a jí zovou pokoru.

15

Člověkem ta první dělá,
druhá činí křestanem,
a ta třetí činí zcela
věčných nebes měšťanem.

20

Fr. Sušil.

147.

Mrtvé moře.

Stojíme na pokraji veliké doliny a Mrtvé moře — ačkoli se nacházíme na rovní s hladinou Středozemního moře — leží ještě přes 320 m. pod námi. Půda sklání se a spadá nyní neobyčejně příkro, minouti nám ještě řadu míst nad jiné obtížných, i vedeme ustavičně koně za uzdy, jeden od druhého pořadem na deset kroků vzdálení jsouce. Asi hodinu plahočili jsme se takto po neschůdné cestě roníce hojné proudy vřelého potu, neboť čím hlouběji jsme sestupovali, tím dusnější obklopovalo nás vedro, jakoby nám naproti sálal žhavý dech roztopené peci

hutní. Bylo mi, jako bych na rožni nabodnut nad uhlím se pekl. Konečně dorazili jsme k písčinám toho slavného moře, jehož hladina jako obrovská tůň roztaveného olova bělavým leskem až k oslnění sálala. Poklusavše asi půl hodiny cesty podél jeho břehu, zastavili jsme, a tu teprve nabyl jsem volného času i pohodlí rozhlédnouti se po velikém obraze, jenž před námi se prostíral.

Povětrí bylo tiché, ani větřík se nehýbal, a v tom klidu leželo, jako dřímajíc, rozhlášené Mrtvé moře.

Představte si velikou, nepřehledně velikou kotlinu mezi 10 dvěma skalními hradbama asi 950 m. vysokýma, kteréž od sebe na 4 až 5 hodin cesty jsou rozstoupeny, a v té kotlině až na pokraj čistou, jasnou vodu, kterouž ani větérek nehýbe, tak že povrch její hladký jest jako zrcadlo; na tuto hladinu, pomyslete si, že rozlévá se záře tropického slunce takovou 15 silou jasů, že pro břitký odlesk jeho místy ani podívati se na ni nelze; k tomu hory beze stromův i bez zeleni, a nad nimi veselé bezoblačné nebe, a máte před sebou Mrtvé moře za pěkného dne letního. Smutno jest sice vzezření Mrtvého moře, ale mně přece zdálo se krásným. Ano někteří cestovatelé dokonce tvrdí, že lze je přirovnati k nejkrásnějším jezerům švýcarským a italským, což je každým způsobem trochu přechváleno.

Kvido Mansvet.

148.

Les v létě.

Už se jaro k smrti chystá,
slabě dýše už, ó želi!
Mech se chvěje, slzy roní
a v skalisku zvonek zvoní,
vrhá z řader zlatý peří.

A ty lese, prostý květu,
bez jara čím budeš, čím?
„Hnízda skryju v listů tísni,
abych o tisíce písni
v jeseni byl bohatším.“

Adolf Heyduk.

16

Vtipné pokárání.

149.

Demosthenes některého času vedl při ubohého člověka před soudem, kdežto jistě náleželo obzvláště soudcům pilně poslouchati všech slov, kteráž se mluví, aby se žádná straně křivda nestala. I vida, že ho soudcové nebedlivě poslouchají, ale jeden toto, druhý jiné vespolek rozprávějí, prosil jich, aby ho maličko vyslechli, že jim chce velmi kratochvilný příběh, který se nedávno zběhl, oznámiti. A když oni všickni uši nastavili, hotovi jsouce slyšeti, co by jim nového pověděl, on takto mluvil: „Jeden, prý, měšťan najal od druhého osla, chtěje na něm některé věci své z Athén do města Megary odnésti. Když byli na cestě, připadlo na ně o poledni násilné vedro. Jak pán tak nájemník toho osla byli by se rádi někde do stínu a chládku uchýlili: ale nemohouce ho nikde v širém poli najíti, ten, kterýž osla najal, složiv s něho břímě, posadil se sám pod osla, aby se prochládl. Ale pán osla nechtěl mu toho dopustiti, pravě, že jest mu osla toliko pronajal a ne stín jeho. Druhý proti tomu odpověděl, že jest od něho najal osla do jistého času, ve kterémžto může ho užiti, jak chce a v čemkoli mu jest příležitost a potřebno. Tak dlouho se ti dva o ten stín oslův vadili, až se i o to seprali. I naposledy, nemohouce se srovnati, před soudce se dostali, kdežto vždy jeden na tom stál, že jest toliko osla pronajal a ne stín jeho, druhý tomu odpíral a tvrdil, že jest od něho s oslem i stín jeho najal.“ To pověděl Demosthenes a vida, an ho soudcové bedlivě poslouchají, odešel ze soudné světnice ven. Ale soudcové, chtějíce rádi slyšeti, jaký ta pře konec vzala, kterak je soudce rozeznal a kdo z těch dvou práv zůstal, rychle poslali a rozkázali zavolati Demosthena, aby jim ostatek začatého příběhu dopověděl. Kterýžto, vrátiv se, řekl k nim: „Soudcové milí! O stínu osla rádi chcete s pilností slyšeti, tohoto pak ubohého člověka veliké pře, v níž se života a hrdla jeho dotýče, obtěžovali jste sobě bedlivě vyslyšeti, tak že jsem jí musil na straně zanechatí a o ní mlčeti.“

Daniel Adam z Veleslavína.

Ve žně.

- Aleluja zpívejme!
 Obilí dozrálo,
 veselou píseň pějme,
 nebudem žít málo.
- 5 Bůh nám mnoho požehnal,
 chvalmež milost jeho!
 On znik, oh vzrůst polím dal,
 chvalmež všemocného.
- Ne nám, Pane, ó ne nám,
 10 ale jménu Tvému,
 buď čest a dík vroucí vzdán,
 jen Tobě samému!
 My jsme zem vzdělávali,
 Tys pak požehnával;
 15 my jsme snopy skládali,
 jímž's ty sám vzrůst dával.
- Nuž teď s věncem kláskovým
 pojďme k Hospodinu,
 který zas chlebem novým
 20 obdařil krajinu;
 teď snopků prvotiny
 k nebesům zdvihejme,
 a za chlebné rostliny
 vroucené díky vzdejme!
- V pánu se dnes radujme, 25
 z jeho darů vděčni,
 s Davidem poskakujme
 veselkou sváteční.
 Bůh nám ty radovánky
 30 milostně přihostil
 a naše sprosté stánky
 hladu, péče sprostil.
- Ne pak jen pro nás samé
 svou ruku otvírá;
 jsouť mu nuznosti známé, 35
 hlad, jenž chudé svírá.
 I na ně pamatoval,
 děliv zrnka v klásky,
 nás hojně obdaroval
 40 nuzníků na částky.
- Oniť pole nemají
 jak ptactvo nebeské,
 v chudobě nás žádají
 o živnuťky zemské.
 Ó dejmež milerádi 45
 co nám Bůh požehnal;
 oniť ta zrnka nahradí,
 která chudý dostal.

Poznámky.

- Č. 2. **Se zlou se potázal.** Od přídavného jména „zlou“ vypuštěno příslušné k němu podstatné (*radou*), což častěji se přihází, když takové substantivum snadno přimysliti lze. Ukaz ten slove *výpustkou* čili *ellipsou*. Tak mluvíme ellipticky: To je *jiná* (věc). *Jakou* (písch) budu pískati, *takovou* musíš tancovati. *Tal* do *živého* (masa). *Hleď svého* (díla). *Vyplatil jej hotovými* (penězi).
- Č. 4. **Však hle! šust.** Slovkem *šust* napodobuje se zvuk přírodní; slovee taková slovou *zvukodobná*, *onomatopoetická*. Užívá se jich tytýž ve větě za určité sloveso, zvláště v pohádkách; Janek *bác* (= udeřil) na mošnu, dva vojáci byli při něm. Jak přiletěl jelen, *drap* (chmatl) ho za rohy. Najednou *prask* (zaprásklo), vyletěl černý pták. Vodník se dal do hlasitého smíchu a *žblunk* (skočil) do vody.
- Č. 5. **Chudobný člověk, mor.** = chudý člověk. *Chudý* znamená na Moravě *hubeného*. — **Chrobák, chrobáček, brouk, brouček.**
- Č. 7. **Tetín, bývalý hrad Tetý,** jedné ze tří deer Krokových (Teta, Kaša, Lišuša) nedaleko Berouna.
- Č. 11. **Jaza, jméno zlého ducha jakéhos.**
- Č. 12. **Mořská kočka, druh opic.** — **Nepleshý, nečistý, nepěkný, odtud neplechu.** *Plechý, čistý, pěkný.* — *Opice s jinou se potázala*, viz č. 2.
- Č. 15. **Benjamin Franklin, výtečný učenec, spisovatel a státník severoamerický minulého století. Stejnou dobou s našim Prokopem Divišem vynalezl hromosvod.** — **S pět let, asi pět let.** — **Drobné peníze.** Přídavné *drobný* něco podobného znamená jako *malý*, jsou to slova *souznačná* (synonyma). Onoho výhradně se užívá o jménech *hmotných* a *hromadných*: drobný písek, drobná sňl, drobná jablka, drobný dobytek, drobní ptáci, drobné ryby a p. Říkáme též: *Člověk drobné postavy.* Opak: *hrubý*.
- Č. 18. **Bramín, kněz indický.** — **Fakír, slovo arabské, znamená tolik co chudý.** V Indii tím jménem nazývají kajícího poustevníka, jenž se trýzní, aby světu odumřel. — **Poradil se s Vanem, pořekadlo = utekl.** Slov.: *Práskl do bot, užil zaječí rady, vzal nohy na ramena.*
- Č. 19. **Česno, česlo, díra, kterou včely z oulu vyletují a do oulu vletují. Matka troubila, t. matka včel čili královna. Když včely rojiti se mají, královna vydává zvláštní zvuk, jemuž říkají včelaři troubení.** — **Záhumenice, pole za humny, za zahradami.** — **Vičí mák hořel, květl květem červeným jak oheň.** — **Modrá šídla, hmyz z řádu sífokřídých, poletující při vodách.**
- Č. 20. **Drobné děti, viz č. 15.**
- Č. 23. **Hody, mor. = posvícení.** — **Nikdo se nebral platiti = nikdo neměl chuti, neměl se ku placení; srv.: *jal se platiti.* — **Jeden přes druhého nárek vedou.** Podmět jest v jednočtu, sloveso v mnohočtu,**

- poněvadž „jeden přes druhého“ tolik jest jako *všichni*. Vazba taková slove *vazbou podle smyslu* (constructio ad sensum) a jest ve starší češtině pravidlem při jménech hromadných. Vidouce to lid, táhli jsou na nepřátely. Obec volli sobě jiné úředníky. *Chasa* naše běhati začnou. Za cisare Decia *křestanstvo* velikou trýzeň od pohanstva trpěli. — Tak pojíva se též *každý*: *Každý* podle svého *jednali*.
- Č. 24. Na slovo *zvatý*, slovnutný, vážený. *Slovo* znamená zde tolik co sláva, dobrá pověst. — *Vládyka*, za starodávna zeman, šlechtie nižšího řádu. Vyšší šlechta slula *Lechové* a nejstarší členové rodin lešských nazývali se *kmeti*. — *A hluk dopadá ucha i jeho* = i jeho (Heřmanova) ucha, ne toliko koňova. — *Zděl* = dokonal, vyřídil. — *Horní Jelení*, městečko v okrese Vysokomýtském. — *Kostel nadal*, založil nadaci neboli fundaci t. j. jistinu na opravy kostela.
- Č. 25. *Jako by rád do chýše*, vypuštěno. „*plítel*“. Řád bych užívá se pravidelně ellipticky (srov. č. 2.): Když rybu vyloví, ráda by do vody. Zabučela kráva, že by ráda na pole. — *Zpíval si veselou* t. píseň (výpustka).
- Č. 27. *Sarvátka*, menší srážka vojů nepřátelských. — *Puma*, dutá koule železná, prachem nabitá, z houfnice házená a hlavně rozpuknutím účinkující. Menší puny slovu *granáty*.
- Č. 28. *Kocour skočil na koty* = na noly.
- Č. 29. *A o tu jedli ti odpouštím* = strany té jedle, co se té jedle týče. — Turnaje čili sedání nazývaly se rytířské hry ve středověku, v nichžto muž proti muži pěšky nebo koňmo zápasil. — *Panoše* 1. šlechtie stavu vládyckého, méně než rytíř. 2. Služebník vyššího řádu, dvořenín, zvláště takový, který býval stále okolo osoby panovníkovy; zbrojnoš. *Oblátek*, oblázek, křemen.
- Č. 31. *U příčině* = ve příčině. Před souhláskami pro snažší výslovnost předložka v aneb přibírá k sobě samohlásku *o* (= *ve*), aneb mění se v *u*: *U* veliké vodě veliké ryby bývají. Umřel u vězení. — *Zdravotní policie*. Policii jakožto úřadu dbáti jest o veřejnou bezpečnost a veřejný pořádek. V obor její působnosti také spadá, aby odstraněno bylo, co by vzduch hnilobou kazilo. Zde *obrazně* hyeny slovou zdravotní policií, poněvadž zdechliny odklízují.
- Č. 34. *Rozmluva zvířat*, Rozmanité zvuky zvířat básnická mysl a vnitřnost lidu všelijak vyložiti si hledí a pohádky národní vypravují, kterak někteří lidé všelikými kouzly schopnosti nabyli, porozuměti, co zvířata mezi sebou rozmlouvala. Jmenovitě zpěv ptáčel bývá předmětem důvtipného často výkladu. Tak píše prý vlaštovice z rána: „Já jsem časně vstala, devět políček oblíkala, a ty ještě spíš?“ — Konipásek stěhuje se na zimu do krajin teplejších. Vrátiv se z jara, sedne si na plot před chalupou, vyptává se rolníka, jak se má, volaje naň do okna: „Živ-lis, sedláče, živ-lis, živ-lis?“ — Strnad je poslem jara, nebo jak mile se oteplívá, prozpěvuje vesele: „Vezu, vezu, vezu kvítí!“ — Morák (krocen) je veliký práč. Jakmile někdo cizí na dvůr vstoupí, rozpálí se hněvem a volá na morky: „Udri, udri, udri, udri (= udeř). Ale morky dobromyslny jsouce, připomínají mu: „A kdyby tebe tak, tak, tak, tak!“
- Č. 35. *Lazar*, ubožák, mrzák. — *Salon*, slovo francouzské, znamená prostorný a ozdobný pokoj bytu městského nebo panského, ve kterém se návštěvy přijímají. — *Psí svato-bernardští*. Hora sv. Bernarda strní v Alpách 10.000' zvyší nad hladinou mořskou. Ve výši 7.680' sv. Bernard Montonský ve st. X. hostinský dům (hospiz) vystavěl a v něm bratry sv. Augustína usadil, dav jim za úlohu, aby po-

- cestné občerstvovali a nešťastníky sněhem zapadlé vyhledávali, k čemuž se psů na to vycvičených užívá.
- Č. 36. **Ošatka**, mor. okřín.
- Č. 38. **Obuch**, zadní tupá část, týlo sekery. Na Moravě znamoná obuch, obušek sekyrku o dlouhém topore, již Valaši za hlůl užívají.
- C. 40. **Bohatýrové** slovou vypikající hrdinové, rekové dávných dob, o nichž nám pověsti a písně vypravují. U Řeků byli takovými bohatýry Herakles, Theseus, Achilles, u Římanův Aeneas, u nás Zábaj a Slavoj. — **Chvatem Pegasovým**. Pegasus baječný kůň okřídlený. — **Mohyla**, náhrobek ze země a písku nasypaný.
- Č. 41. **Rubl**, stříbrný peníz ruský (též papírový), asi 1'60 kr. r. č., dělí se na 100 kopějek.
- Č. 43. **Sokrates**, slavný mudřec Athénský, žil ve st. IV. před Kr. Alcibiades, slícný a bohatý mladík Athénský, potomní vojévůde, byl žákem jeho. **A ty smíš se vychloubati?** = ty se osměluješ, opovažuješ. — **Krésus**, bohatý král lydský (v Malé Asii) ve st. VI. před Kr. **Solon**, slavný mudřec, básník a zákonodárec Athénský.
- Č. 44. **Nyju**, trápím se, rmoutím se.
- Č. 45. **Dobrá, dobrá; rrrr-áda**, napodobují chraptivý skřehot žabí (slova zvukodobná) viz č. 2.
- Č. 46. **Meza** akk. *mezu*; gen. *mecha* tvary moravské, ve spisovné řeči *meze, mezi, mechu*.
- Č. 47. **Radhošť**, hora v Beskydách na Moravě, nedaleko Rožnova, 3550' vysoká. — **Krivaň**, jeden z nejvyšších vrcholů Tater, v župě Liptovské, 7700' vysoký. — **Hory Polavské**, pohoří asi tří mil zdělí v jižní Moravě. Nejvyšší vrchol jest, na kterém zříceniny prastarého hradu Děvic strní, nedaleko Mikulova. — **Borůvky**, černé jahody, jimž v okolí Rožnovském říkají *hafery*, ve východní Moravě *brusinky*, na Slovensku *čecierivutky*.
- Č. 48. **Kľok**, krystalek sněhový.
- Č. 49. **Derviš**, slovo perské, znamenající *chudý*, užívá se ho v zemích mohamedánských podobně jako arabského *fakir* (viz č. 18.) na označenou jistě třídu nábožných lidí, kteří ve mnohé příčině se podobají křesťanským mnichům. — **Chatra** = luza, sprostý surový lid.
- Č. 51. **Salaš**, pastýřská bouda na horách, kde pastevci se svými stády přes léto bytují.
- Č. 52. **Věil** = nyní, teď. — **Ušipáný**, ušpiněný, nečistý; odtud *ušipané* = prase. — **Klátí** (kolu, koleš, kole; klal) = píchati. (Pravda v oči kole: kole mě v boku), *klátí dříví* = štípati (opakov. kálati). — **Ušlobiti** = klínem zatlouci; *vylhlobil klín* = vyrazil ven. — **Klát**, pařez. — **Otluček**, oklestek.
- C. 53. **Střela proeb proniká nebem**, obrazně pověděno; prosby jsou tak důtklivy, že pronikají v nebe jako střela (šíp) v tělo.
- C. 54. **Rudoši** slovou američtí Indiáni od rudé pleti. — **Pohlavár**, kníže, vévoda. — **Hody Lukulské**. Lucius Licinius Lucullus, slavný vojévůde římský ve st. I. před Kr. Jsa velikým boháčem žil nádherně a nešetřil peněz, chtěl-li zjednati přátelům svým zábavu. Tak stála jedna hostina jeho 50.000 denárů čili 12.750 zl. Odtud *hody lukulské*, tolik co neobyčejně skvostné a nádherné. — **Fantastické roucho**, podivínské, křiklavé, nápadné. — **Amulet**, arabsky *hamulet*, závěšek, t. j. věc, kterou dle zvyku pradávného lidé pověřiví nosivají pro odvrazení nehod a pro pomoc v různých nehodách. — **Angekok za to není**, neuděže za to, není tím vinen. — **Pleť**, maso, tělo, pak škára neb i celá kůže lidská

Že však kůže u rozličných plemen lidských rozmanitě jest zbarvena, též *barva* těla lidského pleti se nazývá, jmenovitě barva tváří. — **Tunel** slove každý podzemní rourovitý průkop, kterým se může skrze kopce nebo pod řečištěm procházeti a projížděti. Velikolepá díla druhu toho jsou 1. *Tunel londýnský*, kterým spojeny jsou oba břehy řeky Tamže pod jejím řečištěm. 2. *Tunel hory Mont Cenis*, kterým proniká skrze vysoké Alpy dráha spojující Itálii s Francií přes půl druhé míle dlouhý. 3. *Tunely americké dráhy Pacifické*, přes 10.000 stop dlouhé. — Z rakouských nejdelší a nejznamenitější jest *tunel na Semerinku*, 700° dlouhý.

- C. 55. **Purpur**, lat. barva temnočervená, česky *nach*. — **Peť**, jemný prášek na květech, na ovoci, na křídlech motýlích a p.
- Č. 56. **Perun**, jeden z nejpřednějších bohů pohanských Slovanů, jemuž přičítali, že hromem vládne, (odtud „jasná střela Perunova“ = blesk) a že na zemi posílá úrodný dážď. Řekům slul též bůh *Zeus*, Řimanům *Jupiter*.
- Č. 57. **Teplu animalické**, animalní, živočišné, jest přirozené teplo těla lidského a všech dokonalejších zvířat. — **Věrojatně**, pravděpodobno, jak se podobá. — **Slachy** jsou části svalů, složené v provázky nebo blány z vláken pevných, houževnatých, jako stříbro bílých. — **Mydlák**, měkký kámen. — **Fermez**, pokost, slove tekutina, která když na vzduchu uschne, zanechává tenounkou vrstvu lesknavé, tvrdé a průhledné látky na věcech jí potřených. Účelem nátěru jest, aby se ochránily věci od rušivých účinků vody a vzduchu. Jest to roztok pryskyřice v líhu neb oleji terpentínovém.
- Č. 59. **Já nemám, ale Bůh má**, t. j. co mám, není vlastně moje, nýbrž boží. Zbožný lid považuje svůj majetek za svěšený toliko sobě od Boha, do vůle boží. Pročez odpovídá zbožný venkovan, jsa tážán, či by to pole bylo: „Moje a boží.“
- Č. 61. **Slap**, vodopád. — **Stříš**, drobný led plovonec. — **Koste**, brusle. — **Kýr**, harpuna, slove hrot s háky (podobný šíp).
- Č. 63. **Černokněžík**, čarodějník, který, jak pohádky vypravují, učiniv s čertem smlouvu na život a duši, od něho černou knihu dostane, ve které obsaženy jsou tajné znaky, čary a říkadla, jichž pomocí černokněžík duchy povolává (cituje) a poklady vyhledává. — **Hřada**, přičení bídlo v kurníku, na němž slepice v noci sedávají. — **Měch**, mor. = pytel.
- Č. 67. **Nemohli se o to sněsti**, sjednati, smluviti, porovnatí, shodnouti. — **Při rozeznatí**, rozsouditi. — **Nález**, rozsudek. — **Svědectví dobrých lidí**. Dobří lidé ve staré řeči právnické znamenají lidi urozené, zachovalé, počestné. — **Vezmětež ten tisíc zlatých k sobě k ruce** = v opatrnost.
- Č. 69. **Mach**, Martin. — **Zahybák**, valašský nůž, kudla, křivák. — **Střechyl**, č. rampouch. — **Uchrániti něco**, schovati. — **Šel cestou necestou**, kudy ho oči vedly, nehledě, vede-li tam cesta čili nie. — **Místo prodatí**, usedlost selskou, grunt. — **Živiti se ptaným chlebem**, žebrotem.
- Č. 71. **Labyrint** (bludiště). Tak slul ve starém věku druh staveb nebo podzemních jeskyň, sestávajících z četných, spolu souvislých komor a choděb a majících toliko jeden, neb jen málo vchodův a východův, tak že ten, kdož tam vniknul, snadno zablouditi mohl. Nejproslulejší labyrinty byly kretský a egyptský. — Také v zhradách zámeckých vřídali labyrinty (bloudníky). Jsou to chodníky křovím obrostlé, okolo jednoho středu se otáčející a spolu souvislé, tak že v nich snadno zablouditi jest a nesnadno se vymotati. —

- Linné Karel, slavný přírodopisec švédský minulého století, jenž první uvedl přírodopis u přesnou vědeckou soustavu. — **Liceti** (im, iš, í, ime, ite, eji) — líčeji, je chyba tisku, oprav v „líčeji“; osídla, nástrahu kláští, jednodobé poléknouti.
- Č. 72. **Strom tří** = práchniví. Plátno *zřeřelo*, len *zhraněl*, sláma *zpuchřela*, skála *zvěřala*, (slova souznačná synonyma).
- Č. 75. **Plechý**, řádný (viz č. 12.) — **Chodil ves ode vsi**, jako říkáme dům od domu, rok od roku, den ode dne a p. — **Ten je teplý**, = zámožný, bohatý. — **Brána**, bílý káň. — **Krokvice**, stroj ku svažování vodorovných rovin, jaký mívají zedníci. Je to dřevěný stejnoramenný trojúhelník, od jehož vrcholu visí šňůra s kulíčkou olověnou.
- Č. 77. **Hvozd**, tolik co les, obzvláště hustý a rozsáhlý. — **Hroznejš**, had nejedovatý, největší, až 30' dlouhý. — **Břítký**, ostrý, srov. břitva. Slovo souznačné jest též *bystřý* (zrak, oko, rozum, vtip, duch a p.)
- Č. 78. **Mexiko**, vyslov *Mechiko*. — **Truhlář**, mor. stolář.
- Č. 79. **Hymna**, chvalo zpěv ku poetě boží zpívaný, jako na př. „Bože, chválime tebe.“
- Č. 80. **Prst**, orná půda. — **Žertva**, oběť zápalná.
- Č. 82. **V kohoutku**, v nejvyšší části hřbetu.
- Č. 85. **Hrany zvoniti**, nurlému vyzváněti.
- Č. 88. **Derviš**, viz č. 49. — **Mešita**, chrám mohamedanský, jehož štíhlé věže slovom *minarety*.
- Č. 89. **Zlatohlav**, hedbná látka protkaná zlatými větvení, květinami a j.; byla-li látka ta protkána stříbrem, slula *stříbrohlav*. Obojí nazývalo se též *brokát*. — **Safján**, také *marokán* čili turecká usel, je zvláštní druh usně (kože vydělané), tenký, rozličně barvený, velmi hebký a pěkného lesku. Připravuje se podobně jako *kordúan*, nejvíce z kůže kozích. — **Což jsi, babo, bílnu snědla?** = což jsi se zbláznila? Bíln, rostlina velmi jedovatá, zvláště její semeno; působí závrať, omámení, někdy zběsilou šílenost. — **Sudlice**, u staročeských bojovníků druh kopí se dlouhým hrotem, pod nímž vystávaly stranou dva háky. — **Div ho nezabil**, vypuštěno „bylo že“. Tak užívá se „*div*“ vždycky ellipticky (srv. č. 2. 12. 25.) s následující větou zápornou: *Div z kůže nevyskočil*.
- Č. 90. **Tundry**, rozsáhlé roviny krajin severních, pokryté věčným ledem, řídkými travinami, mechy a lišejníky. — **Národové kočovní** nemají stálých bytů, nýbrž stěhují se se svými stády z místa na místo. — **Sířenka**, žlábek, do něhož zapadá nůž závěrací. — **Rosomák**, šelma kunovitá.
- Č. 92. **Vazky**, vlhký.
- Č. 94. **Privílejí**, výsada, výminka od zákona, zaručená přednost před jinými. — **Pergamén** č. bělpuch slove kůže zvláštním způsobem vydělaná, lišící se od usně, jirehy a zámiše jasnou barvou, tvrdostí a tuhostí. Užívá se jí za blánu na hubny a kotly, na psaní a malování atd. Pergaménu psacího užívá se nyní málo kdy, dříve na něm psány bývaly veliké důležité listiny. Jméno své má od Pergamu, města v Malé Asii, kdež prý nejprve jej vyráběli. — **Práv býti někomu**, z něčeho, za něco ručiti, býti odpovědným.
- Č. 96. **Hrad brněnský**, za Spilberku. — **Erb**, znak rodů šlechtických. — **Věnk**, vícha, věcheť.
- Č. 98. **Inženýr**, zeměměřič. — **Písklata**, mladí ptáci, neopeřenci. — **Humor**, bodrá, veselá mysl. — **Brav a skot**, dobytek hovězí, **brav** dobytek drobný, zvláště ovce a kozy. — **Ferina**, čtverák, čipera.
- Č. 100. **Psí peníze**, co špatného, bídného, slove *psím*: *Psí život*, *psí jídlo*, ve *psí* (kūži) *býti* = zle se míti. Je tam škaradě, že by

- psa nevyhnal. Sepsulo se to = pokazilo. — **Můj t. muž, výpustka** (viz č. 89.)
- Č. 102. **Slunce třikrát poskočilo.** Lid bájí, že slunce o božím hodě velikonočním vycházející třikrát poskočí. — **Kancionál,** zpěvník církevní. Proslulé jsou kancionály českých Bratří ze st. XVI. psané na pergameně písmem úhledným a ozdobené překrásnými drobnomalbami, mající i nyní ještě cenu 25.000—30.000 zl. stříbra.
- Č. 104. **Zvětralý** viz č. 72. — **Stůj co stůj,** srvn. dělej co dělej, buď jak buď, vezmi kde vezmi, chtěj nechtěj atd. — **Oč,** vypuštěno „vsadíme se“ srovn. č. 100.
- Č. 105. **Křestné jméno.** Každý Srbín má v roku jeden den, ježto slaví, a slavnost ta se zove křestné jméno. Po celý rok hospodář připravuje čini pro slavnost tuto. Pod večer již přede jménem křestným někdo z domu toho po vsi chodí a všecky sousedy zve, kteřížto jména křestného sami doma nesvěti. Při hostině samé zapalují svíce i kadidlo, vstávají u slavu (jak tomu říkají), modlí se a připíjejí sobě za *slave nebeske, koja može da nam pomože*; podobně slávu boží velebí, když lámají křestný koláč, obzvláště k té slavnosti připravený a posvěcený. Hospodář sám nesedá za stůl, nýbrž holohlav stojí a hostem slouží. I nejhudší člověk za to má, že musí proslaviti křestné jméno, byť nějaký kus dobytka anebo vše jinou z domu prodati měl. Nejvíce slaví se den sv. Nikolaje, sv. Jana, sv. Jiří, sv. archanděla. Slavnost taková od kolena na koleno přechází, a ti, jenžto světi jedno křestné jméno za rodáky a příbuzné se pokládají. Na tom obyčejí jest osnována tato národní píseň srbská. — **Sokol sivý.** Přídavným *sivý* neoznačujeme zvláštního nějakého sokola, různého od jiných, nýbrž vytýkáme vlastnost, která každému sokolu zvláště a všem sokolům vůbec (celému rodu sokolím) přísluší. Přídavná jména taková nazýváme *stálými, zdobnými přímětky* (epitheta ornantia). Takové přímětky stálé jsou: *bílý* den, ráno, zora, snh. *Černý* noc, země, les. *Modrý* nebe, obloha. *Zelený* tráva, rozmarýn, lipa. *Sivý* holub, sokol. *Sivý* pole, moře, nebe. *Litý* had, saň, jed, pohan. — **Se dvě se tři slova** viz č. 15. — **Kalpák** uherský klobouk. — **Křestné jméno** sloužiti, = slaviti, světiti, jako říkáme *sloužiti* mši (*spatně* „čísti.“)
- Č. 106. **Záduměivý,** smutný, zamýšlený. — **Plytký,** nehluboký, mělký. — **Pták pelichá,** peří se. — **Křídelní péra** slovou jedním slovem *brky*.
- Č. 107. **Vlaštovička.** Piš a mluv: *Vlaštovice, břechan, stopka, skulina, křišťal, nesen, vezen, snáze, a m. j. ne: vlaštovice, břechan, štopka, škulina, křišťal, nesen, vezen, snáz.*
- Č. 109. **Smaragd** drahokam barvy zelené. Nejvzácnější drahokamy vedle smaragdu jsou: *diamant* (bílý), *rubín* (červený), *safir* (modrý). — **Časů rozmerce,** Bůh. — **Oblouk slávy,** brána slavnostní, jakou stavívají osobám vznešeným u vchodu do osady. — **Flora,** římská bohyně květin; něžné dívky Flořiny jsou tedy květiny.
- Č. 110. **Nevěděla, by tam byly peníze.** Ku hlavním větám záporným aneb takovým, jež obsahují pochybnost, nejistotu, domněnku, pojí se závislá věta vyprávěcí pouhým konjunktivem, „bych, bys, by:“ *Nechci říci, by* nebyl sám toho příčina. Čechové *nevěděli, by* Němci za lesem leželi. *Nerozumím já* tomu, bych já co v tom prospěti mohl. *Není někda slycháno,* aby ovečky dávily a slepice líšky hubily. *Nikada nepomínám, by* se od koho škoda stala. *Pochybují,* aby on to učinil (ale nepochybují, že on to učinil.) **Sedlák** vyšel otevřít vrata. Vsi ruské a litevské bývají ohrazeny plotem

vraty uzavřeny. Když někdo do dědiny přijíždí a na druhém konci vyjíždí, vrata se otvírají.

- Č. 112. **Než nastaly železnice.** První železnice lokomotivní zařizena v Anglicku r. 1825 z města Stocktonu do Darlingtonu. Téhož roku začali v Čechách stavěti veřejnou trať kolejovou, první to na pevnině evropské. Byla to dráha *Budejovsko-Línecká* ne však lokomotivní nýbrž koňská. První železnice lokomotivní v Čechách byla trať státní dráhy z Prahy k Brnu a Olomouci, otevřená r. 1845.
- Č. 113. **Dva stíny mušek t. j. mušky mihotající se rychle jako stín.**
- Č. 114. **Luna, = měsíc — Babka, = mor. chroust.**
- Č. 115. **Brat = bratr, jako svak, svakr; ot, otec; uj, ujec; stryj, strýe (= strýjec). — Robiti = dělati.**
- Č. 116. **Schrupnouti si, zdřímnouti. — Pochop, služebník bývalých rychtářů (šerha, holomek, biřie), který zločince chytal a jímá. Zde tím míněn pes. — Labužník, člověk mlsný, v jídle a pití vybiravý.**
- Č. 118. **Demosthenes, slavný řečník a státník Athénský, žil ve st. IV. před Kristem.**
- Č. 112. **Hranice, město moravské, druhá stanice od Přerova na dráze Krakovské. — Panoráma, obrazy krajin a měst na plátně nebo na papíře malované a za zvětšujícími skly postavené, jimiž pak krajina u velikosti přirozené se ukazuje. Panorámou slove též půvabný a pestrý rozhled po krajině s místa vyvýšeného. — Hustopeč, městečko moravské nedaleko Hranic. Jiná Hustopeč (něm. Auspitz) jest město v Brněnsku. Krásný, pěkný, ladný, lepý, spanilý, sličný, půvabný, vnadný, velebný, hezký, plechý jsou slova souznačná (synonyma viz č. 77. 72. 15.) — Macocha, pověstná propast na Moravě, řeco přes hodinu ode Sloupa v okr. Blanském. Jest to propadlina ohromných rozměrů táhnoucí se na 450 stop do hloubky. Na dně této kotliny pozorovati živý potok, který velikou skalní branou do Macochy vtéká, pak pod zemí teče, až v tak zvaném *suchém Žlebě* opět mohutným proudem vytéká a **Půnkva** slove. — **Pizký, slzký, hladký** od vody.**
- Č. 121. **Všetichounko, velmi tichounko.**
- Č. 122. **Hlíza, napuchlá, masitá, škrobnatou buňkovinou naplněná částka rostliny, kterouž se tato rozmožiti může, bambole. — V lékařství hlízu slove nabuřenina, boule hnisavá. Jedno tedy toto slovo dvě různé věci označuje. Slova taková slovou *stejnomyenná* (homonyma), na př. *kras* (látka kyšící a hostina), *rak* (zvíře a nemoc), *hvozď* (les a sušárna sladová), *kohoutek* (pták, u ručnice, u sudu) **Mlok**, vodní ještěr, štir.**
- Č. 125. **Kráva březí, stelná, kobyla zhrěbná, svině sprasná, ovce skotná. — Hofmistr (z něm. Hofmeister), původně správce domu panského, knížecího nebo královského. Při nynějších dvorech panovnických nejvyšší *hofmistr* jest úředník v důstojnosti nejvyšší, jenž bývá volen z nejvyšší šlechty zemské. — Hofmistrem nazývá se také vychovatel dítek v domech panských. — Leno, pozemek, statek udělený od zeměpána muži zasloužilému ne vlastnictvím nýbrž toliko na dočasně užívání.**
- Č. 127. **Horizontální, vodorovný. Schlipěti, sklesnouti. — Až do neuvěřima, tak velice, že by člověk ani neuvěřil. Srovn. do nedozírama daleka, kam nelze dopatřiti. — Medusy, drobnoucí živočichové mořští. — Saty usněné, z usně, kože vydělané.**

- C. 129. Šár, řada došků na střeše na jedné lati zavěšených. — **Trasořitka**, na Moravě slove ptáček ten pliska aneb i třasichvost. — **Bodrý**, veselý, čiperný. — **Melodický** zpěv rozmanitých líbezných tónů.
- Č. 131. **Pohoněnka**, pohaněna, zavilec, květina časně z jara v hájích kvetoucí (anemone nemorosa). — **Něha** půvab, vnada, krása; odtud *něžný*. — **Jak živ** užívá se vždycky ellipticky (viz č. 89.): **Jak živ** jsem toho neviděl. **Jak živí** jsme toho neslyšeli.
- C. 133. **Dobrodružstvo**, podnik, příběh odvážný, nebezpečný. — **Div nomdlel**, výpustka, viz č. 89. — **Sok**, soupeř, odpůrce, protivník.
- Č. 137. **Města královská**, města v Čechách a na Moravě, která nebyla podřízena vrchnosti, nýbrž přímo králi samému. V Čechách byla taková města: Praha, Plzeň, Kutné Hory, Budějovice, Tábor, Rokycany, Písek, Mělník a j., na Moravě města posud královskými zvaná: Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo, Uh. Hradiště, Uničov, Kyjov. — **Města šosní** (šosovní) slula taková, která síce poplatk (šos nazvaný) vrchnosti odváděla, ostatek svou správou a svůj magistrát měla. Kromě toho byla města poddaná. **Konšelové**, radní páni (lat. consules.) — **Pavel Kristian** z Koldína znamenitý právník český st. XVI. sepsal „*Práva městská*.“ — **Půhon**. Obeslání, žaloba.
- Č. 138. **Posupný**, nevlídný, zasmušilý (člověk, pohled.)
- Č. 139. **Posel boží**, blesk. — **Hrád**, sutky, kroupy. **Mrakava**, černý mrak.
- Č. 140. **Vysočina drahanská**, pahorkatina na levém břehu řeky Svitavy vystupující. — **Výklenky končí na slepo**, nemají průchodu (srovn. slepé okno, slepá ulice). — **Leptati**, hlodati. — **Stalaktity a stalagmity**, slova řecká, česky *kapaliny*, jsou útvary nerostné, nejčastěji vápenité. Tvoří se nenáhlým odpařováním vody, která tekoucí po stěnách jeskyň se odpařuje a zanechává rozpuštěné látky ve spůsobě kapalinů. *Skalaktity* a *stalagmity* liší se toliko místem, kde se vytvořily. *Stalaktity* jsou tvary rampouchovitě, visící se stropu nebo stěn jeskyně dolů; konce jejich bývají tlustší než počátek; *stalagmity* jsou kapaliny vytvořené na půdě jeskyň; dole bývají tlustší než na hoře. — **Láva**, hmota roztaženého kamene i sopok vytékající. — **Alabastr**, čes. úběl, jest bílá drobnozrná odrůda sádrovce, ze které se vyrábějí malé sošky, stojany k hodinám atd. Nalezá se zvláště ve Vlasích a ve Slezsku. — **Gajser** znamená na Islandě horké vodometry. — **Fantastický** viz č. 54. **Třída světla a tmy** = střída, střídaní.
- Č. 142. **Chaos**, směsice bez ladu a skladu. — **Bizarní formy**, podivinské neobyčejné. — **Parasiti**, (eizopasnici) zovou se v zoologii živoči, kteří přebývají a žijí na eizim těle živočišném, berouce z něho potřebnou výživu. V botanice tak slovou eizopasně rostliny, které některou částkou svojí do pletiva rostliny jiné, na niž se byly usadily, vnikají a z ní potravné šťávy ssají. —
- Č. 143. **Po perí ptáka**, po řeči člověka t. poznati lze (viz č. 104.)
- Č. 144. **Ebenové dřevo** pochází z velikého, velmi silného stromu, rostoucího v Africe, východní a západní Indii. Nejlepší jest na ostrovech Ceylonu, Madagaskaru a sv. Mauritiá. Ebenové dřevo jest velmi pevné, na žhavé uhlí hozeno jsouc příjemně voní; lepší druhy jsou barvy uhlové.
- Č. 145. **Okončiny**, končiny (extremity), zevní údy celého těla, zvláště ruce nohy; *ruce* slovou horníma, *nohy* dolníma okončínama. — **Boltec**, zevní ucho. — **Rasy** znamená na tomto místě mořskou trávu. Kromě toho má slovo to ještě jiné významy; 1. rovné a pevné

vlasý neboli chlupy na předních stranách obou víček v jedné řadě postavené jejich účelem jest jednak chrániti oko od prachu a potu, jednak zastihovati zřeníci proti příliš silným paprskům světla. 2. v botanice tolik co *jehněda*, klas ovesný i květ vrbový (kočičky) 3) Zvláštní druh oblaků. 4. na oděvě umělý záhyb látky.

Č. 146. Upor, pažit, trávnik, luh.

Č. 149. Demosthenes viz č. 118.

Č. 150. Nuzníků na částky t. j. na částky nuzníků, nuzníkům, jež bychom nuzníkům udíleli.

Rozřešení hádanek (pořádkem jiným, nežli v čítance uvedeny): 1. Vidličky. 2. Kosa. 3. Vitr. 4. Myš, evrček, kočka. 5. Housle. 6. Ceppec. 7. Sníh a slunce. 8. Bota. 9. Kolečko. 10. Duha. 11. Písmo na papíře. 12. Rybáři, voda, ryba, síť. 13. Světlo sluneční. 14. Rakev. 15. Džbán.

OBSAH

Strana

Strana

1. *Prošba	1	43. Bohatství	47
2. Potrestaný osel	2	44. *Boháč	48
3. Ø rozšířenosti zvířat po zemi	2	45. Žabka a rybka	48
4. *Vrabec a kůň	4	46. *Ptáček v zimě	49
5. Co Bůh činí, dobře činí	5	47. Radhošť	50
6. *Světlo	6	48. *Mráz	51
7. Svätý Ivan	6	49. Uražený derviš	52
8. Žába a zajíc	7	50. *Ptáček u stodoly	52
9. Zbraně zvířat	8	51. Medvěd obecný	53
10. Vlk a kůzle	9	52. Chytrý uhlíř	54
11. Tak svět odplácí	11	53. *Zed boží	55
12. *Ptice ochočená	13	54. Eskymáci I.	56
13. Česká přísloví o pracovitosti	14	55. Sedmikrásy a kopřiva	61
14. Poklad	15	56. *Lakomý a závistivý	63
15. Nevychazuj peněz za přístalku	15	57. Eskymáci II.	63
16. Hádky prstonárodní I.	17	58. *Přpovídky	68
17. Lev a liška	17	59. Bůh ví, čím člověka trestatí	68
18. *Posvátné ptice indická	18	60. *Hrob v cizině	70
19. Pohánka	20	61. Eskymáci III.	71
20. *Křepelka	23	62. *Mimojdoucí a psi	75
21. *Osel ve květnici	23	63. Uhlíř a čarodějník na Radhošti	76
22. *Mravenčí a kobylka polní	23	64. *Anděl Páně	77
23. V hojnosti zapomináme na Boha	24	65. Medvěd polární	77
24. *Heřman z Bubna	25	66. *Kohout a perla	79
25. Čermáček	27	67. Moudrý rozsudek	80
26. *Chycený ptáček	27	68. *Kamení drahé	81
27. Věroost kočky	28	69. Širotek v Radhošti	82
28. *Nešťastný kocourek	28	70. Česká přísloví o učení a umění	85
29. Silný Ctibor	29	71. Jezevec	86
30. *Koža, ovec, kráva, lev	32	72. *Oryv svědomí	90
31. Selmy psovitě	33	73. Vzduch	90
32. *Mravenčí	35	74. *Slunko	91
33. Tíže	36	75. Pan Vajanyt	92
34. Rozmluva zvířat na podzim	36	76. *Hladina jezerní	96
35. Pes	37	77. Kuna lesní	96
36. Co babička z rána dělávala	39	78. Život mexických Indiánů	99
37. *Starý tatíček	41	79. *Východ slunce	100
38. Pohádka o bílé jednooké	41	80. Ø praotci Čechovi	101
39. *Severní vítr	43	81. *Sedmerná láska	104
40. Kůň	43	82. Hyena	104
41. Anekdoty	46	83. *Neděle	108
42. *Zima	46		

	Strana		Strana
84. Zvali osla na svadbu . . .	108	117. *Píseň májová	146
85. *Tichá noc	108	118. Důmyslnost Demosthenova	146
86. ☉ chlebě	109	119. *Píseň vesničaná	147
87. *Hvězdy	110	120. Propast hranická	148
88. Útěcha v neštěstí	110	121. *Potok	149
89. *Pohádka o zlaté rybce	111	122. Kaehna divoká	151
90. Sob	114	123. Selský statek	153
91. Hádanky prstonárodní II.	116	124. *Májový věřiček	154
92. Sluka	116	125. Dosazování někdejších kni-	
93. *První kvítko	120	žat na vévodský stolec ko-	
94. Proč pes na kočky vrčí a		rutanský	155
proč kočka myši hubí	120	126. *Sueho	156
95. *Ptáče	121	127. Velryba gronská	156
96. Velen	122	128. *Louka	159
97. *Jde jaro	122	129. Ranní zpěv ptactva	159
98. Spátek	123	130. *Kvetoucí jablon	162
99. *Jest jaro	125	131. Kdo naučil ptáky zpívatí	162
100. Almužna	125	132. *Slavík	164
101. *Horský pramen	128	133. V růžovém poupěti	165
102. Alaluja	129	134. Hrad Boskovský na Moravě	169
103. *Oslava Hospodina ve pří-		135. Lev a červ	171
rodě	129	136. Hádanky prstonárodní III.	171
104. Dva poutníčkové	130	137. Přisnost starých soudů	172
105. *Křestné jméno	133	138. *Před bouří	173
106. Labuť divoká	135	139. Bonře	174
107. *Vlaštovička	137	140. Jeskyně ochozská	176
108. Česká přísloví o rozumu a		141. Česká pořekadla	180
monofosti	137	142. Mexický prales	181
109. *Příroda jarní	138	143. Česká přísloví o pravdě a	
110. Štěstí a neštěstí	138	lži, o jazyku a mlčelivosti	183
111. *Včely	140	144. Potrestaná lakota	184
112. Vozkové, jací bývali, než na-		145. Tulení	188
staly železnice	141	146. *Iří perly	192
113. *Den májový	142	147. Mrtvé moře	192
114. Osířelý ptáček	142	148. *Les v létě	193
115. *Dobrá rada	143	149. Vtipné pokárání	194
116. Liška	143	150. *Ve zně	195